

VARGA LÁSZLÓ

KERESZTÉNY FELELŐSSÉG

PÁZMÁNY-KIADÁS

VARGA LÁSZLÓ S. J.:

KERESZTÉNY FELELŐSSÉG

I. RÉSZ

BUDAPEST, 1943
KORDA R. T. KIADÁSA

Nr. 112/1943. Imprimi potest. Budapestini, die 9. Februarii 1943.
P. Napholcz S. J. Praep. Prov. Hung. — Nihil obstat. P. Franciscus
Zsiros S. J. censor dioecesanus. Nr. 1354/1943. Imprimatur. Strigonii, die
16. Februarii 1943. Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában. Budapest, VIII., Csepreghy-utca 2.

Fiatalok sürgetésére fűztem egybe ezeket az írásokat. Ők meg vannak győződve, hogy használhatok vele valamit a magyar életnek. Az egyetemi években kezdem építeni e gondolatpilléreket, amikor eltaposott hazánkból kivándoroltam, mert húzott a nyugati vagyon és helyszínen láttam a nagy gócpontokban Európa halál-vonaglását. A tapasztalás annál gyötrelmesebb volt, mert majdnem mindenütt látnom kellett a mai keresztény nemzedék siralmas tétovázását az elénk torlódó nagyszerű feladatokkal szemben.

Úgy tetszik, most századok élete zárul le és azért van ilyen ítéletidő, amikor a történeti lét pusztá ésszel vizsgált értelme hatványozottabban kínoz bennünket, mint máskor. Ha valaha, ma szinte kézzelfogható lesz a látnitudo előtt, hogy csak a természetfölötti fényforrás nyomában lehet eligazodni a véres romokkal borított földi téereken.

Aki magába fogadta ezt a világosságot és erős vágygal megkívánta a megváltott élet teljességét, nyilván tudja, hogy ma is csak a kereszténységnek van igaza a világ minden lényeges ügyében. A tudás pedig kibúvót nem engedve kötelez és amíg a keresztény társadalom felelősségének súlyát föl nem ismeri vagy húzódozik azt vállalni, és amíg nem mer hinni jog szerinti fölényében minden más társasággal szemben, addig minden elszánt szédelgő nyugodtan lát vághat a hátunkon és ránk gyujthatja a világot.

Az élet kérdései logikusan fonódnak egymásba és ez fogja egységbe ezeket a látszólag töredékes írásokat is. Az egészben két dolgról van szó: mindegyik félelmetesen izgató és hatalmas. Az első az istenország valósága a mai világban; a másik az élet berendezése a keresztény törvény szerint. Feneketlen nyomorba zuhantunk és csak akkor fogunk szabadulni belőle, ha fönnantás nélkül meghódolunk a keresztény gondolat előtt. A mostani időknek pedig ez a teológiai értelme: iszo-

nyatosan meg kell aláztatnunk, mert teljesen elvakultunk. De a magát bálványozó és a hazugságaiban megrekedt világ megtalálhatja a boldogulás útját, ha sokan akadnak a keresztények között, akik Krisztusnak mindig eleven erejéből úgy tudják szeretni a többieket, mint önmagukat. A világ megint hinni fog Istennek, ha megérzi a felülről nyert emberfölötti jószág hatalmát mibennünk. Erre a csodára vár öntudatlanul; erre van szüksége; ez szabadítja meg a lelki vakság hályogától. És csak mibennünk van emberfölötti tehetség a világ megsegítésére, nekünk kötelességünk és jogunk irányítani az életet és innen van óriások vállára való felelőségünk is.

I. RÉSZ:

A SÁTÁN ROSTÁJÁBAN

Az evangélium botránya

Oly nyilvánvaló ma már a keresztény hit belső igazsága s a szabad gondolat komolytalan kifogásaival szemben oly fölényesen igazolta magát minden jóhiszemű értelem előtt, hogy a harcos istentelenség minden sikerének egyetlen magyarázata a tömegember vaskos tudatlansága és az állítólagos műveltek vallási műveletlensége. Van azonban egy kérdés, amely most az átrendezések, a leszámolások gyötrelmes éveiben nagyon sokakat foglalkoztat és a hit fényét a látszólagos ellentmondások ködével homályosítja el. Erre nem talált választ Chesterton sem, amikor még az Orthodoxy bámulatosan világító gondolatsorait megírta. Azok vesződnek vele leginkább, akik mindennap megvallják a megbomlott világ előtt, hogy az élet igéi Krisztusnál vannak; azok várnak rá feleletet, akik lázas türelmetlenül dolgoznak az Isten birodalmának építésén és az egész földi életet a krisztusi törvény szerint akarják rendezni. A kérdés pedig így hangzik: hogyan lehet annyi fonákság és embertelenség abban a világban, amelyet az Isten jósága alkotott és kormányoz vagy helyesebben, miért nem tud a kereszténység még ma sem ahhoz az uralkodó szerephez jutni a világban, amely minden jogcímen megilleti? Vagy talán a krisztusi élet nagyszerűségét Isten csak néhány kiváltságosnak szánta, nehogy a gyöngy a sertések elé kerüljön? Talán az isteni életforma nem is való a népnek és a durva ösztönöktől hajszolt, aligember tömegnek? Úgy látszik, mintha az emberi gyöngegség, a tévedés, a hazugság és a bűn hatalma erősebb lenne, mint az evangélium, amely Szent Pál szerint Istennek ereje mindenkinek üdvösségére. Igen, ez a gyengeség ma a nagy botrány a jószándékú hívek és a rosszakaratú világ szemében egyaránt.

Előre kell bocsátanunk, hogy az isteni világ-

kormányzás titkát, míg a földön élünk, halandó ember teljesen föl nem foghatja, amint a rómaiakhoz írt levélben az Apostol világosan kijelenti, de éppen a Gondviselés működését borító homály mutatja, hogy az Isten jóságának nagysága végtelenül meghaladja az emberi szív legmerészebb vágyait. Kijelentései alapján tudjuk, hogy az egész történelem, főleg az egyéneké, minden más látszat ellenére sem lesz egyéb, mint az isteni irgalomnak minden képzeletet felülmúló remekelése. Teljesen szabadon engedi érvényesülni a jót és rosszat, de ezt is csak a jó érdekében teszi, jóllehet, szinte úgy tűnik föl, mintha a rossz pártján volna a jókkal szemben, mert a rossz majdnem korlátlan mindenhatósággal uralkodik a világ fölött s a történelem jóformán csak annak győzelmeiből tevődik össze. Jól tudjuk azonban, hogy az Úr atyai jósága kormányoz mindeneket, tudjuk, hogy még a rét fűvére és az utcai verébre is van gondja. Azt is tudjuk, hogy minden embert üdvözíteni akar, mert Krisztus mindenkiért meghalt. Ha emberi lélek oly mohó szenvedéllyel kívánja, hogy életünk ne foszoljon szét valami egészen ostoba értelmetlenségbe, legyünk meggyőződve, hogy Isten jósága is akarja a teljes összhangot. De ez nem itt a földön valósul meg, hanem ott, ahol a mi létünk súlypontja van, az örökkévalóságban. Az utolsó szó, amely majd kimondatik a történelem összes szereplői fölött, az irgalmasság ítélete lesz. „Az Isten ugyanis mindenkit engedetlenség alá rekesztett, hogy mindenkin könyörüljön.” (Róm. 11, 32.) Ezzel nincs ellentmondásban az örök pusztulás borzalmas lehetősége, mert az erkölcsi világrend egyensúlyát és fonséges összhangját biztosítja. Csak azt nem látjuk még, mi módon fogja Isten az irgalmasság és igazságosság igényeit egyénekké és nemzetekké szemben érvényesíteni. Szent Pál isteni közlésből tudta, hogy még az elvetett zsidóság is egyszer irgalmat nyer attól az isteni Bírótól, akit megfeszítésre ítelt.

Ez alapvető igazságok ismétlése után lássuk közelebbről, miért nem szegődnek a megváltás után sóvárgó milliók az evangélium mellé és miért nem kell nekik

az az ország, amelynek lényege „az igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben”. (Róm. 14, 17.) Ők is csak ezért sírnak és káromkodnak, ezért lelkesednek és gyilkolnak. Azonban a hasonlóság a krisztusország alkotmánya és a forradalom hitvallása között sajnos, merőben látszólagos. Csak a szavak hangzása egyezik meg, a jelentésük egészen más. A szocializmus és a szélsőséges nacionalizmus hitvallása ugyanis jórészt nem egyéb, mint tartalmától kiüresített evangélium s ezért oly megtevéstől és kárhozatos mind a kettő. A tömegek közvéleménye ma már teljesen tájékozatlan az élet legfontosabb ügyeiben. Csak azokat a vezéreket követik, akik érzéseiknek megfelelő visszhangot adnak és minden hazugságot igazsággá varázsolnak, mert a robbanásig hevített szenvedélyek szomorú áldozataiban teljesen kialudt az értelem fénye. Igen, megváltást akarnak ők, de nem azt, amelyet Krisztus hozott nekünk. Szabadulni akarnak az élet terhétől, az uzsora vérszívóitól, a zsarnokság igájától, a testvérháború örületétől, de csak úgy, hogy erkölcsi erőfeszítésbe ne kerüljön. Itt van ugyanis a kérdés lényege. Az igazság és béke országát szomjazzák, de nem azt az igazságot, amely mindenkit lelkében igazzá tesz és nem azt a békét, amely mindenkitől lemondást követel.

Megváltást akar a tömegember, de csak valami gépieset, kívülről jövőt, amely tőle legföljebb csak azt követeli, hogy tapsoljon hozzá és a hatalmi mámor ünnepélyes dáridóihoz a bámulattól megrészegült száz-
ezres nézőközönséget szolgálta.

A mai események hordozója tehát emberalattira csökkentette életigényeit és a bűn aszkézisére kényszeríti magát. A keresztől mentes, zavartalan kényelemért, az éretlen tacsó könnyelműségével dobja el szívét és boldogságát. Örülnek tartja Krisztust, mert elutasította a sátán három egyszerű ajánlatát: a vagyont, a csodátevő erőt és a világhatalmat. Joggal kérdezzük ezeket: vajjon mit kezdhet Krisztus ezzel a szomorú csalékkal, amely megveti Isten fiainak szabadságát és élteti a véres Tiberiust? E végzetes ellentét Krisztus és

a mai világ között szükségszerű, mert az evangélium elsősorban lelki és erkölcsi szabadságot jelent, aztán hatalmat arra, hogy az ember az isteni élet részesévé legyen.

Krisztus megváltása csak következményeiben jelent rendszerváltozást, amennyiben a hívő ember belső átalakulása kifelé is érezteti hatását. Az isteni erő azonban, amelyről Szent Pál ír, elsősorban a belső embert ragadja ki a szellemi és erkölcsi nyomor szolgaságából. Megszabadítja a tudatlanság vakságától, mert megmutatja a földi életnek az örök értékrenddel való kapcsolatát és rávezeti az embert a maga értékének megtalálására. Mivel a szív, az akarat, a jellem határozza meg az egyén értékét és mivel az egyén a társadalmi rend hordozója, az élet legfőbb törvénye a szeretet. Ámde a szeretetre csak szellemi, szabad lények képesek, tehát a kereszténység, még közelebbről az Egyház a téritésben, a lélekhódításban nem alkalmazhatja az erőszakot és a világi érvényesülés egyéb, ismert eszközeit, különben önmagával kerülne ellentmondásba. Világosan megmondta Krisztus, hogy amint Őt üldözték, híveit is üldözni fogják, vagy Szent Pál: „Ha még az embereknek ilyekezném tetszeni, Krisztus szolgája nem volnék!” (Gal. 1, 10.) Ezért nem lehet az evangélium soha tömegcikk s ezért kell Krisztus híveinek, még ott is, ahol kimondottan nem üldözik a kereszténységet, az ár ellen küzdeni, hiszen önmagukkal is szakadatlanul harcban kell állniok. Csak egyszer kell elolvasni, milyen megdöbbentő szemléletességgel írja le Szent Pál pl. a korinthusiakhoz írt utolsó levelében azt a könyörtelen belső harcot, amelyet a benne is ágaskodó csócselékemberrel szemben vívott, nehogy míg másoknak hirdeti az üdvösséget, maga elkárhozzék. Úgy bánik önmagával, mint az ökölvívó ellenfelével. Borzalmas ütésekkel törí annak húsát és csontját, míg halálosan kimerülve a porondra nem zuhan. Ez a szeretet parancsolta belső harc a krisztusi élet veleje és nagyszerűsége, amelyet a testi ember, a féktelen ösztönök gyámoltalan rabja értékelni sem képes. Nem a gyöngesség jele tehát az Egyházban,

hogy nem tartozik mindenki hozzá, hanem a benne lakozó krisztusi életerő megnyilatkozása. Amint nem lehet a jó keresztényeket a szabadgondolkodó szocializmus szellemi közösségébe olvasztani, éppúgy képtelenség mohamedánokat és kommunistákat a kereszt jegyében egyesíteni.

Ebből azonban nem következik, hogy a kereszténység csak néhány előkelő szellem kiváltsága, amely nem kezdhet semmit az átlagemberrel, a nép gyermekével. Nem, az evangélium kezdettől fogva az ő nyelvüket beszélte, hasonlatai az ő mindennapi élményeik voltak és a legcsodálatosabb dolgokat, az örök élet legnagyobb titkait nekik mondta el először, mintha az isteni lét végtelen egyszerűségét csak az ő lelkük hangján lehetne halandók számára kifejezni. Korunk végzete az, hogy éppen a szegények lázadnak ma az ellen, aki általuk akarta megváltani a többieket is.

Szükségképen vetődik föl mármost a kérdés, mi módon fogja az evangélium ereje legyőzni a nagy botrányt és a maradék isteni kovász hogyan fogja életre kelteni az erkölcsi és kegyelmi szempontból halott tömegeket?

Megoldást azonban csak akkor hoz, igazi rendet csak akkor teremt, ha nem a bosszúállás sugalmazza és nem a régi rendszert állítja vissza, annak minden bűnével és hitványságával. Itt is áll, hogy a megijedés és a félelem nem a legjobb tanácsadó. Az evangélium botrányát nagymértékben tetézi ugyanis a keresztény társadalomnak nagyon gyakran fölháborító közönye ama tagjaival és bizonyos köreivel szemben, akik legkevésbé krisztusi magatartásukkal egyrészt a legrosszabb hírbe hozzák az Egyházat, másrészt minden olyan mozgalmat akadályoznak vagy elbuktatnak, amely az evangélium eszményét maradéktalanul igyekszik megvalósítani az élet minden területén. Nem azokra gondolunk itt, akik nyíltan megtagadnak egyes dogmákat vagy erkölcsi elveket, hogy a kor uralkodó szellemével összeegyeztessék a keresztény tant. Nem ezek a legrosszabb belső ellenségek, mert az egyházi tanítóhivatal nagyon hamar

elitéli tévedéseiket s ezzel rendesen gátat is vet a mételey terjedésének. Sokkal veszélyesebbek azok, akik pompásan megtalálják evilági számításaikat azzal, hogy a nagy közvélemény felé az Egyházat képviselik, de ugyanakkor egyéni életüknek semmi köze sincs ahhoz az újjászületéshez, amelyet az evangélium jelent. Jogi alapon ugyan nem lehet őket kiközösíteni, de a társadalmi kiközösítés módszerét föltétlenül alkalmazni kellene velük szemben. Ne hozza föl ellenünk senki azt a dogmát, hogy az Egyházban a jók mellett a rosszaknak is helyük van, mert ennek a szövegnek más a jelentése és az ősegyház éppen erkölcsi tekintélyének megóvása érdekében igen keményen alkalmazta a kiközösítés fegyverét. Valami ehhez hasonló egészséges belső feszültségre okvetlenül szükségünk van, hogy a világ félre ne értsen bennünket. Mert szelidségből és jámborságból nem szabad túrnunk, hogy közönséges világi érdekek szekerébe fogják azokat, akik egész életük latbavetésével vállalják a Krisztus igáját. Félre kell állítani tehát, sőt szükség esetén meg kell bélyegezni mindazokat, akiknek erkölcsi izlése minden közéleti áramlathoz alkalmazkodni tud. E szellemi kaméleonokból áll a keresztény társadalom söpredéke. Ha söpredéknek tartjuk őket, legyen már egyszer kedvünk kiséperni őket! Minden lehetőséget megjártsanak és minden változás alkalmával ők vannak az új irányzat élén. Micsoda megdöbbenő példáit láttuk a legutóbbi időben is ennek a köpenyeforgatásnak!

Tehát kezdjük el rostálni magunkat, mert az Úr fáradhatatlan cséplője, a sátán már rostál bennünket. Könnyen lehet ugyanis, hogy végtelen habozásunk és könnyelműségünk miatt már elmulasztottuk a jó alkalmat, mikor fölépíthettük volna az igazság országát és mi képviselhettük volna a milliók jobbik enjét s azokat a tiszta emberi vágyódásokat, amelyek még a forradalom förtelmességeit is megszépíteni és igazolni látszanak.

Marad azonban még egy megoldás, mert e világban minden azokért van, akik az Istent szeretik. A legrosszabb helyzetben is tehetünk valami nagyszerűt és megváltót, amire az első századok hősei oly hatalmas

példát mutattak. A forradalom gyilkol az igazság győzelméért, a keresztény pedig szenved és meghal érte. A forradalom elbuktatja az igazságot, a keresztény hitvalló meg diadalra viszi az önként vállalt vértanúsággal. Ez az utolsó és mindennél biztosabb fegyver a kezünkben, hogy az evangélium ereje ismét meghódítsa és lenyűgözze a világot. Talán a Gondviselés ezt a fönséges lehetőséget tartogatja a mi nemzedékünk számára.

A sötétség hatalma és a világosság fiai

Igy hívja Szent Pál azt a félelmetes és láthatatlan szellemi erőt, amellyel a legtöbb ember éppoly kevésé számol ma, mint Istennel, pedig a valóság nem szűnik meg valóság lenni akkor sem, ha nem veszünk tudomást róla. Talán a feszültséggel teli álbéke hétköznapjai után következő fekete ünnepek érzékenyebbé teszik a lelkeket olyan tények meglátására is, amelyek a háttérből, láthatatlanul nyúlnak bele a történésekbe, sőt döntően irányítják azokat. Nem álomfejtők és megszeppent búcsújárók, hanem a mai szellemi élet legkimagaslóbb képviselői, mint Lippert és Maritain emlegetik egyre sűrűbben ezt a titokzatos világhatalmat, amely a pusztulás és örület örvényébe hajszolja az emberiséget. A hívők ismerik őt, de a jelenlétét csak rendkívüli alkalmakkor érezzük. Az Irás a világ fejedelmének, az Úr ellenlábasának, a gonoszléleknek, e világ istenének nevezi. Már e szavak megdöbbentő értelmi zengése is sejteti velünk, a rossznak milyen roppant nagyságát személyesíti meg ez a lény. Most nem kutatjuk, mi tette őt boldogtalanná, meddig terjed fizikai és erkölcsi hatásköre, milyen a lélektana, csak azt vizsgáljuk közelebbről, mekkora szerepe van a mi egyéni és közösségi életünkben.

Véges, de roppant arányokban torzképe ő az Istennek. A magától való rossz, aki sohasem akarhat jót és minden ragtó szándéka ellenére is kénytelen a megváltó Jóság terveit szolgálni. Ő a személyes rossz, mert nagyszerű értelem és az emberi méreteket messze meghaladó

tehetség. Minket tekintve a legtitokzatosabb benne, hogy Isten abban a világban engedi működni, ártani és ámítani, amelyben az emberi gyöngeség és hitványság maga is túlságosan érvényesül s ahol a bűnből és szerencsétlenségből amúgy is több van, mint kellene a mi szegényes megítélésünk szerint. Ezt a világrejtélyt földi tudásunkkal sohasem fogjuk megoldani, de ez nem is fontos. Valóság az, hogy van, mert Krisztus ismételten találkozott vele mint kísértővel és feldühödött ellenséggel és látta őt mint villámot lezuhanni az égből.

A nagy szemfényvesztőt mérhetetlen becsvágy kínozza. Szakadatlanul az Istent majmolja és ezzel téveszti meg az ostoba embert. Ennek ellenére ő is az Isten szolgálója és a legfőbb szeretet eszköze sorsunk intézésében. Bár szándéka mindig és maradéktalanul gonosz, mégis kénytelen a jót előmozdítani, mert a mindenható akarat szorítja erre. Ezért a sátán tevékenysége sohasem lehet igazságtalan. Mást nem tehet, mint amit az Úr megenged neki s amire eszközül felhasználja. Keresztények előtt köztudomású az is, hogy mindig a jó köntövében mutatkozik be és amióta Krisztus eljött és a megváltás lehetőségét megnyitotta, a világ üdvözítőjének szerepét játssza megdöbbenően nagy sikerrel. Ő a nagy lázadó, a bámult és rettegett hatalmasok sugalmazója. Ami a történelemben feltűnő és szembeötlő, majdnem mind az ő műve. Szétszórja és összehányja a népeket, miután a megváltás ígéretével magához bűvölte őket. Ő a nagy hazug, akinek mindig hisznek, ha százszor becsapja is az embert, a nagy tagadó, akit a rabszolgák milliói ünnepelnek. Káprázatos művészettel rendezi meg minden játékát.

Krisztus hívei között nagyon kevesen vannak ma még, akik ráébredtek arra, hogy a történelem legnagyobb eretnységének vagyunk szemtanúi és szenvedői. Ez a világra szóló forradalom az istenország ellen szociális köpenyben jelenik meg. Mint új kinyilatkoztatás fénylik a nyomorban és válságokban vergődő tömegek előtt. Kitérültek előtte a lelkek, mint annakidején az evangélium szépsége előtt és vakon hittek benne, akik egyéb híján

kénytelenek a reményből élni. Ma talán már elérkezett az idő, hogy a keresztény társadalom fölfogja ennek a világmozgalomnak az értelmét. Lehetetlen föl nem ismerni benne a kárhozott angyal emberfölötti hatalmának bemutatkozását. Amióta Krisztus eljött, a sátán ugyanis mindig azt teszi, amit a keresztények elmulasztanak, mert alszanak. Ő természetesen mindezt a maga módján hajtja végre. Amit művel, rossz, de terveit megvalósítja és kisebbségbe szorítja Isten gyámoltalan, álmatag jámborait és bizonyos értelemben joggal teszi őket nevetségessé, sőt gyűlöletessé a világ szemében. Jóllehet ő az emberi nem született és végzetes ellensége, mégis képes elhitetni a közvéleménnyel, hogy Krisztus hívei a haladás kerékkötői, az uzsorarendszer biztonsági szervezete és a dolgozók vérén gyarapodó élősdiek. Ez a szörnyű hazugság pedig csak azért tudott gyökeret verni a tömegek lelkében, mert mi erre alkalmat is adtunk nem egyszer. Vajjon nem felejtettük-e el hosszú ideig elvben és gyakorlatban egyaránt a régi teológiai közmondást, hogy a kegyelem a természetre épít?

Nagyszerű tehetsége mellett is csak kontár a sátán, mert kárhozottsága erre kényszeríti, de az elkábított szegény emberek ezt csak akkor veszik észre, amikor már késő. Magának megfelelő erős szellemeket állított munkába, akik Isten oldalán világító hegyek és szentek lehettek volna talán. Tudása, elszántsága és ügyessége megszállotta őket. Meghódította velük a szellemi élet magaslatait, évtizedeken keresztül az ő igézetes hazugsága a tudomány főpapi tógájában elfoglalta és megülte az íróasztalokat, a kiadványvállalatokat és a modern pogány szentírását vagy alkotmányát, az ujságot. Mindez csak azért volt lehetséges, mert vezérei jól meglátták, hogy ma már a tömegek nélkül vagy ellen semmi sem mehet végbe a közéletben. Ők már mozgósítottak, amíg mi a tulajdonjog korlátairól és a családi berről civakodva disputáltunk.

Mivel azonban a sátán minden vállalkozása szükségszerűen kontárkodás, ennek is véres kudarcba kell fulladnia. Bűnben fogant és bűnben fog elmúlni. — Az

erkölcsi haladás varázsával hódít, de ugyanakkor az erkölcsiség minden alapját lerombolja. Szabadságot ígér és rabszolgaszíjra fűzi a dolgozókat és a megváltás nevében vérözönnel önti el a földet; az emberi jogokért száll harcba és ahol győz, lábbal tiporja azokat; az emberibb élet nevében intézményesíti az embertelenséget. Az a minden emberi értéknek könyörtelenül tudatos pusztítása, ami például a bolsevizmus lényegéhez tartozik, föltétlenül démoni jelenség, mert olyan lázadás a természet ellen, amelyre az emberi elvetemültség sem képes egyedül a maga erejéből. De a mai szociális áramlatoknak is legfőbb tévedése az, hogy teljesebb, sőt tökéletes emberi életet akarnak teremteni a földön kereszténység nélkül, jöllehet a mai világrendben az erkölcsi műveltség egyetlen iskolája és erőforrása a kereszténység.

Ennek a gyilkos ítéletidőnek igazi értelme más nem lehet, mint Krisztus híveinek fölébresztése. Ez kényszerít bennünket arra, hogy felülvizsgáljuk eddigi magatartásunkat, elszakadjunk attól a gyakorlati eretnokségtől, amely az örök élet javait akarja nyújtani annak, aki a földi élet lehetőségétől is meg van fosztva, mert nem kevésbbé téved az, aki meg akarja váltani a lelket és nem törődik a testtel, mint a másik, aki üdvözíti a testet és nyomorba dönti a lelket. A mai szociális erjedés az emberiség legújabb szerencsétlen kísérlete arra, hogy Krisztus nélkül váltsa meg magát s azért eleve bukásra van kárthatva, de pusztulnia kell az álkereszténységnek is, amely csak égi kenyérrel akarja táplálni azt, akit a test éhsége gondolkodni sem enged; a kegyelem isteni köntösébe akarja öltöztetni azt, akinek szennyes vászonból sem jut elég; Isten országában akarja letelepíteni azt, akinek a földi hazában sincs otthona. Mi tehát minden félelmeink ellenére is, izmos reménnyel nézünk a holnap elé, mert a mai idők vad zivatara meg fogja tisztítani az Isten szérűjét és szeplőtelenné égeti a salakba vegyült aranyat. Borzalmas, de jó idő ez nekünk, mert most elválnak, mennyi igazság és mennyi hazugság lakik az emberekben.

Azt is meg kell azonban értenünk, hogy a ránk

váró feladat ma sokkal súlyosabb, mint lett volna egy századdal vagy akár néhány évtizeddel előbb. A démoni elem a szociális forradalomban az, hogy látszólag minden ok nélkül az anyagi jólét biztosításának fejében mindenkítől a lelket kívánja cserébe. Vajjon lehet-e pusztán az emberi lélek ismeretének birtokában e jelenséget kielégítően magyarázni? Nem, a szociális forradalom öldöklő gyűlölete a kereszténység iránt merőben emberi indítékokból nem érthető. Kétségtelen ma már, hogy a szocializmus megváltást hozhatott volna a mi századunknak, ha keresztények kezdeményezték volna krisztusi műveltség alapján, ugyanolyan tudással és elszántsággal, mint Lenin és a többiek.

Mivel azonban ez a forradalom nem képes létrehozni azokat az erkölcsi erőket, amelyek az igazi reform végrehajtásához nélkülözhetetlenek, kénytelen olyan megoldásokhoz folyamodni, amelyek minden ígéretét meghazudtolják. Kénytelen az egyenlőséget rémuralommal megszilárdítani, hogy a csalódottak dühe el ne söpörje és kénytelen a megdöntött kapitalizmust olyan formában visszaállítani, amelyben a munkás kizsákmányolása még könnyebb, mint a liberális rendszerben. Nem rendszerváltozás történik tehát, hanem közönséges személycsere. Ugyanaz az örült komédia folytatódik, csak a szereplők mások.

Ezzel a vandál hatalmassággal szemben kell tehát ma sorompóba állítani az igazi megváltás erőit és harcosait. Akik tehát még a szabad élet napját élvezik, siesenek szót fogadni a Vatikánnak, mert ahol az ember telenség éjtszakája már beköszöntött, ott az Isten fiainak nem marad más hátra, mint a vérig menő, szenvedő ellenállás, amelyben a kereszt ereje megtöri a sötétség hatalmát.

A sátán rostájában

Olyan titokzatos valóság a történelem, mint a benne működő és fölötte uralkodó isteni akarat. Amennyiben Isten a jócselekvést parancsolja és a rosszat tiltja, akaratilag világos, mint az egészséges lelkiismeret szava. Ez azonban csak azt mondja meg, aminek lennie kellene, de legtöbbször nincs. A történelemben akkor lenne cél és értelem, ha megvalósulna benne az ember isteni kultúrája és irányító elve lenne az igazságosság törvénye. Valójában azonban az emberiség multja az embertelenség és örület emlékeinek óriási halmaza. A botorok szemében egyetlen vádirat az isteni kormányzás ellen, a hívőknek pedig a főséges titok, amelyet úgy foglalnak kérdésbe: miért indította el Isten ezt a történelmet, jóllehet előre látta, hogy az emberi gonoszság teljesen megrontja azt? A vad és céltalan hajsza emberfölötti titok homályában folyik és a pokoli haláltánc világszínpadára a rejtelem éjtszakája borul. Ezt a homályt még sűrűbbé teszi az a körülmény, hogy az óslázadó, a démon ebben a világban egyenesen fejedelmi szerephez jutott, sőt az idő végén hatalma nagyobb lesz, mint bármikor volt. Krisztust is megkörnyékezte és az apostolokat egyenesen kikérte magának, akár Jóbót, hogy megrostálja őket, mint a búzát.

Mintha nem lenne elég az emberi gyengeség egyik oldalról, a fondorlat és dühödt erőszak a másiktól, hogy megpróbálja Isten népét; még a sátán is engedélyt kapott, hogy kedvére rostáljon bennünket. Micsoda félelmetesen nagyszerű kép ez: Isten búzája a sátán kezében rázódik és gyötrődik, míg csak szépségesen tiszta nem lesz! A bukott szellemóriás rossz szándékkal jó munkát végez, mert ő is az Úr szolgája és serény a dolgában, mint kevesen a jók között. Ez a rostálás ma is folyik szinte olyan lázas és gyorsult iramban, akár cséplés idején szerünkön, ahol a gép dolgozik az ember helyett. Elválasztja az emberbúzát a polyvától és ocsútól, mert csak a rostálás mutatja meg, ki az igazi keresztény és ki áll egészen Krisztus oldalán. Most mindenki kényte-

len számot vetni magával és átvizsgálni lelkének összes redőit, most minden döntő elhatározás isteni ítéletet hord magában s aki élete házát nem a krisztusi sziklára építette, azt elsöpri az orkán, amelyet az emberi bűn és az isteni harag irtózatossá erőt támasztottak.

Nálunk különösen sürgető ez a számvetés, mivel itt a zsidókon kívül majdnem mindenki kereszténynek, sőt egyenesen „őskereszténynek” tudja magát, pedig könnyen eljőhet a nap, amikor az önámításból felcsúsdott társadalom majd riadtan kérdezi, vannak-e még keresztények is közöttünk? Kereszténynek hiszi magát mind, aki a kereszténység felvételét társadalmi kötelességnek tekinti és sem az esküvőt, sem a temetést egyházi szertartás nélkül elképzelni nem tudja, de a vallásból aztán semmi egyebet nem tart fontosnak. Ezek a rostálást nem fogják kiállni, mert máris a polyvához tartoznak, de azok sorsa is meg van pecsételve, akiknek a kereszténység egy adott helyzetben merő érvényesülési lehetőség volt akár társadalmi és gazdasági, akár politikai téren. Többnyire azokra sem számíthatunk, akik csak azért keresztények, mert semmi sem kényszerítette őket arra, hogy hitükért áldozatot is hozzanak. Az a bizonyos neobarokk kereszténység, amely az utóbbi két évtized óta nálunk uralkodik, könnyen felmutatja az ellenség sok tévedését, de vele szemben mégis erőtlenségre, mert a maga elvi és gyakorlati tévedéseit, vagyis a lényegbe vágó elhajlását a tiszta krisztusi eszménytől sem beismerni, sem helyrehozni nem kívánja. Isten tömén-telen hazugságot és bűnt eltűr egyideig a földön, de azt nem tűrheti el, hogy az Egyházban az evangélium sója megromoljék. Ezzel önmagának tartozik és hű marad az ígérethez, melyet Egyházának adott, hogy rajta a rossz hatalma soha erőt nem vehet. Bizonyára azért is olyan nagyszerű ez a mostani súlyos idő, mert a ránk nehezedő roppant nyomás, a könyörtelen szorongatás kényszerít bennünket, hogy az élet velejébe hatoljunk és eddigi magatartásunkat gyökeresen felülvizsgáljuk. Újra kell gondolnunk tehát, mi az eredeti krisztusi gondolat, milyen az eredeti keresztény életforma, amely oly

sokakban annyira eltorzult, hogy e miatt a világ szemében maga a megváltás is hitelét veszítette. Isten azonban gondoskodni fog, hogy ez a hitel ismét helyreálljon azok által, akik a nagy próbák kohójában formálódnak krisztusfajta emberré.

A szocializmusnak közgazdasági alapjai tévesek, félreismeri az ember természetét. A chiliazmus ezeréves istenbéke ábrándjának istentagadó kiadása, tehát silányabb, mint a középkori legenda, mert azok a régi jámbor álmodók kisebb csodában hittek, mint a szocialisták. Akár valami féktelen természeti erő, úgy feszül az emberben egy isteni nyugtalanság, amely a végtelen, az emberfölötti teljesség felé hajszolja. Szellemi voltunk kétségtelen megnyilatkozása és minden kultúrának ősforrása. Erre a természetes tényre épül a megváltás természetfölötti valósága, amely az isteni élet lehetőségét nyitotta meg előttünk. Ezért a kereszténység lényegét Pál apostol páratlan tömörséggel úgy határozza meg: élek, pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem. (Gal. 2, 20.) Nem valami elvont határtalanság ez, mint a haladás eszméje, és nem egy mondvacsinált keleti misztika vagy bebelféle zsíros mesekép a majdani földi mennyországáról.

A keresztény élet egyszerűen személyes közösség a személyes végtelennel. Részesedés az isteni természetben; közlés és elfogadás, tehát valóság és élmény, mint bármilyen más életjelenség. Részesedés Krisztus tudásában, világosságában, jóságában és erejében. A keresztény a bensőség, a lélek embere, mert a szíve mélyén állandó, eleven kapcsolatban van a benne lakozó Istenséggel. Tapasztalásból tudja, hogy Isten elébe megy annak, aki keresi; válaszol annak, aki hívja; felel annak, aki okosan és alázattal kérdezi; erővel tölti meg, aki gyöngeségével hozzá menekül; örömbé borítja a szívet, aki bánatában hozzá sír; a vigasztalás özönével izmosítja a fáradtat, s ami a legfőbb: szüntelenül gyarapítja benne az élet magvát, egyetlen értelmét és gazdagságát, a szeretet hatalmát. Az ilyen lélekben szinte naponta mérhetetlenül nagyobb események mennek végbe, mint az

egész látható történelemben. Az öröklét súlyát hordó, az idő korlátját átszakító, a végtelenbe ható, elmúlást leküzdő, a halhatatlan jólét otthonát építő, Istenig érő belső történések ezek. Aki így lélekben él, a lét közép-pontjában áll és roppant küzdelmek, emberfeletti erőfeszítések, félelmek és diadalok izgalmában él szakadatlanul, mert a nagypéntek és húsvéthajnal, a megfeszítés és feltámadás isteni drámája, a krisztusi élet csodája folytatódik benne, míg csak el nem éri a férfiúi tökéletességet, az életkort, melynek mértéke Krisztus teljessége. (Ef. 4, 13.) Olyan káprázatosan nagyszerű, gazdag és mély ez a Jézus-élet bennünk, hogy leírása szóval csak szegény értelmünk csecsemődadogása lehet. Aki meg nem éli, annak sejtelve sem lehet róla, még ha a nyelv művészetének lángelméje tárja is eléje. Rendkívül jellemző, hogyan akad el Szent Ágoston mesteri hangja is, valahányszor az emberbe ültetett isteni élet csodájáról és annak örök beteljesedéséről beszél: nem tudom, mit mondjak, nem tudom, hogyan mondjam, kiált föl számtalanszor, Isten mutassa meg nektek, amit én nem bírok kifejezni.

Tűzben fogant s tűzben álló élet ez. Közönyt, tudatlanságot, gyávaságot olvasztó lángolás és nem a sztoikus aranyközép hideg érzéketlensége. Nem az élet lefokozása, nem megszökés vagy menekülés a valóságtól és a forrongó világ nagy kérdéseitől. Ha egyszer tűz, akkor lobogó szenvedély, az életvágó forró kiáradása, az építés és teremtés szenvedélye, nem pedig az álbölcsesség gyámoltalan higgadtsága és a csüggedt vénség langyos jóindulata. Akiben nincs meg ez a meleg együttlét Krisztussal, csak amolyan függelék vagy kolonc az Egyház testén, sorvadttag és disztelen járulék. Az ilyenek csak hivatalosan tartoznak hozzánk, mivel az Úr hálójában haszontalanul hálnak is kell lennie. A baj akkor lesz nagy, ha ezek a langyosak, ezek az érdekből ragaszkodók kerülnek előtérbe és az ellenséges világ róluk ítéli meg a kereszténységet.

Az igazi keresztény másik lényeges vonása az együttgondolkodás és együttcselekvés az Egyházzal. Ma

ez annál könnyebb, mert az utóbbi évtizedeken át, mióta szüntelenül erősödik a roham a kereszténység ellen, Péter székén olyan szellemi és erkölcsi nagyságok kormányoznak, akik emberi egyéniségükkel is messze fölötte állnak azoknak, akik a világ sorsát intézik. A Vatikán Krisztus szócsöve és tolmácsa és ezért a világ élő lelkiismerete. Ez isteni kiváltság és nem emberi érdem vagy tehetség. Életünk legfőbb javai forognak ma kockán abban a féktelen erkölcsi forradalomban, amely mint valami tatárjárás zúdult a keresztény világra. Az istentagadás a megváltó álarcában pompázik a felkorbácsolt tömegszenvedéllyel párosult tudatlanság zsúfolt nézőtere előtt. Akkora a kavarodás, hogy az átlagember fülében már csak a hazugságnak és tévedésnek van igazságszerű zengése, de a Vatikán népszerűtlenséggel, gúnyal és üldöztetéssel mitsem törődve, rendületlenül hirdeti a pártatlan igazságot egyetemes emberi ügyekben. Egyetlen világosság ma a bódult szellemi éjtszakában és az egyetlen jólétesült bíró a perben, amely az ember jóléte, a kultúra mibenléte, az állam értéke, a hatalom jogtana, a család jogrendje, a forradalom és szociális kérdés, az ifjúság nevelése és a házasság körül folyik világszerte. E kérdésekben az Egyház meghirdette tüzetesen és szabatosan megokolt állásfoglalását, a tárgyilag egyedül igazolt felfogást, amelyet minden hívő köteles magáévá tenni, ha Krisztussal közösségben akar maradni. A katolikus társadalom egyrésze így is cselekedett, a másik része azonban nem. Nyíltan ugyan nem szálltak szembe a Szentszékkal, sőt részben tapsoltak is neki, amennyiben saját nézeteik megerősítését vélték megtalálni a pápai nyilatkozatokban, más dolgokban viszont kétségbe vonták illetékességét. Ez ma a katolikus tábor átmeneti gyengeségének egyik, sőt nyugodtan mondhatjuk, legsúlyosabb oka.

Aki helyesli a szocializmus és kommunizmus elítélését a Rerum Novarum, a Divini Redemptoris és a Mit brennender Sorge körlevelekben, merésznek és elhibázottnak tekintti a kapitalizmus bírálatát a pápaság részéről. Aki viszont a gyökeres reformot sürgeti és a

forradalommal kacérkodik, maradnak itéli a katolikus álláspontot. Elfogadják ugyan, hogy a házasság szentség és felbonthatatlan, de valósággal felháborodnak és tiltakoznak, amikor a házasság gyakorlásába is beleszól az erkölcsi törvény őre. A szorosan vett politikai kérdésekben az egyik túlságosan engedékenynek, a másik meg érthetetlenül merevnek érzi az Egyház magatartását a szerint, amint az elfogult pártszenvédély diktálja nekik. A hitben járatos keresztény pedig tudja, hogy amikor elvi döntésekről van szó, habozás nélkül kell meghódolni a Szentszék tanítása előtt, akár egyezik, akár ellenkezik egyéni tetszésünkkel vagy az uralkodó közhangulattal, mert a művelt keresztény azt is jól tudja, hogy ilyen ügyekben az események eddig is Rómának adtak igazat és a jövőben ugyancsak ez fog történni. A példák garmadával állnak előttünk s csak a végletesen elvakult ember nem képes a világos leckét felogni.

Az igazi keresztény harmadik, lényegét alkotó vonása az emberek szeretése sajátosan krisztusi módon. A testvériség szónak, a szociális eszmének nagy keletje van ma, de semmi köze nincs a valódi szeretethez, amelyet Krisztus mutatott és parancsolt nekünk, mert ez az Isten nem ismerő testvériség vérrel mocskolt és gyűlölettől szennyes. Az igazi keresztény ugyanis az emberben is a megváltó Istent szereti, aki mindenkivel, a legutolsóval is bizonyos értelemben azonosította magát. A láthatatlan Istent szereti a látható embertársban, hogy ezért méltó legyen fölvetetni annak közvetlen közösségébe, aki úgy szerette a világot, hogy Fiát adta érte. A maga módján vallásos a mohamedán meg a buddhista is, de a Teremtőt tisztelni az emberben csak a keresztény tudja. Ha a nyugati társadalom úgy tudna lelkesedni a mély és teljes kultúráért, mint ahogyan lázba jön egy sportbajnokság vagy egy új gépcsoda láttára, a tömegek valósággal megrohannák az Egyházat, hogy keresztények lehessenek. A kultúra eszméjének ma divatos eltorzítása mutatja szembeszökően, mennyire távol vannak a kultúrától éppen azok, akik azt mint valami hallatlan vívmányt és főistenséget tisztelik. Szeretni

ugyanis annyit tesz, mint a felebarát minél teljesebb boldogulását hatékonyan akarni. A krisztusi törvény szerint ez a szeretet istenszolgálat és az üdvösség elemi föltétele. Ez rajtunk az isteni jegy, a megváltottság és kiválasztottság vonása, amiről az ő tanítványait fel lehet ismerni. Csak ezzel és nem az imádsággal és böjtöléssel tudjuk igazolni, hogy Hozzá tartozunk, mert a farizeusok is ott díszelgnek minden szertartáson és böjtölnek is készségesen, de hamis áhítatuk nem kell az Istennek. Pál apostol odáig megy, hogy ebben látja az evangéliumi erkölcsstan foglalátát, mert szerinte, aki embertársát szereti, betöltötte a törvényt. (Róm. 13, 8.)

Ez a törvény jelenti az egyetlen építő és termékeny társadalmi reformot, ez a tökéletes jogrend fundamentuma. Annyira új és egyetemes ez a törvény, annyira kiforgat sarkaiból minden embertelenségre, elnyomásra és kizsákmányolásra épült jogrendet, — az emberek maguktól mindig ilyent szerkesztenek — olyan ismeretlen jólét ígérését hordja magában, hogy kétezer év óta még egyszer sem láttunk hozzá igazában, hogy valóra is vált-suk. Ez a szeretet parancsolja ugyanis, hogy az egész közösségi életnek uralkodó szelleme minden jogviszony tartalmát meghatározó és az összes szerződéseket ellenőrző jogelv a szociális igazság legyen. Halvány fogalma sincs a kereszténységről annak, aki azt hiszi, hogy a mi vallásunk merőben az egyéni üdvösséggel törődik és a föld ügyeinek intézését teljesen átengedi a világ fiainak. Az is teljesen félreérti, aki a szeretet parancsának lényegét abban látja, hogy az utunkba akadó anyagi nyomoron segítsünk. A mi erkölcsstanunk önmagában, különösebb alkalmazás nélkül is egyetlen elmarasztaló ítélet az uralkodó társadalmi és gazdasági rendszer fölött, mert ez nem egyéb, mint törvényesen elfogadott uzsorarendszer, amely XIII. Leó szavai szerint felfalja a népek boldogságát és békéjét. Mivel pedig a katolikus társadalom zöme mindedig nem tette magáévá ezt a fölfogást és érdekeltsége szerint vagy megalkudott a fönnálló renddel vagy a forradalom táborához szegődött, a kereszténység tekintélyét vesztette a közvélemény előtt, sőt

egyenesen a társadalmi haladás közellenségének bélyegezték.

E világbotrány csak akkor fog megszűnni, amikor mi állunk az igazi haladást kívánó nyugtalanok élére és a démoni erők kezéből kicsavarjuk a vezetést. Ami haladás ugyanis az utóbbi két században történt, jóformán meg sem érdemli ezt a nevet. Haladhatunk műszaki tudásban és alkotásban, de abban, ami a kultúra velejét adja, szakadatlanul hanyatlottunk. Ami tiszta életértéket a kereszténység itt összegyűjtött, azt is leromboltuk vagy elvesztegettük. A legfőbb javakból sokszor nem maradt semmi más, mint az üres szó. A meggyalázott eszmények romjaira új örület emeli bábeli tornyát és a szeretet és igazságosság sírásója lesz minden forradalom. Megváltó fordulat csak akkor áll majd be, amikor minden keresztény az emberi méltóság ügyvédje, az eltírott jog és megtagadott igazságosság rendjének előharcosa lesz. Ez a legkevesebb szeretet, amivel embertársainknak tartozunk. Az igazságosság azért sarkalatos erény, mert sarkalatos vonása a keresztény jellemnek. Ennek híján pedig minél ájtatosabbnak és jámborabbnak látszik valaki, annál bántóbb és visszataszítóbb torzképe Krisztusnak. Éppen azért vérlázító és botrányos jelenségek közöttünk azok, akik XI. Piusról azt merik állítani, hogy a Quadragesimo Anno-ban elrontotta XIII. Leó remekművét és olyan társadalompolitikai ábrándot tanított, amelyet megvalósítani nem lehet s mivel ezt nagyon hangosan mondani nem merik, nem lehet nyilvánosan kizárni őket az Egyházból, de a suttogó rontással annál nagyobb kárt okoznak. Az ilyeneket azonban társadalomilag kell megbélyegezni és kizárni sorainkból.

Nevelésünkben annyira hangsúlyoztuk a mértéktelenség és okosság erényét, hogy közben a lelki erősségről, a keresztény bátorságról szinte teljesen megfeledkeztünk. Így lett aztán rengeteg jámbor lélekből elszomorítóan félszeg jellem, akikben az okosság hunyászkodó félnétségbe és szégyenletes óvatosságba torzult és a szelidség gyámoltalansággá korcsosult. Mennyi van ezek között, aki jó kereszténynek hiszi magát, pedig még

embernek is rongy! Sziklának hívta meg őket Krisztus és ázott agyag vagy valami békanyál lett belőlük. Az igazi keresztény az Isten fegyverzetébe öltözött kemény férfijellem, mert az evangélium — így határozza meg Pál apostol — Istennek ereje mindenek üdvösségére. Ilyen ember, akár Ágnesnek hívják, akár Lőrinc szerep-pap vagy VII. Gergely a neve, emberfölötti hatalmának tudatában száll szembe minden hatalommal, amely a lelket, a hitét, az elveit, a becsületét és tisztaságát követeli tőle. Inkább meghal, semhogy hízelmű szót mondjon akár egyházi, akár világi méltóságok tömjénezésére. Alázatos és engedelmes, de önérzetét senki kedvéért föl nem áldozza. Nem ismeri a mindenáron való békességet és örömmel vállalja a harcot, ha Krisztus kedvéért a lelki ismeret parancsára emberileg reménytelen küzdelemben kell is bocsátkoznia.

A rostálás tisztogatás. Krisztus szeretete Egyháza iránt nem érzélgős, hanem erős, mint a halál. A sátán kegyetlenségét használja föl, hogy megtisztítsa híveit. Polyva és ocsú mindig volt és lesz az Egyházban bőven, az ősegyházban is volt, de akkor megkülönböztették igen élesen a búzától. Ma ellenben rengeteg ocsú-ember van köztünk, aki tiszta búzának tartja magát, viszont e miatt a kívülálló és az ellenség az egész keresztény társadalmat hitvány ocsúnak tekinti. Ha mi nem hajtjuk végre a kellő válogatást, Isten maga gondoskodik róla, hogy igaz kereszténynek csak az számíton köztünk és a világ előtt is, aki bensőséges közösségben él Istennel és fenntartás nélkül követi az egyházi tekintélyt; akinek uralkodó jellemvonása a szeretet, a hajthatatlan igazságosság és a félelmet nem ismerő elszántság. Amit sem az egyéni iparkodás, sem a nevelői vagy lelkipásztori buzgóság nem tud elérni, a krisztusi jellem tiszta és érett formáját kidolgozza bennünk a megpróbáló események nyomása. Majd amikor a keresztény társadalom zöme ilyen gyökeresen átalakul az eredeti evangéliumi eszményre és az egyházi egysége csak külső megnyilvánulása lesz a többség szellemi és érzelmi azonosságának, akkor veszi kezdetét egy magas kultúra kor-

szaka, amely belülről is értelmet ad a történelemnek. Akkor majd nem papi hivatalszervezetet látnak az Egyházban, mint ma, hanem megérik benne a most is meglevő, de borzalmasan megbilincselte erjesztő és alkotó erőt. Hívei nagy részének lényegét felejtő és mellőző magatartása rakta rá a béklyókat és ezeket most Isten maga töri szét, amikor a lényeghez visszatérni és a felszínről a gyökérmélybe hatolni kényszerít. A szalma elég a tűzben, de az acél tisztább és keményebb lesz!

Keresztény felelősség

Még ma sem tudjuk felmérni, mekkora kárt okozott az Egyháznak, magának Spanyolországnak és az emberiségnek a nemrég lezajlott spanyol polgárháború. Állítólag csak a halottak száma jóval meghaladja a milliót. Mennyi lehet a nyomorék, földönfutó, az özvegy és árva! Roppant temető lett a szép spanyol föld, ahol a sírt testvér ásta a testvérnek és gyermek az anyjának. Minden józaneszű ember érzi, hogy teljesen fölösleges volt ez a borzalmas pocskolása a boldogságnak, életnek és vagyonnak. De vajjon egyszer is felvetettük-e magunkban a kérdést komolyan: ki volt felelős és ki felelős még ma is ezért a céltalan és örült rombolásért? Ki a felelős? Csodálkozva néz rám majdnem minden jó keresztény, mintha eszem épségében kételkednék. Hogyan lehet — gondolják — ilyesmit kérdezni azok után, amik Spanyolországban történtek. Felelősek a forradalmárok, felelős a bolsevizmus és a kormány, mondja mindenki, s ezzel — úgy hiszik — kimerítő választ is adtak.

Kétségtelenül a forradalmárok felelősek a forradalomért, de nem egyedül ők és ez a megállapítás a fontos. Gonosztevők és kalandorok mindig voltak és lesznek, de ezeket mindig féken is lehet tartani. Országos bajokat soha nem okozhatnak, ha a tisztességes emberek helytállnak és vigyáznak. Végső fokon rendesen tehát a jók a felelősek a társadalmi rendért.

Ha mármost valahol a gonoszság ragadja magához

az uralmat, ha a forradalom győzedelmeskedik és az istentagadás üti fel a fejét egy keresztény országban, akkor kétségtelenül a keresztények maguk is felelősek minden rontásért és pusztulásért. Még nagyobb a felelősség, ha a forradalom alá lovat ad rengeteg visszaélés, nyomor és uzsora, amit a keresztények elnéznek vagy maguk is előmozdítanak.

A spanyol katolikusok többsége nem vett tudomást a munkáskérdésről, az aszturiai bányászok, andaluziai földművesek embertelen állapotáról, amit a forradalom a maga igazolására használt ki a főnálló rend hívei és haszonélvezői ellen. Nem vették komolyan a föld alatt szervezkedő lázadást, az Egyház ellen szított gyűlöletet, sőt rendszeresen megnehezteltek, ha külföldről valaki erre figyelmeztette őket.

Hasonló felelősség terhel bennünket mindenütt a világon, de Magyarországon is. Itt sem látják, mekkora veszélyben van az ifjúság lelke, mert pogány eszmék varázsa alá került. Nem rémülünk meg vagy talán észre sem vesszük, hogy az istenország majdnem minden tartományában üldözik a testvéreinket. Lángokban áll az Egyház, de mi, akárcsak a mesebeli hét lusta, gondtalanul szendergünk. Legfeljebb jámboran sópáncodunk, amikor a kommunizmus vad rohamairól és véres diadaliról kapunk híreket. Azt hisszük, amíg csak a mások háza ég, nyugodtak lehetünk. Spanyolországban is így tettek, azért érte őket akkora meglepetés.

Régen elfelejtettük, mekkora fájdalom kiáltásaival, milyen sürgető parancsokkal riasztott bennünket XI. Pius. Úgy nem törődünk vele, akárcsak szegény őseink, mikor Béla király véres karddal szólította őket hadba a tatárok ellen. Azért szorgalmazta a pápa annyira a sokat emlegetett katolikus akciót, de legtöbbször ma is még tisztán papi ügynek tekintik. Pedig legyen mindenki meggyőződve: a keresztény műveltséget egyedül a papok, világiak közreműködése nélkül meg nem menthetik. A papok kevesen vannak ahhoz, hogy minden támadást visszaverjenek, minden veszélyben forgó lélekkel foglalkozzanak. El sem mehetnek nagyon gyakran oda, ahol a küz-

delem folyik hit és hittagadás között. Nem mehetnek a gyárakba, a színházakba, a lapok szerkesztőségeibe, a vendéglőkbe, társaskörökbe. Pedig e helyeken készül a közvélemény, itt folyik a lelkek mérgezése és meghódítása. Ebből nyilvánvaló, hogy az apostolkodás földadata ma jórészt a hívekre hárul és ennek következtében a felelősség is. Ezt a felelősséget nem az Egyház teremtette, hanem az események és az ellenség támadása.

Nevetségesen balga lenne, aki azt hinné, hogy őt nem érinti a felelősség, mert megőrzi hitét, hűséges marad az Egyházhoz akkor is, ha a többiek az istentagadókhoz pártolnak. Csak az beszélhet így, aki nem tudja, milyen törékeny valami az ember hűsége és milyen nehéz hitvallónak lenni, mikor minden hatalmat magához ragadott az ellenség. Csak az beszélhet így, aki nem ismeri a kereszténységet, a szeretet nagy parancsát, amely annál erősebben kötelez apostoli munkára, minél nagyobb veszélyben forog a testvérek üdvössége. Ha nincs pap, aki kereszteljen, minden keresztény keresztelhet, vagyis másszóval minden hívő papja a másíknak, akkor is, ha nincs erre fölszentelve. A szeretet törvénye bizonyos értelemben minden keresztényt pappá avat. Ha tehát valahol a hitet kell megvédeni, a hitelent megleckéztetni, a gúnyolódot elnémítani, pusztuló lelket menteni, ha az igét kell hirdetni, tudatlanokat felvilágosítani, esendőket megerősíteni és nincsen jelen pap, nemcsak szabad, de nagyon sokszor kötelesek is vagyunk őt helyettesíteni, amint a szükség kívánja.

Nem az Egyház találta ki tehát a katolikus akciót' vagyis az apostolkodás és a cselekvő hit parancsát, mert ez a mai viszonyok között akkor is kötelezne, ha az Egyház soha ki nem hirdeti olyan formában, mint XI. Pius pápa tette. Továbbá azt is meg kell végre értenie minden katolikusnak, hogy az Egyház ügyét szolgálni mindenkinék érdeke, aki tagja az Egyháznak. A hívek ugyanis éppúgy tagjai, mint a papok. A mi anyánk, a mi családkunk, a mi lelkünk otthona az és utódainké. Amikor védjük, a magunkét védelmezzük, amikor támogatjuk, magunkat erősítjük s amikor az ő ügyét szolgáljuk, ma-

gunknak teszünk szolgálatot. Amikor támadják, minket támadnak, s amikor tisztelik, minket tisztelnek.

Talán olyanok is akadnak közöttünk, akik Krisztus ígéretével palástolják közönyüket vagy gyávaságukat. Krisztus valóban biztosítja országának fönmaradását minden időben s azért a pokol hatalma a jövőben sem vehet erőt rajta, de egyáltalán nem ígerte meg, hogy annak minden részét megvédi a pusztulástól akkor is, ha hívei ujjukat sem mozdítják az ádáz ellenség leküzdésére. Legkevesbbé pedig akkor, ha a keresztények merő közönyből vagy érdekből valósággal csendes társai lesznek a krisztustalan világnak.

A kereszténységet védeni és terjeszteni a legsúlyosabb kötelesség, mert az örök üdvösség a legfőbb emberi érdek. De még annak is érdeke a keresztény művelődés fönmaradása, aki az okos jóléten kívül mással nem törődik. Ma ugyanis ezt a jólétet is pusztulással fenyegeti a harcos istentagadás mozgalma. Nemcsak Jézus templomait rontja le, de elveszi a családi otthont is, amikor minden tulajdonjogot eltöröl; nemcsak Istentől szakítja el a gyermek szívét, de szülőjétől is, mert a gyermeket teljesen kisajátítja a forradalom és az állam részére; nemcsak a keresztény erkölcsöt irtja ki, de lerontja azt az erkölcsi műveltséget is, amely nélkül még a pogánynak is pokoli gyötrellem az élet. Tehát aki a kereszténységet védi, az emberiség legszükségesebb vagyónát oltalmazza.

Erre a krisztusi hadjáratra azonban komolyan föl kell készülni, mert az ellenség kitűnően képzett erőkkel és hatalmas fölszereléssel működik. Csak az ő módszerét kell megismerni és alkalmazni, ha sikeresen akarunk vele szembefordulni. Az áltudomány fegyverzetét vette magára és a hazugság hirdetésére mesteri módon képezi ki embereit. Mi a hitet, az igazságot igen gyakran távolról sem ismerjük olyan alaposan, mint az istentagadók a maguk száználmas tévedéseit. Aki tehát a krisztusi akcióban használható erő akar lenni, tegyen szert alapos jártasságra a hit dolgaiban. Rengeteg könyv és írás áll mindenki rendelkezésére; azután alapos tanfolyamokat kellene tar-

tani, amelyeken a mai idők uralkodó tévedéseit tárgyalják és a megfelelő harcmodorra is kioktatják a közönséget. Ne akkor kezdjük ezt a munkát, amikor már ég fölöttünk a tető, mert az új eretnesség máris erősen fertőzi a magyar lelkeket is. Legtöbben a keresztény igazságot sem ismerik jól, még kevésbé tudják, miért ez az igazság és miképpen kell az ellenség hamis érveit talpraesetten megcáfolni.

Itt azonban nem szabad megállni. Félmunka és félgyőzelem lenne, ha merőben arra szorítkoznánk, hogy a támadókat elnémitjük.

Ha teljes sikert akarunk, nekünk kell a társadalom és a közvélemény irányítását megszereznünk. Alaposan tévedne, aki ebben valami újabb „keresztény kurzus” meghirdetését szimatolná. Ha mi csak azért akarnók a társadalom vezetését, hogy uralkodjunk és anyagi vagy hasonló előnyöket vadásszunk, semmi közünk sem lenne az igazi kereszténységhez. Nekünk a megváltás művét kell folytatnunk és e mellett minden más szempont teljesen eltörlődik. Aki tehát más szándékkal csatlakozik a katolikus akcióhoz, nem közénk való és minél hamarabb el kell távolítani, mert csak rossz hírbe hozhat bennünket. Mivel merőben egyéni eszközökkel, csak embertől emberig erős apostolkodással átütő hatást elérni nem lehet olyan időben, amikor az istentagadás egyszerre milliókat mozgat meg és a közvélemény meghódításán keresztül ragadja meg az egyeseket, nekünk is ezt a módszert kell alkalmaznunk. Még lóháton sem lehet versenyezni a gyorsvonattal, pedig mi csak lovon sem ülünk, sőt jó lenne, ha gyalogszerrel derekasan menetelnénk.

Ezért kell az akciónak tömegmozgalommá fejlődnie, amelynek döntő szava lehet a közéletben. Az egyéni mellett a társas cselekvés, a társas föllépés is érvényesüljön. Ezer keresztény ma külön-külön jóformán semmi vizet nem zavar, de ezren együtt, egy parancsnak engedelmeskedve csodát tehetnek. Az ilyen mozgalomnak már lesz ereje ahhoz, hogy a maga akaratát érvényesítse mindenütt, ahol a lelkek érdeke beavatkozást pa-

rancsol. Így tarthatjuk rajta kezünket minden intézményen és hatóeszközön, amelyeken keresztül a vallástalan szellem fertőzi a világot. Ha szervezeten tudunk föllépni, a kiadók nem dobhatnak piacra bármilyen hitvány könyvet, a mozisok nem játszhatnak „csak” felnőtteknek való ocsmányságokat, a magyar munkásságot nem vezethetik forradalmárok vagy a tőkétől kitartott törtetőök és akkor nagyszerű családvédelmi törvényünk is végrehajtásra kerül. Ez ugyanis mind elsőrendű erkölcsi érdek, tehát kimondottan lelki ügy.

Ez a katolikus akció, nem több, de nem is kevesebb.

A vallási műveltség

Ha nem akarunk e világgal együtt pusztulni, nem mehetünk el semmi nyomor mellett oly közönyösen, mint a példabeszéd papja és levitája. Ma a lelki inség, a szellemi nincstelenség olyan arányokat öltött, hogy szinte egy újabb megtestesülést kíván. Az emberiség ugyanis vad mohósággal keresi a megváltást a nyomortól, de annyira elvesztette már a tájékozódást, annyira kivetkőzött igazi mivoltából, hogy Krisztus nélkül, sőt egyenesen Krisztus ellenére akar boldogulni. Ma már milliók és milliók vannak Európában, sőt számosan akadnak Magyarországon is, akik Krisztusban és vallásában látják a haladás és a teljes földi jólét egyik legfőbb akadályát. Ez a nyomor nem segítségért könyörög az irgalmas Istenhez, hanem öklét rázza ellene! Rengeteg mai ember olyan szellemi zűrzavarban él, hogy már a saját legfőbb érdekét sem ismeri föl, sőt egyenesen az ellen cselekszik. E példátlan lelki válság *első oka*: a vallási műveltség hiánya, s ezért főképen mi keresztények vagyunk felelősek.

A mai katolikus társadalmat nagyjában két csoportra lehet osztani. Az egyikbe tartoznak, akik mély, következetes lelki életet élnek. A krisztusi törvényből, bármibe kerüljön is: egy tapodtat sem engednek. Minden plébánián van jónéhány ilyen buzgó család, akik egé-

szen bensőséges közösségben vannak az Egyházzal. A világ bigottnak és fanatikusnak bélyegzi őket. Ők állnak minden vallási megmozdulás élén és őket látjuk minden hitbuzgalmi egyesületben. Jámborságuk valóban épületes, jóságuk és áldozatkészségük kimeríthetetlen és hősies áldozatokra is könnyen kaphatók. Csak katolikus könyvet és ujságot olvasnak és ösztönösen irtóznak minden eszmétől, amely nem az egyházi környezetből való; nem katolikus mozgalmakat eleve rossznak és gyanúsnak ítélnék. Megvetik a nyilvános életben burjánzó sok erkölcstelenséget és bizalmatlanok mindennel szemben, amit a bűnben fetregő világ kezdeményez. Kerülnek minden alkalmat, ahol más nézetű emberekkel kellene találkozniok. Akik nem hozzájuk tartoznak, azokat föltétlenül a vallás és az erkölcsi rend ellenségének tekintik. Hitüket épségben megőrzik, becsületességre és az erkölcsi tisztaságra keményen vigyáznak; de ugyanakkor teljesen elszigetelik magukat a bűnös világtól, szinte csak maguknak élnek és valósággal idegenek a saját községükben is. Így szükségképen lemondanak arról, hogy a világ helyzetén változtassanak. Egy-egy veszendő lélek mentésén odaadással fáradoznak, de átfogó és a krisztustalan élet forgatagába nyúló vállalkozásokra nem is gondolnak. Olyan a hitük, mintha nem is ebben a világban élnének, s a kárhozatba rohanó oktalánokat sorsukra hagyják.

A másik csoport, ez a többség, úgy-ahogy ragaszkodik még az Egyházhoz, de benne élnek a nagyvilágban is, a gazdaság, a politika, a művészet, a sajtó világában és kiegyeznek vele. A vallás nekik az élet járuléka, de nem az egész élet átható erő; — ünnepnapok hangulatos élménye, de a munka, az üzlet, a lázas cselekvés hétköznapjain nem tudnak vele mit kezdeni. Ugyvédek, orvosok, tanárok, gazdák, képviselők, kereskedők, bankárok, államférfiak, akik hivatásuk terén csak becsületes emberek akarnak lenni — már ahogyan a mai világ ezt a becsületet értelmezni szokta — és gyakran nem is sejtik, hogy ez mennyire ellentétben van az erkölcsi törvénnyel, hát még a kereszténységgel! El-

fogadják a világot úgy, ahogyan van, pontosan haladnak a koral, minden ténnyel számolnak, mert nem akarnak kiesni az időből.

Mindkét csoport belenyugszik tehát abba, hogy keresztény rendet teremteni e világban nem lehet, s ezt azért teszik, mert a kellő vallási műveltségük hiányzik. Ha ismernék az Isten megváltó szándékait, az emberi szívek legmélyebb vágyát, a megváltás végtelen gazdagságát, a kereszténység lényegét — egészen más volna ma a föld arculata. Ha tudnák azt, hogy Krisztus az egész életet megváltotta és a megváltás isteni munkájának folytatását részben reánk bízta; ha tudnák, hogy Ő elsősorban a betegeket jött gyógyítani, a pogányokat fölvilágosítani; ha tudnák, hogy az Evangélium ereje ma sem fogyatkozott meg és nekünk hatalmunk van az egész életet átalakítani az igazság és szeretet parancsa szerint, de ezzel a hatalommal nem élünk; ha tudnák, hogy a mai válság orvossága kezünkben van, csak alkalmazni kellene, nem lenne egy perc nyugtuk, nem ismernék a félelmet, a kishitűséget, nem húzódnának kisebbségbe és nem hagynák, hogy megint pogánysággal kísérletezzék e szerencsétlen nemzedék. A keresztény műveltség hallatlan fölényt ad minden kétkedéssel, minden fölényeskedő hitetlenséggel szemben a hívőnek, minden megláttatja vele a hit sziklaszilárd alapjait, a nagyszerű isteni tényeket, amelyek a kinyilatkoztatást igazolják. A hitben művelt ember gránitoszlopként áll a tudományos babonák, a közkeletű világnézeti hitregék, a gyilkos hazugságok áradatában. Tudja mindazt, ami elrejtett titok az istentagadó előtt, ismeri Istent és csodálatos terveit, tudja, milyen határtalan életbőséget és boldogságot hozott nekünk Krisztus; pontos választ tud adni a lelkiismeret súlyos kérdéseire, előtte nem kérdés a házasság erkölcstana, a tulajdonjog szerepe, a tőke és munka viszonya, a személyiség értéke és hogy meddig terjed az állam jogköre, miképen kell rendezni az osztályok és nemzetek közt dülő és romboló ellentétet. Az ilyen keresztény világít és irányt mutat ezer és ezer tévelygőnek, mivel isteni tudással, felsőbbrendű bölcse-

séggel, az élet mély ismeretével gazdag a lelke. Mindenkinek számot tud adni hitéről, nem fél semmi kérdéstől, legkevésbé a mostani hitetlenség otromba támadásaitól. A hitbeli műveltség tehát megóv az eltévedéstől az élet legfontosabb ügyeiben és képessé tesz arra, hogy a hazugságok tömkelegében vergődő társadalmat a földi és örök üdvösség, vagyis az igazság biztos útjára vezessük. Az ilyen keresztény az igazi felsőbbrendű ember, mert úgy gondolkodik és ítél, mint az Isten.

Aki helyesen gondolkodik, az sem szokott mindig helyesen cselekedni, mert nagyon sokszor teszünk valamit jobb belátásunk ellenére. Annál inkább bizonyos tehát, hogy aki rosszul gondolkodik, szükségképpen rosszul is cselekszik. Ezért az evangélium elsősorban tanítás, a fölséges isteni tényekről és a krisztusi életről szóló fölvilágosítás. A tanítás volt Krisztus egyik főtevékenysége közöttünk, erre készítette elő és küldötte az apostolait is. Maga az „evangélium” szó is erre utal, mivel annyit jelent mint jóhír, jóüzenete az isteni jószágnak a világ számára. Következőleg az Egyház az igehirdetést tekinti egyik lényeges föladatának. Ezért gondoskodik Isten különös módon, hogy a tanító Egyház ne tévedjen hit és erkölcs dolgában. Ha ugyanis a hit maga csorbát szenved és a tanítás tisztasága elvész, — Isten országa alapjában rendül meg! Ezért nevezi Krisztust az Irás világosságnak, amely a tévedés sötétségében világít. Aki tehát jó keresztény akar lenni, annak jól kell tudnia a hit minden tanítását. Hogyan is élhet krisztusi életet az, aki Krisztust, a megváltás, az örök boldogság, a kegyelem, a természetfölötti élet, az isteni törvények mibenlétét tüzetesen nem ismeri!

A döbbenetes tájékozatlanság hit dolgában a mai keresztény társadalom gyöngeségének első oka. Ha nem volnának közöttünk igaz keresztények is, akik méltók e névre, ha az Egyház magja nem volna egészséges, — sokkal inkább kellene megvert Egyházzal beszélni, mint küzdő Egyházzal. Csak így érthető aztán, hogy rengeteg híve van az Egyháznak, aki elvei alapján már régen nem tartozik hozzánk. Megnyírbálják a hitet, megtizede-

lik a dogmákat, hogy összhangba hozzák a kereszténységet a korszerű eszmékkal, vagy másszóval: hogy kibékítsék az igazságot a hazugsággal. A jó kereszténynek, ha kereskedő vagy üzletember, tudnia kell, mit tanít az Egyház a kereskedelmi erkölcsről; ha politikus, tudnia kell, miben áll a keresztény államreform és hogyan kell a szociális kérdést helyesen megoldani; ha tudós és tanár, tüzetesen ismeri a hit és tudomány kölcsönös kapcsolatát; ha orvos, pontosan megtanulja a keresztény orvosi erkölcsöt; ha ügyvéd és bíró, teljesen tájékozott a keresztény jogszemléletben; ha újságíró, jól elsajátítja a hittudomány lényegét, mert ma is még ott tartunk, hogy vannak embereink, akik nagyon járatosak a hittudományban, de nem értenek az újságírásához, ugyanakkor sok keresztény újságíró nem tudja, mi a kereszténység és miként kell a nap eseményeit, a közélet mozgalmait isteni szempontok szerint megítélni. Tudás nélkül tehát Isten országában nem lehet igazán boldogulni. Csak ennek birtokában lehet majd a közéletben újra érvényre juttatni a keresztény igazságot és megoldani a nagy kérdéseket, amelyekből a mai nyomor forrásozik.

Borzalmas szakadék tátong ma a keresztény élet-eszmény és az élet között, és minden hozzáértő előtt világos, hogy ezt megszüntetni egyedül a papság, a rátermett világiak serény támogatása nélkül, sohasem fogja. Ezért sürgette annyira XI. Pius a katolikus akció megszervezését az egész világon. Rengeteg ember szemében a kereszténység már elintézett, halott dolog, amelytől semmit sem várhatnak. E végzetes előítéletet legyőzni nagyvonalú és rendszeres apostolkodás nélkül nem lehet. Ha nem volna akkora a paphiány, mint amekkora, akkor sem tudnák e föladatot a világi hívek közreműködése nélkül megoldani, mert azok, akiknek a legnagyobb szükségük lenne a fölvilágosításra, templomba egyáltalán nem járnak és a pap viszont nem mehet utánuk oda, ahol megközelíthetők volnának, mert azokba a körökbe a papnak bejárása nincs. E megtévedt lelkeket a helyes útra terelni tehát a világi apostolok föladata. Aki pedig

másokat tanítani, meggyőzni, vezetni akar, annak a keresztény tanítást szabatosan és alaposan ismernie kell.

Ne mondja senki, hogy az merőben a papok feladata, mert Isten legfőbb törvénye a szeretet, amely nélkül senki sem üdvözülhet. Ha pedig a törvény súlyosan kötelez mindenkit arra, hogy végső szükségben vagy nagy ínségben sínylődő embertársán segítsen, — még súlyosabban kötelez a lelki nyomorban szenvedők támogatására. Azonfelül minden keresztény a keresztség és bérmálás révén bizonyos értelemben részese a papi hivatásnak is, mert tagja a földön küzdő Egyháznak, testvére és munkatársa Krisztusnak, tagja annak a közösségnek, mely minden tekintetben folytatja Krisztus apostoli életét a lelkek megváltására. Nagyon valószínű, hamarosan eljön az idő, amikor a tanító Egyház világiakat hivatalosan is megbíz az igehirdetéssel és erre szakszerűen elő is készít.

Még nyilvánvalóbb lesz előttünk a kötelesség, ha meggondoljuk, mekkora szellemi fejtelenség uralkodik ma a társadalomban. Lényegesen nehezebb ugyanis az Egyház munkája ott, ahol a kereszténységből és emberségből kivetkőzött pogányokkal van dolga, mint a missziós területeken. Senki sem bukhat mélyebben, mint a hitét megtagadó keresztény. Ez a tulajdonképeni pogány rosszabb a fétisimádónál, mert se Istent, se lelket, se másvilágot, se vallást, se föltétlen érvényű erkölcstörvényt nem ismer. Ilyen emberek csak az igazi vadak, akikhez képest az őserdők lakói közül nagyon sokan magas műveltségű emberek. Ilyen csoportokat, sőt milliós tömegeket kell nekünk újra kereszténnyé tenni, ha Európa és az emberiség legfőbb javait meg akarjuk menteni. Felelősségünket és föladatunkat meghatványozza az a körülmény, hogy ma már nem a szabad gondolattal és vallási közönnyel állunk szemben, hanem a harcos istentagadásnak olyan mesterien szervezett rohamával, amely a történelemben példátlanul áll. E világmozgalom a gép mellett a tudatos istentagadást tekinti a kultúra legfőbb vívmányának és a ránk nehezedő bajok egyetlen orvosságának. Amde a harcos istentagadással szemben csak

a küzdelemre és győzelemre is teljesen felkészült kereszténység állhatja meg a helyét. Mivel pedig ez a mozgalom a szellem és áltudomány fegyvereivel, a lélekvarázslás roppant művészetével, a propagandával dolgozik és ér el megrendítő sikereket, nekünk is ugyanezt a módszert kell alkalmaznunk. Ezért van szükségünk komoly és fölényt biztosító vallási műveltségre. A világnak legfőbb hatalma a közvélemény, s aki ezt kezében tartja, annak akarata érvényesül minden téren. Végső fokon ugyanis az emberiség nagy küzdelmei legtöbbször hitek és eszmék háborúja, s ha ebben alulmarad az igazság, győztes és legyőzött egyaránt borzalmas árat fizet a jog és igazság bukásáért. Vajjon lehet-e reményünk a győzelemre, ha a mindenre elszánt ellenség, aki a kereszténységből hírmagot sem akar hagyni, csak a mi rozzant, tájékozatlan, lagymatag békebeli hitünkbe ütközik? Lehet-e vele harcba bocsátkozni, ha a mi hitünk csak megszokás és családi kegyes hagyaték inkább, mint kemény öntudat és hódító meggyőződés? Vajjon józanul ki merné elhinni, hogy ilyen ellenséggel szemben, amelyet a démon emberfölötti hatalma szállt meg, a mi langyos és műkedvelő védekezésünk teljesen elegendő? Talán azt hisszük, az Isten megsemmisítő csodákat fog művelni a mi kedvünkért, a gyámoltalan, a gondtalan könnyelműekért? Nem láttuk már elégszer az Egyház történetében, hogy a nagyon várt csodák elmaradtak? Azt gondoljuk, a római birodalom keresztényei nem reméltek a csodás megszabadítást a vandálok és gótok romboló hatalma ellen; azt hisszük, Bizánc nem várta a csodát Bajazid gyilkos rohama ellen? És Isten — nem tett csodát! Ma is csak egy csodára van szükség és ez lenne a legnagyobb, az igazi: ha mi keresztények teljesen tudatára ébrednénk a világ lelki nyomorának, a mi küldetésünknek és hallatlan mulasztásunknak. Az lenne a nagy csoda, ha bennünk ismét diadalmas hitté acélosodna a belátás, hogy a földön csak mi tudjuk megvalósítani az igazságosság, a béke, az igazi emberi kultúra uralmát. Mihelyt azonban valaki a kereszténység valódi nagyszerűségét megismerte és nem azt, amivé az embe-

rek bizonyos korokban torzították, eltelik apostoli, hódító szent nyugtalansággal, és ha sokan akadnak ilyen hívek — eljön a megváltás órája a mi korunk számára is. Ezért kell nekünk a teljes keresztény műveltség.

Ha meggyőződünk, hogy a hitbeli tudás mennyire fundamentuma az élésre érdemes életnek, ha világos előttünk, mennyire izetlen, haszontalan jószág lett bennünk a föld sója, aminek Krisztus szánt bennünket, és ha érezzük a felelősség üdvösen gyötrő tövisét a szívben, akkor lázasan iparkodunk helyrehozni a nagy mulasztást. Mi sem könnyebb ennél, ha valakiben megvan a készség és a komoly akarat!

Az első dolog: megismerni a történelmi Krisztust, akiben megjelent közöttünk, látható és fogható lett az Isten csodálatos kegyessége s emberszeretete; megismerni Őt az eredeti forrásokból, a szem- és fültanúk beszámolójából, az Evangéliumból. Siralmas, milyen kevesen vannak közöttünk, akik legalább egyszer gondosan elolvasták az Újszövetség könyveit, akiknek lelke gerjedezett és kigyulladt attól a fénytől és melegtől, mely a krisztusi történet vagy Szent Pál leveleinek minden sorából árad, akik Krisztus nagyságától és erejétől lenyűgözve, Pál apostol szent boldogságával eltelve, örömtől ittasan kiáltanak föl: Aki nem szereti a mi Urunkat, Jézus Krisztust, átkozott legyen! Mennyi könyvet lehet ma már egyszerű családok asztalán és szekrényeiben is látni és milyen elszomorító, hogy az élet könyvét a legtöbb helyen nem találjuk meg. Milyen szégyenletes, hogy a szocialista jobban tudja Marx programját, a mohamedán a Koránt, a kommunista a maga kátéját, — mint mi keresztények az Istentől sugalmazott Írást, az Úr nagy levelét, az egyetlen üdvözítő programot, amelyet Ő maga írt nekünk!

De ez még nem elég! Minden kornak megvan a maga sajátos gondolkodásmódja, a maga különös nyomorúsága, vannak nehézségei, amelyeket más idők alig vagy egyáltalában nem ismertek. Ezért kell a keresztény tant minden század nyelvére újra lefordítani. Mi ebben sem szenvedünk hiányt. A katolikus tudomány elvégezte

a mestermunkát. Lángelmék, a szellemi élet nagyhatalmai álltak az utóbbi évtizedekben és állnak ma is a krisztusi gondolat szolgálatában és minden nemzet nyelvén írnak nem könyveket, de könyvtárakat . . . Ha egy ilyen írás megjelenik akár francia, akár német, olasz vagy angol földön, szinte néhány hónapon belül egy tucat nyelvre lefordítják, hogy mindenki hozzáférhessen. A keresztény dogmák, az erkölcsstan, a történelem és a mi korunk különleges szellemi problémáit tárgyaló nagyszerű írások készen vannak, de közülünk igen kevesen forgatják azokat. Nálunk is milyen kiválóságok dolgoztak e téren, fölösleges lenne most elsorolni. Ezeket nem elég magasztalni, de olvasni, tanulni kell és bizonyos könyveket valósággal meg kell enni, hogy az emberben vérré váljanak. Most elsősorban az iskolázott, főiskolát járt emberekre gondolok. Míg a világi tudományban, a mérnöki, orvosi és egyéb tudományokban évről-évre gyarapodnak, — a hit tudományából szinte napról-napra egy verset felejtenek, s mire megöregednek, ujság lesz nekik még a kiskaté is, amit unokájuk forgat. Ha tudnák a hitet, nem adnának tanácsokat a pápának, hogyan gondolkozzék bizonyos korszerű nézetekről, amelyek rendesen olyan öreg hazugságok, mint a bűn. Akkor nem lenne a fejükben éktelen fogalomzavar, amely a legvadabb pogányságot is képes összeházasítani a keresztény igazsággal.

A tanító egyház különös figyelmet szentel minden időben a kor égető kérdéseinek, mert azok természetük-nél fogva lényegében érintik a krisztusi tant. Ezért jelennek meg egymásután a nagy pápai körlevelek, amelyek pontosan tájékoztatnak bennünket, hogy csak a legújabbakat említsem, a szocializmusról, a kommunista forradalomról, a fajvédelemről, a házasság, a családi élet, a nevelés, az iskolaügy roppant horderejű kérdéseiről, a társadalmi válság megoldásáról és az állam reformjáról. Ezekben a Szentszék természetesen mindig csak az alapvető, elvi kérdéseket tisztázza, mert a nagy bajok mindig az elvi tévedésekből fakadnak. Katolikus ember ma helyét a világban jól meg nem állhatja, szegyen-

vallás nélkül nem állhat szóba a mai istentagadás harcosaival meg a renegát keresztényekkel és sokak ingadozó hitét meg nem erősítheti, ha e körleveleket jól nem ismeri.

Fölösleges említenem, mennyi folyóirat, füzet és ujság áll ma ugyancsak ebből a célból rendelkezésre, mennyi előadás, tanfolyam nyújt lehetőséget a további tájékozódásra. Egy szempontot azonban különösen ki kell emelnem. A vallásos irodalomban is van sok csekélyértékű írás. Ne higgyük, hogy elegendő műveltséget sajátítunk el, ha néhány egyébként dícséretes, jámbor írást elolvasunk, mondjuk bizonyos jelenésekről, jóslatokról, vagy egyes könnyű fajsúlyú lelkesítő könyvecskét, amely tele van ájtatos buzdulásokkal, szép szavakkal vagy megindító történetekkel. Nem, ez semmiképen sem elegendő. Aki tudni akar, annak a tudomány, a mély gondolkodás erős, barna kenyerét kell ennie és nem holmi szellemi cukrászsüteményt vagy kellemetes csemegét . . . Ha valahol, ezen a téren kell a kontárok-tól óvakodnunk.

A mi nemzedékünk borzalmas szellemi és erkölcsi nyomora a megváltó Isten után sir, mert a lelki vakság hosszú éjtszakája borult ránk. Milliós, agyonzsúfolt városok fényűző palotáiban, az utcák zsbongó forгатagában, a színházak füledt izgalmában, a tömegfelvonulások lázas bódulatában is árván didereg az istenvesztett ember. Ma minden város, község egy-egy Naim, ahol szüntelenül hitet, örök életet, reményt, boldogságot temetnek szívzaggató sirással vagy féktelen könnyelműséggel. Vajjon találkozni fognak-e ezek a szerencsétlenek is Krisztussal, vajjon nekik is mondja-e: mondom nektek, keljetek föl és éljete! Igen, ez a csoda ma is megtörténhet, de csak általunk, rajtunk keresztül, mert Isten az embereket — emberek által akarja megváltani. Ha mi keresztények nem vállaljuk ezt a küldetést, mi is a halottak közé tartozunk, akiknek nincs részük Krisztusban. Ha vállaljuk a küldetést, holnap minden elkeseredett, lázadó szív velünk fog dobogni Krisztusért, minden igazságot szomjazó a mi zászlóink alatt menetel,

minden káromkodó ajak imádságra komolyodik, minden gyilkos kéz sebeket fog ápolni és minden romboló velünk fog építeni új rendet, új világot és igazi békeországot.

Hit és valóság

A zajongva síró tömeg, amely betöltötte szegény Jairus házát, egy pillanatig sem gondolkozott azon, mit jelenthet az Úr különös szava: a gyermek nem halt meg, hanem alszik. Ők csak azt látták, hogy a beteg kicsike kiszenvedett és az ágy körül egy boldogtalan család jajveszékel, melyet a halál iszonyúan megrabolt. Nem is sejtették, hogy az áll közöttük, aki minden életet teremtett és azért feltétlen úr a halál felett is. Nem láttak túl földhöz ragadt életük szűk körén, és a gyászoló arcok nevetésbe torzultak, amikor az Isten vigasztaló szavát hallották. Krisztusnak, a megváltásnak és az isteni világrendnek ez a borzalmas kinevetése azóta soha meg nem szűnt, sőt gyűlölettől lihegő tagadássá és gúnyolódássá erősödött. És a gúnyból, a nevetésből, a megvetésből egy új vallás lett, az atheokrácia vallása. Híveinek száma már millió és millió, akik hisznek abban, hogy nincsen más valóság, mint az anyag, nincsen más öröm, mint a roskadó asztal és a vér sivár izgalma; akik neveltséges tudományízű dajkamesékkal bizonyítgatják egymásnak, hogy nem kell nekik az Isten, sem a halhatatlanság, és nincsen megváltás, se bűn, se felelősség. Szeretnék meggyőzni magukat, hogy az ember a földön csak Isten nélkül boldogulhat és a vallás kiirtása az emberi jólét első feltétele. Azok még menthetők valahogyan, akik Jairus házában kinevették Krisztust, mert a legfőbb történelmi tény, hogy az Isten az ács fiában mindenható és szenvédő emberré lett, akkor még titok volt előttük. Igazolása éppen akkor kezdődött, mikor az Úr elindult a kis műhelyből világnagy országát megalapozni. Akik azonban még ma is kételkednek az isteni valóságban és az emberi élet örök hivatásában, akik még ma is nevetni

mernek a megváltáson és elvetik a keresztyény igazságot, azoknak nem lehet semmi mentségük, sem a lelkiismeret, se Isten, se történelem előtt, mert a mi hitünk a tényekben gyökerező tudás, amely az érzékek szegény világából a lélek mérhetetlen gazdag valóságába és a tűnő időből az időtlen biztonságba ver nekünk utat.

Pál apostol megírta, hogy Isten haragja szörnyű súllyal nehezedik az emberiségre, elsősorban azért, mert tusakodnak a megismert igazság ellen, amikor lefogva tartják az igazságot igazságtalansággal. Ez a különös kifejezés annyit jelent, hogy a hitelenség és az istentagadás oka nem az értelmi megismerés hiányában, hanem a jellem hitványságában keresendő. Jól látta, hogy pogány kortársai, főleg a művelt emberek, a szellemi vezető réteg jól ismerték, ami megtudható Istenről, mert Isten maga világosan megismertette velük. Hiszen ami láthatatlan benne, örök ereje, valamint istensége észlelhető a világ teremtése óta, mert az értelem a teremtmények révén felismeri. Épp azért nincs is mentség számukra. Mint előzetes istenítélet dübörög a félelmetes szó: nincs mentség számukra, mert az emberi észnek Istentől fakadt világossága mond felettük ítéletet. Ma teljesen hasonló a helyzet. Két táborra oszlik az emberiség: egymás mellett élnek térben és időben, de lélekben távolabb vannak egymástól, mint amilyen széles a világegyetem. Az Isten valósága azonban egyformán izgalomban és félelemben tartja mindkettőt. Az egyik ember fél, hogy elveszti Őt, a másik meg attól retteg, hogy megtalálja. A konok bűnösnek, akinek kenyere az embertelenség, az eltiprás, a féktelen gőg, akinek istene a pénz meg a hatalom, akinek egyetlen öröme a testi vágy, akinek a vétek az érvényesülés egyetlen eszköze és aki a lelkiismeret kínja nélkül szeretne zavartalanul elfeküdni a nagy mocsárban, annak nem érdeke, hogy Isten legyen. Azért minden erővel azon van, hogy hamis okoskodással megnyugtassa magát és meggyőzzön másokat is az istentagadás igazáról. Azt hiszi, nyugodtabb lehet, ha milliók harsogják ugyanazt a tévedést.

Ilyen emberekkel akadtam össze többek között egy

franciaországi előadásom alkalmával. Az ottani magyar kommunisták szocialista hitben legjobban képzett embe-
reiket vonultatták ki, hogy leszámoljanak az ámitással,
amelyet szerintük elkövettem. Jellemző volt az örök
emberi lélekre, hogy nem a forradalom és a kapitaliz-
mus ügye foglalkoztatta őket, hanem az istenkérdés.
Alighogy megindult a nyilvános eszmecsere, néhány
érdektelen gazdaságpolitikai kérdés után nyomban fel-
villant a legfontosabb, amelyet egyikük így fogalmazott
meg: azt mondja meg nekünk az úr, van-e Isten vagy
nincs? Erre az egész közönség valósággal lázat kapott
és az izgalomtól forró lett a levegő. Annál nagyobb volt
az elképedés, amikor azt válaszoltam, hölgyeim és uraim,
én elsősorban nem hiszek Istenben, mivel én tudom,
hogy van Isten. Az ember ugyanis akkor hisz, ha más-
nak tekintélye miatt fogad el egy igazságot, amelyre
magától nem jön rá. Aztán előadtam az egyik nagy bizo-
nyítékot szorosán tudományos formában és miután az
egymásba fonódó tételeket meg a következtetést vilá-
gosan értették, megkérdeztem, van-e valakinek kifogása
ellene. Néma hallgatás volt az egyetlen válasz. Azt nem
mondták, hogy igazam van, azt sem mondhatták, hogy
nincs, hanem sietve egészen más kérdésre tértek át és
kétségbeejtően gyerekes formában kezdték támadni a
szeplőtelen fogantatás dogmáját. Akkor meg én képed-
tem el azon a feneketlen tudatlanságon, amely szavaik-
ból sötétlett. Eszembe jutott Szent Ágoston egyik fel-
kiáltása a gúnyolódó pogányhoz: Milyen nevetséges
vagy, barátom, amikor imádod a napot és a természetet
és eszedbe sem jut az, aki a napot és az egész minden-
séget alkotta.

Isten ugyanis szükségképen van, mert minden létező
vagy magától van vagy mástól. Ami mástól van, fel-
tételezi a magától levőt. Tehát csak az a kérdés, vajjon
a látható mindenség azonos-e az istenséggel, avagy Isten
a mindennek felett álló végtelen és személyes valóság-e.
Ha a természet maga volna az Isten, akkor végtelen
tökéletesnek kellene lennie, márpedig nem az; változat-
lannak kellene lennie és nem az; tiszta szellemnek kel-

lene lennie, de nem az. Ebben a természetben a leg-tökéletesebb valami az ember, a mindenség összfogalata, egy öntudattal bíró mikrokozmosz, egy világegyetem kicsiben, a létnek színe-java és a teremtés koronája. Miért nem él benne a maga isteni voltának tudata? Miért oly törékeny, olyan szegény, olyan esetleges és szomorú ez az emberisten? Miért nem mindenható és halhatatlan, miért nem boldog és erős legalább annyira, mint a régi hitregékben megálmodott halhatatlanok. Valóban jól mondta valaki (H. Bidou): az istentagadó úgy beszél a természetről, mint egy anyáról, aki az égben lakik.

Nem! A természet nem a mi Istenünk, de bizony-ságot tesz Róla a maga csodálatos nagyszerűségével és rendjével, amelynek világossága elől a tudatlanság sötét-jébe menekül a szándékosan tévelygő ember. Az anyagba fúrja magát, mint a vakond a földbe, mert bántja a nap fénye és melege. Már az ókor egyik vezető szelleme tökéletesen látta ezt a királyi ténytet, amikor azt mon-dotta: a rend és célszerűség a bölcsesség alkotása. Ez a világ tele van egy roppant értelemmel és a látható min-denség egy láthatatlan okosság remekelése és tükre. Mi ruhát szövünk a kenderből, de olyan csodálatos élő szö-veget, mint egy kenderszál, levél vagy virág, emberi lángelme nem tud teremteni. Mi elveszük a mézet a méhtől és a méh az akácvirágtól, de egy élő, fehéren ragyogó, bódítóan illatozó akácvirágfűrtöt soha létre nem hozunk. Ebben a természetben tehát egy ember-feletti értelem gondolkodik és működik, aki forrón melegít a napban és búzát csíráztat és kenyeret érlel a magyar barázdákban imádkozó és káromkodó magyar gyermekeinek egyaránt. Ő a mindenségnek láthatatlan nagy vegyész. A természet egy káprázatos gépezet, amelynek mérhetetlen titkait lázban égő aggyal fürkészi a tudomány embere és minél többet fedez fel, annál na-gyobb lesz előtte a titok. Ebben a gépezetben minden össze van hangolva és a végtelen sok részt egyetlen célgondolat foglalja egységbe. A mi látásunkban tüne-ményesen felel meg egymásnak a fény, a szín, a szem, a látóideg és a lélek. A rend tehát benne van a dolgok-

ban. A föld sóiból, a nap energiájából és a kicsi magból akácfa lesz, aztán levél és virág és a virágból cukor, és serény kis repülő rabszolgák azt összegyűjtik, hogy az ember gyermeke erősödjék tőle. A jelenségek és tények mögött mozgató erő van, az erő mögött a nagy törvény, a törvény mögött egy bámulatos terv és a terv mögött az építőművész, és ez a művész az Isten. Igaza volt Pál apostolnak, amikor kimondta a dermesztően félelmetes szót: nincs mentségük azoknak, akik lefogva tartják az isteni igazságot emberi igazságtalansággal és alkotása nagyszerűségéből nem ismerik fel az alkotó lángelmét. Lehet-e mentségük azoknak, akik mindezt látva és hallva gúnyosan nevetgélnek a hívőkön és ki-nevetik azt is, akiben emberré lett az Isten, hogy bizony-ságot tegyen az igazságról.

Talán azért nem ismerik fel őt, mert megjelenése a világban nem valami szellemtelen amerikai fényreklám, és nem mutogatja magát világot jelentő deszkákon, har-sogó zene mellett. Isten erre sohasem lesz kapható, mert ő is tartozik valamivel a maga méltóságának. Lehet őt észre nem venni, el lehet menni mellette, ahogyan a hálátlan elmegy jótevője mellett, hogy ne kelljen kö-szönnie és amint a tékozló fiú elmegy apja mellett, fejét elfordítva, nehogy lássa a megbántott jószág panaszát egy felejthetetlen szemben.

Még kevésbé lehet mentségük a nevetőknek, mióta Isten személyesen közénk jött, hogy újjá teremtsen azt, amit ő jónak teremtett, a mi életünket, amelyet mi alapo-san elrontottunk. A múlt században nagy lármát csapott a szabadgondolat, amikor féktelen önteltséggel esett neki a krisztustannak, hogy az evangéliumból legendát csináljon. Mennyi tájékozatlan lélek megtántorodott akkor ettől az izléstelen lármától. Ma már majdnem há-lásak vagyunk ezeknek a szegény professzoroknak, mert a nagy kritika egyetlen eredménye a teljes csőd lett. Amint a sok között a megtért Chesterton nyíltan bevallotta, őt a tagadók írásai győzték meg a keresztény igazságról. Karl Ádám, a nagy német hittudós ezt a sok kutatást ma összefoglalta és perdöntően megmutatta, hogy

a szabadelvű evangéliumkritika önmagától kimúlt, mert vagy el kell fogadnia az ősegyház hitét, amely szerint Jézus az Isten Fia volt, vagy tagadnia kell történelmi létezését is, amit józan fővel senki sem tehet.

Akkor ember alakjában közöttünk lakott az Isten mint az igaz élet tanítója és elrontott életünk megváltója. És igazolta magát olyan tényekkel, amelyeket senki sem tehet, csak az ő nevében és erejével. Közénk jött, de már az Apostol mondja, hogy övéi nem fogadták be őt. Mivel csak a názáreti ács fia volt, igen alulról jött és nem kellett a művelteknek és előkelőknek. Mert nem volt hajlandó forradalmat és politikai mozgalmat indítani, nem kellett a szegényeknek sem. Pedig meggyógyította a bélpoklosaikat, holtakat szólított vissza az életbe és a természet minden erői engedelmeskedtek neki, mint a kezes állatok uruknak. Ő az uzsorától, a kételytől, az embertelenségtől, a hűtlenségtől beteg szívünket jött gyógyítani, de csak kevesen keresték nála ezt az egészséget. Akik azonban befogadták őt, azoknak hatalmat adott az isteni életre. Hatalmat adott és ad ma is, hogy igazságosak legyenek az igazságtalan világban; tiszták legyenek a szennyesek között, irgalmasok az irgalmatlanok, békességesek a gyilkosok között és boldogok a kétségbeesés és káromkodás völgyében. Mikor aztán megölték, mert önként odaadta életét a gyilkosokért, emberi természetében is legyőzte a halált és mint az új emberiség fejedelme nyitotta meg az utat mindnyájunknak az életbe.

Akinek ennyi világosság, ennyi bizonyág nem elegendő, hogy ismételje a római századossal: valóban Isten fia volt ez az ember, annak nem lehet semmi mentsége sem a lelkiismeret, sem Isten előtt. Csak nevesenek és gúnyolódjanak az istentagadók, de ne felejtsek az Irás sokszor visszatérő szavát: egyszer az Isten is nevetni fog rajtatok. Ez a nevetés azonban a harag és bosszuállás nevetése lesz. Nem veszik észre, hogy a nagy pusztulásokban már most is az Isten nevetése visszhangzik a földön? Nem látják ezek, hogy már itt kárhoznak, akik megvetik a lélek kultúráját, mert nekik csak

az anyag kell és a test. Nem látják, hogy egész civilizációnk hamuba roskad és romhalmaz lesz mindaz, amire olyan büszkék, mert Isten nélkül építették? Amikor Isten törvénye és ereje nem fegyelmezi szívünket, akkor elszabadul bennünk az emberi fenevad, és az erőszak, az éhség és a nyomor martalécai leszünk. Még az állati jólét is elvétetik tőlünk, ha nélküle és ellene akarunk boldogulni, mert a lemosolygott erkölcsi kultúra nélkül azt sem lehet megtartani.

Elhitették az emberiség nagyrészevel, hogy a vallás és a keresztény hit a haladás legfőbb akadályja. Ezek majd akkor fognak Istenhez megtérni, amikor belátják, hogy egyedül az isteni erő hatalma képes az igazi akadályokat összetörni, s majd amikor Isten nevetésétől megborzadva és haragjától összezúzva belátják, hogy egyedül a megváltás ad értelmet a földi életnek.

Egyházunk tanítja, hogy a hit kegyelmét bűn és felelősség nélkül elveszteni nem lehet, sőt az eddig előadottakból az is nyilvánvaló, hogy azok is vétkesek, akik a józan ész birtokában nem jutnak el Isten létének fölismerésére. Ezzel szemben sokan arra szoktak hivatkozni, hogy vannak jóhiszemű istentagadók is. Az ember természetét ismerve mi is tudjuk, hogy csakugyan vannak ilyen emberek. De azt is tudjuk, milyen utat tesznek meg addig, míg értelmük ennyire elhomályosodik. Tudjuk, mennyire keresi az embert és kíséri állandóan a felülről jövő értelmi világosság, amely a természet erőit felfokozza. E világosság ellen is lehet súlyosan vétkezni és a tapasztalat azt bizonyítja, hogy akik a hitet elvesztették vagy azt meg nem szerezték, az alkalmak sorozatát mulasztották el, az isteni hívásokat utasították vissza, súlyos hanyagságokat és hűtlenségeket követtek el, míg a hitelenség homálya teljesen erőt nem vett lelkükön. Aztán még ebben a sötétségben is sokszor gyulladnak ki fények, amelyeket erőszakkal nyomnak el. Azért is nem lehet semmi mentségük. Vannak azonban esetek, amikor a mostoha életkörülmények miatt ez a felelősség egyesekben valóban hiányzik, de súlyos mulasztás terheli azokat, akik a társadalomban

olyan szellemi légkört teremtenek, amely ellenállás nélkül ragadja magával főleg a gyanútlan és tájékozatlan fiatalságot és sugalmazza beléjük a tévedést.

Jairus házában kinevették Krisztust, mert nem ismerték. Ma azért nevetnek rajta, mert félreismerik. A felelősség elsősorban kétségtelenül a tagadókra és gúnylódókra hárul, de a keresztények felelőssége sem sokkal kisebb. Megváltónk jellemének páratlan nagyszerűségét a magunk mértéke szerint tökéletesen kellene kifejeznünk, hogy becsületére legyünk, mint az első keresztények, a mi őseink voltak. E helyett azonban a világ fiai csak torzképeket látnak és ezek után ítélik meg az egész kereszténységet. Miattunk hitelét veszítette az evangélium, mert jellemünkön nem sugárzik át Krisztus tökéletes emberi jósága, hajthatatlan igazságossága és csodálatos irgalma s mert sokkal könnyebb ájtatosnak lenni, mint egészen jó embernek. Nem ismerik el benne az Istent, mert bennünk nem látják a lényegesen más, az egészen új, a krisztusarcú embert!

Irreális kereszténység

Akik hisznek, tudják és tapasztalják, akik pedig nem hisznek, azoknak a szemük előtt lejátszódó szellemi forradalom láttára sejteniök kellene, hogy a kereszténység az egyetlen világnézet, amelyre az emberi életet, egyénét éppúgy, mint a közét, alapozni lehet. Az Egyház története a mi hitünknek szüntelenül gazdagodó, pozitív apológiája. Ezekből a nagyszerű tényekből a lelki nyugtalanság sötétjébe sugárzó világosság teljesen elegendő ugyan arra, hogy a mindenáron nyugvópontot keresőket az Isten és az ő híveinek igazáról meggyőzze, de az emberi észet végességénél fogva szükségképpen korlátozó homályt egészen eloszlatni sohasem fogja. Innen van az, hogy különösen napjainkban nem egy hívő lelket gyötör az a kérdés, mi lehet az oka annak, hogy a maga profán kultúrájával oly megrendítően kudarcot vallott modern emberiség még most sem fordul a felülről jövő

világosság felé, még most sem hajlandó a mi igazságunk iránt komolyan érdeklődni. E probléma részben a természetfölötti isteni ökonómia titkába ágazik le, részben feloldódik a népek sorsát és gondolkozását irányító szellemi és politikai vezetőrétegek felelősségének fölismerésében. Hiszen ők azok, akiknek látniok és láttatniok kellene és nem látnak, mert nem akarnak; meg kellene tagadniok zsákutcába futott multjukat, de erre erőtlenek, őszintéknek kellene lenniök, de ehhez túlságosan beképzelték, győnniök kellene maguk és a közvélemény előtt, de ehhez törpék és kicsinyek, mert igazán nagyok sohasem voltak.

Van azonban e két meggondoláson kívül még egy harmadik magyarázat is, amelynek gyakorlati vonatkozásai közvetlenül mindnyájunkat érintenek. Igaz, hogy a világ kormányzásának szálai végső fokon Isten kezében futnak össze, igaz, hogy Ő mindennek közvetlen főntartója és a természetfölötti életnek is egyetlen forrása, de azért terveinek végrehajtására rendszeren a teremtményeket is fölhasználja. A gyermek lelkét megteremti, nevelését azonban a szülőkre bízta, a népeket emberi tekintély útján kormányozza, még híveinek birodalma fölé is emberi kormányt állított, vagyis még az emberek üdvösségét is részben emberek közreműködésétől tette függővé, mert ez az eljárás felel meg az ember szociális természetének, mert csak így lehet bennünket az önosság kietlenségéből kiragadni és a kölcsönös szolgálatban egymásért élő családtagokká alakítani. Krisztus is csak megerősítette és még mélyebben motiválta a földi istenország alkotmányának ezt az alaptörvényét. Az ő híveinek nemcsak az a föladatuk, hogy maguk üdvözüljenek, hanem hogy a föld sava, az új emberiség kovásza, a szellemi éjtszaka világító fáklyája, a hegyen épült város, a pogány talajba vetett jó mag, az ember-tenger halásza, a lélektermés aratói, a cselekvő és hódító jóság hordozói, az igazi élet pazarlóan bőkezű sáfárjai legyenek. Megosztotta velük a maga misszióját vagy még emberibben szólva a maga felelősségét, amelylyel ugyan nem nekünk tartozik, hanem analóg értelem-

ben legfőbb önmagának. Így lesz az Isten akarata a legteljesebb kultúrprogramm számunkra is.

Nem lehet tagadni azt, hogy nagy süllyedések, időnkinti elszegényedések ellenére is az emberiség kultúrtörkéje relatív, másodrangú javakban szüntelenül gyarapszik, ellenben nem lehet ugyanezt állítani az elsőrangú kultúrjavakról, amilyenek a személyiséget alakító vallási s erkölcsi értékek. A műveltség csak akkor igazi és teljes, amikor a társadalom kilép a merő érdekcsoportosulások állapotából, felhagy a primitív érdekharcolással, amely elviselhetetlenné teszi a kényszerű együttélést, felhagy a gyengébbek brutalizálásával és mindenkit megbecsülő közönséggé formálódik. Az első állapotban a közhangulat alapvonása a kölcsönös bizalmatlanság, a félelem a másik alakulat ártó szándékától és a gyűlölet a hatalmasabbal szemben, aminek pusztító következményei beláthatatlanok. Ez a helyzet akkor szokott előállni, amikor a társadalom nagyrésze és főleg a vezetőség belső kultúrában szegény egyénekből áll, akik a mindenkéért való, mindenkit szolgálni akaró közösség fönntartására elégtelenek. Felesleges bővebben bizonyítani, hogy a mai egyetemes erkölcsi és anyagi rosszullétnek végső oka műveletlen műveltségünk teljes csődje, a természetparancsolta közösség életelvének hiánya. Mindenki szervezkedik, fegyverkezik valaki más ellen és ugyanakkor sír az igazságosság, a béke, a kölcsönösen megegyező testvériség után. Az önmagában és mindenkiben csaldott ember pedig végső elkeseredésében örültségekre is elég könnyen kapható.

És a teljes elesettségben, tanácstalanságban és a sötét rezignációban vonagló modern ember mégsem érdeklődik a kereszténység iránt. Vajjon csak ő ennek az oka? Nem, ismétlem nem, hanem a mai kereszténység is.

A mi szellemi műveltségünk különbözik minden előttünk élt nemzedékétől abban, hogy gondolkodásunk a természettudományok módszerén iskolázódott. Hozzászokott a föltétlen kételkedéshez és a kíméletlen kritikához és csak azt fogadja el biztosnak, amit a bizonyító ész vagy a tapasztalat meggyőzően igazol. Hozzá-

szokott a tények tiszteletéhez, elvben nem akar tudni másról, csak a valóságról, mert a természettudomány segítségével a létnek egy bizonyos körét, igaz, hogy a legszegényebbet, jobban megismerte, mint a régiek. Így aztán bizonyos irányban erősen kifejlődött a valóság-érzéke, amely azonban teljesen egyoldalú és képtelenné teszi arra, hogy önmagától megtalálja az anyagnál teljesebb valóságot is. Mindent irreálisnak tart, aminek külső hatóerejét közvetlenül nem tapasztalja. Azért tartja tehát irreálisnak a kereszténységet is, mert azt látja, hogy ez a mozgalom már régen a történelemé, hiszen elvesztette irányító szerepét a társadalomban, bár arra elvben még ma is a bukott uralkodók csökönységéből igényt tart. Jól tudja ez a világ, hogy a kereszténység reformprogramja nagyszerű, talán azt is sejti már, hogy az egyetlen okosság, de nem tarthatja egyébként, mint egy újabb javaslatnak annyi sok mellett. Ismét csak üres szó, hangzatos kiáltvány, bölcs tanács és semmi több. Pedig ma a szó erőtlenebb, mint valaha volt, ma csak a tények beszélhetnek már, ma csak a cselekvés, a siker, az eredmény, vagyis a valóság vonz és semmi más. Érti ez a világ, hogy megváltás számára csak a szeretetben, a közösség föltámadásában van, amelyet Róma hirdet, de nem tud benne hinni, amikor azt kell látnia, hogy az evangélium névleges híveinek gyakorlati élete éppúgy függvénye a történelmi kényszerűségnek, mint a hitetlenké. Irreális tehát szemében az egész kereszténység, mert nincs elég ereje hozzá, hogy önmagához következetes legyen, hogy a bomlást megállítsa, hogy a mindent elnyomó történelmi erők ostoba kényszerét megtörje.

Szóval a kereszténységet mint új, igazibb kultúra alapját komolyan venni nem lehet, mert az egész irreális: ez a közvélemény hallgatólagos vagy kimondott ítélete róla és ez az ítélet egyelőre véglegesnek látszik. Amikor a tényt megállapítjuk, nem szabad persze elfelejtenünk, hogy ezt az ítéletet elsősorban azok hozták, akik az evangélium szellemétől már régen eltávolodtak vagy azt magukévá tenni sohasem törekedtek; azok hozták, akik

ma is mindent elkövetnek, hogy az Egyház működését megbénítsák, ahol csak tehetik. Az ő botránkozásuk a farizeusoké, bűn a Szentlélek ellen. Nem is ezekről van itt szó, hanem azokról a félrevezetett milliókról, akik előtt csakugyan botrány a mai kereszténység és nemcsak scandalum pusillorum, hanem annál jóval több.

Akik a hitből élnek, nagyon jól tudják, hogy a mi hitünk az egyetlen reális világnézet és életprogram, de ha elfogulatlanul gondolkozunk, azt is be kell ismer-nünk, hogy a jelenlegi keresztény társadalom életfölfogása, gyakorlati magatartása és következésképp történeti szerepe is csakugyan nagymértékben irreális és azért tarthatatlan. Természetesen nem azt akarom állítani, hogy az igazi keresztény életforma teljesen eltűnt volna a föld színéről, mintha nem éltek és nem élnének ma is közöttünk emberek, akikben a megváltás, az istengyermekség dogmája boldogító valósággá lett, akikben az evangélium csakugyan „Istennek ereje mindenkinek az üdvösségére” (I Róm. 16.). Ilyen keresztények vannak, mert kell lenniök, hogy az ő gazdagságukból élhessen a koldusbotra jutott emberiség. Minden kis töredékjóságunkat nekik köszönhetjük, akarva, nem akarva tőlük kölcsönözzük. Sajnálatos csak az, hogy ezek a világitó egyéniségek rendszeresen háttérben maradtak, a többieket, a nagytömeget sodorták magukkal a divatos áramlatok, a közvélemény pedig a mennyiség után ítél és a nagyszerű kivételeket nem érti meg.

A keresztény népréteg szellemileg és erkölcsileg majdnem teljesen beleolvadt a modern pogányságba, a maga sajátos arculatát szinte felismerhetetlenségig elvesztve. A kapitalizmus végzetes hatalmát misem bizonyítja megrázóbban, mint az, hogy neki sikerült a keresztény népközösséget is szétrombolni, a hívek sokaságát is osztályokra bontani. Mi is elsősorban tőkésék és proletárok, vagyonosak és munkások vagyunk és csak aztán úgy-ahogy keresztények. Mennyire elszáradt a hit, mennyire elfogyott a lényeg, mennyire elapadt a kegyelem, mennyire kivetkőztek önmagukból a lelkek, mennyire elsatnyult Krisztus nyája, amíg odáig jutot-

tunk, hogy még a hívó munkásság is társadalomszemléletének összes fogalmait és képzeteit a szocializmus szótárából kölcsönözte! Abbé Cardyn szomorúan vallotta be egy bizalmas körben tartott eszmecsere alkalmával, hogy a mi társadalomtanunk érthetetlen bölcsesség a nép előtt, idegen, elvont fogalmak és tételek halmaza, amelyet az ő nyelvére le sem fordítottunk. A polgárság keresztény elemei pedig, főleg akiknek némi vezetőszerp is jutott a gazdasági életben, teljesen foglyai lettek a nagy-szerűen megszervezett kapitalizmus eszmekörének és etikamentes gazdaságpolitikájának és ezzel önkénytelenül kiszakadtak a keresztény életközösségből. A mi reform-képességünket tehát nemcsak az ellenkező irányok nagy hatóereje bénítja meg egyelőre, hanem minden jel arra mutat, hogy bennünk az a képesség is félelmetesen elgyengült. Az okok keresésében nem kell nagyon messzire mennünk. Mindent megmagyaráz az a tény, hogy vallási életünket is eltorzította az individualizmus. Az Egyházat már hosszú idő óta nem tekintik másnak a hívők maguk is, mint a Gondviselés egy negatív hatású intézményének, amelynek egyetlen föladata körülbelül csak az, hogy szüntelen erkölcsi ellentmondásokban vergődő énünket néha-néha megnyugtassa. Még erkölcstanunk is öntudatlanul alkalmazkodott az adott viszonyokhoz, előtérbe nyomult benne a kazuisztika és háttérbe szorult az érények tudománya. Az emberek tudatában az Egyház csak mint az egyén üdvösségét szolgáló hivatal él és többé nem az, aminek Krisztus elgondolta, a szentek egyes-sége, az Ő titokzatos teste, amelynek minden tagját ugyanaz a hit, ugyanaz a kegyelem, egy érzés, az Istent és embert átfogó szeretet forrasztja össze. A mai kereszténységből hihetetlen mértékben kifogyott a lényeges elem, a természetes és természetfölötti létnek alkotó elve: a szeretet. Nem csoda tehát, hogy tehetetlenek voltunk az osztályharccal szemben, nem csoda, hogy nem tudjuk azt ma sem eredményesen tompítani, mert ez csak akkor sikerülhet, ha megvalósul az osztályok fölött álló közösség, amely a kollektivizmus veszélyét

kikerülve, az egymás leigázására törő pártokat kibékíti és termékeny együttműködésre bírja.

A féltreértést és botrányt talán növelte még az a körülmény is, hogy a keresztény társadalomnak az a vékony rétege, amely az evangélium egész programját ismerte, megértette és élni akarta, azt korszerűen fel-fogni nem tudta. A Charitas Christi most is megdöbbentő erővel sugárik szét a világba az Egyház eleven tagjából, csak az a baj, hogy ezek a nagyszerű lelkek nem vették még észre, hogy napjainkban a szeretet nem állhat meg az egyénnél, nem merülhet ki a legáldozatosabb jótékonykodásban sem, nem szorítkozhatik a számtalan elesett gyámolítására, mert most nemcsak egyesek szerencsétlenek, nemcsak egyesek kerültek a nyomor zúzókerékei alá, hanem a társadalomnak igen nagy része. A kitaszítottak száma itt légió és ez nem egyesek hibája elsősorban, hanem az egész rendszeré. Itt a jogrend alapelveiben van a tévedés. A mi szeretetünk pedig csak a lázat csillapította, a kórokozót vagy nem látta meg vagy nem volt bátorsága és kellő felkészültsége azt megtámadni. Elfogadtuk öntudatlanul is ellenségeink elvét, hogy a vallás maradjon a maga területén és ne ártsa bele magát a profán ügyekbe, amelyekben úgysem rendelkezik semmi illetékességgel. Azt hittük, hogy gazdaság, politika, bérkérdés, földreform, hitel, piac, termelés, kereskedelem, művészet annyira mulandó, annyira világi dolgok, hogy azokhoz nekünk semmi közünk nem lehet. A szocializmust elítéltük, mert világnézeti téren is szembefordult velünk, de ugyanakkor majdnem elfelejtettük, hogy az csak szükségszerű következménye a liberális kapitalizmusnak. Az okozatot tagadtuk, az okkal szemben majdnem teljesen közömbösek maradtunk, sőt kerestük vele a kiegyezést is. A forradalmi proletárság a lelke mélyén néha jobban sejtette, mi lehet a kereszténység veleje, mint mi magunk. Nem is annyira ezt a lényegét támadta vallásunkban, hanem annak szomorú karikatúráját, amivé a keresztény társadalom az emberiség legtisztább eszményét torzította. Visszavonultunk az élet hatalmas területeiről, amelyek éppúgy telítve vannak lelki és erkölcsi

problémákkal, mint a filozófia, a pedagógia, az iskolaügy, az irodalom, a történetkutatás, a sajtó, a nemi élet, a házasságjog és más hasonlók, amikkel nagyon komolyan foglalkoztunk.

Amíg mi lázasan gazdagítottuk apológiai tudásunkat, kultúrharcainkat vívtuk, iskoláinkat építettük, szerezetműveinket fejlesztettük, a modernizmus ellen védekezünk; hitbuzgalmi egyesületeinket ápoltuk, az embertelen gazdasági érdekharc befejezte a maga munkáját, szétfeszítette a társadalom egységét és kihívta maga ellen a szociális forradalmat és ez a forradalom nagyon is készületlenül talált bennünket. Elég a mai magyar társadalomra gondolnunk, amely zömében kereszténynek gondolja magát és átesett a forradalom első rohamán, de a forradalmat csak megfékezte, azonban legyőzni máig sem tudta, sőt meg sem kísérelte, mivel hiányzik hozzá a megfelelő készültsége, a mélyebb lelki műveltség, a szociális szeretet és a szociális igazság akarása.

Meg kell tehát ismét hódítanunk az egész emberi valóságot, hogy azt a mi szellemünk teremtsé újra, — *instaurare omnia in Christo!* — cselekednünk kell ismét a katolikum utólérhetetlen realizmusát, magunkhoz kell ragadnunk az egyetlen közösséget teremtő hatalmat: a szeretetet.

A közösség elve, amely szerint mindenki nemcsak önmagáért van, alkot, épít vagy rombol, boldogul vagy bukik, hanem mindenkiért is, az egész embercsaládért, az egész nemzetért, az egész Egyházért, csak azért erkölcsi parancs és súlyos kötelesség, mert a természet követelménye és létele a társaséletnek, amelytől senki nem függetlenítheti magát, ha embernek született és emberi életet akar folytatni. Ennek az elvnek, éppúgy mint a legtöbb elsőrendű erkölcsi törvénynek, az a különös sajátsága van, hogy a kereszténység nélkül huzamosabb ideig, még hozzá tökéletes mértékben eddig sehol sem érvényesült és nem is fog érvényesülni. Az ember természeténél fogva ugyan szociális lény, a valóságban ösztöneire hagyatkozva legtöbbször nem egyéb, mint magánosan portyázó ragadozó. Ezen a tényen nem tudott

változtatni sem a fölvilágosodás optimizmusa, sem a magasabb értelmi műveltség elterjedése, sem a szocializmus pedagógiája, és nem fog változtatni semmiféle diktatúra és kollektivizmus, de még a történelem „dialektikája” sem. Amint a házasság, a család elromlik a természetnél hatalmasabb erőforrások befolyása nélkül, ugyanez történik a nagyobb, az általánosabb emberi közösségekkel is. Az emberek egymást teljesen és maradandóan csak Istenben találhatják meg. Nem az az új a kereszténységben, hogy felebarátunkat úgy kell szeretnünk, mint önmagunkat, hanem az, hogy az emberszeretetet azonosul az istenszeretettel, amint az Istenember azonosította magát mindenegyes emberrel. A profán filozófia már régen belátta és tanította, hogy lényegében minden ember egyenlő, a valóságban a különbségek oly aránytalanok, hogy az egyenlőség szép tana csak könyvtudomány maradt. A kereszténység ennél tovább megy és azt tanítja, hogy minden ember legalább lehetőségben és igényben részese az isteni természetnek, hajtás a természetfölötti szőlőtőkén, tagja az egyetlen kegyelmi életközösségnek, amelynek feje Krisztus. Ez a fizikai létközösség az Istenel már szilárd alapja az általános egyenlőségnek. Egyrészt ugyanis szinte a végtelenbe emeli az egyén értékét, másrészt biztosítja és követeli mindenegyes tagnak a szolidaritását az egészszel Krisztuson keresztül, aki mint Megváltó szolidaritást vállalt az egész emberi nemmel. Világosan következik ebből, hogy Krisztussal kegyelmi közösségben csak az élhet, aki mindenkivel ugyanolyan szeretetközösségben él, mint Krisztus maga. Nem véletlen műve tehát és nem egyes teológusok egyéni akciójának köszönhető az, hogy a Corpus Christi mysticum dogmája ma ismét kezd átmenni a kereszténység köztudatába és a gyakorlatban is elfoglalja azt a középponti helyet, amely valójában mindig megillette.

Mihelyt pedig az isteni szolidaritás ténye tudatossá lesz valakiben, mihielyt valakiben a megváltás újjáteremtő ereje uralkodó élménnyé válik, teljesen új viszonyt teremt közötté és a többiek, közötté és a társadalmi egész között. Tudjuk jól, hogy a merőben va-

gyoni, hatalmi és szociális egyenlőség mindig üres ábránd marad, mert a valóságban gyökere nincs, viszont a keresztény egyenlőség tény és erkölcsi követelmény és hozzá képest a politikai jogegyenlőségnek mai formája csak vértelen karikatúra. A jogok egyenlősége csak ott áll fönn, ahol a kötelességek is egyenlők, és van egy kötelesség, amely Isten országában mindenkit egyformán terhel és ez a szolgálat parancsa. Az Emberfia azért jött, hogy mindenkinek szolgáljon és erre annál súlyosabban kötelez valakit, minél nagyobb hatalommal rendelkezik mások fölött. A pápa az ő birodalmának legelső embere és éppen ezért a legelső szolgája is, — servus servorum Dei — mert a hatalomnak csak a szolgálat elve ad jogalapot és értelmet. Ez a természet ösztönös szava is és ezért érthető oly könnyen, hogy az öncélú hatalom mindig az általános megvetés és gyűlölet tárgya volt és lesz. Így és csakis így valósulhat meg a proletárság mélyen emberi és kereszténységből sarjadt álma, az osztálynélküli társadalom, ahol mindenki az általános jólét, a közösség szolgálatában egy osztályba olvad, ahol ez az új demokrácia háttérbe szorít minden születési előjogot, minden társadalmi kiváltságot és előítéletet, minden vagyoni fölényt és politikai hatalmat.

A forradalom még nem zajlott le és mindenki, aki gondolkodik, beláthatja, hogy az csak a problémák felszínét szántja végig tüzes ekéjével, a nagy feladatokkal szemben vak és tehetetlen s azért a megváltás csak a beteg szervezet sejtjéig hatoló reformtól, egy általános szellemi újjászületéstől várható. Ilyen teljesítményre a nagy tömeg sohasem lesz képes, hanem csak egy mindent merő, minden áldozatra elszánt, a keresztény demokráciát élő és cselekvő válogatott réteg, amelynek erkölcsi vonzóereje hatalmasabb, mint a forradalom politikai és fizikai fegyverzete.

Vajjon lesznek-e elegenden, akik az idő és Isten szavát megértve, nemcsak hirdetik, hanem cselekszik is a megváltó igáságot szeretetben?

Hitkétely és hitbizonyosság

Ha valaki komolyabban kutatja katolikus mozgalmaink erőtlenségének okait, egész sereg olyat találhat, amelyek sok részletjelenséget, sok kudarcot megmagyaráznak, de egyúttal majdnem mind visszavezethetők egy általános, mélyen a lelkekben gyökerező és meglehetősen elhanyagolt valláslélektani kórtünetre: a hitbizonyosság nagyfokú hiányára. Ez a megállapítás nemcsak azokra áll, akiket szürke embereknek szokás tartani, mert csakugyan azok is, hanem számos olyan derék hívőre is, akik magasabbra törekszenek, tele vannak jóakarattal és szeretnének teljesértékű egyéniségekké alakulni Krisztus szemében is, de valami legyőzhetetlen bénulás minden nagyobb nekilendülésüket lefojtja és lassankint életkedvüket szegi. Ilyenek főképp az érettebb ifjúság és a tágabb értelemben vett ú. n. megértők közt akadnak sokkal számosabban, mint gondolnánk. Vannak viszont más lelki alkatú, de ugyanebbe a kategóriába tartozó, rendesen idősebb és komoly műveltséggel rendelkező híveink, akik hitelveik és liberális előítéleteik között az ellentmondást ugyan világosan felismerik, de mivel a megszokás miatt a maradéktalan logikai és gyakorlati leszámolástól fáznak, csinálnak maguknak egy egészen egyéni keresztény világnézetet, amelynek sokszor nevetéses, de mindig tragikus következetlenségeit csak azért tudják elviselni, mert törekvéseik súlypontja az Írás szótárában „világnak” nevezett értékörben található meg és a vallásos életet csak mellékfoglalkozásnak és az örök javakat csak mellékjövedelemnek tekintik. Ezek a hívek sajnos, jobbak híján, gyakran jelentős szerepeket töltenek be mozgalmainkban, szervezeteinkben is, ahol minden más törekvéssel szemben igyekeznek a saját, egyedül helyesnek talált fölfogásukat érvényesíteni és ezzel megmozdulásainknak minden hódító erejét semlegesítik.

Sem az egyik, sem a másik csoportról nem lehet azt mondani, hogy a vallásnak lényeges hittételeit elvileg kétségbe vonják, mert attól óvakodnak, hogy a hit bázisát teljesen elhagyják, de gyakorlatilag és követke-

zöleg elméletileg sem tartják oly biztosnak, hogy egész életüket rá mernék építeni. Szakadatlanul gyötri őket a nagy „hátha”, egy helyrehozhatatlan csalódás félelme. Ez kényszeríti őket a lelki életben is a profán ügyekben helyesnek bizonyult reálpolitikára, amely az összes lehetőségekkel számol és a kockázatot a minimumra igyekszik csökkenteni s azért nem fekteti be tőkáját egyetlen egy vállalatba, hanem okosan megosztja. Egyszerre spekulálnak az örök értékek és a mulandó javak börzsjén és Pascal fogadását éppoly merésznek tartják, mint Szent Pál életfilozófiáját, amelyet ő utolérhetetlen szabotossággal így fejezett ki: „Az idő rövid; most már az van hátra, hogy azok is, akiknek feleségük van, olyanok legyenek, mintha nem volna, és akik sírnak, mintha nem sírnának, és akik örvendeznek, mintha nem örvendeznének, és akik vesznek, mintha nem volna birtokuk, és akik élnek ezzel a világgal, mintha nem élnének; mert elmúlik ennek a világnak alakja.” (Kor. 7, 29—31.) Rettegnek az evangéliumban hirdetett életstílus könyörtelen következetességétől s ezért óvatosan számítva szolgálnak két úrnak és nem veszik észre, hogy így számítják el magukat leginkább, mert egész életük egyetlen nagy ellentmondás lesz és életművészetük a kötél-táncos nyaktörő mestersége, amely majdnem minden esetben bukással végződik.

Mi az oka mármost annak, hogy a keresztények nagyrésze nem képes elérni a hit bizonyosságának azt a fokát, amely annyi világossággal árasztja el az értelmet és annyi erőt sugároz az akaratba, amennyi elegendő arra, hogy a jövőendő élet motívumai uralkodjanak már a mostaniban is? Nagyon sok esetben azt fogjuk találni, hogy egyébként művelt híveinknek vallási ismeretei is szánalmasan csökevényesek, hogy még a középiskolai tankönyvek tartalmának romjaiból éldegélnek és a megmentett töredékigazságokat is gyakran alaposan eltorzítva, a belső összefüggések minden ismerete nélkül őrizték meg. Tévednénk azonban, ha a baj forrását vallás-oktatásunk módszerének fogyatkozásaiban akarnók fölfedezni. Sokkal általánosabban ható, mélyebb forrása

annak a társadalmunk műveltebb rétegeiben még mindig uralkodó, a magyar lélekben szinte kitörülhetetlen nyomokat hagyott liberalizmus támadó és kritikus állásfoglalása az erkölcsi életben teljes főséget igénylő katolikus világnézettel szemben. Az egyetemekre lépő és a társági életbe sodródó fiataljaink csakhamar kínosan tapasztalják azt a hideg, szinte gyilkos szellemi léghuzatot, amely még meglevő vallási buzgóságukat is lehűti és állandósult erkölcsi náthalázzal fertőzi meg őket. Nem azt akarom mondani, mintha ezekben a körökben ma is ugyanolyan hevességgel támadnák világnézetünket, mint a forradalom előtti korszakban tették, hanem csak azt, hogy a magyar lélekre annyira jellemző felületességgel és szellemes könnyelműséggel kezelnek számos olyan erkölcsi, filozófiai, jogi és történelmi meg akárhányszor vallási kérdést is, amelyek előttünk nem lehetnek kérdések, hanem szent és sérthetetlen életelvek. A kíméletlenül garázdálkodó világnézeti félszegség, a fölényeskedő szkepszis ellen hogyan védekezzék a maga fölületességétől úgyis eléggé gyötört fiatal lélek, aki még hozzá nyugtalanul kutató szemével nagyon hamar észreveszi, milyen vad szakadék választja el a magát katolikusként valló értelmiség körében is az elnevezést a meggyőződéstől, a meggyőződést a teljes kereszténységtől, a hitvallást a valóban élt életformától?

A környezetnek e romboló hatása alól csak akkor vonhatná ki magát a hitében gyöngé és kételyektől ostromolt lélek, ha ugyanakkor elevenen szemlélhetné a keresztény életteljességnek személyekben és alkotásokban megnyilvánuló, önmagában meggyőző és hódító nagyszerűségét, ha másképp nem, legalább úgy, mint az első századokban, egy üldözött kisebbség erkölcsi és karizmatikus fölényében. Nem mintha ez a fölény ma hiányoznék, hanem mert az Egyház nagy kiterjedtsége és hívei többségének közepesnél is alacsonyabb erkölcsi minősége miatt a felületes szemlélőnek föl sem tűnik.

Mindez megerősíti a mai átlagembert abban a meggyőződésében, hogy számára a valóság határa egybeesik a tapasztalati és értelmi belátás szűk határával s ha ezt

átlépi, már csak a valószínűségek, a vallásos ösztön, az irracionális vágyak és sejtések birodalmába jut, ahol a tárgyilagos bizonyosság szilárd támaszpontjairól eleve le kell mondania.

Ehhez járul még az is, hogy a hit megismerése közvetett ismeret, tehát lényegénél fogva homályosabb, mint a tapasztalati vagy észelvekből levezethető közvetlen belátás. Forrása a kinyilatkoztató isteni tekintély és tárgya legfőképpen olyan igazságok, amelyeknek belső lehetetlenségét ugyan a legkényesebb kritika sem fogja soha kimutatni, de viszont belső lehetőségüket még a hit fényével fölverterezett értelem sem képes átlátni. Már a keresztény hitismeretnek e sajátos természete is arra utal, hogy a mi hitünk végeredményben nemcsak arra való, hogy a láthatatlan valóságról való tudásunkat gyarapítsa, bár ez az első és közvetlen rendeltetése, hanem hogy alapja és kiindulópontja legyen bennünk egy magasabbrendű új életnek, mert a mi világrendünkben a lélek a maga igazi és teljes életét csak akkor élheti, ha kilép önmagából vagy talán helyesebben, ha a természet erőit meghaladó képességekre tesz szert. Ezt az igazságot a mai ember lelkiállapotának elemzésével lehet leginkább kézzelfoghatóvá tenni. Minden különösebb hozzáértés nélkül észreveheti mindenki azt a durván szembeszökő tényt, hogy az egész művelt emberiség lelkén valami nagy kimerültség, valami erkölcsi, hangulati rosszullét és fejvesztett nyugtalanság lett úrrá. A vesztett háború, a rosszul csinált béke, a gazdasági élet példátlan összezsugorodása, az újabb háborútól, forradalmaktól való rettegés nagyban hozzájárultak ennek a hangulatnak előidézéséhez, de viszont ezek is csak kirobbanásai egy még mélyebben fekvő rendellenességnek és ez nem egyéb, mint szellemi kultúránknak teljes csődje. Nem tagadható, hogy ez a kultúra részterületeken sok nagyszerűt alkotott, de a legfontosabbat, a mindent egységbe foglalót: a lelket és annak legelemibb életigényeit nemcsak elhanyagolta, hanem egyenesen tagadta és elfojtani törekedett. Így született meg a kultúrbarbárság új korszaka és a kultúrbarbárság új típusa,

a repülőgépen utazó, egyetemet járt vadember, az állítólagos fejlődés csúcsteljesítménye: egy szomorú, eleven karikatúra. Itélőképessége, életerzéke és ízlése teljesen elferdült és visszafejlődött, becsvágya a szellemi és erkölcsi öncsonkításban találta meg kielégülését és ezt nevezte műveltségnek és haladásnak. Csak természetes, hogy ez az ember nem tudta, mit kezdjen a kereszténységgel és a hittel; sőt nemcsak közömbös lett iránta, hanem egyenesen az erős és teljes élet kerékkötőjének minősítette. Ez az áramlat fertőzte meg híveink lelkét is és ezért veszítették el a régi hit biztonságérzetét is. Nem egyéb ez az irányzat, mint a teljesen laicizált alakban újraéledt pelagianizmus, mert szerinte az ember teljesen elég önmagának és életcéljához természetes erővel is felküzdheti magát. Tökéletes kudarc tapasztalatilag is annyira nyilvánvaló, hogy elméleti visszautasítása szinte fölösleges. Érdekes megfigyelni, hogy az utóbbi évtizedek nevesebb konvertitáit a belső ember e tökéletes összeroskadásának, a lelki halál földi kárhózatának mélyen átértelt gyötrelme vezette vissza a kereszténységhez. Bourget, Jörgensen, Riviere, Claudel, Verkade és a többiek mind ezt az utat járták.

Már ebből is világos, hogy a mi hitünk nem valami érthetetlen dogmarendszer, nem merő remekül egymásba fonódó tételek merész gondolatépülete, nem vértelen könyvtudomány, hanem az egész teremtett és teremtetlen valóság legtökéletesebb értelmi megközelítése és nemcsak terméketlen szemlélődés tárgya, hanem a lelki élet kapuja és alapja. Nem hiába mondotta Szent Pál, hogy az ő igaza a hitből él, mert a hit Krisztus elgondolása szerint nem önmagáért van, hanem a bőségesebb életért. A mai művelt ember legtöbbször éppen azért nem tud hitünk megértéséig jutni, mert nem tekinti egyébként, mint az egymást fölváltó filozófiai rendszerekhez hasonló világnézetet kereső kísérletnek, és teljesen megfelelkezik arról, hogy a hit az a kulcs, amely számunkra új életlehetőségeket és erőforrásokat nyit meg.

Ha mármost a mi világnézetünk ily lényegesen különbözik minden más bölcseleti rendszertől, akkor

hitünk bizonyossága is új támaszpontot nyer, amellyel az elvont megismeréséből szerzett bizonyosság nem rendelkezik.

Hitünknek kettős motívuma van: egy távolabbi és egy közelebbi. A távolabbi az apologetikai bizonyítékok sorozata, amely meggyőz bennünket az isteni kinyilatkoztatás tényéről és elfogadásának kötelező voltáról. Ennek bizonyossága teljesen hasonló pl. a történelemtudományban szerezhető bizonyossághoz, mert minden észszerű és okos kételyt kizár, de legtöbb esetben nem oly kényszerítő erejű, mint a matematikai bizonyosság. Közelebbi motívum maga a kinyilatkoztató Isten tekintélye. Ez avatja a hit aktusát isteni érényé és létrehozásában lényeges szerepe van az akaratnak. Míndazonáltal ez a megismerés alapjában véve csak dialektikus, azaz elvont és éppen ezért nem tökéletes, mert hiányzik belőle a tapasztalati, a gyakorlati elem, pedig ennek a hitbizonyosság megszerzésében döntő szerepe van. A dialektikus tudhat a dolgokról sokat, de tudása mégis hézagos, mert nem tud mindent, inkább csak kívülről szemlél és nem fogja meg életszerűen a valóságot, nem lép vele személyes, eleven érintkezésbe. A tapasztalati megismerés ugyanis minden téren olyan új elemekkel gazdagítja tudásunkat, amelyek az elvont, a könyvből szerzett ismeretből teljesen hiányoznak. Innen van az, hogy mihelyst valaki elméleti tudását a gyakorlatban is érvényesíteni akarja, rögtön észreveszi, hogy szinte mindent újra tanul és a valóság szinte a kinyilatkoztatás erejével hat rá, mintegy újra felfedezi a világot. Teljes mértékben áll ez a vallásmegismerésről is azzal a lényeges különbséggel, hogy a természetfölötti világ nagy tényei nem lehetnek önmagukban a tapasztalás tárgyai, hanem csak azoknak hatásai a hívó lélekre. Ebből következik, hogy a katolikus hit lényegesen különbözik a protestantizmus álmiszticizmusától, a túlhajtott szubjektivizmustól, mert a hit kérdéseiben a vezetőszerpet sohasem engedi át a nagyon is kiszámíthatatlan egyéni benyomásoknak, hanem mindig fönntartja azt az ész és az isteni tekintély számára. Viszont nagy hibát

követnek el azok is, akik az ész és tekintély uralkodó jelentőségét a hit megszerzésében és megtartásában annyira hangsúlyozzák, hogy a tapasztalati megismerés fontosságáról teljesen megfeledkeznek, holott az egyik éppoly szükséges, mint a másik.

A katolicizmus mindig az őskereszténység gondolatvilágához és életteljességéhez való visszatérésben találta meg belső reformjának és ismételt megújulásának forrását. Nagyon figyelemreméltó jelenség a modern apologétikai irodalomban is ez a visszatérés a szentatyáknak a hitbizonyosság lélektanáról hangoztatott véleményéhez. Az atyákat e kérdésben az Írás közismert szavai irányították: „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják Istent.” (Mt. 5, 6.) E kijelentésnek ők akkora jelentőséget tulajdonítottak, hogy az ember ma megdöbbenve kérdezi, hogyan is feledkezhettünk meg annyira erről az alapvető igazságról? Már Szent Jusztin írja: „Ami a szemnek a sötétség, az a léleknek a bűn.” Alexandriai Kelemen mélyebbre megy: „Csak a tiszta élet tesz bennünket alkalmassá Isten megismerésére, mert így először hasonlóvá leszünk hozzá; az igazi megismerés ugyanis nem a szavak tudása, hanem új világosság, amely a törvény megtartása nyomában árad a lélekre. Naz. Gergely: a tisztátalan nem léphet érintkezésbe azzal, aki tiszta, mert a cselekvés az elmélet alapja. De senki sem hangsúlyozta ezt az elvet annyira, mint Ágoston: nem szemmel, hanem szívvel kell őt keresni; az Istenhez csak a szeretetben lehet hasonlítani; szeretettel keressük, a szeretettől tisztulunk meg, a szeretetben nyilatkoztatja ki magát az Isten; csak az találja meg, akinek tiszta a lélekszeme. A cselekvés lényeges befolyása az ismeretre Ágoston óta olyan tétel, amelynek minden nagy keresztény gondolkodó a vallás lélektanában középponti jelentőséget tulajdonít, így Szent Bernát, Szent Tamás, Suarez, Lugo, Szent Tamás szerint a hitet élő ember a bölcsesség tudományának következtében valami új megismerő készségre tesz szert, amit *o* *affinitas ad divina, unio ad divina, quedam connaturalitas ad divina* néven említ, élesen megkülönböztetve azt

a könyvízü, elvont, tudományos ismerettől. Ezt az elfeledett és könnyen félreérthető igazságot hirdették az újabb időben, nem egyszer kíméletlen támadások pergőtüzében Newman, Blondel és Prohászka.

Ha valaki nem elégszik meg a tekintélyi érvvel, mivel itt nem hittitokról van szó, hatoljon csak mélyebbre és vizsgálja tüzetesebben a vallási tapasztalat lélektanát.

Közismert tény, hogy semmiféle tárgyban alapos tudásra nem tehet szert az, aki iránta nem érez igazi érdeklődést és komoly rokonszenvet. Amint a beteg szem nem lát helyesen, éppúgy a hangulat és előítéletek rabságában szenvedő értelem sem képes az igazságot torzítás nélkül szemlélni. A hit megszerzése és megtartása a szellemi élet helyes pedagógiója nélkül el nem képzelhető. Sokan már ott hibáznak, amikor matematikai bizonyosságot követelnek az apologétikától, holott az többnyire csak történelmi bizonyosságot tud nyújtani.

Ez módszertani hiba, amely helytelen ismeretelméleti föltevésekből fakad és a következménye az, hogy az ilyen lélek már eleve bizalmatlanul, idegenkedve, lekicsinylően kezeli a vallástudományi kérdéseket. Még nagyobb baj, ha valaki annyira a benyomások hatása alatt van, hogy értékítéleteiben is ezeknek enged döntő befolyást. Az ilyen kedélyemberek fennakadnak a tetszetős nehézségeknél, mert a mélyebb megfontolást igénylő megoldások iránt semmi kedvet és hajlamot sem éreznek magukban. Mások viszont annyira a korlátlan kritika hívei, hogy legnagyobb élvezetüket abban találják, ha minden igazságnak az alapjait megingatják. Ezek csak játszanak, és még jó, ha legalább önmaguknak bevallják komolytalanságukat. Leginkább szenvednek és sajnálatra méltók azok, akik komolyan kutatnak ugyan, de nem veszik észre, hogy a túlhajtott, a betegességig fokozott kritika csak arra jó, hogy elveszítsék az igazságot, és nem látják be azt sem, hogy az elvont gondolat soha nem meríti ki a teljes valóságot és a világos ismeret nem az egyetlen út, amely a bizonyossághoz vezet. Ha valaki megreked a nehézségeknél, vétkezik az okosság

és méltányosság ellen, áldozata lesz a tudományos önfejlésnek és lassankint elveszíti igazságérzékét és biztonságérzetét. Mindezek a lelkek csak úgy segíthetnek magukon, ha szinte erőszakosan kényszerítik értelmüket a tárgyilagosságra, azaz a pozitív keresztény álláspont beható megfontolására azzal az elhatározással, hogy ezt el is fogadják, mihelyt helyességéről bármi módon meggyőződtek. Így megszerzik azt a bizonyosságot, amely az eleven, az egész életet átszervező hitnek kezdete lesz, de itt megállni nem szabad, különben minden munka könnyen kárba vész. Alapvető tétele ugyanis a filozófiának, hogy minden ismeret módja, tökéletessége a megismerő alany természetével, képességeivel áll egyenes arányban. A vallási élet középpontja az Isten, tehát a legfontosabb az, hogy az ember róla lehetőleg tökéletes fogalmat alkosson. Ám az Isten lényege és természete tökéletességben végtelenül fölülmúlja a miénket, mi viszont a szellemi valóságokról csak emberi tapasztalataink és meglátásaink szerint szerezhethünk magunknak fogalmat, vagyis pl. az isteni szentséget, jóságot, igazságosságot a bennünk felfedezhető, a bennünk megvalósuló szentség, jóság stb. mértéke szerint tudjuk fölfogni. Ez az antropomorfizmus elkerülhetetlen és teljesen jogos, mert az emberi lélek valamiképen hasonmása az isteni természetnek; mindenki megérti ebből, hogy annál mélyebb és tisztultabb felfogása lesz a Teremtőről, minél jobban megközelíti erkölcsi életében annak abszolút eszményét. Ezért mondja Szent Ágoston: Van egy különös belső megnyilatkozása Istennek a jókban, amelyről a vallástalannak sejtelme sincs (In. Ep. I. Joa.), — és Szent Bernát: Sajat magából ismeri meg a lélek az isteni dolgokat. Amennyire kialakítottad magadban az Istent, annyira ismerheted meg Őt. — Csak a belső ember reformja után ismertem meg némileg az Ő nagyszerűségét (In. Cantic. Serm.).

A belső, erkölcsi áthasonulás eredménye aztán, hogy a keresztény hívő lassankint egy új, finom érzékre tesz szert, amelyet talán a hit érzékének lehetne nevezni és a léleknek azt a mély, bensőséges megismerést köl-

csönzi, amely a legszűkebb környezetünkkel való közvetlen érintkezésből születik. Van ugyanis a bizonyító dialektikus megismerésen kívül egy másik is, amelynek képességét Pascal esprit de finesse-nek nevezi és ez nem fáradságos következtetések eredménye, hanem a valóságnak egészben és egyszerre történő fölfogása, amely mintegy új élmény szinte erőszakosan nyugtázza le az értelmet. Az ilyen ismeretet senkivel sem lehet közölni, legföljebb a hozzá vezető utat lehet megmutatni, mert a tárgy szeretetéből és a vele való bensőséges foglalkozásból fakad, amely többé nem hideg és darabos, mint a logika, hanem teljes, meleg és vonzó, mint az élet maga.

Mi sem természetesebb, minthogy az isteni valóságnak ez az életszerű fölfogása lényegesen erősíti bennünk a hit bizonyosságát is, mert fölfedezi a dogmák mélyebb jelentőségét, azoknak szerves összefüggését és a hitigazságok merev, halottnak látszó rendszere mögött megérzi a mérhetetlen gazdagságú szellemi életet és abba maga is belekapcsolódik. A hit titkai ezután is titkok maradnak, de a hívő lélek szüntelenül és kétségbevonhatatlan módon tapasztalja önmagán hatásukat és ez a tapasztalat kölcsönöz hitének rendíthetetlen szilárdságot. A kegyelmi élet belső és egyre növekvő világosságánál nemcsak szemléli a természetfölötti világ nagyszerű tényeit, hanem azt is érzi, hogy ebből a világból egyre több erő, öröm és béke áramlik az emberre, csupa olyan értékek, amelyeket a világ, az Istentől távol folytatott élet nem adhat. Az ilyen ember érzi, hogy megtalálta a helyes utat, szilárd talajon jár, élete határozott formát vesz, törekvései értelmet kapnak, belső világának nyugtalanságát és kínzó ziláltságát soha nem élvezett hatalmas biztonságérzet váltja föl, egyszóval tapasztalja a természetfölötti értékek valóságát és azt is, hogy ezekből annál többet hódít meg magának, minél tudatosabban és erőteljesebben igyekszik erkölcsi életét kifejleszteni. Nem szabad ezt az álláspontot összetéveszteni valami vallási pragmatizmussal, mert elméletileg jól megalapozott tárgymegfontolásokra és bizonyítékokra támaszkodik és arra a kétségtelenül helyes elvre, hogy egy

jól felfogott igazságnak a tapasztalattal mindig összhangban kell lennie. Az Evangélium ugyanis a lelki ügyekért végzett imádságnak biztos sikert ígér, az önmegtagadásnak százszoros jutalmat már ezen a földön és különös kinyilatkoztatást annak, aki a parancsokat megtartja. (Ján. 14, 21. 23.) Ezeknek az ígéreteknek teljesülése a tökéletességre törekvő hívő életében világnézetünknek utolsó és megcáfolhatatlan igazolása, amelynek erejét azonban csak az tudja értékelni, aki ezt az erőt magán is érzi és tapasztalja.

A hit ténye az értelem tevékenysége, amely azonban az akarat közvetlen befolyása alatt indul meg. Am az akaratot az elvont megismeréssel felfedezett szellemi értékeknél sokkal hevesebben mozgatják a kézzelfoghatóbb, hozzánk közelebb fekvő erős élvezeti színekben játszó javak és ezért a szellemi értékek mindaddig nem tudnak uralkodó szerephez jutni vágyaink és törekvéseink birodalmában, míg át nem alakulnak egyéni és alanyi értékekké a tapasztalati megismerés útján. Ha hitünk bizonyossága csak az elméleti tudásra épül, amely sokban hozzá még fogyatékos is, vallásos meggyőződésünk vérszegény és ingadozó marad és ha Isten irgalmából talán elégséges arra, hogy nagynehezen üdvözüljünk, sohasem lesz oly erős, hogy az érett férfiak mértékét megüssük Krisztus országában.

Nem a katolicizmus szorul tehát gyökeres reformra, hogy korunk követelményeinek megfelelő vallási életforma lehessen, mint egyesek hangoztatják, mert a természetfölötti élet törvényei éppoly változhatatlanok, mint a természetesé, hanem a világszenzációk hajhászásában megvénült modern embernek kell az örök ifjúság egyetlen forrásához visszatérnie és abból elpusztíthatatlan egészséget merítenie. Szóljon ez a figyelmeztetés főleg azoknak a fiataloknak, akik a háború előtti magyar szellemi élet uralkodó eszméinek csődjét látva, különbséget nem téve, mindent elvetnek, ami régi, csak azért, mert régi és minden után kapkodnak, ami ma születik, bármilyen képtelenséggel legyen is az megterhelve. Népek, irodalmak, filozófiák, sőt még a csilla-

gok is megöregednek, csak az Evangélium és annak életereje marad a mindig aktuális „jó hír”, a minden kornak szóló nagy újság.

Hitünk győzelme

Ha értéssel olvassuk az Írást, meg kell éreznünk, milyen mélységes megváltói szomorúság és szemrehányás sajog e szavakban: „Hacsak jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek.” Hiába teljesültek be Krisztusban a messiási jövendölések, hiába jött el az idők és várakozások teljében, hiába tett róla bizonyosságot a nagy előhírnök, akinek tekintélyét senki sem merte kétségbevonni, hasztalan beszélt úgy, mint senki előtte; hasztalan volt az Isten dicsőségének fénye és lényegének képmása, akinek egyéniségén átragyogott Isten kegyessége és emberszeretete, hiába volt az ember önmaga mindenél ragyogóbb csoda. Hiába hitelesítette küldetését természetfölötti tényekkel, a keménynyakú nép nem hitt benne, de telhetetlen arcátlansággal újabb jeleket kívánt tőle szakadatlanul. Ezért panaszkodott Krisztus. Az ő üdvössége nem kellett nekik, az ő országára nem tartottak igényt. Jótetteit elfogadták, de igazságát és parancsait visszautasították. Krisztus megsemmisítő vádja a hitetlen nemzedékkel szemben az emberi lélek legvégzetesebb nyomorúságát vetíti elénk. Szinte alig tudjuk megérteni ezt a konok és aljas ellenszegülést azok részéről, akik vaksággal megverve, bomlott aggyal rohannak álmessiások után a földi és örök kárhozatba. A maga hazugságainak törébe zuhant ember, aki az értelmetlen, szenvedés könyörtelen satujába szorult, megváltó csodákért rimánkodik és nem hiába. Jönnek a káprázatos jelek, az erőszak, a földi mindenhatóság döbbenetes győzelmei, a propaganda kábítószere és a siker mámorával részegítik meg a világ fiait, akiknek erénye és szentsége a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége. Ilyenkor vad kísértés környékezi meg a kicsinyhitűeket, akiknek botrány a fegyvertelen, a végtelen

türelmű, szelíd és hallgató Krisztus isteni fölénye a kihívóan pöffeszkedő tagadókkal és üldözőkkel szemben, akik a földi érvényesülés minden eszközének birtokosai. Hogy az ingadozók megerősödjenek, a gyöngék hitvallók legyenek és az erők vígan énekelve tudjanak meghalni, ha kell, elég arra a páratlan történelmi csodára gondolni, ami az istenország az emberiség életében.

Az istentagadás és a pogányság feltűnő győzelmein és a kereszténység veszteségein csak az botránkozik meg, aki az isteni világkormányzás módszerét nem ismeri. Első tekintetre véges emberi látással nézve, a történelem nem egyéb, mint véres oktalanságok és nagyvonalú hitványságok sorozata, ahol az igazság, a jog és emberi jóság mindig a rövidebbet húzza. Úgy látszik mintha nem volna egyéb, mint a végleges kárhozat előjátéka, amelyet nagy kalandorok és örültek rendeznek a pokol mulattatására. Pedig mi tudjuk isteni közlésből, hogy ez a megítélés téves, teljesen és vaskosan téves, mert a világ kormányát a mindenható Jóság és Igazságosság tartja kezében, csak az ő utai nem a mi utaink és isteni méretek szerint intézi a földi élet ügyeit. E kérdést taglalja Pál apostol a rómaiakhoz írt levélben, ahol az isteni világterv nagyszerűségének látása és sejtése az imádnak, a hódolatnak és diadalmas örömmel még az ő leveleiben is páratlan kitörésére ragadja. Emberek és nemzetek csak annyit érnek Isten szemében, amennyire részesednek a megváltás kegyelmében. Az egyik elfogadja a meghívást, a másik visszautasítja, mert Isten szabad szolgálatra teremtette az embert és a rabszolgai félelem hódolatát nem fogadhatja el. Éppen ezért jónak és rossznak teljesen szabad folyást és érvényesülést enged, mivel azonban Ő föltétlenül a jóság pártján áll, ennek győzelme is kétségtelen. Nem is ez tölti el hallatlan örömmel az Apostolt, hanem az isteni irgalom diadala az emberi gonoszság fölött. E szerint a történelem a maga minden sötétségével, fonákságával, örültségével, forradalmaival, szakadásaival, a maga egész embertelenségével egy minden képzeletet meghaladó lehetőség az atyai irgalom megmutatására, mert ahol elhatalmasodott a go-

noszság, még bőségesebb lett a kegyelem. A bűn és aljasság borzalmas mélységeit betölti a könyörülő jóság teljessége. Aki így az Isten oldaláról látja a földi Krisztus-ország küzdelmeit, örömittas csodálkozással fogja mindennap imádkozni Pál apostol énekét: „Mekkora a mélysége az Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai! Mert minden belőle, általa és érte van. Dicsőség neki örökké. Amen.” (Róm. 11, 33. 36.)

A másik tévedés, amely látásunkat meghamisítja az, hogy mi a földön csak azt vesszük észre rendszeren, ami feltűnő, ami szemet szúr, amit ujság, hanghullám és propaganda világgá kürtöl. Nem vesszük észre, hogy a harsogó látványosságok és történelmi élmények súlytalan, kérészéletű dolgok azokkal az eseményekkel szemben, amelyek a választottak lelkében mennek végbe. Halkan és dobverés nélkül. Miért nem látjuk be már végre, hogy Isten szemében nem a mennyiség, hanem a minőség számít és egy igazi hívő, egy hősie betegápoló, mint Deveuster Péter, egy vérbíboros hitvalló nagyobb bizonyosság Krisztus igaza és ereje mellett, mint tízmillió hitetlen az istentagadás mellett? Szabad-e, lehet-e e két emberfajta összehasonlítani? Lehet-e összemérni a bölcseséget a legvaskosabb tudatlansággal, amely szándékos ferdítésből és hazugságból táplálkozik, szabad-e egymásmellé állítani a tisztaságot az aljassággal, az önzetlenséget a durva önösséggel, a szeretetet a gyűlölettel, az ártatlanságot a gazsággal, a gyávaságot a hősiességgel, a becsületet a hitványsággal? A könyörülő jóságot a hideg kegyetlenséggel?

Igen, két történelmet írnak, egyiket az emberek a maguk háborúiról, válságairól, bukásairól és olcsó sikereiről, csupa jelentéktelenségről és a másikat írja Isten az ő gyermekeinek nagyságáról, amit a nyomorult világ értékelni sem tud. E földön pedig minden az igazakért van, a kenyér és a nyomor, az oltár és a bitófa, a győzelem és vereség, a gyalázat és dicsőség.

Egyedül óérettük áll a világegyetem, övék a nagy vigasztalás, a csodálatos béke az emberirtás borzalmai

között is, mert ők őrzik és hordják és osztják az emberiség jószágvagyonát, ők az egyedüli építők, akik sohasem rombolnak, ők meghalnak, hogy a többi élhessen, ők az alkotók, a mentők, az üdvözítők, akik nélkül Isten bizonyára a semmibe taszította volna vissza ezt a bűntől szennyes földet, mert bennük az Istenember győz az embertelenség fölött és hozzájuk menekülnek a sírók, a megtiportak, a bemocskoltak.

Ezekkel szemben a pogányság minden győzelme gyászos kudarc és siralmas vereség, amelyet megcsalt milliók átka emleget.

Ezért kiáltja oda Szent Pál még a halálnak is: Hol van halál a te győzelmed és hatalmad mifölöttünk, akik Krisztusban test és lélek szerint egyaránt diadalmat aratunk?

Ami az Egyházat illeti, ne felejtjük el soha, hogy ennek élete nem egyéb, mint Krisztus életének titokzatos folytatása a földön. Mi vagyunk az Egyház, és életparancsunk így szól: Aki utánam akar jönni, vegye föl keresztjét és kövessen engem. Mint templomainkon és oltárainkon az uralkodó királyi jel a kereszt, ennek üdvözítő súlya nehezedik egész életünkre is s mivel a szolga nem lehet nagyobb uránál, az Egyháznak egész történelmén át keresztutat kell járnia. Amint őt üldözték, Egyházát is üldözik, ha Neki ellene mondtak, az Egyházzal is ezt teszik. Ezért áll az Egyház szüntelenül a támadások tüzeiben, ezért gyűlöli a világ, mert már jelenléte is kényelmetlen a világ fiainak szemében. Ha a vér parancsának, a test zabolátlan kívánságának, a hataloméhségnek, a pénzsomjnak hódoló világ nem támadna bennünket szüntelenül s ha az Isten állama nem szenvedne szakadatlan ostromot a világ fiai részéről, ha ez a társaság nem üldözné, nem támogatná, nem rágalmazná, hanem dicsérné, az Egyház nem lenne többé Krisztus társasága és a kereszténység eltűnne a föld színéről.

Ez a szenvedés az Egyház ereje és a meghurcoltatás legnagyobb dicsősége, mert a keresztfán és a szenvedés tüzeiben éri el az ember azt a nagyságot, amelyet

más úton még meg sem tud közelíteni. Ne féltsük tehát az Egyházat szenvedései miatt, mert a kereszthordozás győzelmünk biztosítéka és halhatatlanságunk záloga.

De van még egy másik záloga is a mi győzelmünknek, az Úr mindenható akarata, amelyen minden támadásnak meg kell törnie. Ha az alapító szavak jelentenek valamit, ezt mindenesetre tartalmazzák: ez a megbont-hatatlan szikla, amelyet sem emberi, sem sátáni igyekezet soha meg nem törhet. Mi a XX. század keresztényei e diadalmas titkot már nemcsak hisszük, hanem beteljesedését is láthatjuk a krisztusi ígének. Ez a föllebbezhetetlen történelmi csoda valósággal szemünk előtt játszódott le és játszódik le minden nap. Hol van ma még egy olyan szellemi világhatalom, amely az érvényesülés minden földi eszköze nélkül olyan csorbítatlan tekintélyvel, olyan életerővel teljesen, olyan szilárd belső egységgel, a tudásnak és erkölcsi fölénynek birtokában áll a nemzetek fölött, mint a mi Anyánk, az Egyház? Ez az Egyház ma is a világ eleven lelkiismerete, az osztályok és népek jogainak rettenthetetlen képviselője és ügyvédje. Volt pápája, akit a vérengző önkény keresztrefeszített, volt, akit kardélre hánytak, volt, akit a császári erőszak száműzött, volt, akit rabságba hurcoltak, de ő maga rendíthetetlen maradt. Hatalmas lázadó szellemek támadtak papjai között, akik szakadásba rántottak milliókat, de ő maga meg nem rendült. Volt idő és mint most is, amikor templomait bezárták vagy lerontották, híveit mint az állam ellenségeit mézárolták, akár a védtelen juhokat, de ő maga erős és sértetlen maradt. Ez az Egyház ma is, az embertelenség tombolásában, amikor ismét vadak tanyája kezd lenni a föld, a mi lelki vagyónunk őre és a műveltség egyetlen hordozója. Valóban megvolt minden lehetősége és kedvező alkalmak a világnak, hogy megsemmisítse, de nem sikerült, mert nem a pénz, nem a fegyverek, nem a politika és földi érdek, hanem egyedül Krisztus ereje tartja fenn s ezért nem tudta tönkre tenni sem a külső ellenség, sem a belső árulás. Fönntartja tanításának szepőlötlen tisztasága, szentjeinek jósága, hitvallóinak hősiessége és szentségé-

nek ereje. Ilyen hatalommal szemben a világnak minden hatalmassága fegyvertelen, minden dühe a gyámoltalan gyermek nevetséges toporzékolása. Ez a kétségbe nem vonható égi jel a mai hitetlen nemzedék számára is. Azért bizonyos értelemben az Egyház is mondhatja: ne rajtam sírjatok, hanem magatokat és fiaitokat sirassátok.

Mit tudnak ezzel szemben művelni a világ fiai, ezek a vakmerő lázadók az istenország ellen? Gyümölcsseikről ismeritek meg őket, mondotta az Úr: A megváltás hazug ígéretével kábítják el a sanyargatott és földi paradicsom után sóvárgó milliőkat, de amerre csak járnak és sikert aratnak, nyomukban temetővé lesz a búzaföld, ledőlnek az ember szentélyei, romhalmaz lesz a családi otthon, egymásnak farkasa lesz az ember, a bűn lesz a létfenntartás legfőbb eszköze, a teremtés királya igavonó barommá vagy öldöklő géppé aljasul, a testvér testvérnek lesz farkasa, az anyák megátkozzák az órákat, amikor embert szültek a világra és a föld kárhozottjának majd az a vigasztalása sem marad, hogy lelkét megmenti az örök életre, mert a hitből és kegyelemből is kifosztották a nyomorultat. Ime a világ győzelme!

Milyen rövidlátók és szerencsétlenek ezek a Krisztus ellenségei! Csak egy mozzanatot idézzünk fel, amely minden időknek jelképe.

Az Isten ostorához könyörgő követséget vezetett a Krisztus helytartója, Leó pápa. A világ ura megkegyelmezett a legfőbb papnak és az ő városának.

Aztán jött egy éjtszaka és minden bevégeztetett, az ostor összetört és Krisztus Egyházával tovább halad a történelem véres és könnyes országútján kísérve az embert a halhatatlan béke hazájába.

Krisztus csodái is csak akkor váltanak meg, ha elfogadjuk a hitet és az üdvösség keresztjét, hogy testvéri öleléssel fogadhassuk az Atya házába a bűntől meggyötört embert. Az első közöttünk, az idősebb testvérünk Krisztus, már legyőzte a világot és ez a tény a mi bizodalomunk rendíthetetlen alapja.

Veletek vagytok mindennap . . .

Olyan búcsúzást ember még nem látott, mint a Krisztusé volt a mennybemenetel napján. Valahányszor egy ember távozik a földről, aki nagyon tudott szeretni s akit nagyon szerettek, a bénító, kegyetlen fájdalom, az árvaság nyomorúságának kínja, sőt nem egyszer ésbontó gyötrelme szállja meg az ittmaradtak szívét. Amikor azonban Krisztus távozott, *nyoma sem volt a gyász-nak*; a szorongó aggodalmat és a búcsúzókat sirását, ha volt is, elnyomta a boldogító öröm győzelmes hulláma. Az Irás szűkszavú, tárgyilagosan egyszerű jelentése csak ezt mondja: Azok pedig imádva őt, visszatérének Jeruzsálembe *nagy örömmel*. Nagy örömmel, mert a mi Urunk nem a halál sötétjébe zuhant, hanem bement az Isten örömébe, a kimondhatatlan boldogságba, ahol *az élet diadala elnyeli a halált*. Nagy örömmel tértek vissza, mert a megdicsőülés felhője emelte fel őt szemük elől és nem az elmúlás éjszakája ragadta el. Nagy örömmel mentek haza, mert látták, hogy minden beteljesült, ami róla mondatott: a megfeszítettetés, a húsvéti feltámadás és a győzelmes hazatérés az Atyához. Nagy örömmel jöttek le a hegyről, mert tudták, hogy pár nap múlva újra találkozhatnak vele a Szentlélek látogatásában, amikor tűzben, fényben és isteni erőben újjászületnek az örömhír szolgálatára. Nagy örömmel váltak el Tőle, mert megmondta nekik, hogy *velük marad mindennap, a világ végezetéig*.

Aki úgy ismerte az ember *törekenységét*, mint Ő, *nem is hagyhatta övéit árván*, akiket a ragadozók közé küldött, hogy bizonyosságot tegyenek az igazságról abban a világban, ahol csak a hazugságnak van hitele és bizonyosságot tegyenek a nagy szeretetről ott, ahol addig a gyűlölet aratott le minden sikert. De a kicsinyhitűek, a buta kétely olcsó szellemeskedésétől és a dühös tagadás harsogó hangjától *megszédültek*, az Istenország látszólagos gyöngeségén megbotránkozó felületesek mind azt kérdezik tőlünk: *hol van a mi Istenünk, hol van a Krisztus*

ma, ha egyszer igaz, hogy velünk maradt mindennap a történelem zárónapjáig? Hol a láthatatlan, miben mutatja meg mindenható erejét? *Milyen jelekkel igazolja titokzatos jelenlétét* ebben a mi világunkban, ahonnan — hiszik egyesek — úgylátszik, az Isten-tudatnak még nyoma is hovahamar kipusztul? Miért nem találjuk meg, ha egyszer közöttünk van?

Mi pedig tudjuk, hogy ma is velünk van: *hitünket igazoló* rendkívüli tényeiben, *a szívünkben uralkodó jóságának erejével*, és tudjuk, hogy a világ fiai *miért érzik Istentől üresnek* az életet.

A *öltámadás* tényével a mi hitünk véglegesen és bőségesen igazolva van. Értelmes, az igazságot őszintén kereső embernek *több igazolásra* szüksége nincs. Történelmileg annyira nyilvánvaló, lényegénél fogva annyira természetfeletti ez a tény, hogy annak valóságában kételkedni nem lehet. Ezért is az ünnepek ünnepe, a húsvét, a királyi, a megdönthetetlen bizonyíték emléknapja. *Ez történelmünk legfontosabb eseménye*, az istenség legmeggyőzőbb belenyúlása az emberiség sorsába, mert Krisztus sírjából nemcsak egy halálra kínzott, ronccsá marcangolt ember támadt föl, az erőnek, a fiatalságnak, a halhatatlanságnak egészségében, hanem *egy új és halhatatlan emberiség* született bele a történelembe, amelyet onnan többé *kiirtani nem lehet*. Ez a *legnagyobb külső kegyelem*, amelyet világosságnak és bizonyosságnak kapunk az Istentől, hogy a mi hitünk valóban Isten ereje mindenek üdvösségére. De mivel Pál apostol szerint, amikor elhatalmasodott a bűn, *még bőségesebb lett a kegyelem* (Róm. 5, 20.), Krisztus úgy akarta, hogy a megváltás bizonyosságának jelei *feltámadása után is kísérik híveit minden századokon át*. Ezért mondta nekik, miután szemükre hányá hitetlenségüket és szívük keménységét, hogy *azokat pedig, akik hisznek*, eme jelek fogják kísérni: az én nevemben ördögöket fognak kiűzni, új nyelveken szólnak, kígyókat vesznek fel és ha valami halálosat isznak, nem árt nekik, a betegekre kezeiket teszik és *meggyógyulnak*. (Mk. 16.) Az ősegyházban e rendkívüli jelenségek gyakoriak voltak, amint Lukács evangélista

meg Szent Pál írásaiból tudjuk, hogy a hit minél gyorsabban elterjedjen és az üldözések között is szilárd maradjon. Azóta századról-századra megisméltődnek a kísérőjelek, hogy Isten választottjai állandóan érezzék, *kezükkel foghassák és szemükkel lássák a Krisztus közelségét* és a biztos diadal tudatában harcolnak meg az üdvösség harcát és a roppant isteni tények erejével szegyenítsék meg a hivalkodó hitetlenség szálnalmas kifogásait. Amikor a múlt században az állítólagos szabadgondolat és felvilágosodás meg a természettudomány nevében indítottak eget-földet rengető rohamot a kereszténység ellen, amikor hisztériában és szuggesztióban vélték megtalálni az evangéliumi csodák magyarázatát, mivel azoknak hitelességét a legvadabb kritika is csak újból igazolta, amikor az élettudomány Pasteur nyomán meglepő felfedezéseivel hozta izgalomba a világot, amikor az orvosi művészet káprázatos sikereket aratott és *a hitetlenség propagandájának varázsa* alatt az együgyű ember már szinte azt hihette, hogy csakhamar *a halál elleni orvosságot is felfedezik, Isten is beleszólt a szellemek bábeli kavardásába*. Nem a komoly tudósoknak szólt a nagy figyelmeztetés, hanem az áltudomány szennyes üzereinél, amikor a rengeteg áldásos klinika, kórház és szanatórium mellett *Krisztus is nyitott egy szanatóriumot* Édesanyja tiszteletére ott a francia földön, ahol leghangosabb volt az istentagadás előkelő lármája és zsidósága. Az alapításra egy rözsét szedő, együgyű *kis parasztleányt* választott ki, hogy finom isteni ironia is legyen a dologban és fenyegető lecke az elvakultaknak. Akikről a *professzorok* lemondtak, akiken a tudomány már nem bírt segíteni, azokat ezrével vitték a vonatok a lourdesi Krisztus-kórházba, ahol a gyógykezelés csak egy fürdő, egy szentségi áldás, az imádság, a hit és az isteni orvos titokzatos ereje volt. *Csupa nevelésesen együgyű babonás dolog a világ fiainak szemében*, csak éppen a csodák halmozódtak és halmozódnak ma is és az emberi tudomány tanácstalanul áll a „*természet megfoghatatlan szeszélye*” előtt. Pedig ez csak az isteni jószág figyelmessége és hűsége Egyháza iránt, amelyre mindig

számíthatnak azok, akik Krisztus világosságában járnak.

A tagadók hangos zsvivaja azóta halkabb lett, azért is, mert most más eszközökkel dolgoznak. Milyen nevetéségesen hatnak ma az akkoriban felhozott érvek a csodák ellen! Azt mondták, a csoda *megzavarná* a természet rendjét. Holott a természetfölötti legföljebb csak a hittagadás és a bűn végzetes rendetlenségét zavarja meg; azokat zavarja és szégyeníti meg, akik az isteni világrend ellen láznak fel és az emberiség amúgy is fogytán lévő erkölcsi vagyonát rombolják hivatásszerűen. A démoni, a rontó szellemek hazugságait csakugyan olyan győzelmes fölényrel álcázza le a csoda, hogy semmi mentségük sem lehet azoknak, akik merő gonoszszágból tusakodnak a megismert, a világító igazság ellen. Ez a per szinte *szórol-szóra* folytatása annak, amely *az első nagycsütörtök-éjtszakán* Krisztus ellen történt a nagytanács termében. Megfizetett hamis tanúkat hoztak elő, akik aztán egymásnak ellentmondtak. Itt is a hamis bizonyságok egymást rontják le. Hol azt mondják ugyanis, hogy a csodákról szóló tudósítások *nem lehetnek igazak*, mert különben a természet törvényei bomlanának meg; hol meg azzal állnak elő, hogy ezeket a rendkívüli jelenségeket a természet *ismeretlen erői* hozzák létre. A hitetlenség még az ellentmondásokra sem vigyáz, csakhogy valamit mondhasson, mert öntudatlanul számít arra, hogy akik nem akarnak hinni, *gondolkozni sem szoktak*. Hány őszintén kereső lélek tért meg pusztán azért, mert a vallástalanság apostolainak szellemi szegénységét azoknak írásaiban felismerte! Ezek a komolytalan érvelések, ez a tudománytalan tudálékosság éppen oly meggyőző igazolása a mi hitünknek, mint a hitvédelem roppant tudományos teljesítménye.

Csodák történtek és történni fognak a jövőben is, mert Krisztus minden időben tanúságot tesz hívei mellett és *nem hagy bennünket megszegyenülni* a harsányan gúnyolódó világ előtt. A tagadók lássák, hogyan igazolják magukat a tárgyilagos gondolkodás és majd az igazság Istene, a természet feltétlen ura és a hazugságok könyörtelen bírāja előtt.

A csodák tehát nem önmagukért vannak, nem a megrendítő meglepés miatt történnek, hanem annak igazolására, hogy az Isten emberré lett Krisztusban és újjáteremtette az emberiséget mindazokban, akik őt befogadták. Ez a másik a középponti, ez a királyi, ez a legfőbb, sőt egyedül *fontos eseménye a történelemnek*, amelyhez képest minden más eredmény: világbirodalmak születése és szétbomlása, győzelmes csaták és vesztett háborúk, felfedezések és az anyagi meg szellemi kultúra káprázatos alkotásai és nagy fordulatokat előidéző forradalmak mind jelentéktelenséggé törpülnek. A Krisztus megváltásában a *végtelen* életbőség, az emberfölötti, az isteni kultúra lehetőségét nyitotta meg nekünk. Hatalmat adott, hogy Istennek ne csak szolgái, hanem gyermekei legyünk. Valóságos rokonságot teremtett a végtelen istenség és az ember között, hogy az ő *jellemének tökéletességét tudjuk megközelíteni*. Ez a krisztusjóságú, az igazságból élő és igazságot cselekvő ember az, akire ma mindenütt szükség van, mert borzalmasan hiányzik. Ha sem a tisztaság, sem az engedelmesség, se az alázat, se a megbocsátó irgalom nem kell ennek a mai nemzedéknek, egy erkölcsi igénye még van: *az igazságosság, mert érzi, hogy e nélkül nem lehet élni*. Ámde az igazságosságot — annyira lerongyolódtak erkölcsi kultúrában — a legtöbben csak másoktól, főleg az államtól követelik, de maguk nem hajlandók igazságosak lenni. E tekintetben szegény és gazdag teljesen egyforma, silány minőségű ember. Másszóval ennek a társadalomnak szentekre, egész keresztényekre van szüksége, akik tudnak igazságot tenni a világban, mert maguk igazak. Azonban ez a *magas értékű emberfajta nem az iskolában, nem az egyetemeken, nem a mozgalmakban terem, hanem egyedül Krisztus emberműhelyében készül*. Ilyen embert egyedül ő tud alakítani a modern barbárokból is, az uzsorásokból és forradalmárokból egyaránt. A jellemünk tökéletessége, a szívünk egyenessége és gazdagsága csak kicsi részben *a mi fáradozásunk műve, a munka javát Isten maga végzi el bennünk*.

Tehát a lelkünk *szentélyében keres magának otthont*

ez a teremtő szeretet, ott van jelen világító, örömet gyújtó, erős kegyelmeivel, mert isteni életet egyedül ő fakaszthat bennünk. Milyen kevesen vannak, akik ismerik és még kevesebben, akik lelkük mélyébe írták a halálán Krisztusi ígért szavait: *aki pedig engem szeret, Atyám is szeretni fogja azt és én is szeretni fogom és kijelentem neki magamat.* (Jn. 14, 21.) Más valami ez, mint a nyilvános, az egész világnak szánt első kinyilatkoztatás, amelyet farizeusok és halászok, pogányok és hívők, ellenségei és barátai egyaránt hallottak és hallanak ma is a tanító Egyház szájából. Ez a kijelentés, ez a megjelenés, ez a titokzatos isteni látogatás csak azoknak szól, akik megértik és egész szívvel akarják őt. Ez valami egészen személyes, meghitt és bensőséges kijelentése az Úrnak, amelyben az ember szíve találkozik a megváltó Jósággal. Az egyik apostol nyomban megkérdezte az Urat, hogyan érti ezt a kijelentést. *Hogy van az, — mondotta — hogy te nekünk akarod kijelenteni magadat és nem a világnak?* Látszik, hogy ez a derék ember még mindig politikában gondolkodott, még akkor is a politikai *messianizmus megszállotja* volt és a népeket hódoltató, diadalmos világuralom reményeinek káprázatában élt. Pedig Krisztus ezt már akkor visszautasította, amikor a sátán odakinálta neki a föld országait. Ezért egyenesen nem válaszol Júdásnak, hanem megerősíti előbbi szavait: *Ha valaki szeret engem, az én beszédemet megtartja; és Atyám is szeretni fogja őt, és hozzája megyünk és lakóhelyet szerzünk nála.* (Jn. 14, 23.) Ha Krisztus verhetetlen hadak élén jönne, mint a föld császára, tágra tárulna előtte minden kapu, mert a mindenható úrral szemben mást úgysem tehetnének a szegény halandók. Micsoda tapsorkán, a tömegnek micsoda mámoros rivalgása fogadná mindenütt a békekirályt! *De a szív csendjében hangzó kijelentés, az Úr megtelepedése a lélek otthonában, kinek kell ez? Pedig egy emberi lélek nagyobb és többet ér, mint a föld minden birodalma, vagyona és hatalma, sőt nagyobb, mint az egész látható mindenség.* Ebben akar a szeretet jogán uralkodni Krisz-

tus és a földi birodalmakat meghagyja az embereknek.
— Non eripit mortalía, qui regna dat coelestia.

Krisztus tehát *most is közöttünk van valami titokzatos és bensőséges lakozással*, barátainak, választottainak lelkében, akik fenntartás nélkül, tiszta hűséggel szeretik őt. Ez a *megjelenés sokkal fenségesebb és rendkívülibb minden csodánál*. Mert sokkal nagyobb dolog a szennyes és vad szenvedélyek orkánját megtörni egy emberi szívben, mint a tenger viharát. Sokkal nagyobb dolog a lélek vakságát meggyógyítani, mint a testet; sokkal nehezebb az erkölcsi inaszakadtat talpraállítani, a lelki poklosságot, a bujaság, a kapzsiság, az erőszak, az embertelenség poklosságát megszüntetni, mint a test szöveteit egészségessé tenni; sokkal csodálatosabb a *bűnben elhalt szívet* életre hívni, mint a *foszló hullát*. És ezt *műveli Krisztus ma is azokban*, kik befogadják és szívesen látják az élet egyetlen királyát. Az isteni *öröme- nek hegyi patakja* árad az ilyen szívekben, szinte roskadoznak a boldogság terhétől, amellyel hűségüket viszonzozza. Életük nagyszerűségét, a megtalált kincs megfoghatatlan gazdagságát emberi szóval *jóformán ki sem tudják mondani*. Egy közülük, Loyolai Ignác, a legnagyobb szervezők egyike, akiket a történelem ismer, azt mondotta: Ha az összes szent könyvek és a hittudósok munkái mind elvesznének, ő akkor is tudná, mit kell hinnie és cselekednie, egyedül a belső megvilágításokból, amelyekben része volt. Minden lelki ember, ha nem is volt része ilyen rendkívüli kegyelemben, *tapasztalásból tudja, milyen erős és biztos világossággal* vezeti egyre magasabbra Isten azokat, akik komoly lelki életet élnek. Tudja, *hogyan vérteti fel* a szívet a bűn rontó varázsával szemben, amely a *többieket menthetetlenül megejt*. A *jóságnak és tisztaságnak ez a győzelmes ereje* bennünk olyan társadalomban, ahol a megélhetés, a boldogulás és siker legfőbb eszköze a bűn, ez a *kétségtelen bizony-sága annak, hogy Krisztus velünk és bennünk van*, bár látható alakjában eltávozott a földről. Ott van abban a *kis munkásgyerekekben*, aki a vad gúnyolódás, a legdurvább bántalmazások ellenére a műhely közepére lökve

a többiek förtelmes kacajára csak azt feleli: Hiszek Jézus Krisztusban, tiszta akarok lenni és szeretlek benneteket. Ott van abban a *fiatal papban*, aki a szeretet mosolyával tárja karjait a kivégző forradalmárok felé és így fogadja a halálos lövéseket. Ott van abban a *hős leányban*, aki viruló fiatalságát eltemeti az élve rothadó poklosok szigetén, hogy bizonyosságot tegyen a megváltó szeretetről. Valóban, az Isten, aki egykor közöttünk lakozék, nem hagyott árván bennünket és most is övéiben lakozik. Mi pedig minden győzelemre képesek vagyunk annak mindehatóságában, aki bennünket megerősít.

Ezzel már válaszoltunk is az elvakult pogányok és a megroppant hitű keresztények sokszor ismételt kérdésére: miért van Isten oly messze a világtól, miért érezzük Istentől üresnek a földet, *miért nem mutatja meg magát a világ nagy fórumain, tereinken, palotáinkban és hatalmas gyűléstermeinkben*. Lépjen ki magányából, akkor majd hiszünk neki. Ez a *csőcselék káromkodásának visszhangja* a mindenkori csőcselék ajkán, amelyet először a megfeszítés napján hallottunk: Szálljon le a keresztről, szabadítsa meg magát, akkor majd hiszünk neki. Ezeknek állandó jelek, mutatványok, világra szóló szenzációk kellene, és akkor sem lennének jobbak, akkor is tovább kételkednének, hazudnának és tagadnának, mert aki önmagában *nem találja meg Krisztust*, az Istent *másutt hasztalan keresi*, mert ők *nem hinni akarnak*, hanem csak csodálkozni; ők *nem megtérni akarnak*, hanem csak újabb *izgalmat élvezni*; ők *nem a bűntől akarnak szabadulni*, hanem csak *a bűn következményeitől*; ők *nem igazságot keresnek, csak újságot*. Akik pedig csak a bűn kenyere után áhítoznak, nem méltók arra, hogy az élet Királyát meglássák.

A világ útján, a széles úton, a csőcselékember útján, a ragadozók, az uzsorások, a házasságtörők, a hűtlenek, az erőszakosak, az árulók, a gyilkosok útján *nem lehet találkozni* a jóság, a tisztaság és igazságosság Istennel, de ennek az útnak a végén is az Úr áll, *a bosszúálló*, a kárhozat ura, akinek megvetett szeretete a harag tüzén égeti el az emberiség salakját.

Ne rémüljünk meg tehát a rossznak példátlan kiáradása, az ellenünk indított rohamok miatt, mert Krisztust visszük életünk törekeny hajóján. Ébredjünk a nagy irgalomra és mély szánalomra a szerencsétlen világ iránt: aki teheti szóval, aki teheti írással, mindenki imádsággal, de főképen Krisztus szövetségében győző jóságunkkal, *jellemünk tiszta fényességével* siessünk világítani, gyógyítani, vigasztalni és bizonyosságot tenni, hogy velünk, bennünk és közöttünk van a Szabadító minden napon, az idő elmúlásáig!

Krisztus békéje

A világ még lázban volt a nagy vérvesztés utáni kimerültség és a forradalmi bódulat lázában, a bosszút lihegő győleletről fogant európai egyensúlyra, amelyet a szerencsés győzők békének mondtak, gyilkolásra kész fegyverek vigyáztak, amikor a Péter-templom erkélyén a jóság és a megbocsátás fehérségébe öltözött megjelent a Békekirály akkor megválasztott új helytartója, hogy meghirdesse kormányprogramját. Egyetlen tömör mondat volt ez s így szólt: Pax Christi in Regno Christi. Nem egyszerű jámbor óhaj, kedvesen hangzó kegyes javaslat volt ez az ige, hanem oly hatalmasan zengett, mint a megfeszített Isten utolsó szava a Golgotán. Oly keményen zengett, mint a nagyparancs a Sína hegyén, amelyet könnyebb kőbe vésni, mint emberi szívekbe. A nagy szeretet célkitűzése és a lelkiismeretet, a gyűlöletről hánykolódó akaratot megragadó parancs volt ez és rá is áll az evangélium megrendítő kijelentése: akiknek pedig szólt, nem értették a mondottakat. Nem értették a pogányok, a szabadgondolat, a vallástól függetlenített erkölcs profétái, az embertigrisek, akik az Egyházban látták az emberi boldogulás kerékkötőjét. Sokkal nagyobb baj volt azonban, hogy a keresztények sem értették, a bibliát idézgetők, a kereszténységet dicséretgetők, a Szentatyánál tisztelgők, akik a félúton megáll-

nak Krisztus mögött, akik szívesen leülnek vele a vacsoraasztalhoz, de nem hajlandók vele menni a megváltás keresztútján, akik kegyes szavakat mondanak a békéről, de nem cselekszik a békeparancsot. Mennyi konferenciát végigbeszéltek, mennyi megegyezést kötöttek, mennyi szerződést aláírtak, mennyi paktumot törvénybe iktattak és még sincs meg a béke. Sőt ismét vad félelem fojtogatja a lelkeket és állandóan ömlik az embervér abban a világban, amelyet Isten vére megváltott. Bármilyen gyorsan feledtetik is el a rohanó események ma a legnagyobbakat is, álljunk meg néhány percre és elmélkedjünk az igazi békéről és lássuk, mennyire vagyunk mindnyájan, nagyok és kicsinyek felelősek azért a gyilkos marakodásért, amelynek borzalmas zajától hangos ez a földkerekség.

Nemcsak a katolikus ujságok, de a nagy világlapok is feltűnően sokat foglalkoztak az elmúlt napokban az elhunyt pápa egyéniségével, alkotásaival és történelmi szerepével. Olyan lapok is megtették ezt, amelyeknek általános iránya ugyancsak nem egyezik az evangélium szellemével. Általában tele voltak ez íráskorok magasztalással és dicsérével. Különösen kiemelték határozottságát, rendületlen bátorságát, kemény ellenállását a kor nagy eretnekségeivel szemben. Az emberi jogok hatalmas harcosát látták benne, de szinte szót sem írtak arról, hogy elsősorban a társadalmi és világbéke apostola volt. Ez természetes is, mert ha az ő békeművét is méltatták volna, be kellett volna ismerniök, hogy mindig ellene dolgoztak, hogy az ő békéjét nem is akarták és az ilyen irányú törekvéseit soha komolyan nem vették. Be kellett volna vallaniok, hogy ők az igazi béke megvalósításához nem is értenek, mert ahhoz szellemi és erkölcsi felkészültségük teljesen hiányzik.

A béke ugyanis nem a győztesek szerencséje és nem a hatalmi túlsúllyal és a gyöngébb fél elnyomásával elért nyugalom, hanem Ágoston püspök halhatatlan kifejezése szerint a rend nyugalma az emberi társadalomban. Ez az, ami után a nép, milliók várva sóvárognak, mert bűnbetés és minden erkölcsi hanyatlás után is maradt az

emberi természetben szép tehetség a józanságra és okos életirányításra. A béke a lelkek egysége, a szívek találkozására, a jóbarátok bizalma, a haladás és jólét biztosítója. A béke a szeretet gyümölcse és jutalma, az okosak és igazak megegyezése. Édes, mint az anyánk csókja, szent, mint az Isten kegyelme, csodálatos, mint a megbocsátó irgalom, meleg, mint a szívünk vére, boldogító, mint az örök üdvösség, mert annak feltétele. A béke az éhezőknek kenyér, a mezíteleneknek ruha, a dolgozónak munka, az eltiportnak jogszolgáltatás, a gyengének védelem. Erős, mert lefegyverzi a gyűlöletet, kioltja a gyújtogató tüzcsóvját, összetöri a gyilkos kardját, bilincsbe veri a lázadó kezét, beszögezi a barbár hódító ágyúját: tehát az ember győzelme az embertelenség fölött. Nem a renyhesség tétlensége, hanem a rend, az alkotó munka, a gazdagodó élet nyugalma. Ebben közelíti meg az ember az isteni képmást, azért mondja Krisztus Isten fiainak a békességes, azaz a békét cselekvő embereket. Béke csak ott van, ahol rend van és a társadalomban a rend igazságot jelent.

A teljesebb élet végett tömörülnek államokba a családok és ugyanezért tagozódik nemzetekre az egész emberiség családja. Az együttélés azonban csak akkor lesz mindenkinek javára, ha az igazság ereje biztosítja a békét. Ezért joggal mondja Szent Ágoston: Mik az államok igazságosság nélkül, mint nagy rablóbandák? Mi más a forradalom, mint polgártársak háborúja egymás ellen, és mi egyéb a háború, mint nemzetcsaládok forradalma egymás ellen? S mindez azért, mert az egyik osztály megrövidíti a másikat, mert az egyik nemzet nem engedi élni a másikat. Ilyen állapotok között egyedül az igazság teremthet békét. Ahol tehát nem érvényesül az igazság, ott nincsen béke sem. Azért fegyverkeznek a nyomorgó nemzetek, mert éhesek s azért fegyverkeznek a jóllakottak, mert félnek a szegények éhségétől. Ezen a szörnyű helyzeten nem segít sem a tudomány, sem a művészet, sem a technika fejlődése, mert a béke problémáját csak igazsággal lehet megoldani. Fokozza a bajt még az, hogy a mai emberiség, ez a társadalom, amely

a maga vívmányaira és haladására oly botorul büszke, még most sem ismeri fel a maga igazi nyomorúságát, még most sem látja be, mennyire elszámította magát, amikor minden tervét és számítását Isten nélkül csinálta meg. Vajjon mi különbség van a gyorsvonaton robogó bárók és az őserdő vad törzsei között? Minden erénynek, műveltségnek és vallásosságnak próbaköve a béke. XI. Pius ezt nagyon jól tudta, azért fáradott annyit, hogy legalább híveit, akiknek kötelességük lett volna meghallgatni őt, fölvilágosítsa, kioktassa és rábírja a béke szolgálatára. Ezért nem elégedett meg azzal, hogy a kor nagy tévedéseit megcáfolja, hanem a világegyháznak és az egész emberiségnek olyan békeprogramot is adott, amellyel örökre beírta nevét a történelembe. Aztán megszervezte a nagy békemozgalmat, a cselekvő kereszténység mozgalmét, hogy a béke törvényét vigye diadalra az egész közéletben.

Könnyebb a kőből acélt olvasztani, könnyebb a levegőt országúttá tenni, mint békét teremteni az emberek fiai között, mert igazságot tenni csak azok képesek, akik az igazságból élnek, ehhez az ember természetes erői elégtelenek. Tömjetekek meg minden éhes szájat kenyérrel, töltsétek meg minden üres kamrárt élelemmel, gyujtsatok meleget minden hideg kályhába, mégsem lesz béke, amíg az igazság kegyelme nem tölti meg a szíveteket. Vannak közöttünk sokan, akiknek semmi sem hiányzik, sok ezren vannak az irígyelt szerencsések, és a békét mégsem ismerik, és talán több az őrlő gondjuk és emésztő háborúságuk, mint azé a szegény zselléré, aki éppen csak a mindennapi falatot tudja megkeresni. Isten úgy rendezte be a mi életünket, hogy az erkölcsi erőt csak a kegyelem útján szerezhethjük meg. Ez pedig annyit jelent, hogy igazi békét az emberek közt csak az tehet, aki megtalálta a békét Istennel. A társadalmi béke ennek a belső, Istentől fakadt békének kiáradása, de egyúttal próbaköve is minden igazi erénynek és vallásosságnak, de ez a próbaköve minden igazi műveltségnek is, mert ennek hiányában gyilkos gyűlölettel mindent lerombolunk, amit szorgalom, vagyon és tehetség épített. Min-

denre vannak szakembereink, de a békeszerzés tudósai és művészei hiányoznak. Mindenért versenyzünk, ami kevesebbet ér, mint az ember, de a béke győzelmi pálmáját senkitől sem irigyeljük. Káprázatos gyorsaságú gépeinkkel megszüntettük a távolságot országok és világ-részek között, de a szívek nem jutottak közelebb egymáshoz. Folyamok fölé, amelyek elválasztanak bennünket, acélból verünk remek hidakat, de a lelkek között tátongó szakadékokat nem hidaljuk át. Pusztítva rohanó vizeket a gátak fegyelmébe tudjuk szorítani, de a népeket gyilkoló gyűlölet kiáradását nem tudjuk megfékezni. Mindez csak azért van, mert a béke művészetéhez isteni műveltség kell, amelyet a kurta emberi bölcsesség iskoláiban nem lehet elsajátítani. Igen, a gyűlölet még a halálfélelmet is elfojthatja, de a gyűlöletet csak Krisztus ereje képes legyőzni. Tehát a béke munkásai, az igazi építők, a békeszerzők a legnagyobb művészek, a béke harcosai a legjobb katonák és a béke vértanúi minden hősoknél nagyobbak.

Volt már egy idő Európában, amikor az ököljog elviselhetetlenné tette az életet és az Isten fiait összefogták a testvérgyilkosok ellen. Nem karddal, hanem a lélek hatalmával szálltak síkra az örültek és gonoszok ellen és szívós küzdelemben rájuk kényszerítették a békét, amit nagyon találóan Isten békéjének mondtak. Vajjon számíthatunk-e arra, hogy az ilyen erkölcsi csoda megismétlődik közöttünk, amikor a bűn és vak hitetlenség minden isteni és emberi tekintély hitelét lerombolta és e helyett a rontás és hazugság bálványainak hódol? Lehet-e még remélni a jövőben, a nyugalomban, igazságban ott, ahol minden kölcsönös bizalom kihalt a lelkéből? A béke ugyanis nem egyéb, mint igazságos és méltányos szerződés, amelynek csak akkor van értelme, ha az összes felek meg tudnak bízni egymásban, mert a nyugalom forrása a bizalom, ez pedig a másik fél hűségétől és erkölcsi megbízhatóságától függ teljesen. Azért lesz ma oly sok paktum hamarosan történelmi papírrongy, mert abban a tudatban írják alá, hogy nyomban meg fogják szegni, mihelyt az önző érdek mást paran-

csol és az alkalom is kedvező. Pedig ma már minden gondolkodó ember előtt nyilvánvaló, hogy az egyéneket és nemzeteket a sorsközösség oly szorosan láncolja egymáshoz, hogy senki sem boldogulhat tartósan a másik kárára, mert a durva önzés és hatalmi örület a legnagyobbakat is előbb-utóbb romlásba dönti. Csak egy imperializmus jogosult: az erős szolgálaté, és az erős csak akkor maradhat erős, ha fölényét nem zsarolásra, hanem segítesre használja.

Joggal kérdezi ezeketán minden igazi keresztény: Uram, ha így áll a helyzet, ha a konok gonoszság ennyire rátelepedett a világra, mit tehetünk mi, a Krisztus szét-szórt nyája az emberfarkasok hordái ellen? Azt, amit eddig elmulasztottunk. Most nem szólok arról, amit nemzetközi viszonylatban cselekednünk kellene az Egyház tanítása szerint, de a magunk felelősségére. Mivel a nemzetek közötti béke nagyon szoros kapcsolatban van az egyes országok belső békéjével, mindent el kell követnünk, hogy ebben a hazában maradéktalanul érvényesüljön a társadalmi igazságosság törvénye munkás és munkaadó, hitelező és adós, a földtelen zsellér és a birtokososztály, állami hatalom és alattvalók között az adóbevallásban éppúgy, mint az adókivetésben, a piacon vásárlók és eladók között. Ezt a társadalmi békét pedig intézményesen biztosítani kell a szociális rendiség megvalósításával, ami nem egyéb, mint a nemzeti szolidaritás, a kölcsönösen kötelező emberi felelősség szervezete, a békének önkormányzat formájában megalkotott hatalmi képviselése.

Aztán higgyünk a Gondviselésben, higgyünk a csodában, hogy az igazak, a béke szolgálói kedvéért a törvénytelen gonosz is kegyelmet talál a könyörülő Istennél. Lépünk XI. Pius nyomába, aki a béke ügyéért életét is felajánlotta.

XI. Pius nem tudott békét tenni a nemzetek és osztályok között, mert az emberek nem akarták — a fájdalom és szenvedés férfja volt. Jó harcot harcolt és nem rajta múlt, hogy teljes sikert nem ért. Mi lenne ez a világ, ha ez a hatalmas erkölcsi tekintély, ez az egyetemes

lelkiismeret nem lenne! A jó szolga már otthon van. Könnyeit letörölte az Úr keze, de fájdalmas távozása kiáltó figyelmeztetés minden hívőknek, nehogy azt kelljen mondanunk egy napon, hogy vele együtt eltemettük a békét is. Az az új sír a Vatikánban néma és parancsoló tetemrehívás, hogy akik életében nem hallgattuk meg, legalább halála után kövessük. Itt van a bűnbánat ideje, minden keresztünket és vezeklésünket ajánljuk fel azokért a nyomorult és okatlan testvérekért, akik bár előre látják, hogyan hamvadnak el falvak és városok és egész országrészek a támadások tüzeiben, előre hallják a halálgépek zúgását, ezt a pokoli temetési zenét, és a bombaeső mennydörgését, hallják asszonyok, gyermekek szörnyű sikoltásait, látják, hogyan vágja rendre a halál milliószám családok és nemzetek reménységét, mégis inkább akarják a halált, mint az életet, mert nem akarják az igazságot. Mi pedig, a választottak, a Krisztus igaz hívei példával és cselekedettel hirdessük Krisztus békéjét a krisztustalan emberek országában.

Forradalom és megváltás

Az Irásnak jóformán minden lapja és az Egyházban titokzatosan tovább folytatódó Krisztus életének minden mozzanata egyetlen megrázó és egyúttal mérhetetlenül örvendetes igazolása annak a jóslatnak, amelyet Izraelnek egy késői prófétája mondott a Gyermekek bemutatása napján az Istenanyának: Ime tétetett ez sokaknak romlására és feltámadására Izraelben és jelül, amelynek ellene mondanak. (Lk. 2, 34.) Iszonyú nyomorúsága az embernek, hogy az Emberfiát oly érthetetlen rövidlátással és gonoszsággal képes megtagadni; hogy bűnös korlátoltsága határt nem ismer, amikor az Életet és Világosságot utasítja vissza, amellyel az Atya jósága elhalmozott minket. Miért van az, hogy ma is oly tengerek szétszórnak, a helyett, hogy vele gyűjtenének? Miért van az, hogy még ma is annyi milliók ördögös

csalásnak tartják isteni hatalmának remekműveit s hogy soha meg nem elégszenek küldetésének legfénylőbb bizonyosságával sem: hogy arcátlanul fölényeskedve újra meg újra jelet kérnek tőle, amikor az egyszer néma, másszor vadul tiltakozó sátán is megjuhászodik egyetlen szavára? Mi az oka annak, hogy még most is csak oly kevesen hiszik és látják be, hogy Rajta kívül nincs üdvössége az embernek, mert Benne öltött testet és érkezett el hozzánk az Isten országa, a szabadulás, a mindenek békéje, egysége és megváltása?

Ha Ő csakugyan azért jött, hogy minden, aki él, el ne vesszen, ha valóban Ő a szegletkő, amelyen minden ember fölépítheti a maga boldogságának végtelenbe emelkedő, erősséges várát, akkor hogyan zúzzák össze magukat annyian és oly véresen ezen a sziklán? Itt van a nagy egyeztető, mert Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké (Zsid. 13, 8.), és mi csak háborút, lázadást és osztályharcot akarunk. Itt van köztünk az Isten világossága és mi csak a sötétben érezzük jól magunkat; megérkezett hozzánk az Isten országa és mi az *anti-krisztussal* parolázunk és neki hódolunk. Csoda-e, ha a kicsinyhitűeket megkörnyékezi a gyilkos kétely, vajjon ez a nagy Tanító nem ámitott-e el bennünket, amikor ma oly sokan, nemcsak egyesek, hanem nagy nemzetek is könnyörtelenül hirdetik, hogy a megváltás még nem történt meg, az Isten országa még nem érkezett el, hanem ezután kezdődik? Sokszorosan szükséges, hogy e kérdéssel becsületesen szembe nézzünk, főleg most, amikor egy világrengésben minden régi érték elsüllyedni készül, amikor minden nagyszerűség és szentség, amiben apáink oly rendületlenül hittek, ronggyá foszlani látszik, most, amikor új evangéliumot harsonáznak, új messiások lépnek elénk, új *büvölet* hivatgat *hallatlan ígéretek* földjére. Hála Istennek, még mindig vannak jónéhányan, akik minden tagadás, káromlás, gúny és üldöztetés ellenére is keményen hiszik és hirdetik, hogy eljött hozzánk az Isten országa Krisztus által, akiben emberré lett a *mi megváltó Istenünk emberszeretete és kegyessége*.

Van a mai forradalomban és a megváltás tagadásá-

ban egy mélységesen megindító és minden borzalmasága mellett is nagyszerű jelenség: a gyűlöletnek, haragnak és rombolásnak e megszállottjai a nélkül, hogy tudnák és akarnák, még mindig Krisztus *isteni varázsának* hatása alatt állanak. Csak a kárhozatban tud az ember annyira megromlani, hogy minden jót gyűlöljön, itt a földön erre képtelen, mert minden szjv annyira a jóságra, szeretetre és igazságra van teremtve, hogy még a rosszra is csak a jónak és szépnek az örve alatt lehet rávenni. Ámde a mi nyugati világunkat egyszer annyira átjárta Krisztus szelleme, annyira gyökeret vertek benne az ő gondolatai, szavai és az evangélium kultúrájának teljesen egyedül álló szépsége, hogy tőlük szabadulni egyhamar nemigen tud. Azok, akik ma Szent Pál szavai szerint bűneikkel híveiben újra keresztre feszítik a Megváltót és Egyházában a bitófára került emberroncsához hasonlóvá törik és megfosztják minden ékességtől, az Ő beszennyezett és eltorzított tanításának köntösébe öltöznek, hogy megejtsék azokat a milliokat, akiknek lelke mélyén még mindig ott parázslik a vágy az Isten országa után. Ez az ország ugyanis nemcsak Istené, hanem a *mienk is*. Amennyire isteni, éppoly mélységesen emberi is. A forradalomnak leggyújtóbb jelszavai mögött a finomságokat is megérző lélek néha az evangélium visszhangjának zengését hallja. A galileai tenger mellett, a forrás partján, a Jehova templomának zsúfolt csarnokai-ban azzal kezdődött az igehirdetés, hogy az Isten a bűnös, megromlott világot *kiforgatja sarkából* és újjá teremti — mirabilis reformare az embert, mert nem érdemes a régi vásott gúnyát új szövettel foltozni; mert az újbort nem szabad régi, szakadozó tömlőkbe tölteni. Ezt hirdeti Szent Pál, amikor kimondja a merész ígét: Lás-sátok, ami régi, penészes és korhadt, elmúlt már és Krisztusban *megújult minden*. Új teremtmény a keresztény s azért kell, hogy megújuljon a föld színe! Isten után az ember minden. Király és istengyermekek és a Megváltó örökös társa, akiért van még az Úr napja, a szombat is. Ebben a hatalmas mozgalomban, amely arra van hivatva, hogy megváltoztassa a föld színét, újjáteremtő erő lett

az Isten *gondja az emberért*. Az Isten országa pedig nem egyéb, mint *igazság, béke és öröm a Szentlélekben*. És ebben minden emberi vágy teljessége benne foglalatik. *Igazság*, amely szentté tesz, amely az örökkévalóhoz kapcsol és ugyanakkor rendet teremt a társadalomban is, hisz a parancsok nagyobb része mind erre vonatkozik, hogy mindenki úgy becsülje és szeresse és segítse, védje a másikat, mint önmagát. Lehet ennél tökéletesebb, istenibb és egyúttal emberibb életprogramot elgondolni? Aztán az *igazságból*, ha az egyszer cselekedet — *facere veritatem in charitate* — jogrend, alkotmány és törvény lesz. Ha azt végre is hajtják, megszületik a *béke*, amelyet egy beteg és összeroskadó birodalom romjai fölött oly fenségesen hirdet és szolgál Ágoston, amikor azt a rend nyugalmanak nevezi. *Igazság és rend a nagyon erősek alkotása, és az erő diadalmas tudata a szeretet szépséges leánya: az öröm*. Nos, ti elkeseredett lázadók, ti büszke újpogányok, nem látjátok, hogy bennetek nincs semmi eredeti, semmi új, és ami boldogítót hirdettek, azt mind az Istentől hallottátok, ami szépségtek van, azt Tőle raboltátok. Elfelejtettétek, hogy Valaki már régen ti előttetek ellenségeinek fogcsikorgatása közepette hirdette, hogy: „Az Úr lelke énrajtam, azért kent fel engem, elküldött engem örömhírt vinni a szegényeknek, meggyógyítani a töredelmes szívűeket, szabadulást hirdetni a foglyoknak és látást a vakoknak, szabadon bocsátani az elnyomottakat, hirdetni az Úr kedves esztendejét és a visszafizetés napját.” (Lk. 4, 18. sk.)

Jól mondjátok, hogy új házat kell szerezni a fagyoskodó, nyomorgó emberiségnek, de elfelejtitek, hogy meg van írva: Hacsak az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak, akik azt építik.

Jól mondjátok, hogy a közérdek álljon mindenek előtt, de elfelejtitek, hogy meg van írva: Hacsak az Úr nem őrzi az államot, hiába virraszt, aki vigyáz reá. (126. Zsolt.)

Ahhoz, hogy új rendet és életet lehessen teremteni a földön, feltétlenül újjá kell teremteni az embert, ebben hívők és tagadók egyformán egyetértenek, merthiszen

a kárhozatot és üdvösséget, életet és halált végeredményben az ember magában hordja és belőle árad szét a környezetre. Akik azonban úgy akarnak bennünket megváltani, hogy az örök élet, az isteni nagyság útját elzárják előlünk, és azt akarják, hogy érnünk be azzal a nagysággal, örömmel és reménnyel, amelyet az arasznyi lét nyújthat, olyan orvosságot ajánlanak, amely *rosszabb* a betegségnél. Ezt a bölcseséget már ismerjük. Ez a fajta ember, amely ebből az iskolából került ki, a szomorú szegény pogány, ez a régi, elkopott, csődbe jutott ember, akiből új kiadást nem kérünk. *Végzetes tévedésben* van ez az új pogányság azért is, mert a barbárságnak abba a szakadékába akar visszazuhanni, amelyből 19 századdal ezelőtt a Megváltó kiemelte az emberi nemet. Annyit már élt és tapasztalhatott ez a szerencsétlen világ, hogy be kellene látnia, mennyire nem lehet *az emberek országát Isten nélkül* megépíteni, és mennyire nem lehet *ősz-tönök és érdekek* alapján kormányozni azokat a teremtményeket, akiknek legfőbb törvénye a természet parancsából a szabadon akart jóság: *az erkölcs*. Ha pedig az evangélium emberi szépségét, az igazságból fakadó demokráciát, a hamisítatlan közösséget és a valódi testvériséget óhajtják véglegesen uralomra juttatni Krisztus nélkül, még *súlyosabban* tévednek, mert olyan erőforrásokban hisznek, amelyekből éppen a megfelelő erő *hiányzik*. Az élet nagy törvényeit nem lehet büntetlenül meghamisítani és kijátszani, nem lehet az erő hiányát erőszakkal pótolni; aki gyűlöletet vet, nem arathat jószágot, aki az anyagban hisz, eltiporja a lelket, aki a vér mítoszában bíz, az a vérben fog csalódn, mert erős csak az lehet, aki halhatatlan.

Aki alkotott bennünket, jobban tudja, mi lakik az emberben és Ő mondotta: *Keressétek először az Isten országát és az Ő igazságát s a többi mind hozzáadatik nektek*. — A „többi” pedig nem más, mint lakás, kenyér, ruha, munkabér. A pogánynak csak az a többi kell, csak a többire éhes, az Isten országa nem érdekli és nem látja a boldogtalan, hogy ez a törvény visszajáról is érvényes: *Ne keressétek az Isten országát és az Ő igazságát,*

és a többi mind elvételük töletek. Talán soha még az élet oly megrázóan nem igazolta ezt, mint nemrég, amikor sok olyan ország volt, ahol túlsok volt a kenyér és mégis milliók éheztek, ahol túlsok a pamut és gyapjú és mégis rongyosak a dolgozók, ahol túlsok a szén és mégis fáznak a szegények, ahol fölöslegben van hús és tej, mégis tömegjárvány a tüdővész, ahol rengeteg a sok finom orvosság, csak a betegek nem jutnak hozzá. Akik soha nem mertek keresztények lenni, azt vágják ma a szemünkbe hetyke megvetéssel, hogy elvénült a kereszténység és csödbe jutott a Krisztus megváltása, s azok mondják ezt, akik soha komolyan nem vették, soha nem éltek, soha ki nem próbálták az evangéliumot, sőt akik mindent elkövettek, hogy Krisztus sehol szóhoz ne jusson, akik ámitásnak, rossz babonának, mákonynak kiáltották ki azt a vallást, amellyel szemben még tárgyilagosak sem tudtak lenni soha.

Mi pedig, a pusillus grex, a nagy farkasjárásban nemcsak hisszük, hanem már tudjuk is, hogy eljött hozzánk az Isten országa, s hogy a megváltásunk megtörtént és nincs más mesterünk, csak Egy, és nincs más Üdvözítőnk, csak a Názáreti Jézus. Mi tudjuk, hogy Ő egész munkát végzett; amit az Atya rábízott, az utolsó betűig elvégezte. Mi tudjuk, hogy nem üres szó volt, amikor kijelentette, hogy minden beteljesedett. Látjuk jól, hogy háború, osztályharc, a házasság és a családi élet forradalma, az uzsora, a pénz zsarnoksága, a szegények dühös lázadása, mind *a szívből* jönnek, hogy minden förtelem, iszonyat, nyomor *a szívből*, a bűnből fakad, hogy a nemzeteket szerencsétlenné *a bűn* tette. Azért szeretjük a mi Megváltónkat, mert arra a hallatlan dologra vállalkozott, hogy velünk szolidaritást vállalt, nem a bűneinkben, hanem a tartozásban és eljött *fizetni* helyettünk az isteni *igazságosságnak*. Nemcsak könyörgéssel és közbenjárással, hanem véres váltságdíjjal egyenlítették ki azt a végtelen adósságot, amelyet csináltunk. Megváltott, azaz fölszabadított a legnagyobb zsarnokságból, a kárhozat reménytelenségéből nem egyszerű jogi aktussal, hanem megrendítően isteni életáldozattal. A mi megváltásunk olyan

valóság, mint a szöges korbács, mint a töviskorona, mint a kereszt és a vér és a szomjúság és a gúny és a haldoklás és a halál. Azért ünnepeljük olyan fejedelmi pompával minden nagyhéten az Ő halálát, sőt mindennap az oltár áldozatában. Igen, mi is a vérben és nem az üres szóban és álomban hiszünk, a meleg, piros, szeplőtelen tiszta vérben és a testben, az erős, fiatal, szépséges testben, amely értünk megtöretett. Igen, Isten nem maradt adós, elment az irgalmas jóság végső határáig, ennél többet nem tehetett. *A kereszténység nem elmélet és jelkép, hanem véres tény és boldogító valóság.* Ne féljünk, Isten a maga részéről egész munkát végzett, de *a megváltás kettőn áll.* Krisztuson és az emberen. A mesterművet isteni tökéletességgel befejezte, csak *az ember mondott csődöt.* Ezért nem menthetők ezek a mostani krisztustalanok, mert valamennyien más és más formában ugyan, de végeredményben csak egy gépies megváltást akarnak, pedig Isten így nem üdvözíthette azt az embert, akit szabadnak, felelősnek és a maga sorsa urának teremtett.

S az Isten véréből *egy új emberiség sarjadt,* a Krisztus-fajta ember. Új voltuk nem abban áll, hogy a fenséges elégtétel befödi bűneik útálatosságát, hanem hogy le tudják győzni magukban a rosszat és diadalmaskodik bennük a jóság. Ezek azok a rendkívüli lények, akiket szeret agyonhallgatni a világ, akikben minden században újra és újra egészen tökéletes formában jelenik meg közöttünk a *kegyelem kultúrája,* a megváltott ember remekbe készült alakja. Amint Krisztus az Isten megtestesülése volt, őket meg valamiképen a Krisztus *megtestesülésének* lehetne nevezni, akikben szüntelenül kézzelfogható valósággá lesz a Mester csodatevő hatalma, akik kenyeret, gesztenyét szaporítanak, imájukkal menthetetlen beteget gyógyítanak, lelkek titokzatos mélységeiben olvasnak, a bűnök foglyait kiszabadítják, megtört szívűeket örömmel töltik meg. Közelükben mindenki az Isten jóságának melegét érzi és egész lényükkel szüntelenül hirdetik, hogy velünk az Úr és megtörtént *a megváltás.* Ezek azok, akik együtt sírnak a sírókkal, örülnek

az örvendezőkkel, szeme lesznek a vaknak, lába a sántának, keze a bénának és ereje a gyöngének. Ők az emberi nyomor és jajgató szomorúság vad kiáradásában az öröm lobogó és világító tűoszlopai. Akik *nem másokat ölnek meg* a meggyőződésükért, hanem allelujázva szenvednek ki igazságukért. Ezek az Ambrusok, akik a császárokkal is szembeszállnak kegyetlenségükért, a Kláver Péterek, az elnyomottak rettenthetetlen ügyvédei; Arany-szájú Jánosok, az uzsorások féelme és az éhezők, a rongyosak reménységei; a Kapisztrán Jánosok, a barbárok rémei. A nagy összekötők a boldog ég és a boldogtalan föld között. Ezek az igazi emberfölötti emberek, mert bennük teljesen érvényesülnek a felülről jövő erők — *virtus veniens ab alto*. — Pusztá létükkel bizonyítják azt, hogy van egy olyan *világhatalom* is, amit *kegyelemnek* nevez a hittudomány és ami fizikailag és erkölcsileg is teljesen kicseréli és bűnéből, gyöngeségéből kiemeli a nyomorult embert.

Mérhetetlen vesztesége lenne az emberiségnek, ha most a nagy történelmi forduló éveiben a keresztények továbbra is a *kisebbség*, az üldözött nyáj helyzetébe törődve a vezetést átengedik a vak vezetőknek és boldogtalan lázadóknak. Mikor ébredünk már annak tudatára, hogy az *igazak és okosak* csak mi vagyunk, hogy a megváltás után sírók csak reánk várnak, hogy a mi programunk az egyetlen és mindig időszerű nagy újság, amelyhez képest minden filozófia, társadalmi elmélet és nacionalista mítosz zagyva csacsogás, gyermekek éretlen fecsegése? A megváltás *kegyelem*, de egyúttal *felséges teher* is, mert *küldetést* jelent. *Ha* a *Krisztus jósága*, boldogsága, hősiiesen bátor kiállása a béke mellett, az igazság és jog mellett a maga teljes *radikális szépségében* és tisztaságában jelent volna meg bennünk, a világ előtt ma hallgatnának a kontárok és nevetségesek lennének a nagy világcsalók. *Csak annyira higgyünk* már egyszer a magunk isteni igazában és a szeretet mindenhatóságában, mint ellenségeink a vad tévedésekben és a gyűlölet erejében, akkor e szomorú nemzedéken is beteljesedik a megváltás csodája.

A kereszténység lényege

Krisztus Urunk maga csak azt a kis országot vette művelés alá, amely három világrész találkozási pontján feküdt. De az isteni szőlő bérlői, a főpapok, irástudók és farizeusok megölték a gazda Fiát és azért elvesztette őket. A csodálatos töke mégis gyökeret vert a tagadástól kemény földben. Hűséges munkatársak szétültették vesszőit minden égtájon, amint megparancsolta nekik. A világot átfogó isteni szőlőgazdaság törzse Európa lett és most is innen indulnak a szorgos vincellérek és kapások messze pogány embermezőkre és hegyekre beoltani a rengeteg vadalanynyt az örök élet rügyeivel.

A második választott nép az európai emberiség lett, de ennek nagyrésze ma visszakivánczozik a régi szolgaságba, öldösik az Úr szolgáit és összeesküdtek, hogy Fiát, az isteni tőkét gyökerestül kiirtják innen. Nem kell nekik az atyai ház erős békéje, nem kell tündöklő tisztasága, nem kell a meleg otthon ölelő jósága. Féktelen vadak, keserű pogányok, harácsoló martalócok és jólakott állatok akarnak lenni ismét. A végtelen öröme teremtett emberszív isteni éhségét pénzzel, kenyérral és hússal akarják elfojtani. Mintha kurta évekkal lehetne pótolni az örökkévalóságot és az Istenre tág szív borzalmas ürességét sáros rögökkel lehetne betölteni.

Európa lelke elborult, és a pusztulás iszonyatosságát látva, úgy kell kiáltanunk, mint Pál apostol a galatákhöz: Oh esztelen testvérek! Ki ígézett meg titeket, hogy ne engedelmességetek az igazságnak, kiknek szeme előtt Jézus Krisztus úgy iratott le, mintha köztetek feszítették volna meg? Megígézett bennünket a korlátlan jólét látomása, lelketlen rabszolgáink, a gépek bámulatos termékenységé, megígézett az erő, amelyet a természet titkos mélységeiből szabadítottunk fel magunknak, megígézett a büszke tudat, hogy az ember mindenható lett a világban. Nem kell tehát zabola a vérnek, nem kell a krisztusi fegyelem fékje a lobogó szenvedélynek és nem kell az Isten házának boldogsága, mert az ember egészen üdvö-

zültni tud itt a földön is. Európa egysége megtört és az öldöklő szellemi harcban testvéri gyűlölet fegyvere keresi a hűségeselek szívet, akik hűek akarnak maradni önmagukban az emberhez és az isteni kultúra örökségéhez.

E roppant szakadás pedig azért következett be, mert itt rengeteg pogány és számtalan keresztény sem tudja már, mit ér nekünk a megváltás kultúrája, vagy másszóval, miért kell kereszténynek lennünk és miért nem lehetünk mások. Ezért állunk ma olyan döntés előtt, amelynek következményei áttörnek az idő palánkját és kísérik fogunk bennünket az időtlenségen át.

Európa fiatalsága ma az erő igézete alatt áll. Nem akar többé rózsaligetben andalogni, a puha kényelem pamlagján a szépségbe és semmibe álmodozni. Nem kell neki a muzsikáló vers, a bágyasztó zene, a végtelen olvasás és a szellemes csevegés édessége. Férfi akar lenni, aki acélkeményen fogja a vasat, akár mint fegyvert, akár mint szerszámot. Szíve a feszülő izmok játékától dobban öröme. Nem sétálgat, hanem szakadatlan rohamban van, a nagyság álmait villámgyors alkotásban éli át, hogy a maga kedvére formálja a föld színét. Az újjáteremtés lázas öröme csillog a szemében, mert hite a cselekvés, vallása a technika, imádsága a háború vagy a munka. Isten neki üres fogalom. A lélek öreg papok ábrándja, szentsége a becsület, halhatatlansága a dacos megsemmisülés és a szeretet a közösség fegyelme. Hős, akinek egyetlen reménye az elmúlás panasz nélkül.

Az erő igéje egyszer már roppant zengéssel szólalt meg a világban, olyan birodalom felett, amelyet a próféta szavai szerint vasból építettek fel, de agyaglában állt. Volt Rómának magas műveltsége és tökéletes közigazgatása. Légiókkal, győzelmes hadjáratokkal, remek utakkal, jogi szervezetével a népek tömkelegét foglalta csodálatos egységbe. A siker és jólét tetőfokán vette észre az akkori társadalom, hogy halálosan elfáradt, nem tud mit kezdeni az étellel, gyötri a szíve kietlensége és a nagy ernyedés lett úrrá rajta. Ebben a ragyogó, előkelő, életúnt és céltalan világban jelentette ki Pál apostol: az

evangélium Istennek ereje, mindenkinek üdvösségére. A hatalom, a vagyon, a munka, a jogrend, a kenyér minden csak eszköz az ember szolgálatára. Hitványok kezében rombol, az igazak birtokában épít és mint akkor, most is az emberen fordul meg minden. A rendszer tökéletesen működött, de az emberi tényező teljesen csődöt mondott. Ebbe a szomorú, vakon támoalgó, kábult társadalomba küldetett a nemzetek apostola hirdetni az erő, az isteni dinamika evangéliumát. A rugalmas izom, a káprázatos technika, a szédítő gyorsaság csak a legalsó, a legszegényebb foka a kultúrájának. Ezek csak az ember művei, de nem az ember maga. A szudáni néger is tökéletesen vezethet gépkocsit, beszélhet angolul meg franciául, lehet ünnepelet világ bajnok, de nem lesz több, mint egy szájalmas vadember, ha erkölcsi nyomorából nem tud felemelkedni.

Krisztus az emberfeletti nagyságot, az élet isteni gazdagságát hozta nekünk, és azért igazán diadalmas és erős csak a keresztény lehet. A kereszténység ugyanis mérhetetlenül több, mint tökéletes tudományrendszer, több mint világot átfogó szervezet, több mint fényes egyházak művészete, ünnepi misék pompája, fenséges jelképek hangulata, szertartások költészete és az élet nagy napjainak díszítője. Olyan életlehetőség, amely meghaladja a természet minden erőit, úgy, mint Szent Pál kifejezi: Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem. Átöltözés, átmenetel Krisztusba vagy Péter apostol szaván: Krisztus által részesei vagyunk az isteni természetnek. Bele vagyunk oltva az isteni tőkébe, mert lelkünket egészen átfurmálja egy új életerő, mely közvetlenül a Megváltóból áramlik belénk. Isteni tehetség ez bennünk, mely krisztusi látásra és cselekvésre képesít. Valóságos újjáteremtése az embernek, a legbensőbb életközösség Krisztussal. A hit révén Krisztus tudása lesz a miénk, amely feltárja előttünk a lét legmélyebb gyökereit, még az istenség belső életét is, amit a természetes ész még csak nem is sejteth. A hit birtokában tudom a történelem értelmét, mely nem egyéb, mint isteni vállalkozás, az emberiség megváltására. Tudom, hogy minden

sors Isten kezében van és egy csodálatos jóság öleli át az egész világot. Látásom a végtelenre tágul, átszökik az időn és az öröklétben nyugszik. Tudom, hogy a kegyetlen bűn diadala csak látszólagos, mert vagy az irgalom vagy az igazságosság fog győzedelmeskedni rajta. Tudom, hogy az oktan lázadók gúnykacaját a mindenható harag fogja elnémítani. Tudom, hogy egyedül a bűn teszi pokollá a földet és ha nem menekülünk a hívó Atya irgalmához bocsánatért, mint a szemét fogunk elégni bosszújának tüzén. Ővéit pedig hazaviszi magához, a saját boldogságába és letöröl szemükről minden könnyet. A történelem tehát nem egyéb, mint az emberiség vándorlása az Isten otthonába és utolsó aktusa az a nap lesz, amelyen minden jóság megdicsőül és minden gonoszság örök szegyenbe bukik. Isten kezeskedett róla Krisztussal, hogy egyszer minden gőg összetörik, minden hazugság napfényre kerül, minden erőszak bűnhődik és vezekelni fog remény nélkül. A kereszténynek az elmúlás az élet kapuja, hajnal a földi éjtszaka után, amelyben most egyedül az isteni közlés fáklyája világít. Ebből a hitből tudom, hogy az én életem drága vagy, amelyet Isten a maga vérén vett meg. Igen, mi keresztények a nagy titkok tudói vagyunk, mert az élő Isten nyomában járunk és a végtelenbe látunk. Micsoda öröm, biztosan jól látni a vakok között és világítani a fénytkeresőknek! Így vagyunk mi erősek, győzelmesek és urai az életnek.

Ám ez még nem minden. Az élet nemcsak értése az igazságnak, hanem cselekvés is szeretetben. Ha Krisztus él bennem, akkor szeretni tudok az ő szívének hatalmával. Először Istent, magamat felejtve és akkor nem fog rajtam semmi varázsa a rossznak, sem a pénz, sem a test, sem a hatalom nem aljasít le és nem tesz tönkre velem együtt másokat. Akkor minden szenvedés épít engem és közelebb visz az élet középpontjához, az üldöztetés gazdagít, felemel és megdicsőít. Harcomat nem egyedül harcolom és keresztemet nem egyedül viszem, mert Krisztus él bennem és az ő ereje száll meg. A szentségi kenyérben pedig Ő táplálja hatalmával szívemet. Akkor minden embert testvéremmé fogadok, szeme

leszek a vaknak, lába a sántának, atyja a szegénynek, ereje a gyengének, reménye a kétségbeesettnek, otthona a kitzasztítottnak, tisztasága a bemocskoltnak és ügyvédje minden eltiprottnak. Valóban élek én, de már nem én, hanem Krisztus él énbennem.

Értjük már, mit tesz hát kereszténynek lenni?! Magamban hordani az üdvösséget, halhatatlannak lenni az elmúlásban, örömet szórni a síróknak, erősebbnek lenni, mint a halál, világítóbbnak, mint a nap, gazdagabbnak, mint a krózosok, hatalmasabbnak, mint a gyűlölet, édes békének a háború borzalmaiban. Kívánni az orosz-lánokat, mint antiochiai Ignác, vérrel őrizni a tisztaságot, mint Cecília, világítani bűnbánattal, mint Ágoston püspök, békére juhászítani a barbárokot, mint Nurziai Benedek, szembeszállni a zsarnokokkal, mint Aranyszájú János vagy VII. Gergely, megölelni a poklos néget, mint Kláver Péter, boldogságot kacagni a szívekbe, mint Asszisi Ferenc, imádsággal harcolni, mint Nagy Teréz, emberré gondozni a proletárgyereket, mint Don Bosco. Igen, ez az igazi haladás; ez a magas kultúra és ez az egyetlen áldott harc. Győzelem a bennem tomboló sántanon, győzelem a közöny és gyűlölet gyengeségén, amint Krisztusban emberré lett az Isten, úgy ölt testet Krisztus újra meg újra, minden igaz keresztényben. És ami tiszta emberi érték még van az európai társadalomban, az Krisztusból van. Aki tehát ma a kereszténység ellen támad, közellensége az emberiségnek és ha a krisztus-tagadók győznek, diadaluk Európa bukása lesz, amelyből ez a boldogtalan társaság aligha fog ismét felemelkedni. Akkor pedig elvétetik tőlünk Isten országa és majd Kína meg India papjai jönnek civilizálni szerencsétlen utódainkat.

Aztán a földi jólét paradicsomát ígérük az új messiások nekünk: a többtermelés, a szociális megváltás mennyországát, ahol nem találni többé proletárt, mert mindenki egyformán kapitalista lesz. Arról most nem tárgyalunk, hogy a szociális kérdést magas erkölcsi műveltség nélkül megoldani nem lehet. Tegyük fel azonban a valószínűtlent: mindenki hiánytalan bőségben fog úszni

és napi öt dollár lesz a legkisebb munkabér. Vajjon akkor megváltották már az embert? Egyáltalán nem, mert a nagy jólét éppen úgy megrontja az emberi jellemet, mint a nyomor, vagy talán még jobban. Annyira közismert törvény ez az életben, hogy felesleges bizonyítani. A nyugati társadalom azért zuhan a mostani bajba, mert az anyagi haladással nem tartott lépést az erkölcsi. Vasútjaink legyőzték a földrajzi távolságot, de nem hozták a szíveket közelebb egymáshoz. Gyáraink ontották az acélt, de abból jórészt gyilkológépeket csináltunk és nem a béke otthonait. Bányáinkból szinte folyik a szén, de azért sok milliók dideregnek fagyos teleken át. Malmainkból ömlik a liszt és mennyien vannak magyar földön is, akik még kenyérrel sem lakhatnak jól. A jólétben dúskáló szocialista társadalomnak lesz még csak szűksége a kereszténységre, mert ha a vagyon és a kényelem értékesebbé, nagyobbá teszi az embert, akkor a milliómosok oltárra való szentek lennének.

Minden teremtett erőben van valami isteni, mert kisugárzása annak, akinek neve a népek nyelvén a Mindenható. Az erőből pedig öröm fakad, de a mostani pogányok éppúgy, mint a régiek, nagyon szomorú, tragikus emberek. Amikor Róma a hatalom és jólét teljében volt, a legjobbak mind megváltás után sírtak. Az Istenország ellen lázadók szíve mélyén most is a kárhozottság, az árvaság vigasztalan fájdalma zokog; azért verődnek milliók tömegekbe, hogy a magánosság hontalanságát néhány órára feledni tudják. A mi szegény lelkünk egyedül Istennél van otthon, mert legősbibb vágyai odahúzzák: az Úr magának teremtette és nem másnak. Ez is egy törvénye a természetnek, vastörvény, amelyen megtörik az okatlan szenvedély önkénye. A keresztény nincs egészen otthon a világban, de sietve megy hazafelé, diadalmas öröm feszíti szívét, mert minden óra közelebb ragadja az örökléthez. Magában hordja a halhatatlanság zálogát, mert magában tudja Krisztus erejét. Neki a halál a lélek-szabadság ünnepe és porladozó teste csak álomba szenderül, mert várja az élet hívó szavát a feltámadásra. Nem jámbor hiedelem ez, hanem olyan tény, amely az Isten-

emberen már beteljesült. Akik húsvét napján Vele mentek Emmausba, akik kezükkel érintették, a hangját hallották, akikkel együtt vacsorázott halat és lépesmézet, akiket megvendégtelt a Tiberiás-tó partján, azok tanúskodnak róla. Márpedig hinni kell a tanúknak, akik megöletik magukat azért, amit láttak.

Bár itt a földön a hitben járunk, csak a kiváltságosak mondhatják közülünk Szent Pállal: Láttam az Urat, megjelent nekem, mikor üldözésére lovagoltam, de a többi igazak is bensőséges közösségben élnek vele, mint a gyermek az atyjával, jóbarát a barátjával. Az isteni látogatások óráin úgy árad beléjük az öröm, hogy szegény szívük alig bírja el annak súlyát. Kérdezték meg ennek a csodálatos örömnök részeseit, ezeket a fejedelmi embereket: a Tarsuszi Pált, akinek túlcordult a szíve a boldogságtól; kérdezték meg a nemzetek második apostolát, Xavér Ferencet, mint könyörgött az Úrnak, hogy szíve bele ne szakadjon a boldogságba; kérdezték Lőrinc diakónust, miért kérte a hóhért, hogy másik oldalára fordítsák, mikor már az egyik megszenesedett a parázson. Akkor majd sejteni fogjátok, mit tesz kereszténynek lenni. Ezek az egyetlen nagyok és hatalmasok, akiknek szépséges áldomás volt az élet, ezek az egyetlen szerencsések, akik jókedvbe borítják a földet. Tudom, sokaknak különös ez a beszéd, talán azt mondják, nem egészen józan, aki ilyeneket mond. A vakondnak sem józan soha, aki napban jár, de az óriások is szánakozva nézik a törpét. Ebből csak az következik, hogy a kereszténységet írásból és hallomásból megismerni nem lehet. Csak az értheti meg, aki egészen éli, a többieknek hét pecséttel lezárt titok marad, amíg a kegyelem hívását el nem fogadják.

Mai nyelven szólva a valamikor keresztény Európa emberállománya megdöbbenően leromlott, pedig az ember a legfontosabb a kultúrában. Egyedül a kereszténységben van meg az elpusztíthatatlan ifjúság, az isteni életerő, amely újjáteremtheti. Ámde Isten a megváltást hívein, apostolain keresztül folytatja minden időben. A mai keresztények kezében van tehát a többiek

és egész kultúránk sorsa. A mai pogányság, ez a mai válság, ez a mindent megbontó történelmi földrengés egész megoldást, totális rendezést követel. Ehhez pedig totális keresztények kellene. Nem elég ide sem a sok bölcs írás, sem a tudomány, sem az ügyes szervezkedés, sem a legművészebb igehirdetés. Ebbe a viharba gránit-emberek, ebbe a sorvadásba erőtől duzzadó jellemek, ebbe az egyetemes haldoklásba emberinél több életbőség kell, radikálisan egész keresztények kellene, akikben teljes nagyszerűségében uralkodik az élő Krisztus ereje. Csak azoknak fognak hinni, akiknek nemcsak szájából zeng az igazság, hanem egész egyénisége sugározza a megváltottak, a beérkezettek győzelmes boldogságát. Aki megláttatja magában Krisztust a tévedőkkel, annak szava fogja legyőzni azt a démoni zajt, amely ma elfojtja az igazság és élet hangjait.

Keresztény humanitás

Néhány hónappal ezelőtt azt a kijelentést tette a kommunista párt főtitkára Moszkvában, hogy az orosz gazdasági politikában a legjelentősebb fordulat következik, amely a rendszer győzelmét megszilárdítja és egyúttal annak legteljesebb igazolását fogja szolgáltatni ország és világ előtt. Az ötéves terv fényesen bevált, a rengeteg lemondás és hősies termelési harc meghozta a kívánt eredményt, a szégyenletesen elmaradt birodalmat a világ egyik legnagyobb gazdasági hatalmává tették — mondotta Sztalin — és ezért eljött az idő, amikor a kormány minden gondja az ember felé fordulhat. Nyílt bevallása ez annak, hogy eddig a rendszer, az elmélet és a pártérdek volt minden, és az ember bizony nem sokat számított, pedig elsőben minden az emberért, nemcsak az oroszért, hanem az egész világ proletárságának megváltásáért, a kizsákmányoltak felszabadítása érdekében történt, azért kellett a rémuralom, a legvadabb zsarnokság, az államkapitalizmus és vallásüldözés. Ezzel

betelepedett a történelembe a humanizmus vallásának egyik felekezete, amelynek jelentőségét egyelőre fel se tudjuk mérni. Mélyreható fordulat ez az európai társadalom fejlődésében, mert egyrészt iskolapéldája hasonló mozgalmaknak, másrészt végtelenné mélyíti a szakadékot mult és jövő, keresztény kultúra és a humanitás mai fogalmazása között. Nagy általánosságban eddig minden mozgalom, amelyet teljesebb és igazibb emberi életforma kialakítása érdekében indítottak a középkor óta, az egyén felszabadítását célozta, mert abból a soha be nem bizonyított hiedelemből indult ki, hogy minden megkötés és alárendeltség megnyomorítja és ellaposítja az életet. Emberszeretet, kölcsönös jóindulat, megértés és segítség mint erkölcsi követelmény uralkodó helyet foglaltak el a szabadelvű gondolatvilágban, de az egyén és a természet jóságába vetett hitet csakhamar durván megdöntötte a mindennapi gyakorlat. Miután a munkásság élesen szembefordult a polgári renddel, elég gyorsan átfurmálta a maga igényei szerint a humanitás eszméjét is. Nemcsak új, hanem mélyebb tartalmat vitt bele, de ugyanakkor ismét lényegében torzította el, mivel a magáén kívül minden más osztálynak létjogát kétségbe vonta. Az értékek rangsorában a társadalom mint egész került az első helyre, tagadva az egyén, az önálló és szabad ember elsőségét. Így aztán a zavar és félreértés a humanitás eszméje körül valóban teljes lett. E jelenségben a leginkább fájdalmas mozzanat az, hogy a kereszténység is a megváltást váró proletár ellenségei közé soroztatott, s ennek következtében a szocializmus eleve képtelenné tette magát arra a szerepre, amelyre a történelem meghívta.

Nevetséges elfogultság lenne észre nem venni, mennyi anyagi előnyt nyújtott a szocialista szervezkedés a proletárságnak, de viszont mérhetetlen kárt okozott azzal, hogy tömegeit elszakította az Egyháztól, sőt egyenesen ellene sorakoztatta fel, mert benne a szociális jólét és a nép kimondott ellenségét és a reakció ősi szövetségeseit látta. E végzetes tévedésért azonban nem egyedül a szocializmus felelős. Minden hit az egyénen, a jel-

lemen, egyszóval az életen keresztül beszél a többiekhez. Be kell vallanunk, hogy a mai keresztény világ magatartása, nézetei, állásfoglalása a jelenkor nagy feladataival és nyugtalanságával szemben igen gyakran a legrosszabb hirbe hozzá az evangéliumot. Ízét, zamatját, hódító erejét elvettük a mi vallásunknak. Nagyszerűsége valami szánalmas szürkeséggé zsugorodott a *kezünkben* és példátlan újsága kínosan untató közhellyé silányult. A megváltás vallása semmitmondó üresség és megtevesztő szemfényvesztés ama milliók szemében, akik igazságért sírnak és meggyötört, elrontott életük megváltását keresik. Nem a tárgyi keresztény igazság homályosult el önmagában, hanem lélektani vetülete torzult el az egyesekben és a hívők többségének tudatában. A hívő jóformán csak a végső célt, Istent és maga üdvössége ügyét látta. Ezt a lelki állapotot talán leghelyesebben vallási individualizmusnak mondhatnók. Az ilyen lélek nem vesz tudomást az Isten eredeti és teljes világtervéről, neki a föld csak a száműzetés helye, egy kellemetlen szálloda, nem érzi, hogy küldetése van, amely a világ újjáteremtésére szólítja. A többiek erkölcsi nyomora inkább elijeszti s a szánalom nem képes benne nagy mentőterveket és merész vállalkozó kedvet ébreszteni. Megszánja a szegényt, gyakran bőven és hozzáértés nélkül szórja az alamizsnát, de arra nem is gondol, hogy a nyomor és lázadás okait keresse, a bajok gyökeréhez nyúljon és mindent átfogó munkába kezdjen vagy ahhoz csatlakozzon. Kiveszett belőle a felelősség tudata és eszébe se jut, mivel tartozik a közösségnek. Ebben a keresztény életnézetben a humanitás, az emberért való gond csak valami csökevényes, idétlen formában jut szóhoz és gyűlöletessé teszi magát a vallást, amelynek nevét viseli joggalanul.

Az igazi kereszténység egészen más valami, mert olyan nagyszerűség, amelyről legtöbb hívének egyelőre sejtelve sincs. Középpontjában a megváltás áll és ezzel együtt a Krisztusba öltözött, újjáteremtett ember. Nem Istennek volt és van szüksége a megváltásra, hanem az elesett, a nyomorult embernek. Ő a Teremtőnek nagy

gondja, akiért emberré lesz, akinek léte teljes értelmet ad a mindenségnek. Eljön, hogy élénk élje az istenemberi életet és olyan magasságba emel, amely a természet minden erőit meghaladja. Hasonlóvá lesz hozzánk, hogy elérhessük Őt. Krisztusban megjelenik köztünk az Isten ésszel el sem gondolható, csodálatos, véresen szenvedő és megdicsőült humanitása, amelyet kortársai botránynak és ostobaságnak tartanak. Szolgál bennünket, megfizeti minden tartozásunkat, és isteni étellel telít, amikor a kegyelmi, természetfölötti rendbe emel. Nem tekint többé egyszerű szolgálóknak, akik természetünkönél fogva vagyunk, hanem barátságával ajándékoz meg és örökös-társaivá fogad. Ő a mérhetetlen gazdag értelmi világosság, azért áttöri a mi tudatlanságunk vaksötétjét és bevezet a maga titkainak birodalmába. A hitben a saját intelligenciáját kölcsönzi, hogy az Ő szemével lássuk a lét minden mélységét és valóságát. Látható jelekhez köti láthatatlan jóságát a szentségekben, azért nem szabad többé a magunk szegényes életét élnünk, hanem az Ő teljességébe kell kapcsolódnunk. Szentségi teste és vére lesz mindennapi lelki kenyerünk. Ez az isteni demokrácia, amely szinte a maga rangjára emeli a kicsike teremtményt itt a földön és aztán a maga örök boldogságának asztalához ülteti mint társat, barátot, rokont és családtagot. Nem emberfölötti ember a keresztény, hanem isteni ember, akibe isteni értelem, erő, szenvedés és öröm költözik, ha kivetkőzik vakoskodó, béna és szomorú önmagából. Határtalan lehetőség ez arra, hogy bennünk és általunk újjáteremtődjön a föld színe. Aztán egész nemünket magába ölelte. Osztozott velünk minden nyomorúságunkban a bűnt kivéve, hogy minden gazdagságát ránk ruházza, amit csak teremtmény elfogadni képes. Tényekkel lép a világba, a magát kiüresítő jóság csodáival, megbocsát, gyógyít, etet, halálból visszahív, onnan visszajön, csakhogy meggyőzze a mi hitlenségünket. Ilyen az Isten humanitása és ezt hagyta nekünk is örökbe, hogy úgy szeressük egymást, mint Ő szeretett bennünket.

Aki egyszer igazán megismerte Krisztust, nem pusztán emberi szóból vagy írásból, hanem a belső kegyelmi

világosság útján és személyes, eleven érintkezésbe lépett vele, lehetetlen Őt nem szeretnie. Jól tudta azonban, mi lakik az emberben és mennyire nem tudunk mi se egymás nélkül, se egymástól megélni s azért kötötte lelkünkre oly különös nyomatékkal a kivételt nem tűró humanitás törvényét, amelynek megtartása nélkül senki nem üdvözülhet. Ez az Ő különös parancsa, híveinek legfőbb ismertetőjele, a legsajátosabb keresztény erény. A mi jóságunk és jellemünk igazi teherpróbája az ember-szeretet, hogy megbocsátók, figyelmesek, áldozatra és szolgálatra készek legyünk mindenkivel szemben, a kiállhatatlan, durva és undorítóan önző mindenkivel, de győztesen nehéz az út, mely a másik, a többi emberhez vezet. Hogyan is lehetne természetes úton szeretni azokat, akik tapasztalat alapján csak megvetést, lenézést és közönyt érdemelnek? Akik elrontják az Isten szép világát, kárhozatai maguknak és másoknak, eleven hullák, szennyes fertőzők, gyilkos ragadozók, hogyan lehet ezeket józanul szívünkbe zárni? Feneketlen, szörnyű árok tátong közöttünk, hogyan tudná ezt halandó áthidalni, mikor olyan mély és széles, mint a gonoszság. Azért jött közénk az Isten, és hogy a gyöngeség ellen felvértezzen, *azonosította magát minden emberrel*, a legutolsóval is. Most már minden jót, amit másnak teszünk, úgy vesz, mintha Neki tettük volna és minden rosszat, amivel mást sujtunk, személyes sértésnek tekint. A betegeit, éhezőit, rongyosait, szennyes, elbitangolt juhait, valamennyit ránk hagyta, a mi gondjainkra bízta, hogy ápoljuk, mosogassuk, etessük és befogadjuk őket, mint testvéreket.

A testvér szónak pedig valami egészen új, istenien gazdag tartalmat adott. Olyan egységbe fogta össze híveit és az egész emberiséget is bizonyos értelemben, amelynek összetartó eleme egyedül a szeretet és a megváltó kegyelem mint a krisztusi élet hordozója bennünk. Belőle árad ez az életerő, azért Ő a kútfő, a fej és a többiek tagjai a titokzatos testnek. A test és a fej pedig egy Krisztus, mint Ágoston mondja, s azért mindenki így szeresse embertársát, mint önmagát és mint a Krisztust.

Minden tag bizonyos szerepet tölt be az egész szervezet életében, amint magának él, éppúgy az egészet is szolgálja kell, hogy a többiek gondját is hordozza. Szent Pál és Szent Ágoston az egész keresztény lelki életet és erkölcsant erre a dogmára építik föl. Te Krisztus tagja vagy, — írja Szent Pál — azért ne mocskold be testedet a paráznasággal, nem lehetsz közömbös a többiek bánatával szemben, felelős vagy a testvéredért, építened kell Krisztus testét, a saját testedben folytatod a megváltói szenvedést. Szent Ágoston ígehirdetésében ez a dogma annyira az első helyet foglalja el és mindenek alapja és oly gyakran tér vissza, hogy páratlan tehetsége az emberi szolidaritásnak olyan költészetét teremtetten meg, amely tapsviharokat provokált a hippói vagy karthágói székesegyházakban és a szó szépségén keresztül a jóság ujjongó örömét gyujtotta meg a szívekben. És mindez nem egy-két rendkívüli szellem megnyilatkozása vagy egyéni sajátsága, mert különben az ősegyház sohasem tudott volna gyökeret verni és diadalmasan szembe szállni az impériummal. Akkor minden hívő nagyon tudta és a hivatalos Egyház a maga gyakorlatával remekül tanította, hogy Szent Pál szerint, aki embertársait szereti, betölti a törvényt. Klasszikus megnyilatkozása volt e meggyőződésnek, mikor Lőrinc szerep bírái elé vitte bemutatni az Egyház kincseit, a római proletárok nyomorultjait és a megváltó szeretetért szinte játékos kedvvel süttette magát halálra.

Könnyű belátni, milyen szomorú torzítás és hitvány kis utánzat a keresztény humanitás mellett mindenféle pogány filantrópia, s azért mi keresztények vagyunk bűnösök abban, hogy ma mégis a megváltás kontárjai csinálják a történelmet, mialatt mi ostoba közönnyel vagy botránnyosan gyáván nézzük az emberiség nevében folyó emberirtást. Amíg mi nem akarjuk oly komolyan a családi bért és otthont minden magyarnak, vas-munkásnak, utcaseprőnek, kubikosnak és cselédnek, mint örök boldogságunkat, nincs jogunk az üdvösségre, se földön, se égben, és megérdemeljük, hogy mint rossz pelyva elégjünk Isten haragjának tüzeiben.

A legnagyobb Árpádleány

Nem a királyi bíbor, nem a fejedelmi korona, nem a németrómai szent birodalom visszausított császárnői trónja, amelyet II. Frigyes felajánlott neki, nem vagyona, nem ifjúságának ragyogó szépsége emeli őt a föld irigyeltjei és nagyjai fölé, hanem egyedül az a méltóság, amellyel az Élet Királya kitüntette a nyomorgatott jobbágyok és a borzalmas poklosok csodálatos szolgáját. Csak huszonnégy évet élt a krisztusjóságú Erzsébet asszony, de egyénisége annyira megbűvölte kortársait, hogy a pápa is szinte sietett neki az egész Egyház hódolatát kifejezni, mert már négy évvel halála után szentté avatta. A világ szemével nézve nem volt benne *semmi különös*, hacsak az nem, hogy jó leány, hűséges asszony, gondos anya, példaadó úrnő és buzgó keresztény volt. Igaz, ma már ez olyan ritkaság, hogy szinte csodaszámba megy. Csak egy volt benne rendkívüli, amit fejedelmi rokonai is észrevettek; a magát felejtő, határtalan *tisztelet és jószág az emberek iránt*, de e miatt bolondnak tartották és megfosztották vagyonától, nehogy eltékozzon az. Hősies volt abban, amit a világ gúnyosan kikacag. Igen, Erzsébetet eszelősnek tartották mindazok, akik a világ szemében az okosak, a szerencsések, akik értenek az élethez, az erőszakosak, a kíméletlen harácsolók és a nagy élvezők, mert ő átlátott a szitán, mert nem hagyta magát megcsaladni a külszínnel. Ő tudta, hogy bármit gondolnak is az emberek, mindig Istennek van igaza. Csak olyan „bolond” akart lenni, mint Krisztus, nem kívánt magának más sorsot, mint amilyent az emberré lett Isten választott magának és nem ismert más utat, mint a kereszt királyi útját. Ez volt az ő életének titka, a Krisztusbaöltözés gyalázatban és dicsőségben, szenvedésben és boldogságban s ezért lett élete isteni remeklés s ezért nyert olyan halhatatlanságot, amelyben a világ gyermekének nem lehet része. Olyan nagyságra tört szenvedé-lyesen, mindenre elszántan, amelyet nem egy hideg kő és írott emlékezés őriz csak, hanem Isten maga is elismer.

Testet öltött benne a Krisztus jósága, igazságossága és ereje s így lett ő, az emberektől lemosolygott, annyi vigasztalás ki nem apadó forrása. Míg a többiek vakok voltak, ő látott; míg a többiek nyomorúságosan elvesztek, ő hatalmasan örült; míg a többiek gyűlöltek, ő szeretett; míg a többiek káromkodtak, ő megtalálta Istent, s amíg a többiek zsákmányoltak, ő adakozott. Milliók között egyetlen, aki ember akart és tudott lenni, mivel a halhatatlan Istenből élt.

Ma is oly hódító varázs árad egyéniségéből hét évszázad után, ma is szinte közöttünk él, és meggyógyul gyötrött, sebes lelkünk, ha rátekintünk, mert oly emberfeletti, oly megfoghatatlanul isteni jósággal tudott szeretni. Pedig ő tudta, mi lakik az emberben. Nem volt olyan álmodozó, mint a szabadgondolkozó emberbarátok, és nem volt oly együgyű, mint a szocialista költők, akik minden proletárt szentnek nyilvánítanak. Az emberektől jóformán csak rosszat kapott a jóért. Mohón fogadták el jótéteményeit és gyakran viszonzták hálátlansággal. De amikor ő is nyomorgó, kivetett szegény lett, nem szánták meg s egy istállóban adtak neki szállást. „Oh, falak, köszönöm, hogy megvédtetek az éj hidege ellen. Szeretnék hálás lenni a gazdátoknak is, de nem tudnám, miért” — mondotta, mikor az eisenachi nyomorlakástól búcsút vett.

Jóllehet ismerte az embert, ismerte testi és főleg erkölcsi nyomorának egész borzalmasságát, mégis szeretni tudott mindenkit, mint Krisztus. Egyike volt azoknak, akikben tovább folytatja közöttünk a maga vigasztaló és megváltó munkáját a Krisztus. Ez az asszony a maga diadalmos életével, a maga huszonnégy esztendejének szinte elérhetetlen befejezettségével minden időkre megdöntetlen bizonyítéka annak, hogy az Evangélium Isten ereje az ember üdvözítésére.

Bizonyára azért övezi ma is a millióknak lélekmélyből fakadó tisztelete és hódolata, mert a legnehezebbre vállalkozott, ami halandótól telik: Isten kedvéért hőiesen szerette az embereket. Mily régen élt és most is mily ragyogóan világít! A lángelméről azt mondják, hogy megelőzi a maga korát. Szent Erzsébet megelőzte a huszadik

századot abban, ami ennek legnagyobb vállalkozása, de egyelőre csak sikertelen kísérlete: megszervezni a békét a társadalomban. Egyetlen tiltakozás lesz minden jogfosztás és minden embertelenség ellen, amíg csak átok, sírás, gyűlölet, erőszak és bosszúállás lesz a földön... Gyöngé nő léte az ember jogainak páratlan harcosa, aki mindent el tudott viselni, csak a másokat ért igazságtalanságot nem, egész élete egyetlen tiltakozás, mégpedig tevékeny, mindenre elszánt tiltakozás minden jogtiprás, minden kizsákmányolás és minden elnyomás ellen. Aki megismerte, nem tud betelni az isteni kegyelem e remekének csodálatával.

Az újkor embere, az állítólag fölvilágosult és tudományosan gondolkodó, valójában világtalan ember — legfőbb vívmányának tekintette az ember felszabadítását minden nem önkéntesen vállalt kötelektől. Elsősorban elszakítottak minden kapcsolatot, amely az embert a Teremtőhöz fűzi. Ne uralkodjék fölöttesen senki más nevében, se Isten, se úr. Nem ismerünk más urat magunkon kívül. Az ember jó, mást nem tehet, mint jót, csak a vallás alacsonyítja le, szoktatja szolgai érzületekre. Nincsenek tehát más jogok, legkevésbé isteniek, mint a mindenkit megillető egyenlő jogok, s amit mindenki akar, az lesz a mindenkit kötelező, önkéntesen vállalt törvény. Ime, ez az újkor legragyogóbb vívmánya, a mindenség koronázatlan királya, a szabad és független ember, aki teljesen ura lett a sorsának, aki nem akarhat mást, mint a boldog életet örök békében és testvériségben. Ez a boldog ember már csak önmagának hódol, önmagát imádja és elfoglalhatja jogos örökségét, a világ korlátlan uralmát. Ez volt a szabadgondolat káprázatos és győzelmes kinyilatkoztatása a tudatlanság sötétjében sýnylő embernek. Örömmámor lepte meg a világot, a tudatlanság sötétjében sýnylők föllélekzettek és megszületett az új Evangélium: Hiszünk egy istenben, az áldott mindenségben, amely öntudatra ébredt mibennünk. Rajtunk kívül nincs más igaz isten, aki még mást is annak tart, barbár bálványozó.

Hiszünk a megváltásban, a világ csodálatos világos-

ságában, az emberi értelemben, amely a korlátlan haladás és boldogulás útját nyitja meg előttünk.

Hiszünk a munkában, a mi teremő erőnkben, amely az őserdőket kertekké, a sivatagokat paradicsommá varázsolja.

Hiszünk a testvériségben, a dolgozók szolidaritásában, amely minden könnyet letöröl a sírók szeméből.

Hiszünk az életben, a boldog, a tudással és munkával megváltott emberiség örök életében. Hiszünk az anyagban, amelyből születünk, hiszünk a földben, mely táplálja a mezők liliomát és az ég madarait meg az embert és hiszünk a vérben, amely a mi istenien nagyszerű életünket hordozza.

Rontsuk le tehát Isten országát és jöjjön el a mi országunk!

Gyümölcsseikről ismerjük meg őket. Aki fölszabadítja az embert Istentől, nem az állatot, hanem a sátánt szabadítja föl benne. Lerontották az Isten templomát és emeltek templomokat a munkának, a pénznek, a pogány mámoros örömeik.

S azóta rendszerré lett a testvérgyilkolás, azóta a történelem nem győzi számlálni a forradalmakat. Azóta soha nem látott művészetté fejlődött az emberpusztítás, és örült félelmében a föld alatt épít magának fedezéket acélból és betonból, de nem az Isten csapása és haragja, hanem az istentelen ember ellen, és az anyák átkozzák az órát, amikor borzalomra embert hoztak a világra.

Látod ember, fölszabadultál Istentől, győztél, rettenetesen győztél, elpusztítod, amit alkottál, mint az esztelen örült, amit egyik nap szőttél, másnap elrongyolod, amit tíz évig építettél acélból, kőből, értelemből, pár másodperc alatt lerombolod, hogy ismét legyen bőven munkaalikalom.

Az isteni világrendtől elszakadt ember, mivel szembeszállt az isteni törvénnyel, ellensége lett az embernek is.

Az isteni törvény célja az emberi közösség java. — Mivel ennek biztosítója a lelkiismeretben elpusztult, az ember lett a törvényszerző. Az ember a hatalom birtoká-

ban, amelynek nincsen más korlátja, mint a többieknek ellenállása. Ha ezt az ellenállást sikerül megbénítani, egyedül az emberi szenvedély, a mértéktelen gőg és uraloméhség lesz a törvény. Ez az éhes ragadozó nem ismer gátlásokat és legázolja az élet minden értékét és a legjobbakon tölti ki leginkább a dühét. Nézd Erzsébetet azon a novemberi estén — a rémület és félelem miatt csak egy istállóban húzhatja meg magát, aki mást sohasem keresett, mint az igazságot!

Erzsébet nem magasabbrendű, okos állatnak tekintette az embert, hanem úgy értékelte őt, mint az Isten. Mi is az ember az ő szemében? Egyik legkülönösebb életelve, amelyet csak Isten titkainak ismerői értenek meg, így hangzik: „Milyen boldogok vagyunk mi, mert szabad a mi Urunkat megmosni és felöltöztetni!” Mennyire értelmetlen, mennyire nevetségesen hangzanak e szavak a mai pogányok és félpogány keresztények fülében! Mondjad csak, Erzsébet asszony, mikor láttad Te Krisztus Urunkat a kórházadban, mikor mosogattad az Ő sebeit, mikor adtál szennyes rongyok helyett Neki rendes ruhát? Hiszen, akiket Te szent bolondságodban ápoltál, csupán bárdolatlan, neveletlen, nyomorult emberek, a társadalom értéktelen hulladékai, megszorult jobbágyok és munkások voltak. Hogyan mered tehát azt mondani, hogy Krisztust ápoltad és gondoztad?

Erzsébet azonban tudósabb volt, mint mi, az ő lelki szeme, amelyet a hit erősített élesen látóvá, azt feleli: Én tudom, hogy minden ember a Krisztus.

Ő a fej, mi pedig tagjai vagyunk az Ő titokzatos testének, mert a fej és a tagok egy Krisztus, amint Szent Pál, Isten dolgainak e nagy ismerője hirdette. Ezért minden szenvedőben Krisztus szenved, minden nyomorgóban Krisztus nyomorog, minden eltiprottnak Krisztus tiportatik el.

Ő látta, hogyan folytatja Krisztus az életét az Egyházban, látta az emberiség hatalmas azonosulását a Megváltó Istenemberrel, s azért lett mindenek szolgája, hogy jól szerethesse Azt, aki előbb szeretett bennünket. Isten barátja csak az lehet, aki jóbarátja az embernek, minden-

kinek, a legutolsónak is szíves jóakarója. Örökös társa Krisztusnak csak az lehet, aki igaz testvére a nyomorult, bűnös embernek. Így lett Erzsébet lába a sántának, szeme a vaknak, anyja a családtalannak, egészsége a betegnek egészen a csodatevésig.

Egyszóval: nem embert látott az emberben, hanem valami isteni rokonságot. Megbecsülte őket, hogy méltóságuk tudatára ébredjenek, mert minden emberjavítás azzal kezdődik, hogy a maga mivoltának tudatát fölébresztjük benne. A fölemelés a megbecsüléssel kezdődik. Láta és láttatta a büntől és nyomortól elcsúfított istenarcot.

Vajjon a mai pogányság mit tud ezzel a művészettel szembeállítani? Vajjon föl lehet-e emelni az embert, ha elhátetjük vele, hogy csak a legmagasabbrendű állat, hogy nincs benne semmi isteni vonás, hogy nincs más halhatatlansága, mint a kőnek és földnek, hogy nincs semmi erkölcsi szabadsága és semmi felelőssége?

Isten igazolta Erzsébet álláspontját rendkívüli tényekkel. Megismétlődött az evangéliumi idő. Mivel Erzsébet hitt Benne, Krisztus mindenhatóságával támogatta Erzsébet jóságát. Marburgban és környékén hihetetlen dolgok történtek, mint 1200 évvel azelőtt Galileában és Judeában; a vakok láttak, a némák beszéltek, a bénák jární kezdtek egy jó asszony szavára és könyörgésére.

Aki jó volt, mint Krisztus, hatalmas lett az Ő nevében.

Erzsébet asszony azt is megmutatta, hogyan kell gyakorolni ezt a krisztusi jóságot az emberekkel szemben. Nagyon sokan vannak ma is Krisztus állítólagos hívei között, akik egészen félreértik a szeretet törvényét, a szegények és gazdagok egyaránt. Világosan látta, hogy az alamizna lehet oktalan is, ha olyanoknak juttatjuk, akik munkából is megélhetnek. Oktalan minden jótétemény, amely renyhiséget és élősdiséget táplál. Valahányszor jó erőben levő férfiak kértek tőle segílyt, adott nekik tisztességes ruhát és szerszámokat és figyelmeztette őket a nagy törvényre: aki nem dolgozik, ne is egyék. A tőke kötelessége ma minden dolgozónak munkát adni.

Sokan vannak ma is, akik a szeretet törvényét félreértik. Azt hiszik, hogy teljesen jó úton vannak, ha jövedelmük némi töredékét a nyomorgók fölsegítésére fordítják. Alamizsnával csak azt a nyomort lehet megszüntetni, amely még egészséges társadalmi és gazdasági rendszerben is előfordul mint szerencsétlenség.

Ha azonban a nyomor tömegjelenség lesz, amely a rendszer lényegi hibájából ered, akkor ezen kell változtatni, amint XII. Pius írja az amerikai püspöki karnak — a társadalmi béke alapja csak az igazságosság lehet, melynek kísérője a szeretet. Minden szeretet hazug és gúnyképe a valódinak, amely nem az igazságosságot tekinti a vezérlő elvnek. Az igazságosság azonban könnyörtelenül belenyúl a gazdaságpolitikába, a hitelügybe, a tulajdonrendszerbe. Ez követeli a munka jogának elismerését és szorgalmas, pontos, jó munkát követel a dolgozótól. Követeli a család istenadta jogainak elismerését, a családi bérrendszer bevezetését, mert minden üzem elsősorban arra való, hogy a benne dolgozók abból tisztességesen megélhessenek.

Súlyosan tévednek mindazok, és ilyenek még igen sokan vannak, akik azt gondolják, hogy a vallásnak, a kereszténységnek semmi köze a gazdaság, a pénz és üzlet világához. Pedig itt is legfőbb elv az erkölcsi törvény, mert ahol azt mellőzik, felbomlik a rend és a gazdálkodás eltér tárgyi céljától. Az emberi élet ugyanis részekből egybefonódó egész s azért nem lehet súlyos következmények nélkül önkényesen széthasogatni. Továbbá a gazdasági tevékenység is szabad felelős cselekedetek sorozata, s azért szükségképen alá van vetve az erkölcsi törvénynek. Szent Erzsébet nem eszik az asztalnál, ha tudja vagy sejtí, hogy jogtalanul szerzett jövedelemből, igazságtalanul behajtott adóból vagy bérúzsorából eredő ételmezt szolgálnak föl. Ilyenkor legföljebb egy árva darab kenyeret fogyaszt. Ha meg volt győződve, hogy igazságosan szerzett étel került az asztalra, nem egyszer boldogan kiáltott föl: gyermekeim, ma megint bátran ehe-tünk.

Ha a vallás nem járja át olyan erősen az életet, mint

Erzsébet asszony példája mutatja és ha nem teszi azt tisztábbá és igazságosabbá, az evangéliumnak gyűlöletes torzképe lesz. Az a vallás, amely egyedül a templom falai között éli ki magát ünnepi taglejtések meg kegyes igék szinpadi ismétlésében, de nem ragadja meg tövében a lelket, hogy benne az isteni életlátást meg a szeretet szenvedélyét felgyujtsa, merő önámítás befelé és szemfényvesztés kifelé. Emberségünk legmagasabb kultúrája öltött testet Szent Erzsébetben. Hozzá mérve a mi századunk minden humanizmusa nyomorúságos elmélet és szánalmas gúnykép, mert ez az asszony úgy tudta szeretni az embereket, mint az Isten. Teljesítette a nagy parancsot, amelyet Mesterétől kapott: szeressétek egymást, amiként én szerettelek titeket.

Akik csak a tényeknek hisznek és a tények erejével akarják megváltani a világot, kártékony szédelőgök, ha ezt aényt és annak értelmét nem veszik tudomásul.

II. RÉSZ:

A GYŐZELMES EMBER

Szélsőség és bölcsesség

Claudel világdrámájában, a Selyempipő-ben egyik legeredetibb szereplő a spanyol kancellár. Abban a jelenetben, amelyben a nagyszzenvedélyű fiatal király tanácsot kér tőle, hogy kit nevezzen ki az újvilágban helytartónak, a kancellár előkelő szerénységgel jegyzi meg, hogy az öregeknek is van némi joguk beleszólni az emberi ügyek vezetésébe, mert csak ők látják a dolgokat úgy, ahogyan azok vannak a valóságban, a tévesztő káprázattól mentesen, amelybe a fiatalos képzelet szokta öltöztetni a szegényes tényeket. A kancellár ezt azzal okolja meg, hogy csak az öregek látnak tisztán, mert csak nekik van gyakorlott szemük. Az előrehaladott koruk ezt a kiváltságát szoktuk bölcseségnek vagy okosság-
nak mondani.

Hogy mennyire nem biztos ez az általánosan elfogadott tétel, abból is sejthető, hogy a kereszténység elfogása szerint lehetnek, sőt vannak húszévesek is, akik bölcsességben messze túlszárnyalják a fehérüstökű véneket. Szent Ágoston, akinek szentségét talán azért tagadta Eucken, mert érezte, hogy tehetségét nem vonhatja kétségbe, a maga „kíméletlen” őszinteségével azt állítja, hogy a tévelygésben és hitványságban eltöltött hosszú élet nagyobb rossz, mint a korai halál. Mindamellett nyilvánvaló, hogy a tapasztalat az élet bármely síkján olyan ismeretforrás, amelyet nélkülözni nem lehet és lebecsülni oktalanság. Az igazi bölcsök legnagyobb erénye a mérseklet, amelyet a tárgyilagos látás kölcsönöz. Irtóznak a végletektől, a túlzástól és a féktelen szenvedély dikálta jelszavaktól. Többre becsülik a meglévő kis biztonságot és szerény eredményeket, mint a nagyszerűségeket ígérő merészséget. Talán mert éjjel sem szoktak már álmodni, kétszeresen gyűlölik a lázas ébrenálmodozókat és prófétákat.

Közéletünkben már jó idő óta állandóan halljuk ennek a bölcseségnek intő, kárhoztató és fenyegető szavát a szélsőségek ellen. Körülbelül ugyan lehet sejteni, hogy kiknek van címezve a kemény bírálat és figyelmeztetés, de azt már nehezebb kitalálni, hogy a nagy perben, tárgyilagosan véve a dolgokat, kinek lehet igaza? Azt ugyanis ebben az esetben sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy régi tapasztalat szerint erős szellemi ütközetekben rendszeren mindkét fél könnyen túlzásokra ragadtatja magát. Ilyenkor hatványozottan szükséges azt a fáradságot vállalni, amellyel bizonyos fogalmak tisztázása jár.

Aki ma szélsőséget mond, tulajdonképen semmit sem mond, még magyar vonatkozásban sem, mert ez a fogalom klasszikus példája lehetne a tetszésszerint nyújtható és homályos fogalmaknak. Az a kérdés csak, vajjon emberileg lehetséges-e ennek igazi tartalmát megtalálni? Nem arra az általános gyakorlati nehézségre gondolok itt, hogy a legtöbb ember nem az igazságot keresi, főleg a mindennapi élet harcait ily közelről érintő ügyekben, mert a maga „szent” és „tisztá” meggyőződését akarja csak érvényesíteni, hanem arra az elvi nehézségre, hogy a mi ismerőkéességünk korlátai elég szűkre vannak szabva és ezért gyakran meg kell elégednünk a valószínűséggel vagy föltevással ott is, ahol nagyon szeretnénk eljutni a bizonyosságig. Még ha valaki vissza is utasítja a metafizikai alapokból kiinduló eligazítást társadalomtani kérdésekben, annyit meg kell engednie, hogy e téren az egyszerű meglátás és a történelmi tapasztalat elég világos útmutatást nyújt még azoknak az erősen pozitivistáknak is, — és ilyenek elég sokan vannak éppen a közélet harcosai és munkásai között — akik a tényeken kívül mást megismerni és elfogadni nem hajlandók. Csak melleleg jegyzem meg, hogy ma már maradisággal sem lehet vádolni azokat, akik a metafizikai alapvetést lehetségesnek tartják s akiket éppen ezért a szabadgondolat bajnokai dogmatizmussal bélyegeztek meg, hiszen ma ismét túlságosan is divatba jött a tekintély és dogma. Azt sem lenne nehéz

kimutatni, ha nem idézne elő nagy zökkenést tárgyalásunkban, hogy a szabadgondolat még a társadalomtudományban is olyan merev dogmatizmusnak hódol, amelyet a katolikus iskola feltétlenül túlzottnak, sőt kissé nevetségesnek tart.

Már a szélsőség szó közvetlen hangzása is mutatja, hogy valami viszonyfogalmat fejez ki és azt akarja jelezni, hogy valaki vagy valami nincs a középen, két más helyzet vagy irányzat között. Továbbá azt is sejteti, hogy eltér a rendestől, a megszokottól, mondjuk az általánosan elfogadott józanság vonalától és ellentétben van az uralkodó felfogással. Mennyire viszonylagos ez a fogalom és jelenség, abból is kitetszik, hogy még a bolsevizmusnak is megvan a maga szükségszerű szélsősége. A bolsevizmusnál is van vörösebb szocializmus, amely a jelenlegi moszkvai rendszert azzal vádolja, hogy ez elárulta a forradalom és a proletárság ügyét. Jórészt erre vezethető vissza az a vad összeütközés, amely Sztalin és Trockij között kirobbant és azóta oly véresen folytatódik, bár ebben a személyes becsvágy és félelem is bizonyára nagy szerepet játszik. Egy társadalmi, gazdasági és politikai elméletről tehát csak akkor lehet megállapítani, vajjon szélsőséges-e, ha valami általános érvényű normát találunk, amelyet biztossan nem lehet végletesnek tekinteni és amellyel a többi változatokat össze lehet hasonlítani. Ilyen közelfekvő normának kínálkozik a társadalmi rend fogalma, de ez önmagában véve túlságosan elvont és ezért tartalmában nagyon is szegény. Továbbá még a rendet is lehet túlzásba vinni, sőt olyan rendet sem nehéz elképzelni, amely a szélsőség megrögzítése. Kevés országban van olyan „példás” rend, mint amelyet nemrég Oroszországban találhatott az utazó, és a magyar polgári közvélemény bizonyára ezt is szélsőségesnek tekinti. Ahol rend van, ott különféle elemek egységet alkotnak, ahol pedig egységet találunk, ott bizonyos célgondolat érvényesül. Ebből következik, hogy nem minden rend igazi és helyes, hanem csak az, amelynek alkotó elve a helyes cél, a mi esetünkben a társadalmi érdek. A rend tehát nem önmagáért van,

hanem egy nálánál magasabb emberi érték szolgálatában áll, illetőleg kellene, hogy álljon. Ha valaki ezt a tételt belátja, szükségképen el kell fogadnia azt is, hogy egy társadalmi rendszer tartalmát és értékét az a metafizika határozza meg, amelyet az emberi élet értelméről vallanak azok, akik a közvéleményt irányítják, a törvényeket alkotják és a hatalmat gyakorolják. Valaki úgy alkotta meg az emberi lelket, hogy abból a hitvallás igényét és parancsát kioperálni ne lehessen többé. Szerencsére a szocializmus és a keresztény szociális reform gondolatai már annyira gyökeret vertek a mai közvéleményben, hogy nem kell sokáig bizonyítani sem modern pogányok, sem keresztények előtt, hogy igazi rend csak abban a társadalomban van, amelyben az általános jólét nemcsak kívánalom, hanem emberileg megközelíthető mértékben valóság is. Az általános jólét természetesen nemcsak a közösség és az összes egyedek gazdasági boldogulását öleli fel, hanem a magasabbrendű emberi javak bőségét is, mert pl. egy nép nagy anyagi jólét mellett annál biztosabban megy tönkre, minél kisebb az erkölcsi tőkéje. Ebből következik tovább, hogy rendről csak abban az országban beszélhetünk, ahol a szociális igazságosság törvénye érvényesül az alkotmányban, a törvényhozásban és a társadalomban meg a gazdaságpolitikában egyaránt. Így lesz egy nemzetből tágabb értelemben vett család, azaz népközösség. A szociális igazságosság ugyanis azt követeli, hogy egyrészt mindenki személyes ügyének tekintse a közjót hatékonyan szolgálni, másrészt, hogy a nemzet mindenegyres tagjának megadja azt az életlehetőséget, amely nélkül azok sem emberi életet nem élhetnek, sem a politikai közösségnek teljes értékű tagjai nem lehetnek, vagyis a közérdeket előmozdítani nem képesek. Teljesen félreértik ezt a tételt azok, akik benne az államszocializmus és diktatúra veszélyét sejtik, amely mögött a zsarnokság réme húzódik meg és a nemzetmentés álarcában hízelgi be magát a köztudatba, holott a jól felfogott közérdek megköveteli a jogos egyéni szabadságok védelmét és nemcsak megtűrését. Ezek az igazságok pedig nem egyszerű, jámbor elvek, amelyek

filozófusok terméketlen fejtegetéseiben és hitszónokok beszédeiben tengetik vértelen létüket, hanem a mindennapi élet könyörtelenül erős törvényei, és összetörik azt a társadalmat, amely könnyelműen túlteszi magát rajtuk.

Ebből a kifejtésből nyilvánvaló, hogy a közérdek kötöttséget kíván, de egyúttal szabadságot is, ami annyit jelent, hogy a közérdekkel szemben nem állhat fönn semmi jogos szabadság. A kettőnek helyes viszonya biztosítja a rendet és jólétet. Gyakorlatban szabadság és közjó között állandó a feszültség és a kormányzás művésze van arra hivatva, hogy ezt a magában véve egészséges, sőt szükséges feszültséget a béke és haladás érdekében fönntartsa. Annak a beteg nyugtalanságnak, amely annyira jellemzi korunkat, végső oka éppen abban van, hogy mind a kormányzóknak, mind a népben hiányzik az erkölcsi tehetség, amely a közösség törvényét megértené és annak érvényt is tudna szerezni. Pusztulóban van a lelegelembb erkölcsi kultúra, aminek beszédes jele, hogy még egészen keresztény környezetben is megdöbbenést, sőt valóságos botránkozást lehet nem egyszer kiváltani, ha valaki nagyon régi igazságokat kissé tüzetesebben és a mai kor nyelvén mer kifejteni. Elhatalmasodott rajtunk az erkölcsi kényelmesség és csak a végletek gyakorolnak ránk vonzást, mert erőfeszítést nem kívánó, gépies, szabadalmazott megoldást ajánlanak. Csak a gondolatmenet teljességéért említünk fel néhány unalomig csépelet közhelyet. Békebeli jó apáink vakon hittek az ú. n. társadalmi fizikában, és a „harmonia praestabilita” ábrándja babonázta meg őket. Ezért lett szemük fénye és áhítattal tisztelt istenük a szabadság. Elbájolta őket a vágyak, ösztönök és érdekek szilaj-rohamának fönnsége és ezeket tele képzelték céllal, értelemmel, renddel és valóságos csodatevő erővel. Ráfogták Istenre, legalábbis a jóhiszeműek, hogy olyan bölcsen rendezte be a világot és alkotta meg az embert, hogy azt fegyelmezni nem szabad, ha nem akarjuk a „sötét” középkort visszahozni és a dolgok rendjét felforgatni. Csakhamar kitűnt azonban, hogy a liberalizmus isteni tőkéjén sokaknak vadszöflő termett, amelyből csak a lázadás

gyilkos lőrét sajtolhatták és a puskacsőbe, terrorba meg munkástanácsokba vetették minden reményüket. Hónapok óta lehet már élvezni, mennyire becsapták magukat meg a hiszékeny világot is ezek a szomorú megváltócskák, és burzsujok híján milyen szakértelemmel ölik egymást a proletárság üdvéért.

A sokszor emlegetett francia forradalom története bizonyítja fényesen, hogy arra a dicső oktalanságra senkinek szüksége nem volt a jó gall földön. Betegagyú filozófusok, felvilágosodott grófok, züllött semmittevők és izgalmat hajszoló unatkozók csinálták az egészet és a gyönyörű, hatalmas komédiának költségeit főleg a szegény nép fizette ismét. Szemérmetlen és már leálcázott hazugság azt állítani, hogy a jó Lajos királyok országában véres, sötét zsarnokság és ordító nyomor uralkodott, amely ellen fölkelni erkölcsi kötelesség és el nem kerülhető kényszer lett volna. Mindamellett nem lehet tagadni, hogy a végletek törvénye kegyetlen valóság a társadalom életében és nem egyszerűen a képzelet szüleménye. Rendesen ugyanis úgy szokott történni, hogy egyik szélsőség a másikat hívja, egyik véglet a másiknak szülőanyja. Az emberek, ha nem bolondítják és lovalják őket mesterségesen és ha a remélt kis polgári haszon zavartalanul a zsebükbe folyik, istenadta természetüknél fogva olyan józanok szoktak lenni, hogy a nyugalmat minden csábító ígéretnél többre becsülik. Ha azonban nem engedik vagy nem segítik őket tisztességes kenyérhez jutni és ha igazságérzetüket durván, sőt intézményesen megsértik, a nyugtalanság és felkavarodás előbb-utóbb lázadó elkeseredésbe csap át. A legérdekesebb az, hogy a néphangulatnak hangos és romboló kibővítését igen gyakran nem a vad elnyomás, hanem egy sajátságos állapot szokta előidézni, amelyet jobb szó híján beteg békességnek vagy rendnek lehetne mondani. Az utóbbinak eléggé feltűnő jellemvonásai vannak. Bármilyen vaskosan tévedett is Marx éppen alapvető kérdésekben, néhány olyan mélyreható meglátása van, amelyekből főleg a polgári osztályok vezetői sokat tanulhatnának, ha ennek a nem kisméretű szellemnek írásait

komolyan forgatják. Arról lehet vitatkozni, vajjon mennyiben van egyáltalában igaza, hogy a forradalmak a történelem lokomotívjai. Úgy is el lehet ezt a tételt nézni, hogy az ember nem lát benne egyebet, mint tömeghatásra vadászó hangzatos jelszót, de rögtön meg fogunk akadni és gondolkozni kezdünk, ha a bizonyítást is elolvassuk.

Azt írja Marx, hogy a termelési technika és a mindenkori jogrend szoros viszonyban állanak egymással és béke a társadalomban csak akkor van, ha a jogrend fejlődése lépést tart a technikai haladással, különben rosszul fogja el a társadalmat, amelyből igen hamar polgárháború kerekedik. Ilyenkor az uralkodó osztály maga is szélsőség-rabja már, jóllehet általában nem szoktuk annak nevezni. Vajjon nem szélsőség-e, ha valaki nem hajlandó belátni, hogy az élet halad, akár tetszik, akár nem és hogy az idő munkáját megállítani nem lehet? Vajjon nem szélsőség-e abban a kényelmes hitben ringatni magunkat, hogy ami helyes és jó volt tegnap, ma is csak az lehet? Nem szélsőség-e azt hinni, hogy a társadalom és gazdaság életét fizikai törvények irányítják, mikor a tapasztalat ezt a tudományos babonát már oly sokszor és kegyetlenül megcáfolta? Vajjon mulasztás által nem lehet-e nagy bajokat előidézni? Az alkotó erő és a koncepció hiánya nem lehet-e feltűnően kiáltó éppen azokban, akik oly könnyen vállalják másokért is a felelősséget? Arról ne is beszéljünk, hogy a szellemi renyheség, a közösségi érzés és az egyetemes felelősség mellőzése, sőt tudatos tagadása milyen vadító arányokat ölthet. Milyen jupon bélyegzik ostobaságnak a kommunizmust azok, akik a termelő tőkét annyira engedik kevesek kezében felhalmozódni, hogy azok már áttekintést sem tudnak róla szerezni, és ugyanakkor a kisembert tulajdonából kiforgatják és még a kenyerét is elveszik, nehogy valami kis vagyont kuporgathasson magának! Aki szállást csinál a szélsőségeknek, nagyobb hűnös talán, mint azok a szegény ördögök, akik mindent a fölfordulástól várnak.

Ennek a kétféle végletnek két lélekalkat felel meg:

az egyik a reakciós, a másik a radikális. Első helyen a reakcióst kell említenünk, mert ez veszélyesebb és felelőssége nagyobb, mint a másiké. Képviselői rendszeren az ú. n. beérkezett emberek, akik sok sikerrel többkevesebb tekintélyt verkedtek ki maguknak és csak érthető, hogy erről semmiáron lemondani nem hajlandók. Tudják, hogy a hosszú gyakorlat mesterré tette őket a vezetésben és ez kötelezi őket, hogy a felelősséget meg gondolatlanul fantaszták kezébe ne tegyék, mert azt hordani úgysem képesek. Lenézik a világjavítókat, az apostolokat és profétákat, akik „elvéreznék egy gondolaton”, mert ők már felfedezték az élet nagy dogmáját, mely szerint az ember jellemét megváltoztatni nem lehet. Ezért nem hisznek semmi fejlődésben, hiszen nincs semmi új a nap alatt. Minden reformot ostobaságnak tartanak és csak olyan újítást hajlandók elfogadni, amely a meglévő állapotokat lényegesen nem változtatja meg, hanem „pontosan hasonlít a régihez”. (Claudel.) Talán mentségére szolgál e jó uraknak az, hogy nekik csakugyan nem sikerült magukat és környezetüket soha komolyan megváltoztatni, de ha azt hiszik, hogy minden embert az alacsony kis önérdek vezet, akkor bizonyára ők sem kivételek e borzalmas szabály alól. Ez a felfogás azonban megbénítja az erkölcsi erőket és örületbe kergeti azokat, akiktől az utolsó vagyont, a reményt is elvették.

A radikálisok viszont éppen az ellenkező nótát fújják: adjátok csak nekünk a hatalmat és egy nap alatt megváltoztatjuk a föld színét; le kell rontani mindent, ami régi, az öregeket el kell némitani, szocializálunk minden tulajdont és nem találtok többé síró és panaszkodó embert e nyavalyás világon! Azután addig nyugtalanokodnak, míg a szerencse is hozzájuk szegődik, és rendszeren elég gyorsan bebizonyítják, hogy amilyen nagyok és erősek voltak a felforgatásban, olyan törpék és gyöngéek az alkotásban. Ilyenek voltak a szocialisták. Ha az ember kissé behatóbban foglalkozik irodalmukkal, megdöbbenve veszi észre, hogy minden szellemi erejüket a fennálló rendszer bírálatára és támadására pazarolták, de arra nem mutattak nagy kedvet és tehetséget,

hogy megmutassák, mit fognak akkor csinálni, amikor ígéreteket kell majd beváltani. Nem akarom azt állítani, hogy a szocializmus nem tett sokat a munkásságért, a megélhetésért vívott küzdelemben, de viszont ha a pártvezérek becsületesek, be kell ismerniök, hogy akkor buktak meg, amikor győztek a politikai síkon, amikor a nép kegye kezükbe játszotta a hatalmat. Alkotó tehetségük hiánya egyenesen elképesztő volt Angliában, Ausztriában, Németországban és a franciáknál. Velük szemben teljesen igaza van a reakciós iskolának, mert ha füttyül is az igazságosságra és közérdekre, valamivel több kenyeret tud szegni még a proletárnak is, mint egy radikális-szocialista gazdálkodás. A legérdekesebb az, hogy mindkét félnek látszólag teljesen és a valóságban némileg igaza is van és a célszerű szegényember most már csakugyan nem tudja, melyikre hallgasson. Igaza volt Marxnak, amikor nagyszerű lélektani elemzéssel előre bemutatta, miért és hogyan kerül zsákutcába a liberális bölcsesség, és igaza van a mai kapitalista világnak, amikor a szocializmus sorozatos csődjére hivatkozva ajánlja magát. Egy alkalommal ezt részletesen kifejtettem egyik alföldi községünk munkásai előtt, és valamelyik vörös hiten lévő hallgatóm így foglalta össze az előadás tanulságát: Most azután már a f... tudja, kinek higgyen a szegényember. Kissé szabatosabban kifejezve ez annyit jelent, hogy mindkét elgondolás szélsőséges, azaz mindkettő egyformán téves. A katolikus itt is a helyes úton jár, amikor azt vallja, hogy a megoldást csak a két szélsőség maradéktalan szintézisében találjuk meg. Ez nem olcsó szellemeskedés, mert mindenki érzi, hogy a szabadság is jó és a közösség is jó, és a tökéletes jó: szabadon vállalni a közösség szolgálatát. Aki a szociális igazságosság parancsát csak szónoki közhelynek tekinti vagy legfeljebb a közjóért felelős tényezőkre nézve tartja kötelezőnek, s nem látja be, hogy ettől legszemélyesebb ügye, az üdvössége meg a társadalom békéje függ, az az ember nemcsak haszontalan, hanem kártékony tagja a nemzetcsaládnak, mert öntudatlanul is minden szélsőségnek élharcosa vagy legalábbis szövetségese.

Senki sem tagadhatja, hogy az emberi lélek természeténél fogva szélsőségekre van hangolva, mert ez a törvénye, és felséges csodákat művelhet, ha a szeretetben és igazságkeresésben nem ismer korlátot. Tessék csak bátran ebben az irányban szenvedélyesen törni előre és ha egyszer majd a nagy tehetségeket a jóság véglete inspirálja, minden ostoba szélsőség elnémul és hitelét veszti. Nem kis tragédiája a mai társadalomnak, hogy vezető szellemei ettől az isteni szélsőségtől jobban idegenkednek, mint amennyire hódolnak a divatos hazugságoknak. Valaki azt mondta egyszer, hogy az igazság fog megváltani bennünket, tehát a megváltást csak azok hozhatják, akik először önmagukban helyet csinálnak az igazságnak; ha azok, akiknek szavára milliók hallgatnak, elég bátrak lesznek magukat vádolni és bírálni, mert amíg csak másokban látjuk meg a bűnt, a hazugságot és tévedést, magunk sem vagyunk messze valamelyik romboló szélsőségtől.

A „régí Egyház” és az új ember

A vatikáni zsinat ünnepélyesen és végérvényesen meghatározta és kihirdette a katolicizmus mindenkori hagyományos meggyőződését, hogy az Egyház: „*signum levatum in nationes*”, nemzetek fölé emelt jel, amely a maga megrendíthetetlen létével, elpusztíthatatlan életerejével isteni eredetének önmagában is elég bizonyítéka. Ez a meggyőződés természetesen nemcsak a történelemből cselet szolgáltatva érvekre támaszkodik, hanem elsősorban az Alapító ígéreteré, amely magában foglalja az Egyház fönmaradásának természetfölötti, karizmatikus biztosítékát is. Ez pedig azt jelenti, hogy ez a merőben emberinek látszó intézmény bizonyos értelemben emberi támogatástól függetlenül van és lesz és olyan hatalom áll mögötte, amelynek szándékait semmiféle véges erővel rendelkező akarat sem tudja megghiúsítani, még ha a fizikai vagy szellemi destrukció minden fegyverének

birtokában volna is. Nagy tévedés lenne azonban ebből azt következtetni, hogy Krisztus Egyháza kedvéért nagyon gyakran és feltűnően beleavatkozik az események folyamatába és folytonos történelmi meglepetésekkel mintegy mesterséges védőfalat von műve köré. Nem, az Ő politikája sokkal természetesebb és nagyobb szabású, mint akárhányszor mi magunk szeretnők. Isten a társadalmi életben, az erkölcsi világban éppúgy szabad teret enged az összes építő és romboló erők érvényesülésének, mint a természetben. Csak arra vigyáz, hogy a rossz maradandóan felül ne kerekedjék, hanem még győzelmeivel is a jót szolgálja. Tehát megengedi azt, hogy egykor virágzó keresztény kultúrák barbár támadás martalékai legyenek, megengedheti, hogy egykor keresztény nemzetek ismét pogányságba süllyedjenek vissza: ezek mind fájdalmas veszteségek az Egyház számára, de annak lényegét nem érintik és létét nem rendítik meg.

Mindenki előtt világos, hogy napjainkban az emberiség történelme fordulóponthoz ért és talán századokra szóló új irányba fordul. Az ilyen fordulat, minél mélyebben nyúl bele az egyén lelkébe és a társadalmi szervezetbe, annál jobban érezteti hatását az Egyház életében is. Miben áll ez a nagy irányváltozás és hogyan fogja az Egyház belső szervezetét és a kívülállókkal szemben való állásfoglalását és apostoli tevékenységét átalakítani, szegényíteni vagy gazdagítani? E kérdés vizsgálata nemcsak akadémikus érdekű, hanem ha éles megvilágításba helyezi a szemünk előtt lejátszódó eseményeket, igazi termékeny következtetések forrása lehet.

Minket természetesen elsősorban az európai kereszténység sorsa és jövője foglalkoztat, mert az Egyház a maga világot átfogó akciójában még egyelőre erre a világrészre és a nyugati társadalomra támaszkodik.

A háború óta ennek a társadalomnak életében lényeges változás ment végbe. A forradalmak nemcsak a liberális monarchiákat söpörték el, hanem a liberális polgári állam alapjait is megrendítették. Olyan mozgalmak kerülnek lassankint uralomra, amelyek maguk is egy-egy határozott és lehetőleg élesen körvonalazott világnézet

jegyében és annak diadaláért küzdenek. Ez a szellemi, társadalmi és politikai földrengés mutatja legjobban, mennyire elpusztult az európai kultúra szellemi egysége; s hogy mégis az emberiség csak valami abszolútumban tud megnyugodni és ma ismét lázasan keres magának új létalapokat, új isteneket. Csakhogy az új alapelveket és erőket ismét valami immanens, valami relatív elvben, legyen az faj, a vér, a nemzeti állam vagy a szocializmusnak valamely válfaja, akarja meglelni. Mindezek az irányzatok két vonásban egyeznek egymással. Először abban, hogy megalkuvást nem ismerő radikalizmussal törnek céljaik felé és azért mindenkit, aki velük nem tart, eleve ellenségnek tekintenek és a semlegeseket megbízhatatlan, bomlasztó elemként kezelik. Másodszor az egyéni szabadságokkal nem törődve, a szellemeket, a meggyőződéseket, sőt a lelkiismereteket is, főleg az ifjúságét, kisajátítják és kizárólagosan a saját eszmetartalmukkal telítik.

Talán még soha az emberiség életében nem érvényesült oly megdöbbentő arányokban a végletek törvénye, mint ma.

Az Egyházat ez a súlyos fordulat nem találta a legkedvezőbb helyzetben. Már századok óta a gyengébb, a megtámadott fél szerepét volt kénytelen vállalni. Alig gondolhatott másra, mint hogy a meglévőt védje és oltalmazza és újabb veszteségeket megelőzzön; az ellentámadás, a hódítás megszervezésére sem ideje, sem ereje nem volt.

De azért nem jutott az elhanyagolható vagy üldözött szekták sorsára, mert a liberális állam némileg mégis csak biztosította közjogi és anyagi vagyonának maradványait és ha különben teljesen szakított is vele: cselekvési és tanítási szabadságát nem rabolta el. Innen van az, hogy a katolikusok már a századfordulókor, amikor a szocializmus hatalma nagyobb arányokban kezdett kibontakozni, ösztönszerűen érezték, hogy ez sokkal veszedelmesebb ellenség számukra, mint a szabadelvű, kapitalista polgári társadalom. (Bár a veszély nagyságát részünkről akkor még meglehetősen kevesen tudták fölmérni.)

Mivel pedig a hivatalos Egyház léte úgyahogy biztosítottak látszott és mivel külsőleg még mindig nagy tömegeket számíthatott híveinek: bizonyos mértékben ezektől függetlenül élte a maga életét. Úgy szerepelt, mint valami magától értetődően meglévő nagy népjóléti intézmény, amelyet nem egy országban maga az állam is támogatott, s amelynek sajátos szolgálatait mindenki igénybe vehette, aki éppen akarta. A hívek lelki téren belőle éltek, de érte áldozatot alig hoztak és nem is igen követelték tőlük, mert nagy szükség nem volt rá.

Jelenleg ez az állapot még az Egyházzal szemben legbarátságosabb államokban is egyre tarthatatlanabb lesz, az általános elszegényedés, a hatalmasan megnövekedett lelkipásztori feladatok és a radikális keresztényellenes mozgalmak megerősödése miatt. A hivatalos Egyház fönmaradása érdekében egyre jobban rászorul a hívek támogatására, közreműködésére és érdeklődésére, és ezzel vége szakad annak a többé-kevésbé hivatalos viszonynak is, amely eddig a papság és hívek között fönállt és az apostoli tevékenységnek azt a bizonyos nem kívánatos közigazgatási jelleget adta.

De nemcsak az Egyház van ma már ráutalva a hívőkre, hanem viszont ezek is egyre jobban érzik, mekkora nélkülözhetetlen értéket jelent számukra az a vallási szervezet. Ennek a nyomásnak erőitől lesz a viszony papság és hívek között egyre közvetlenebb; a plébánia tagjai kezdenek egységgé olvadni az egyre bensőségebb érintkezés áramaiban és közeledik az új apostoli idő, amikor a hitközség egy nagy lelki családdá forr össze, ahol a „cor unum et anima una” szelleme uralkodik és a jogi Egyház már nem minden, hanem csak kerete lesz a keresztény szeretet közösségének.

Évek óta nem egy aggodalmaktól kinzott keresztény gondolkodó jutott arra a meggyőződésre, hogy a forradalmakból forradalmakba rohanó mai emberiségén a rendelkezésünkre álló eszközökkel segíteni többé nem lehet és a nyugati kultúrának s vele együtt talán rekünk is pusztulnunk kell, hacsak egy felsőbb hatalom bele nem nyúl az események forgatagába: úgy, hogy ismét egy

nagy szellemi vezért támaszt közöttünk: egy új Szent Pált, Ágostont, Assiszi Ferencet vagy Loyolai Ignácot vagy VII. Gergelyt, aki nemcsak szavának erejével, hanem emberfölötti tényekkel és egyéniségének természetfölötti súlyával meg tudná állítani a vesztükbe rohanókat, lecsendesítené a lázadókat, békére bírná a testvérgyilkosságra készülöket és megnyitná a menekülés útját a földi kárhozatból. Az ilyen reménykedés nem alaptalan, mert hiszen a nagy válságok idején Isten eddig rendesen ezt a megoldást választotta és lehet, hogy kellő időben ismét ezen a módon jön Egyháza segítségére. Mivel azonban ez a segítség egyelőre bizonytalan, a létéért küzdő keresztény társadalomnak az események szövődéséből kell az isteni gondolatot és szándékot kiolvasnia, és azt megértve, elszántan cselekednie.

A közelmúlt és a jelen hihetetlenül gyors iramú politikai és társadalmi életének változásai (bármennyire bonyolultak legyenek is), eléggé sejtetik velünk, milyen irányt vesz vagy vehet a kereszténység történelmének fejlődése. Lehet ugyanis, sőt nagyon valószínű, hogy éppen a vallásellenes mozgalmak kíméletlen támadása a még többségükben katolikus államokat olyan erőteljes ellenállásra kényszeríti, hogy ennek hatása alatt a keresztény kultúrának egészen korszerű és mégis tiszta stílusa születik meg, amely a jövőnek iskolája és kovásza lesz az egész emberiség számára.

Tegyük fel azonban azt (amire különben semmi okunk sincs), hogy ezek a nagyszerű remények és ígéretek megghiúsulnak, még mindig bizonyos marad az, hogy a katolicizmus éppen ezekben a súlyos időkben teremődik újra történelmi rendeltetésének további betöltésére, — mert tagadhatatlan, hogy bizonyos értelemben újjá kell teremődnie! Nem ugyan lényegében és szerkezetében, hanem tagjaiban és kifelé való fellépésében.

A maga szellemtelen kultúrájától megundorodott modern ember új életformát és élettartalmat keres magának. Ez a nagy kiábrándultság és hiányérzet legfőbb lendítőereje a mostani forradalmaknak. Az ember menekülni akar mindentől, ami volt, ami a rossz multa emlé-

keztető és eszeveszetten rohan minden után, ami sohasem látott újnak tűnik fel előtte. A kereszténységet is azért veti meg, mert nagyon régi és azért gyűlöli, mert a megdőlt hatalmak egykori szövetségét látja benne.

Mi tudjuk jól, hogy az emberiség csak a hozzánk való visszatérésben gyógyulhat meg, de talán kevesen vesszük észre, hogy ennek a megtérésnek legnagyobb akadálya az, hogy a mi igazságunk, a mi életeszményünk felülmúlhatatlan nagyszerűsége majdnem teljesen elmosódott és elszürkült a mai pogány előtt. És pedig azért, mert hiveink nagyrésze csak névlegesen keresztény már és következtelen életével vallásának tekintélyét sokkal jobban rombolja, mint annak leghevesebb ellenségei. Mármost korunk kimondottan vallásgyűlölő radikalizmusa, amely nem elégszik meg többé a pusztá propagandával, valóságos erkölcsi választóvízként hat a keresztény társadalomra, — és így előbb-utóbb annak minden egyes tagját cselekvő színvallásra kényszeríti Krisztus mellett vagy ellen. Ezzel azonban csak azt éri el, hogy az Egyházat megtisztítja az Evangéliumot kompromittáló minden kétes elemtől és azt a szerepet tölti be akaratlanul is, amire az ősegyházban a szigorú bűnbánati fegyelem szolgált.

De nemcsak ez a tisztulási folyamat indult meg, hanem ennél valami sokkal fontosabb is történik. A megmaradtak — reméljük, hogy ezek túlnyomó többségben lesznek — nemcsak a hivatalos Egyházzal lépnek szorosabb kapcsolatba, hanem annak éltetőerejével, a misztikus fővel, Krisztussal is megtalálják a természetfölötti közösséget. Már nemcsak az Ő kegyelmében akarnak meghalni, hanem abból is akarnak élni, és a kereszténység egyéniségüknek nemcsak egy járulékos vonása, hanem egész gondolkozásuknak, cselekvésüknek uralkodó motívuma lesz. Az így megtisztult és újjászületett Egyház aztán elég erős lesz arra, hogy megváltoztassa a föld színét, mert már nemcsak az igazság hirdetésével, hanem erkölcsi fölényének megcáfolhatatlan tényével lép az emberiség elé.

Ezt a felfogást megerősíti még az is, hogy a lélek-

hódításnak, ha úgy tetszik, a szellemi imperializmusnak most vázolt módja a leghatásosabb és körülbelül az egyetlen, amely ma még a kereszténységnek rendelkezésére áll.

Valamikor az Egyház a nyugati kultúra megalapozója és hosszú időn keresztül hordozója és irányítója volt mind anyagi, mind szellemi téren. Ezért könnyen tudta világnézetét is elfogadtatni a társadalommal. Ma már ez a lehetőség megszűnt, mert hiszen a profán műveltség vívmányait mindenki, még a keleti pogányság is önmagától és nem a kereszténység közvetítésével sajátítja el, sőt az állam, pártok és egyesek még leghatásosabb apostoli eszközünk, az emberszeretet és irgalmasság gyakorlásában is versenyeznek velünk, — sőt ennek anyagi alkotásaiban majdnem mindenütt tútesznek rajtunk, mert kezükben van a nemzetek vagyona. Elég itt az új párizsi, állampénzen épített és majdnem fényűzően berendezett munkástelepekre, a nagyszerű japán közkórházakra és a dollárfejedelmek igazán fejedelmi alapítványaira utalnunk, amelyekkel lépten-nyomon találkozunk az anyaországban éppúgy, mint a gyarmatokon.

Egyet azonban nem tud ez a szekularizált kultúra teremteni, t. i. maradandó erkölcsi javakat, azaz többértékű embert, igazi lelki műveltséget, egészséges közéletet, egészséges családot és a mindenek békéjét. Kiveszõben van, ha szabad ezt a kifejezést használnom, a megbízható, a becsületos, a legelemibb etikai követelményeket teljesítõ ember, az igazi értelemben vett homo sapiens, jóllehet õ minden fejlõdésnek célja és egyetlen hordozója. Fényesen bizonyítja ezt az is, hogy a tömegek már többé nem kivételes tehetségû, szerencsés kezû, vagyont és politikai sikert ígérõ, hanem csak becsületos államvezetõket kívánnak.

A mi legelsõ feladatunk tehát: nem a tudományt fejleszteni, nem taktikázni és szervezgetni (bár ez is mind szükséges), — hanem arra törekedni, hogy az Egyház végre mint egy ember, Krisztus megváltói gondolatának és erejének lehetõleg minden hívõben megnyilatkozó egyetlen megtestesülése legyen, amelyben ismét ki-

nyilatkoztatja magát a mai embernek a mi „Üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete”. (Tit. 3, 4.) Nagyon tévedett Marx, amikor azt mondotta, hogy „a forradalmak a történelem lokomotívjai”. A forradalmak csak szavakban hoztak újat, valóságban nem, sőt egyenesen visszafejlődést idéztek elő, mert a régi barbárságba és embertelenségbe kergetik vissza a társadalmat. Az igazi, a megváltó Nagy Ujságot csak mi tudjuk, a „nova creatura” csak mi vagyunk és leszünk mindig, amíg az idő meg nem áll.

Ennek a Krisztusban újrateremtett embernek két jellemvonása van: a megváltottság öröme és a kényszer nélkül szolgálni tudó jóság. Mindkettő emberfölötti valami, mert a kegyelem kultúrájának vívmánya. Ezt a kettőt kell közvetítenünk azoknak, akik bennünket féltreismernek vagy gyűlölnék. A megváltottság örömeinek forrása a hit világossága, amely megszünteti szellemi vakságunkat és reménytelenségünket, és a felülről jövő, titokzatos erő, amely orvosolja a merőben természetes ember erkölcsi inaszakadtságát. Az ilyen örömmel telt lélek tudja aztán még azokat is, akiket a pogány csak megvet, szeretni, nem azért, mert elesettek és visszaszítók, hanem hogy boldogok és egészségesek legyenek.

Azt hiszem, nem tévedünk, ha ennek az elmélkedésnek alap gondolatát az Irásnak e súlyos kijelentésében is feltalálni véljük, amely az isteni világkormányzás alapelvét fejezi ki: „Aki árt, ám ártson tovább is és aki szennyes, legyen még szennyesebb, de aki igaz, legyen még igazabb és a szent legyen még szentebb.” (Jel. k. 22, 11.)

A győzelmes ember

Különös, lelket váltott emberekbe ütközünk szinte napról-napra már nálunk is. Olyanokba, akik valami nagy belső megrendülés nyomán kizuhantak a mai magyar életből, sőt az egész magyar életből. Másszóval elvesztették mindazt, ami sajátos nemzeti létünk folyamatos-

ságát teszi. Azonban nem a bujdosók és üldözöttek szorongása ül az arcukon, hanem mint küldöttek, próféták és súlyos titkok tudói járnak közöttünk. Azt a fonségest játsszák, amelyet semmi sem választana el a nevetségestől, ha nem társulna hozzá valami démoni vonás. Eddig csak a lázadó zsidó irástudók, meg a társadalmi robbantásra kész proletárok képviselték nálunk ezt a különös arcú embert, ma már azonban minden rétegben megtaláljuk, s ami leginkább meglepő, a megtartónak kinevezett „magyar” középosztály soraiban is.

Ők érzik, hogy valami roppant szellemi orkán kapta el őket, amelynek természetét ugyan nem ismerik, de olyan valaminek tartják, amilyen az első pünkösdi kegyelmi viharzása volt: kinyilatkoztatás, újjászületés, győzelmi ígélet, tűz, tudomány, isteni erő; egyszóval valami szent megszállottság, amely a nyulakat oroszlá-nokká, az oktanokat főbölcsekké, a hitványokat tiszta pallosú hőökké varázsolja. Lelkük néhány vonása mintha Spenglert idézné és közel vannak Ernst Jünger munkásba oltott szomorú félistenéhez, bár ezeknek is inkább gúnyképei, mint másolatai. Nem is kell nagyon tüzetesen átvilágítani őket, mert első tekintetre megtaláljuk bennük a történelmi fejlődés legújabb változását: a kollektív embert. A jelző maga ugyan szürkén hangzik, de a tartalom minden figyelmet megérdemel.

Népiesebb fogalmazásban és tömegkiadásban ez a mindenáron fedezéket kereső ember, aki teljesen kiábrándult a szabadság eszményéből, feladta a lét bizonytalansága ellen folytatott meddő harcot és nincs kedve, hogy a maga erejéből tartsa fenn magát. Teljesen lemondott arról, hogy személyesen intézze sorsát. Csak állami alkalmazott akar lenni, mert vágyainak netovábbja a biztos fizetés és nyugdíj. Szellemi téren is lemondott az egyéni erő kifejtéséről és készen, lehetőleg házhöz szállítva akarja kapni a hitet, politikai véleményt, szociális meggyőződést. A propaganda ereje szemében az igazság legfőbb bizonyítéka. Az ilyen társadalomban mindenki igyekszik azt tenni, amit a többiek tesznek és nemigen kutatják, helyes-e, amit a többség akar.

Van ennek az új emberalaknak más válfaja is. Az, amelyik nem szenved, de csinálja a történelmet, akiben az új világkép és rendszer tudatos meggyőződés, lázasan cselekvő hit és megváltó küldetéstudat. Ez a győzelmes ember, aki úgy érzi, valami soha nem volt, határtalan teremtő erő birtokában van, mert eljutott az emberi lét teljes és végleges értékeléséhez. Ez új világkép közép-pontjában is az ember áll, de többé nem az egyén, hanem az állami hatalom acélpántjaival egységbe szorított tömeg. Ez a leggazdagabb valóság, ez a legfőbb érték. Egyesek szerint benne éri el mindenki a legnagyobb boldogságot, az egyenlő és hiánytalan jólét meg a zavartalan béke biztonságát. Pál apostol igéinek hamis visszhangja ez, amely az istentagadás faláról verődik vissza babonázó varázssal egy kétségbeesett nemzedék szívébe. Az emberisten országa lesz ez, aki visszautasítja az Istenember megváltását s csak a maga erejéből akar elérni minden üdvösséget. Nem érdekli a tárgyi igazság, mert neki nem az a fontos, hogy megértse a világot, hanem hogy megváltoztassa. Gondolni csak azt érdemes, ami az egyetemes gyakorlati célt szolgálja s ez nem egyéb, mint az egész társadalom tökéletes anyagi jóléte. Mivel e célt szabad egyén megvalósítani nem képes, a polgári szabadságra senki igényt nem tarthat. Ha pedig az alkotó és nyomortól megváltó erő csak a kollektív egészben van meg, csak ezt illeti a korlátlan függetlenség és cselekvési szabadság. A személyiség méltóságáról vallott szabadelvű vagy keresztény nézet — a kettőt önkényesen egy kalap alá fogják — idejét múlta öncsalása az emberiségnek. Mindazonáltal hangoztatják az új rend apostolai, a kollektív ember nem lesz elnyomott robotos, mert a gépben megteremtette magának azt a lélek nélküli rabszolgát, amely megszabadítja az élet legnyomasztóbb gondjától. Ez az új szempont még fokozottabb mértékben követeli a kollektív rendszer bevezetését, mert a kapitalista társadalmat a gépi termelés soha nem látott válságba döntötte. A gép ugyanis csak akkor lesz a nagy megváltó csoda és az ember szolgája, ha a közösség tulajdonába kerül és nem egy kiváltságos cso-

port hatalmának eszköze. Ezért mondja Jünger, hogy a jövő vallása a technika lesz. Ez teszi véglegesen és korlátlan úrrá az embert a természet felett. A technika határtalan fejlődést és életbőséget nyújt az emberiségnek, mert véges erőit szinte a végtelenbe fokozza. Ha a technika a vallás, a gép lesz a kegyelem, mely az emberi természetet eddigi gyarlóságából kiemeli és mint emberfölötti lényt állítja a világba. Bölcsélet, hittudomány, vallás maguktól elsorvadnak, mert az élet teljesen egyszerű és problémától mentes lesz, miután a mostani rendszernek minden hazugságát és babonáját elsöpörte a forradalom, amelyet a népmilliók szívének felszabadult vágyai parancsolnak. Így születik meg azután az „új teremtmény”, amelyről Szent Pál és a kereszténység legjobbjai mindig álmodtak, de a megfelelő tudás híján, hiába. Mindenki láthatja, hogy itt egy új vallással állunk szemben, amely esetleg hosszú korszakon át uralkodni fog. Istene a kollektív társadalom, még helyesebben az állam, üdvössége a tökéletes szociális jólét, megváltója a hatalom és gép, hősei a sportbajnokok. Jünger és iskolája szerint a kollektív ember, aki önmagával szemben is könyörtelenül őszinte lesz, nem keresi az egyéni boldogságot sem a földön, sem a másvilágon, mert teljesen a tények talaján áll és azért tudja, hogy a boldogság a szellemi kiskorúság ábrándja. A többség természetesen sohasem fogja magáévá tenni, még elvben sem ezt az álláspontot és eszménye az egészséges, sokat fogyasztó polgár marad, aki az öregedést, nyomort és betegséget tekinti a legfőbb rossznak.

A kereszténység az egyetlen vállalkozás, amely közel kétezer év óta vesződik, „kísérletezik” és harcol az emberrel a többet érő emberért és a tökéletesebb társadalmi rendért. Olyan tapasztalata van tehát e téren, amelyet sem tudományos, sem gyakorlati szempontból mellőzni nem szabad annak, aki a társadalom életét újjá akarja teremteni. Senki az emberi természet adottságait, fogatkozásait, a benne rejlő lehetőségeket, a lelki élet nagy törvényeit, legmélyebb igényeit és hajtóerőit oly tüzetesen nem ismeri, mint a kereszténység. A tények ismer-

rete alapján túlzás nélkül mondhatjuk, hogy munkájának eredménye páratlan volt, mert olyan szellemi és erkölcsi nagyságokat állított a történelembé századról-századra, akikhez képest a pogány kultúrának legkiválóbb képviselői félbemaradt és eltorzult szomorú csonkok, semmi egyebek. Fölösleges lenne itt neveket nevek mellé, alkotásokat alkotások mellé állítani vagy nagyságot nagysággal összemérni, annyira nyilvánvaló a két emberalkat aránytalan különbsége. Nem az a lényeges, vajjon Ágoston korának szobrászata tökéletesebb volt-e, mint a görögöké Periklesz idejében, vagy a 13. század frank birodalmának katonai szervezete jobb volt-e, mint Julius Caesar hadaé, mert ezek másodrendű mozzanatok. Ami elsősorban döntő tényező, a kultúra lényegi tartalma, az emberi, a személyi tényező minősége. Elég egyetlen durva ellentétet kiemelni. A birodalom afrikai tartományait meghódító vandálok katonai erő tekintetében különben voltak, mint Bonifácius helytartó légiói, de az is kétségtelen, hogy az Ágoston püspök által teremtett afrikai kultúrának pusztulása mérhetetlen kára volt az emberiségnek.

Mármost, ha a keresztény emberlátás alapján ítéljük meg a mi napjaink kollektív emberét, mivel egyedül ez a tárgyilagos és totális nézőpont, nem kétséges, hogy ez az újabb kísérletet hanyatlásnak vagy haladásnak tekintsük-e. Rengeteg élettani és még több lelki értéket fog elfogyasztani vérlázítóan ostoba célokért és egyetlen értelme bizonyára az lesz, hogy a teljes kudarc pokoli gyötrelmében az igazság iránt fogékonyra törnek a szívek, mert most a tévedések és hazugságok özöne hajszolja ezt a hamis üdvösségszomjtól megvadult társaságot. Azt hiszik, az ember a természeti erők szükség-szerű alkotása, amelyet úgy lehet idomítani, akár az állatot vagy az öntöttvasat és teljesen elfeledik, hogy a belső szabadság olyan természeti tény, mint légtömegeket mozgató hőkülönbözet és ezt semmiféle lélektani technika sem fogja megváltoztatni. Azok az erők, amelyek ezt a rendszert is el fogják temetni, ott pihennek a kollektív ember akaratában és a forradalmi mámort követő fel-

ocsúdás nyomban mozgósítani fogja őket. Csak az tud véglegesen úrrá lenni az ember fölött, aki lelkiismeretét tudja megkötni a személyes Istennek tartozó felelősség belátásának erejével vagy szűkebb körben az önzést nem ismerő tiszta emberi szeretet hatalmával. Ez utóbbi nem független az előbbitől, mert feltétele olyan erkölcsi tökéletesség, amely a vallás nyújtotta lelki műveltség nélkül el nem érhető.

Másik természeti tény, amellyel a kollektív ember nem számol, a lélek végtelenbe törő életvágya. A merő tagadás nem használná semmit a valóság ellen, főleg akkor nem, ha éppen a legjobbakban, a minden önmegtadázásra elszántakban lobog elemi erővel ez a vágy. Másszóval: nem lehet szilárd és nem állhat fönny maradandóan az a rendszer, amely a társadalom javát maga ellen lázadásba kényszeríti. Nem jelent semmit, hogy ezek kisebbségben vannak, mert egyúttal a többség jobbik énjét képviselik. Krisztus belső hívásaitól felfokozott éhség mardossa ezeket, olyan éhség, amely az arany, a test és a hatalom minden kívánságát kioltja bennük és éppen azért győzhetetlen, mert emberi akadályt nem ismer.

Tökéletes és végleges társadalmi rendet akar a kollektív ember, de nem látja be, hogy a kollektív állam éppen annyira nem szociális, mint a kapitalista, mert nem képes szerves közösséggé formálni a tömeget, sőt még a nem tömegegyéneket is az utca szintjére taszítja le, akik az igazi közösség hordozói és a többieket összefogó kötelék lehetnének. A kollektív ember valójában teljesen antiszociális lény, mivel tömegben, azaz csordában él, de nem társaságban és közösségben.

Szerencsétlen és szomorú ez az új „győzelmes ember”, mert valósággal démoni önsanyargatásban él, amelyhez képest a szentek állítólag örült önkínzásai merő gyönyörnek mondhatók. Lemond a személyiség legszentebb jogairól bódító ígéretekért és a csordultig telt vályú látomásáért; lemond a legegységesebb szabadságról, ami nélkül nem érdemes élni. Eldobja becsületét, kiöli erkölcsi érzékét, mivel a behemót társadalmi gépezetben nem lehet egyéb, mint egy ostoba csavar, egy kerékküllő,

amelyet millió mással lehet helyettesíteni, mihelyt elkopik és meglazul. Önálló becse nincs, csak darab, eszköz és szerszám a nagy egész szolgálatában. Mi több, ez a kollektív ember tudatosan és elvből elfojtja magában a halhatatlanság természetes igényét és a szegény nyomorult ezt a gondolkodás és a haladás vívmányának tekinti. Neki a vallás bódító mákony, betegítő fertőzet, sötét évezredek nyavalyája, amelytől a természettudomány megszabadította. Szívét és lelkét valósággal belesajtolja az anyagba, és nem akar más lenni, mint átmeneti hordozója és változata az egyetlen, titokzatos, céltalan életfolyamnak. Születik, hogy dolgozzon, harcoljon, élvezzen és megszűnjön. Szép, erős állat, de szívében ül a kárhózat minden szomorúsága, mert lemondott a megváltásról, a Krisztusban élő lélek békéjéről, a nagy örömről, amely az erkölcsi harc gyümölcse, az isteni erőről, amely az embert a természet fölé emeli. Szomorú győzelem az, ahol csak embert tipornak el a bűnéért, de a bűn tovább burjánzik még szabadabban s ahol a lelket kell cserébe adni a testi kenyérért.

A valóban győzelmes ember más fából van faragva. Valószínű, még nem állunk az utolsó dolgok előestéjén. Akkor pedig bizonyára a vad gyötrelmek tüzeiben új ember születik, amelynek már lesz annyi szellemi és erkölcsi tőkéje, hogy necsak a maga kis világában, de az élet minden vonalán diadalra vigye az igazságot. Nem kétséges többé, hogy a mai keresztény társadalom túlságosan készületlenül sodródott a nagy küzdelembe, amelyet nem keresett, de most már vállalnia kell. Reméljük, ennek a felemás lelkű nemzedéknek jobb lesz a halála, mint az élete. Felelőségének nagyságát ugyan lemérni nem tudjuk, de nyilvánvaló abból a közönyből, amellyel a Vatikán tanítását és cselekvésre sürgető felszólítását fogadták. A mai helyzetet egészen tragikussá teszi az, hogy a megújulás szellemi és erkölcsi erőit, a legfontosabb életvagyont a keresztény közösség őrzi, de egyelőre jórészt parlagon heverteti, mert nem volt hajlandó teljes következetességgel vállalni a társadalmat örületbe hajszoló problémák megoldását. Sem a béke

és a háború, tehát a nemzetközi ellentétek ügyében, sem a tőke és munka harcában, sem a család és nevelés váltságának életbevágó kérdéseiben nem tanúsítottunk olyan magatartást, amely döntő súllyal irányíthatta volna az események menetét. Szemethúnyás, nemtörődomség, érdektelenség, megalkuvás a többség részéről, de egy kisebbség csodálatosan tisztán őrizte a krisztusi tüzet, és remekül küzdött ellenséggel és álbarátokkal szemben egyaránt. Ez a kis tábor jelenti a nagy hajnalt, amely Benson egy elfeledett, prófétai erejű könyvét sugalmazta. Mert ez a Krisztusba öltözött ember az egyetlen győzelmes, az egyedül építő emberfajta.

Ezek a látók és világítók a szellemi vakság borzalmas éjtszakájában. Bizonyára azért ereszkedett ránk ez a dermesztő sötét, hogy annál jobban feltűnjenek azok, akik befogadták Isten világosságát és hatalmat kaptak a föld színét újra megváltoztatni, mert nem a vérből, hanem Istentől születtek. A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy Izrael visszatérése Krisztushoz csak akkor következik be, ha a nemzetek összessége belépett az Egyházba. Ezért jogosan feltehetjük merőben a mostani helyzet alapján, hogy mi még csak a kereszténység történelmének elején élünk és a következő nemzedékek olyan fejlődések tanúi és szereplő munkásai lehetnek, amelyeket mi elképzelni sem igen tudunk.

Helyesen csak az cselekszik, aki helyesen gondolkodik. Ma a társadalom zöme bábeli elmezavarban vergődik. Nagyszerűen ismerik a technika minden csínját-bínját, de az élet legfontosabb ügyeiben valóságos professzor hozzájuk képest az a kínai kuli, aki a támingi misszió iskolájában jól megtanulta a kiskátét és a szerint is él. Csak a hitében művelt keresztény ismeri létünk titkát és értékét. Ő tudja, honnan indul el és hová kell érkeznie, és mi jó és mi rossz az embernek. Ha valaha, az elmúlt két évtizedben kellett volna keresztények, mert Európa erkölcsi összeomlása sokkal borzalmasabb volt, mint a gazdasági. Voltak is ilyenek, de kevesen és ezek is szétszórta, szerves kapcsolat és megfelelő eszközök nélkül, magukra maradvá harcoltak. Most már nem

a szó, hanem a keserves tapasztalat fogja meggyőzni a társadalmat arról, hogy Krisztus nélkül a biztos jövedelem sem elég az élethez. Valami önromboló düh vett ma erőt a tömegben és szinte kihalt belőle az elemi önfenntartás ösztöne. Semmibe veszik az egyén életét, a leg-
elemibb személyi szabadságot és méltóságot. Tehát a krisztusi kisebbség, a máris üldözöttek feladata lesz megmenteni magukban az örök emberi javakat. Ők fogják ismét rávezetni a többieket, a megcsaltakat a független gondolkodásra. Megbélyegzik és gyűlöletessé teszik a szellemi becstelenséget, amely a szennyes érdek kedvéért elhallgatja az igazságot. Meggyőzik újból a világot, hogy a földön legtöbb érték az ember és minden egyéb: állam, gazdaság, hatalom, jogrend, kultúra, minden érette van! Felemelik az emberben meggyalázott istenarcot a lealjasító szolgaság porából, amikor meggyőzik arról, hogy minden érték és nagyság hordozója az egyén s azért a nemzet nagysága is tagjainak kiválóságából tevődik össze. Mivel az önbecsülés felébresztése nélkül nevelni, javítani és felemelni senkit sem lehet, legsürgetőbb feladatuk lesz megmutatni a vaksággal megvert nemzedéknek, milyen magasságokba emelte fel Krisztusban az elesett embert a megváltó Isten. A hit által részesévé tette az értelem minden természetes képességét meghaladó tudásnak. Feltárta előtte az istenség belső életét, az üdvösségre szeretetben és irgalomból megérett lelkek időtlen otthonát. Közölte vele a történelem legmélyebb titkait; megmutatta az emberi hitványság és az isteni jóság hallatlan arányú küzdelmét, a gyermeki hűtlenség vereségeit és az atyai hűség győzelmeit. Csak aki a végtelenbe lát, fogja át értelmével az egész valóságot és megtette az első lépést, hogy az élet egész birodalmának birtokába jusson. Ilyen a szó teljes értelmében hódító és győzelmes ember.

De a tudás még nem minden. Egészen csak az él, akiben teljesen úrrá lett a szeretet. Az igazi keresztény amilyen szenvedéllyel tapad a teremtő létforráshoz, amely neki világosság, erő és diadalmas öröm, éppen úgy akarja, minden létező legyen, minden élő éljen és minden

fejlődni vágyó fejlődjön. Ez a szeretet. Mivel gyűlöletből kiontott vérrrel nem lehet jobb államot, a réginél jobb társadalmi rendet építeni, a keresztény először magában győzi le az emberség, az igazságosság, a jog ellen lázadó bünt. Azután százszor készebb magát feláldozni az emberért, mint embert pusztítani az igazságért. Neki az ilyen halál nyereség, a földi élet legnagyobb ajándéka, a többieknek pedig megváltás, mert a hazugságból és büntől szikkadt tömegelek talaját felszántja és megterméke nyíti.

Ő a szó teljes értelmében szociális ember. Míg a szocialista nem képes közösséget alkotni, mert a felelősséget a többiért meg a közjóért teljesen a mindenható államra hárítja, a keresztény maga vállalja ezt a felelősséget, maga cselekszik szociális igazságot. Neki a közügy a sajátjánál szentebb magánügy. Addig nem követel mástól lemondást, megértést vagy méltányosságot, amíg maga nem ad erre példát.

A szocialista a forradalmat átmeneti állapotnak mondja és azzal próbál igazolni minden kegyetlenséget és pusztítást, a keresztény, a kollektív bűnök ellen indít forradalmat, de kíméli az embert és a meglévő értéket. Ugyanakkor jól tudja, hogy a szociális igazságosság uralmát állandóan és egyetemlegesen megszilárdítani bizonyos kényszer nélkül nem lehet, de a szükséges kényszert sohasem engedi aljas erőszakká fajulni.

Ilyen az igazán győzelmes ember és senki más. Tudjuk, ez az eszmény annyira magas és tiszta és akkora személyi erőfeszítést követel, hogy a legtöbb ember, bármennyire csodálja is, pusztán a fenségétől visszadöbben. Azonban a keresztény azt is tudja, hogy isteni erővel, amelyek mindenkinek rendelkezésére állanak, meg is lehet valósítani. Amit Isten parancsol, mindig elérhető, akkor is, ha a gyáván riadozó csöcselékember szökik a felelősségtől és lehetetlent kiabál.

Az Isten tudásával gondolkodók számára pedig nagyszerű élmény ez, mert kézzelfoghatóan tapasztalják az evangélium sarkalatos tanítását: Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát, a többi pedig hozzá-

adatik nektek. E földön tehát igazságot, békét és örömet csak az tud teremteni, aki a végleges összhangot, a teljes életet, a hiánytalan rendet nem itt keresi. Ki tehet róla, hogy a hazugságba bódult ember süket az igazság meghallására?

Az Egyház vád alatt

Míg bizonyos körökben egyre élénkebben foglalkoznak az Egyház mibenlétének és a krisztusi közösség szervezésének kérdéseivel, mert látják az önkényes értelmezés és szellemi szabadosság végzetes hatásait, más oldalról állandóan erősödik az ellenszenv, az elégedetlenség, a panasz és szeretetlenség az Egyházzal szemben. Nem a hitetlenek és hithagyók vádjairól van itt szó, mert azokra már régen megadtuk a végleges választ. Nem is azokról, akik politikai ellenséget látnak az Egyházban vagy az emberi haladás iránt annyira elvesztették érzéküket, hogy a kereszténységben látják a haladás legfőbb akadályát. Sokan vannak azonban olyanok, akik bár nem tartoznak az Egyházhoz, de a krisztusi kultúrát olyan értéknek tartják, amelynek pusztulása végzetes veszteség lenne s azért nem csatlakoznak az Egyházhoz, mert szerintük már régóta nem tartalmazza és nem képviseli azt a teljes és tiszta kereszténységet, amelyre a mai emberiségnek szüksége lenne. Időszerűtlen formákba merevedett; nem olyan tág és egyetemes többé, hogy az egész társadalmat magába tudná fogadni. Nem a nemzeteket irányító szellemi hatalom, nem az Isten állama, amilyen a VII. Gergely, Szent Bernát és Assisi Szent Ferenc Egyháza volt. Nem hozza többé lázba és nem ragadja mindeneget megújító forrongásba a népeket, hanem minden téren kisebbségbe szorulva, csak azt kívánja a világtól, hogy megtűrjék és csendes munkájában, szerény kis lelki vagy jótékonyági vállalkozásaiban ne zavarják.

A nyugodalmas békét áhító öregség életstílusa ez, azért hiányzik belőle a nagy kezdeményezések, a bátor

üttörések tavaszi lendülete. A pusztába menekülő csatlódottak, a harcra erőtlően gyámoltalanok, a jó halált kereső másodrendűek társasága, amely a számadástól rettegve kendőbe kötve őrzi az isteni erőket s azért a történelem Istene sem tud vele kezdeni valami érdemeset. A krisztusi ember nagyságát már nem is sejti, a vallást, az erős szellemek tüzes borát izetlen ájtatossággá hígítja, s merőben a szellemi koldusok, az ütődöttek meg ügyefogyottak gyülekezete lett. Ezért kell nélküle, sőt ellene újra föl szabadítani az emberi törpeségtől megbénított krisztusi erőket, az út mellett hagyva a hulladéknevet, amely rossz hírbe hozta az evangéliumot. Új egyházat kell alapítani, amely mindazokat összegyűjti, akik a krisztusi örökségből élnek és mentesek a mostani Egyház minden kicsinyességétől: szabadok az okatlan gátlásoktól, amelyek miatt a római Egyház kiszorult a közéletből, vagyis mindenhol, ahol az emberiség nagy ügyeit intézik. Ez az Egyház azonban nem fogadná el a püspöki tekintély elvét, nem ismerne papi joghatóságot, sem az egyházi törvények és dogmák fegyelmét.

Amennyi igazság van ebben a bírálóban, annyi a tévedés is. Mintha Dosztojevszkij gyilkos vádjainak néhány foszlányát is megtalálnók benne. Alig lenne érdemes foglalkozni vele, ha nem tört volna be a magyar szellemi életbe is. Éppen fiatalságunk jobbjai tépelődnek rajta és nem veszik észre, hogy nem egyéb az egész, mint a modernista gondolat újabb felbukkanása napjaink sajátos igényeihez szabott köntösben. Írók műve, akik a hittudományban teljesen analfabéták és a kereszténység lényegét soha meg sem közelítették, különben tudhatnák, mi az örökérvényű és mi az idővel együtt változó az Egyházban. Ma éppen az a baj, hogy az egyházi tanítóhivatal tekintélye döbbenetesen elhalványult a hívek előtt is s azért áll a keresztény társadalom oly fegyvertelenül a kor nagy hazugságaitól és a féligazságoktól fűtött forradalmakkal szemben. A megújulások és kezdeményezések az Egyházban rendszeresen nem a pápától indultak ki, hanem alulról törtek föl, ma viszont a Vatikán a főkezdeményező, de parancsai és sürgetései

süket fülekre találnak még a templomot járó híveknél is. A jogrend és külső fegyelem megvan, de a szellemi fogékonyság, a lelki közösség ijesztően hiányos. Másszóval az Egyházban is kisebbségben vannak az igazi keresztények, akik a küldetés egész terhét örömmel vállalják. Krisztus akkora ma is olyan tág, mint a világ, de oly rengeteg benne az álkeresztény, hogy komoly, történelmet formáló megmozdulásokra ez a szomorú tömeg ma még nem kapható, s ezért nem is vonzza magához a kívülállókat, akik türelmetlen cselekvési láztól égve keresnek valami megváltást, mert nem bírják már elviselni a mai válság gyötrelmeit.

Sokkal komolyabban kell foglalkoznunk azzal a bírálattal, amely az Egyházon belül folyton erősödik azok részéről, akik a „kisebbségi sorsba” nem tudnak bele-törődni és nem hajlandók a földet átengedni a világ fejlődésének. Ezek jól tudják, hogy nem az evangéliumot kell újraértelmezni, nem dogmákat kell megváltoztatni, nem a pápaság hatalmát visszaszorítani vagy tanítói tekintélyét kétségbe vonni és a belső fegyelmet lazítani. Ők a bajt ott látják, ahol csakugyan van és vádjuk meg-rázó hangjaiban a szentek fájdalma sír. Fájd nekik minden folt és ránc a Krisztus jegyesének arcán, sírnak a világ pokoli nyomorán és láznak a keresztény társadalom gyengesége ellen. Nem bírják elviselni, hogy az ő Egyházuk gettóban éljen és ami meg hasonlítás van bennük a mai Egyházzal, a szégyenérzet kinjából fakad és az övéi közt megértésre nem találó szív keserűségéből. E meg hasonlást nem szabad könnyedén a fiatalos hevülés vagy tapasztalatlanság számlájára írni, mint az élemedett bölcsek közül oly sokan teszik, mert eredetének elemzése föltárja az Egyház nagy sebeit és a mi nemzedékünk egész tragédiáját. Amikor itt Egyházat mondunk, nem pusztán a papi rendre és a vezetőkre gondolunk, hanem a Krisztusban hívők egész közösségére, mégpedig első-sorban a katolikus Egyházra, bár a többi kereszténységet is ide értjük bizonyos mértékben.

Minden seb gyöngít, éktelenné tesz és visszataszít, csak a vértanúság sebei szépségesek. Vannak a mai Egy-

házon is dicsőséges sebek, de a legtöbb nem ilyen. Nem kutatjuk, miért hiányoznak ma azok a korszakot jelentő, rendkívüli egyéniségek, akik a nagy válságok idején megszoktak jelenni és megtisztítják az Úr gaztól felvert szőlőjét és újjraépítik az omladozó várost az örökre szilárd, egyetlen alapon. Valószínűleg azért van ez, mert még nem értünk a válság legmélyére. Azt sem keressük, miért nem talált a különben páratlanul eleven egyházi tudományosság utat a mai kor emberéhez. Csak a legfőbb sebet mutatjuk meg, ami a meghasonlás igazi forrása. Képletesen kifejezve: az uralkodó baj ma az, hogy a krisztusi kovász a mi hibánkból nem kerül bele az élet lisztjébe és nem erjeszti át a nagy tömeget, melynek az Úr szánta.

Kisebb lenne a baj, ha csak a szó szoros értelmében vett vallás és a keresztény kultúra lenne veszélyben, de a természetes és legelemibb erkölcsi értékek épségben maradnának. Európa válságát az fokozza ugyanis valósággal az örületig, hogy ma már a legelemibb életigazságok tudata is pusztulóban van, sőt jórésztük kipusztult a lelkekből. Az ember méltósága, a személyiség értéke, a közösségi élet mibenléte, a gazdagság és kultúra jelentősége, az állam és egyén viszonya, az erkölcsi törvény szerepe a közéletben, az erkölcsi becsületesség, a család fontossága az egyén és állam életében, egyszóval az egész emberi lét értelme nemcsak kérdéses már sok milliók szemében, hanem olyan merész és vad értelmezést nyert, amely minden kultúrának és jólétnek lerontását jelenti. Akiik idáig süllyedtek, már alig emberek, még kevésbé keresztények. Ugyanakkor ez a végső lelki nyomorban fetregő társadalom szenvedélyesen, valósággal bomlottan keresi a megváltást és minden csalatások és csalódások után is hisz benne. Egyedül az Egyház tudja neki a mélységből fölfelé vezető utat megmutatni, de ma mind a szellemi tekintélye, mind a külső hatalma elégtelen arra, hogy tanítását mindenütt meghallgassák és kövessék. Ennek oka részben az Egyházon kívül, részben pedig benne magában fekszik. Az evangélium mándig botrány lesz a csak földi messianizmust keresők szemében; ezt már Szent Pál félre nem érthető módon kijelentette.

Ha az Egyház az ilyen körökben visszautasításra talál, az csak igazságának, isteni Alapítójához való töretlen hűségének és erejének jele, nem pedig a gyöngeségnek. Mit tehet arról a kereszténység, hogy a pénz, a testiség és a hatalom megszállottjai szembeszállanak vele? Az emberi természetet kellene megsemmisíteni vagy kicserélni, ha ezt a végzetes lehetőséget teljesen ki akarnók küszöbölni a világból.

Bizonyos továbbá, hogy az isteni megváltó erő ma is fogyatkozás nélkül megvan az Egyházban, éppen úgy, mint az első századokban vagy világi hatalmának fénykorában, mert az Egyház elsősorban maga Krisztus, a titokzatos test feje és a kegyelmi szállótoke, akiben az Istenség teljessége lakozik. Ezért nem hal ki belőle soha a teljes értékű keresztények, a krisztusi jellemhősök családja, ez az isteni nemességre választott nemzetség, amely a legmagasabb emberi kultúrát sugározza szét akkor is, amikor a többségen, papokon és híveken elhatalmasodik a világ rontó szelleme.

Nagyon tévednek azok a derék lelkek is, akik valami újabb középkorról álmodoznak vagy helyesebben vissza-sírlják a régít, amikor az Egyház volt a nemzetek királynője s a pápaságnak világi karja volt a politikai hatalom. A szent birodalmat ilyen formában visszaállítani emberi megítélés szerint merő képtelenség, mert minden akkoriban főnnálló előfeltétel hiányzik hozzá. A sok közül elegendő egyetlen mozzanatot kiemelni. Abban az időben az egész szellemi élet munkálói és vezetői a papi rendből kerültek ki, mert a világiak csak akkor kezdtek az Egyház vezetése alatt a kardforgatás mesterségét mással fölcserélni. Ma a helyzet egészen más, tehát a kérdés megoldásának a régítől különbözőnek kell lennie. Nem az Egyház föladata a merőben világi ügyek intézése még akkor sem, ha azok természetüknél fogva szoros kapcsolatban vannak az ember erkölcsi és lelki érdekeivel. Még a Katolikus Akciónak sem lehet feladata pl. a nagyon is sürgető szociális reform gyakorlati végrehajtása. E föladat tehát teljesen a keresztény társadalomra hárul. Amint a papságnak súlyos kötelessége erre a híve-

ket lelkileg és szellemileg fölszerelni, éppen annyira kötelesek a hívek olyan hatalommá tömörülni a közéletben, hogy döntő súllyal tudják ott elveiket érvényesíteni. Ha a papság bármilyen nem igazolható szempontból az ilyen mozgalmakat rossz szemmel nézné vagy gátolná, helytelenül járna el és a hívek egyáltalán nem kötelesek egyes egyháziak jóhiszemű, de alaptalan aggodalmaival törődni. Erről ma nincs is szó, mert senkinek sem juthat józanul eszébe, hogy a Vatikán tanításával nyíltan szembeforduljon.

A legfőbb baj, a föntebb említett tragikus meghasonlás forrása egészen másban van. Amíg ugyanis az elvekben tökéletes közöttünk az egység, a cselekvés síkján annál nagyobbak az ellentétek. Először is nem értünk egyet abban, még az egyházi emberek sem, hogy minden veszély eltöri a mellett, amelyet a különféle színezetű szociális forradalom jelent. Benne jut ugyanis kifejezésre a mi korunknak minden jellegzetes eltévelyedése, minden tagadása és lázadása az isteni világrend ellen. Ez a század uralkodó eretneksége s annál veszélyesebb, mert a kereszténységből magára szedett több olyan elemet, amely még a jóhiszemű, de tájékozatlan keresztény tömegeket is meg tudja téveszteni. Éppen azért kellene most minden erőnket ennek leküzdésére összpontosítani, félretéve jobb időkre minden egyéb okos tervet és különben dicséretes vállalkozást. Jóllehet XI. Pius ezt olyan megrendítő hangon kiáltotta bele a világba számtalan alkalommal, mint ahogy annakidején Jeromos feljajdult az arianizmus hódításainak láttára, de a keresztény világot nem sikerült alélt közönyéből fölrázni. Míg a sokarcú szocialista istentagadás győzelemről győzelemre rohant előre, mi dermedt bámulattal vagy értelmetlenül néztük a száguldó eseményeket. Sem az ige hirdetésben, sem a hitoktatásban, sem a sajtóban nem került ez az ügy a középpontba, nem ez volt a mindennapi ceterum censeo; a szakadatlan vészkiáltás és riadó. Elindult ugyan néhány népmozgalom, hogy a fiatalság javát, főleg a forradalom hordozóját, a munkásságot Krisztushoz gyűjtse. Irgalmatlanul bíraltuk, de vajmi keveset támogattuk

őket. Az Egyház szociális tanítását a tőkéről, munkáról, forradalomról, uzsoráról, nyomorról és szegénységről, államról, nacionalizmusról, békéről és háborúról már réggen bele kellett volna dolgoznunk a kiskátéba. XI. Pius legfontosabb körleveleit le kellett volna fordítanunk a nép nyelvére és minden vasárnap árusítani kevés fillérért, és nem oly magas áron, mint egy katolikus könyvkiadónk teszi. Az összes szociális programok, amelyekkel ma a világ kísérletezik, nevetséges badarságok a miénkhez képest, de míg azokat milliókba sugalmazzák napról-napra a mai technika minden ügyeskedésével, a miénket legbuzgóbb híveink, egyházközségi vezetőink, hitbuzgalmi egyesületeink tagjai, sőt talán papjaink sem ismerik. Egészen más volna ma a világ helyzete, ha mi idejében felvértezzük a megfelelő tudással híveinket, és nem találta volna őket teljesen készületlenül az ellenséges szellemi roham. Most pedig zsúfolva van az Egyház felemás lelkű emberekkel, akik a keresztény tant hallatlan könnyedén egyeztetik meg akár a legvadabb szociális pogánysággal. A katolikus plutokrata és katolikus kommunista egyáltalán nem ritka jelenségek ma, sőt a templomban egészen jól megférnek egymás mellett, csak a templomon kívül rontanak egymásnak vélt igazuk tudatában. Úgy gondolják ugyanis, hogy más elvek szerint jut az ember az üdvösségre és mások szerint kell a földön cselekednie, hogy itt is boldogulhasson. Erkölcsi énünk teljes kettéhasadása ez, a jellemtelenségnek valami egészen különös megnyilvánulása, amely a keresztény társadalmat jobban megbecsteleníti és legyöngíti, mint bármilyen árulás vagy rágalom. Ezért kell a mai kereszténységnek, a mostani Egyháznak véres tisztuláson átmennie, hogy ismét a föld sója lehessen az erkölcsi halálban rothadó társadalom megmentésére.

Ennek az áldatlan gyengeségnek legfőbb oka a vas-kos tudatlanság a társadalmi, állami és gazdasági élet erkölcsi kérdéseiben s ezért egyedül mi, az Egyház vagyunk felelősek. Minden bűnnek van társadalmi vonatkozása, ha másképp nem, közvetve, de a mellett vannak kimondottan szociális bűnök, amelyek lényegüknél fogva

a közérdek ellen irányulnak. Minden házasságtörés bomlasztja a közösséget, de a törvényesen megengedett elválás lehetősége az egész nemzet erkölcsi és élettani vagyonállományát rombolja szét. Minden lopás és bérzsora bizonyos értelemben sérti a szociális igazságosságot, de a kapitalista gazdasági jogrend az egész társadalom jólétét semmisíti meg, mert rendszeressé teszi a munkajog elnyomását és fölforgatja a társadalom természetes rendjét. A birtokjog helytelenül értelmezett „szentsége” majdnem teljesen elnyomja benne a dolgozó ember életjogát, amely föltétlenül előbbrevaló a másíknál. A kollektív bűn tehát olyan egyetemes rosszulletet idéz elő, amely milliók életét rongja meg, s azért aránytalanul nagyobb rossz, mint az egyéni bűnök. Ámde a keresztény erkölcsi nevelésben ez a roppant fontosságú szempont az utóbbi évtizedek folyamán majdnem teljesen elhalványult és ennek következtében oly mélyre zuhantunk, hogy jó keresztények, gyakori áldozók is, minden erkölcsi gátlás nélkül sodródtak forradalmi mozgalmakba „ártatlan” tudatlanságból és ostoba idealizmusból. Így kerültek a világosság fiai a világ fiainak jármába.

Csak egy részletkérdést emeljünk ki a helyzet megvilágítására. Aki e kérdésben a mi részünkről kellőképen járatos, tudja, hogy üdvös reform csak a keresztény társadalmi elvek alapján érhető el. Ámde ezekből szükségképen következik, hogy a reform lényege a szociális rendiségben jut kifejezésre. Kezünkben van a megoldás kulcsa, de mi érthetetlen közönyből vagy egyéb érdekből ezt általában elhallgatjuk, és csodálkozunk, hogy minden megoldás, amellyel a zsákutcába szorult tömegek vezetői kísérleteznek, ellenünk fordul és pusztulással fenyegeti a legfőbb lelki javakat is. Sőt mi több: bizonyára elég sokan vannak közöttünk, akik bár nyíltan kimondani nem merik, a Vatikán szociális tanítását tiszta utópiának tekintik s e véleményüket a tapasztalatból szerzett állítólagos bölcseségükre építik, amikor a tisztábban látók szemében ez az egész bölcseség nem egyéb, mint megcsontosodott előítéletek halmaza. Éppen a tapasztalat bizo-

nyítja, hogy a tapasztalat és öregség nem mindig teszi bölcsékké az embereket.

Van még egy más élmény is, amely a jobbak lelkében lappangó meghasonlást az Egyházzal táplálja. Az Egyház a benne kétségtelenül meglévő isteni tartalom mellett minden időben a történelmi fejlődés eredője is. Éppen ezért bele van ágyazva a mindenkori társadalmi rendszerbe és annak hatása alatt is áll. Mivel lényegénél fogva örökérvényű isteni és emberi javak őrzője, szükségképpen konzervatív is. Ezzel pedig szinte szükségképpen velejár, hogy képviselői ragaszkodnak olyan, lényegéhez nem tartozó életformákhoz, amelyek valamikor időszerűek, szükségesesek voltak, de a jelenben már értelmüket veszítették. Így a papság igen kényes helyzetbe kerül, mert észrevétlenül mindenben, főleg politikai és szociális fölfogásban azokhoz hasonul, akik fönn tartják a plébániát, az iskolát, és szinte teljesen elszakad a tömegektől, a néptől, amely ma szervezettségének hatalmával majdnem egyedül csinálja a történelmet. Az uralkodó osztály helyzeténél, érdekénél fogva túlzottan konzervatív, a kereszténység viszont csak lelki tartalmát tekintve, ragaszkodik az örök krisztusi hagyatékhöz, s mivel e hagyatékat erjesztő kovász, mindig az egészséges nyugtalanság forrása lesz a társadalomban. Bizonyos békétlenség és lázadás tehát kötelező a keresztény emberre, mert a közélet a legjobb időkben is nagyon messze elmarad az eszménytől. Szent Ambrus kitiltotta templomából a császárt, Becket Tamás szembefordult királyával, akinek előbb benső barátja volt, a német püspökök harcbaszálltak Bismarckkal, amikor ez az Egyház jogaiba taposott. Savonarolát sem erkölcsi fölháborodása és a pápai udvar kíméletlen bírálata miatt ítélte el Róma, hanem oktalan politikai szereplése juttatta a máglyára.

Kétségtelenül nem mindig jó az, ami új, főleg szellemi és társadalmi téren; de ez csak azért van, mert az újat nem mi keresztények hozzuk. Az egyetlen boldogító meglepetés lenne az emberiség számára a keresztény társadalmi rend bevezetése, de mi éppen erre nem mutatunk komoly hajlandóságot, még kevésbé elszántságot,

mert sokan abban is konzervatívok vagyunk, amiben a kereszténység sohasem lehet konzervatív, t. i. a szociális fejlődésben, sőt számosan közülünk jobban rettegnek az újítástól e téren, mint a tévedéstől. Nem forradalmi korokban a társadalmi fejlődés lépésről-lépésre megy végbe, s ilyen időben az egyik réteg makacsul ragaszkodik a régi rendszerhez, mikor a másik már az újnak kezdeteit valósítja meg. A keresztény társaság sajátos jelleménél fogva kötelezően óvatos és meggondolt, de az óvatosságot többnyire annyira túlzásba viszi, hogy akkor is az elsüllyedő multtal tart, amikor az minden létjogát elvesztette. Jellemző erre az elhibázott katolikus magatartásra Donoso Cortes esete, aki Marxnál sokkal átfogóbb és erőteljesebb szellem volt és szinte vérében hordta a kereszténységet. A mult század derekán az akkori események irányvonalaiból átható elemzéssel látja meg a szocializmus jövő győzelmeit és a lendülettől feszülő liberális gyors lehanyatlását. A spanyol katolikusok egyrésze felháborodással olvassa és vitatja a lángelme remekművét és mint hitében megtévedt embert jelenti föl a Szentszéknél. Cortes nem érte meg a fölmentő ítéletet és hittestvérei aztán sem tanultak tőle, amint a spanyol polgárháború előzményei nemrég megmutatták. Az igaz próféták közöttünk sem igen kerülik el a megkövezést!

Bármennyire sötét is a kép, amelyet e bíráló mutat, a hit szemével néző léleknek ebben sem szabad okot találnia a meghasonlásra az Egyházzal. Annál kevésbé, mert Krisztus mindezt előre megmondotta, amikor kijelentette, hogy országában a búza mellett ugyanabban a földben konkoly is fog teremni és elkerülhetetlen lesz a botrány. Még az emberi gyöngeség ellen lázongó szeretet keserű kínjában sem szabad soha elfelednünk, hogy Isten a botrányt csak azért engedi meg, mert azt is minden képzeletünket megszegyenítő, nagyszabású terveinek szolgálatába tudja állítani. Vajjon ki ismerte meg az Úr szándékát? — kiált föl Szent Pál, amikor megbűvöli őt az isteni jószág végtelen mélységének és a megváltói akarat örvényének meglátása. Ami nekünk felháborító

céltalanságnak látszik, minden számításunkat megcsúfoló értelmet nyer attól, aki mindenható kezében tartja a halandók sorsát. Csak azért látunk tehát az Egyház életében is merő fonákságot, botrányt és zűrzavart, mert értelmünk látóköre mérhetetlenül szűk az isteni gondolat emberfölötti arányaihoz mérten. Éppen ezért jó kereszténynek nem szabad két Egyházzal beszélnie; egyrészt a felvilágosultak, az igazak, másrészt a vaskalapos gyámoltalanok és erkölcsi rokkantak egyházáról. A szentek és bűnösök, a tiszták és szennyesek, a fiatalok és öregek, a merészek és óvatosságtól betegek, a hősök és béreslelkek Egyháza ugyanaz és egyetlen. A kereszt királyi útját kell járnia, mint Krisztusnak, s a keresztet borzalmas teherré saját tagjainak méltatlansága súlyosbítja.

Ha a meghasonlottaknak nincs igazuk, még kevésbé menthetők azok, akik a tátongó sebek láttán azzal nyugtatnák meg magukat, hogy az Úr szava szerint szükségesek a botrányok, mert ugyanakkor hozzátette nyomban: Jaj annak az embernek, aki által a botrány történik! Az Egyházat rengető válság ugyanis fenyegető figyelmeztetés mindazoknak, akik hallatlanra veszik az Úr haragjának éles szavát. A vádakat és aggodalmakat nem szabad többé fölényes vagy kegyesen elnéző kézlegyintéssel elintézni, hanem könyörtelen önbírálattal kell azokat megnézni, mert még azért a botrányért is felelni kell Krisztusnak, amelyet az együgyű tömeg saját tudatlansága miatt szenved. A gyanú, rágalom és uszítás egyrészt, a rövidlátás, szűkkeblűség és maradiság másrészt éktelen magas kínai falat emelt az Egyház és a nép közé. Minden áldozatot megér, hogy e falat lebontsuk, mert az Egyház fényes korszakai csak azok voltak, amikor a milliók Egyháza volt és belőle indultak ki a nagy népmozgalmak.

Divini Redemptoris

Rövid hat esztendőn belül Róma már a harmadik ünnepélyes üzenetét küldi a forradalmi szenvedélyektől hajszolt, a győztesek véres diadalmámorát, az áldozatok átkait és imáit a szenzációkra éhes érdeklődéssel bámuló polgári és nem polgári világnak a mai idők legsúlyosabb problémájáról, a társadalmi kérdésről. Annak a világnak szól a Divini Redemptoris körlevélből élesen világító bölcsesség, gonoszakat és jókat egyaránt magához ölelő jóság, amely világ az Irás szerint elhagyta az élő vizek forrását és poshadt vizü ciszternákat ásott magának tele rothadással, méreggel és förtellemmel. Annak a fejévesztett világnak szól, amely a maga botor gögjétől elvakulva odáig züllött már, hogy az egészséget tartja betegségnek, a halált életnek, az erkölcsöt bűnnek és az isteni bölcseséget ostobaságnak és a megváltást kárhózatnak. Annak a világnak lelkébe akar markolni a pápa, amely odáig süllyedt a hitványságba, léhaságba és esztelenségbe, hogy a legvadabb tévedésben látja az igazságot, a pokolban az üdvösséget, a gyűlöletben a világot újjáteremtő erőt.

Az szólt hozzánk ismét látszólag nagyon is profán, sőt a politika körébe vágó ügyről, akit Isten akarata minden halandók fölé emelt, nem mint az emberek képviselőjét, hanem mint Krisztus helytartóját. Aki magasan áll, messze lát és mindenekelőtt látja azt a szörnyű völgyét a pusztulásnak, ahová rohanva csúszik az ember. Nem a törékeny, félénk aggastyán beszél e nagyszerű sorokból hozzánk, hanem a minden egyházak gondját hordozó atyai jóság féltő aggodalma. Az a Róma, ahol a világ szive dobog, a megváltásért siró és kegyelemben üdvözült világé, ma a példabeszédek krisztushangján szól hozzánk, és XI. Pius családi tanácsába hívja Isten szolgái szolgájának fontoság alázatával és gyöngéd figyelmével hűséges és elbitangolt gyermekeit egyformán. Meg nem fellebbezhető ítélet ez az anyagimádó proletárság forradalma és a szabadelvé polgári rövidlátás és a felelősség

elől szökő keresztények fölött; aztán a mesteri, szikrázóan fényes tanítás a mi korunk legnagyobb kérdéseiről, végül megváltói szeretettől forró ösztönzés egy határozott, egyetemes szabadságharcra és fájdalmas szemrehányás azok ellen, akik ismét béklyóba verik az Isten szabadító igazságát. Az igehirdetésnek ma nem lehet sürgősebb és fontosabb dolga, mint Róma üzenetét közölni barátokkal és ellenséggel egyaránt.

Általában a pápai körlevelek kezdő szavai kifejezik az egész szövegen uralkodó vezérgondolatot. Krisztus Urunk egész missziójának velejét tartalmazza ez a szó: isteni Megváltó. Ez volt és lesz egyúttal az Egyház missziója is a történelmen keresztül. A tanító Egyháznak legfőbb kötelessége, amelyről mint sáfárnak szigorúan számot kell adnia, hogy az emberiséget eligazítsa az élet nehéz és az üdvösséggel szorosan összefüggő kérdéseiben. Amikor ezt a hivatalt gyakorolja, nem lépi át illetékessége körét, mert olyan életjelenségek, mint a forradalom, társadalmi és gazdasági rend, lényegüknél fogva erkölcsi valóságok, tehát az Isten országában nem közömbös dolgok. Annál inkább áll ez, ha egy forradalom, amelyen a kommunista vagy bolsevik, totalitásra törekszik, és nemcsak az államhatalmat ragadja magához törvénytelen úton, hanem egyúttal az egész keresztény kultúra megsemmisítését tűzi ki céljául és a vallás alapvető tényét, a megváltást tagadja és magát tekinti az igazi megváltónak, a színlelt szeretet, méltányosság, igazságosság és testvériség köntösébe öltözve. Érdekes, hogy a pápa a bolsevizmus tévedését egészen röviden fejti csak ki, hisz annyira nyilvánvaló ennek a szörnyű eretnekségnek embertelensége. Nem egyéb az egész, mint a legelemibb emberi életértékeknek vakmerő tagadása, amelyenek a szabadság, a személyiség, a család, a tulajdon szentsége. Néhány mondat elég, hogy ennek a démoni evangéliumnak hazugságát bemutassuk, sőt nem kell több, mint alapvető tételeiket, első helyen a vaskos és tudománytalan anyagelvűséget és ennek szellemtelen kultuszát ismertetni, hogy minden gondolkodó ember megvetéssel utasítsa azt vissza. Hogyan kell azonban

megérteni, hogy ennek ellenére olyan babonázó hatalmat tud gyakorolni Moszkva sok millió lélekre, hogy még ma is a szabadság honát látják ebben a szörnyű nagy börtönben és siralomházban, amivé tette a bolsevizmus az oroszok hazáját? Ennek a megdöbbenő jelenségnek hármassága is van. Az egyik az a szinte emberfölötti ügyesség, amellyel a forradalom propagandája a valóságot el tudja rejteni a hiszékeny tömegek előtt és önmagát mint a haladás és szabadság bajnokát tudja feltüntetni. A másik a modern ember hihetetlen tájékozatlansága e kérdésekben, aminek a következménye, hogy csodálatos készséggel ülnek föl olyan jelszavaknak, amelyek a felkorbácsolt tömegszenvedélyeket nagyszerűen táplálják és kielégítik és végül, hogy Moszkvának akadt egy néma szövetsége és szálláscsinálója, t. i. a polgári társadalomnak az a tekintélyes és rendesen befolyásos része, amelynek világnézete, erkölcsi élete teljesen forradalmi és már régóta elkövetett mindent, hogy a keresztény kultúrát teljesen eltüntesse a föld színéről.

Sokszor szemére szokták vetni Rómának rendesen azok, akik a kereszténységet sohasem ismerték és nem is igyekeznek ma sem komolyan megismerni, hogy a maga igazának tudatában szellemi téren inkább csak negatív munkát végez, amikor a neki idegen és ellenséges talajon nőtt áramlatokat könyörtelenül pellengérré állítja és elítéli, de a modern emberiség szellemi életét megtermékenyíteni nem tudja. Pedig éppen ennek az ellenkezője áll. Hagyományához híven ebben a körlevélben is, mint a „Quadragesimo Anno”-ban, a nagyobb rész a pozitív megoldást tárgyalja azzal a fölényes biztonsággal és isteni világossággal, amelyet a tanítói hivatalból velejáró kegyelmi irányítás tud csak adni. A mi hitünk és Krisztus országa nem e világról való, de ennek a világnak szól és azt akarja, hogy az Isten teremte és megváltó gondolata és kegyelme járja át és tegye boldoggá mind az egyén, mind a társadalom életét. Nálunk nemcsak jelszó és szónoki formula, hanem halálosan komoly alapvető igazság, hogy a világon minden az emberért van, még az a hatalmasság is, amit államnak

nevezünk. Semmi köze ennek a tételnek a liberális társadalomszemlélethez, mert ugyanakkor azt tanítjuk, hogy amint az ember önmagáért van, ugyanígy a közösségért is kell hogy éljen. Sőt az ember a maga egyéni tökéletességét csak úgy érheti el, ha a maga érdekeit a közjó jogos kívánalmainak mindenben alárendeli. A közösség egyénekből áll és azokon kívül semmi és éppen ezért hordozója csak a Krisztusban újjászületett isteni ember lehet. Mivel a legnehezebb a többi, a másik embert szeretni, azért a legkeresztényibb erény a karitás, az a felvilágosult jószág, amely minden emberben meglátja és tevékenyen megbecsüli a Krisztust, aki minden halandóval, úrral és szolgálóval egyaránt azonosította magát, és mindenkit a maga alteregójának tekint. Ez a szeretet azonban nem merülhet ki az alamizsnálkodásban. Mivel a most tomboló, testet-lelket gyilkoló nyomornak nem a szerencsétlenség, hanem a bűn, a falánk uzsora, mint már XIII. Leo mondta, az igazi oka, azért a szeretetnek első hivatása, hogy az igazságot juttassa győzelemre a társadalmi és gazdasági életben. Hogy senki tudatlanságban ne maradjon, utólérhetetlen világossággal határozza meg XI. Pius, hogy a szociális igazságosság minden egyes embertől megköveteli azt, ami nélkül a közjót biztosítani nem lehet. Mivel pedig egy szervezet csak akkor egészséges, ha minden tagja megkapja, ami nélkül szerepét a közösségben be nem töltheti és mivel a mai nyugtalanság onnan ered, hogy a munka, a dolgozó ember jogai a dologi jogokkal szemben háttérbe szorultak, azért a társadalom békéje helyre nem állhat, amíg a társadalomnak az a hatalmas része, amelynek egyetlen megélhetési forrása a munkája, akkora részt nem kap a nemzeti jövedelemből, amennyi szükséges a maga és családja eltartására. Sőt a család csak akkor él tűrhető és emberi méltóságunknak megfelelő viszonyok között, ha szerény vagyona tehet szert és a sors minden csapása ellen valamiképpen, ha másképp nem, társadalmi úton biztosítva van. Természetesen a munkásságnak ez a szabadságharca csak akkor fog győzelemre vezetni, ha a többi osztályok és elsősorban azok, akik kezükben tartják a

nemzetek gazdasági hatalmát, egymás között és alkalmazottakkal megegyezve olyan gazdaságpolitikát kezdenek, amely a szociális igazságosságot tekinti a közgazdaság legfőbb irányító elvének. Ennek előfeltétele azonban, hogy a gazdálkodó társadalom közösségi alapon megtalálja a maga természetes szervezeti formáját az új demokratikus rendiségben.

Joggal írja a pápa, hogy az Egyház a művelődésnek és haladásnak legfőbb előmozdítója, és jóllehet hivatalánál fogva nem avatkozik a társadalmi és gazdasági rend szervezésének technikai kérdéseibe, olyan programot tud felmutatni, amely a kommunisták be nem vallott véleménye szerint is különb és több az ő minden forradalmi álmuknál. Ha ugyanis logikusan végiggondoljuk, micsoda gyökeres változást és emberileg véve milyen végleges megoldást jelentene a szociális igazságosság elvének alkalmazása a társadalom és gazdasági élet egész területén, a munkajog, tulajdon, vagyon és jövedelem-megoszlás, az ár- és bérpolitika terén, csak akkor fogjuk sejteni, hogy minden más javaslat, akár liberális, akár szocialista-bolsevik legyen az, szegényes reakció ahhoz a radikális és egyetemes rendezéshez viszonyítva, amelyet a mi programmunk komoly végrehajtása eredményezne. Csak egy szempontot emeljünk ki a sok közül! Annyi bizonyos, hogy a föld javait Isten az egész emberiségnek szánta és ez az elsődleges cél akkor is fennáll, amikor ezek a javak mind magánkézbe kerülnek. Ha a történelmileg kialakult tulajdonjogrend nem felel meg a Teremtő esőleges akarátának, azon változtatni kell. A szocializálás szükséges főleg a mai viszonyok között, csak az a kérdés, hogyan értik és hajtják ezt végre. Túl-ságosan egyszerű, hogy ne mondjam együgyű az a politika, amely azoktól is el akarja venni a tulajdont, akikkel még van. Ez a forradalom elgondolása, amely mindenkit letaszít a proletár szintre. Ehhez nem kell lángelme, csak tudatlanság. A katolikus felfogás szerint a tulajdont szocializálni csak úgy szabad, hogy lehetőleg mindenkinek juttatunk, aki arra igényt tart, illetve megadjuk a gazdasági lehetőséget, hogy azt szerezhessen magának.

Ez olyan feladat, amely kivételes erkölcsi tehetség és szaktudás nélkül meg nem oldható.

Nem törődve sem a polgári, sem a proletár szabadgondolat szánakozó mosolyával, sem bizonyos keresztények értelmetlen csodálkozásával, Őszentsége a maga felelősségének tudatában megkapó fönséggel magyarázza meg gazdagnak és szegénynek, hogy az élet kulcsa és minden kultúra és reform alaptörvénye a Hegyibeszéd első mondatában van: Boldogok a lelki szegények, mert övéké a mennyek országa. Amíg kapitalista és lázadó proletár erre az erkölcsi magaslatra nem tudnak felemelkedni a mai dekadens barbárság és erkölcsi értékvaktság mély fertőjéből, míg mind a két fél egyetért abban, hogy a pénz nélkül nincs üdvössége az embernek, addig komolyan rendet teremteni ezen a földön nem lehet.

Megcsendül a körlevélben a fájdalmas szemrehányás és panasz hangja is. Elsősorban szól ez azoknak a világtalan vezetőknek, akik azt a társadalmi rendszert, illetve anarchiát, amely a forradalmak egész sorozatát szülte már, mint egyedül helyeset és igazat még ma is védelmezik és magasztalják. Másodsorban szól azoknak a keresztényeknek, akik túlzónak és felforgatónak vagy legalábbis jámbor utópiának tartják a pápa szociális tanítását és még arra is vetemedtek némely helyeken, hogy a körlevél felolvasását a saját kegyúri templomukban megtiltották és egyelőre még nem hajlandók saját üzemeikben a munkáskérdést a „Quadragesimo Anno” elvei szerint rendezni. Ezek azok a gyűlöletes és borzalmas lelkek, akik miatt a munkásvilág hátat fordít Istennek, Egyháznak, üdvösségnek és Jézus Krisztust is a maga ellenségének tekinti. Ebből fakad a mi korunk szívet dermedtő tragédiája: a szegények, akiknek első sorban hirdették az evangéliumot, láznaknak a szegény Krisztus ellen, a munkások az ács munkás Isten ellen s az a társadalmi osztály, amely ma a történelmet csinálja és megváltást ígér mindenkinek, megtagadja egyetlen Megváltóját, hogy aztán menthetetlenül rántson magával mindenkit a pusztulásba.

Azok a gázszos lelkek, akik kétkulacsos lelkiismeret-

rettel profán életükben szüntelenül meghazudtolják, amit az istenházában képmutató jámborsággal vallanak és ha kell, kenetes szónoklatokban magasztalnak. Ezek vagy maguktól az igazságra térnek, vagy egy újabb történelmi vihar fogja tőlük megtisztítani Isten országát.

Ha mi bukunk, az emberiség ügye bukik velünk és ha győzünk, az emberiség ügyét visszük diadalra, a lázadókét, az eltévedtekét és elnyomottakét — és a megváltás nagy csodája beteljesedik e szomorú nemzedéken.

Most van a kellő idő!

A kongregáció akkor született, amikor a kereszténység egyik legnagyobb belső forradalma tombolt és Európa lelke kettéhasadt. Védekező és hódító szellemi háború volt ez, amely az egész Nyugatot lángba borította, le egészen az erdélyi Kárpátok láncáig. A kongregációk mint a tiszta és teljes krisztusi kultúra szervezett erői vettek részt a roppant küzdelemben. Katonaiskolák, kiképzőtáborok voltak és mindig ütközetben álló csapatok, akik a papsággal egysorban állták a sokszor véres rohamokat.

Európa és benne Magyarország keresztény kultúrája ma sokkal nagyobb veszélyben van, mint négy századdal ezelőtt. Akkor a keresztény egység tört szét, ma a megmaradt örökség puszta léte is kockán forog. Nem az Egyház fennmaradása kérdéses, mert az akkor is biztosítva van, ha kénytelen visszamenni a katakombákba. Akkor is élni fog az Egyház, ha híveinek zöme nem Európában lesz többé, hisz a roppant mongol tömegek belépése csak most kezdődik. Ha azonban a mi keresztény kultúránk megsemmisül, egy új barbárságba süllyedünk, ahol az ember személyi méltóságát és szabadságát lábbal tiporják, ahol a vallás és erkölcs javait semmibe veszik és a közéletben a jog helyett merőben a hatalmi érdek, az erősebb parancsa érvényesül. Az élet maga ostoba nyűg és gyötrelem lesz, amelyet csak azért

fognak elviselni az emberek, mert a remény ellenére is remélni szoktak a szabadulásban. A csöcselékmber uralma lesz ez, amely a társadalmat az igavonó állatok szintjére löki le, ahol az ember beéri a telt vályúval és a kényelmes fekvőhellyel.

Az átmeneti, a válságidő kétségtelenül rossz idő, de nem minden tekintetben. Csak azért szakadt ránk, mert az európai társadalom igen nagy része csendben vagy tüntetően elszakadt az Egyháztól, sőt egyenesen hadat üzent neki és az isteni világrendnek. Új bálványokat állított fel magának: a szabadgondolat, az állami mindenhatóság, a szocializmus, a technika, a korlátlan jólét bálványait és teljesen ezeknek a szolgálataiba szegődött. Most minden rossz útnak végére ért: kezd kiábrándulni az öncsalásból; érzi a megtagadott isteni törvény büntető súlyát; halálos inség fojtogatja, de nyiladozik a lelke belátásra és bűnbánatba menekül megváltásért. Amit Istennek, Egyháznak, szenteknek, tudósoknak és apostoli lángelméknek nem hitt el, arra megtanítja a földi kárhozát átélése. Tehát valóban az isteni látogatás, a lélek-váltás, a hazatérés, a gyógyulás, az üdvösség napjának a hajnala lehet ez: csodaszép aratási idő, ha a rátermett aratók nem késnek beállni a legkeményebb munkába.

Minden kongregációnak aratóbórnak kellene lennie, tele erővel és lázas munkakedvvel. Úgy kellene nekifeszülnünk, mint nyáron a sommások, éjt nappallá téve döntenek a rendeket, míg az egész termés nincs a magtárban, mert két hónap alatt meg kell keresniök az egész évi kenyeret. A mai katolikusokban és kongregációkban azonban hiányzik a mindent merő, a teljes győzelmet akaró lendület, mert hozzászoktunk ahhoz, hogy mi csak egy kisebbség vagyunk és örülni kell, ha megtérnek és békésen litániázni engednek bennünket. Ma már nem vagyunk meggyőződve arról, hogy ebben az isteni vérrel megváltott világban egyedül nekünk van jogunk szolgálva uralkodni, szeretetből parancsolni és igazsággal vezetni. Ez a jogunk, mert ez a kötelességünk. Erre kötelez a kegyelem, amely minket a nagy romlásban épen megőrzött, a pogány sötétségben megvilágosított, a szét-

hullásban kévébe kötött, az egyetemes rothadásban egészségesen megtartott, hogy szeme legyünk a vakoknak, orvossága a poklosoknak és erős sója a földnek. Vagy talán mi is izét vesztett só vagyunk, amelyet a szemétdombra kell kidobni a többi hulladékkal együtt, hogy Isten haragjának tüzeiben égjünk? Nem, az Egyház magja mindig egészséges marad, Krisztus akaratából és nem gyatra emberek érdeméből. Bennünk, kezünkben van az isteni élet gyógyító egészsége; örökségünk a tiszta igazság fénye; egyedül mi tudjuk, hogyan kell újjáteremteni a családot, minden kultúra fundamentumát s hogyan kell fölépíteni az igazi államot, amely közössége és nem fegyháza a nemzetnek. Hivatásunkkal hatalmat kaptunk, hogy Isten gyermekei legyünk és a pogányokat is, ellenségeinket is azokká tegyük. Nem a gyámoltalanok, a nyomorék emberek, a selejtesek hite az evangélium, hanem a válogatott erőseké; akiket pedig Isten kiválasztott, azoknak perzselő, gyújtó tüzet kell hordaniok a szívben, amely felégeti a bűn országát és életre támasztja a lelki holtakat.

A kisebbségi érzet csak addig bénít, amíg be nem látjuk, hogy a többséget mindig egy jól szervezett, céltudattal cselekvő kis csoport vezeti. Nem a tömeg csinálja a forradalmat, és az államot sem a nép kormányozza, hanem egy aránylag csekély társaság, amely élni tud a hatalommal. Krisztus Urunk tanította a tömegeket, de országának terjesztését és vezetését néhány választott emberre bízta, akikkel a világtörténelem legnagyobb tényét hajtotta végre. A kongregációk népe választottak serege, de csak akkor fog győzni, ha feltétlenül akarja a győzelmet, ha ki mer lépni a hamis szerénység sorvasztó odújából, ha lerázza magáról a rossz óvatosság béklyóit és mint erős fegyveresek tábora engedelmeskedik a királyi parancsoknak.

Sokan azzal álmítják magukat, hogy ki kell várni a zivatart végét ájtatos türelemmel és fedezékbe kell vonulni, mert ilyenkor úgysem lehet tenni érdemeset. Aki így gondolkodik, biztosan el fog késni a munkáról és ha mindenki ezt gondolja, a végén aligha lesz alkalom

elhatározó cselekvésre. Az öröklét érdekei, a megváltó akarat parancsai benne lüktetnek az idő minden percében és annál inkább sürgetnek, minél nagyobb a baj Isten országában. Az országnak pedig minden sarka lángban áll és a baj a nyakunkra nőtt borzalmas erővel, de síró könyörgéseink nem találnak meghallgatásra, mert akkor is csak inaszakadtan sopánkodunk az ég felé, amikor keményen cselekednünk kellene.

A kereszténység mozgósítása

Talán még ma is ujjainkon lehetne megszámolni azt a pár embert, aki ebben az országban valóban tudja, mi az a Katolikus Akció. Pedig a pápák már jóideje meghirdették, hivatalosan mindenütt régóta megszervezték, egyesek mintha már éreznék is, mennyire szükség van rá, de azért a hívek többsége meg az ellenség táborára még ma sem sejtí, mit is akar az Egyház ezzel az akcióval.

Isten országa ellen ma borzalmas irtóhadjárat folyik. Míg a szabadgondolkodó állam legalább elvben minden vallással szemben közömbösnek mondotta magát, s ezért megtúrta a katolikus iskolát, templomot, sajtót, rádiót, sőt még a keresztények tömörülését is, a jelenleg tomboló világforradalom lelki téren sem ismer többé türelmet vagy semlegességet, mert a vallást tekinti a nemzet és az állam legfőbb ellenségének. Az orosz kereszténység már alig lélezkzik, a mexikói, a spanyol Egyház vérvesztetten tengődik és nincsen ország, ahol a harcos istentagadás szervezett hatalmával ne találkozoznánk. Ott találjuk Tokióban, Csikágóban, Szudánban, Kalkuttában, Stockholmban és a Fokföldön. Sőt bizonyára már a Tibetben is lázítja a mongolokat a régi vallás ellen. Mi keresztények és katolikusok pedig, mintha legjobb rendjén lenne dolgunk, olyan egykedvűen vesszük tudomásul e megdöbbentő tényeket. Miattunk ugyan lángban állhatnak Krisztus templomai, halomra ölhetik a papok ezreit, meggyalázhatják az apácákat, megronthatják a gyerme-

kek millióit, mi gondtalanul heverünk tovább a „keresztény” kényelem párnáin. Csak akkor fogunk fűhöz-fához kapkodni, amikor már késő lesz, és veszteglünk, amíg lángban álló templomaink füstjét nem vágja arcunkba a szél. Ez a szégyenletes közöny még nagyobb bajunk ma, mint a romboló forradalom. Ezért van tehát szükség külön mozgósításra az Egyházban, s ez a Katolikus Akció.

A szó maga annyit jelent, mint katolikus tett vagy cselekvés. Sokan azt hiszik, hogy a jó kereszténynek csak túrni és szenvedni kell, de ha más nem, majd az események fogják ezeket jobb belátásra bírni. A krisztusi törvény lényege ugyanis a szeretet, vagyis a cselekvő, alkotó, küszködő és harcoló jóság. Krisztus tüzet hozott a földre, a szeretet tüzét; országot alapított, ahol az igazságosság, a béke és öröm uralkodik; magot vetett, amelynek sokszoros termést kell hoznia. Egyháza az isteni szőlőgazdaság, ahová mindenkit munkára hív, egyiket reggel, másikat délben, de munkásokat akar és nem tétlen bámészokat.

Ne gondolja senki, hogy ez csak a papok feladata, mert az apostolkodás minden keresztényre kötelező. A keresztiség és főleg a bérnálás szentsége által minden hívő bizonyos értelemben papi hivatást nyer, mert szükség esetén mindenki keresztelhet, és tagja lesz a küzdő Egyháznak, vagyis részt kell vállalnia a megváltás ügyében. Annál is inkább, mert Isten végtelen bölcs szándéka szerint, az embereket emberek által akarja üdvözíteni. Senki magasabbra nem juthat, senki jelentősebbet nem alkot, mint az, aki munkatársa lesz a Megváltónak az apostolkodásban. Mikor embertársunk végső szükségben van vagy nagy nyomorban sínylődik, kötelesek vagyunk segítségére sietni. Ma milliók zuhantak már a lelki és az erkölcsi nyomor legmélyére, olyan mélyre, hogy a mérget orvosságnak, a betegséget egészségnak, a bűnt erénynek, az aljasságot okosságnak és a hazugságot bölcseségnek tartják, mert a vallást mákonynak, az Egyházat pedig az ember ellenségének tekintik. E szerencsétlen eltévedt emberek nem érik be azzal, hogy csendben élnek a többiek közt, hanem egyenesen tör-

ténelmi szerepet kívánnak maguknak és az egész világ uralmára törnek. Ma az istentagadás nem szégyenkezik, hanem pöffeszkedik; nem védekezik, hanem minden vonalon vakmerően támad. Nálunk Magyarországon e támadás burkoltabb, mint másutt, de az aknamunkát rop-pant serényen folytatja. Ha egy szerencsétlen alkalom úgy hozná magával, hogy ez a kereszténység ellen hada-kozó tábor bátran a nyilvánosság elé lépne, azt hiszem, a számuk ijesztően nagyobb lenne, mint a legtöbben gondolják.

Ámde ezek már templomba nem járnak, okos könyvet kezükbe nem vesznek, pappal soha nem találkoznak. Vagyis a hivatalos Egyház őket többé megközelíteni nem tudja. Tehát az egész munka a világi apostolokra vár, nekik kell ezt a társaságot felismerni, felvilágosítani, meggyőzni és megtéríteni. Ez a Katolikus Akció lényege.

Azért is szükség van a világiak apostoli, tehát papi tevékenységére, mert a papok ma túlságosan kevesen vannak ahhoz, hogy az eléjük torlódó rendkívüli feladatokkal és nehézségekkel meg tudjanak birkózni. A világ-egyházban minden papra jut 1200 hívő. Ez a tény maga is nyugtalanító, mert a ma szolgálatban álló papok száma jóval kisebb, mint amennyit a statisztika kimutat. Nagyon sok közöttük a beteg és az öregember, rengetegen vannak lekötve a tudományos intézetekben és iskolákban. Ők tehát csak közvetve vagy nem elsősorban lelkipásztori munkát végeznek. Ha ezt mind számba vesszük, az első tekintetre kielégítő arányszám papok és hívek között nyomban megváltozik. Valóságban tehát egyenesen ijesztő már az Egyházban a paphiány. Hátha még tekintetbe vesszük a pogányok, a mohamedánok, az elszakadtak százmillióit, és milyen ellenségek tépik és szagatják Krisztus nyáját! Az Egyház ma véres harcban áll a világgal, de még nem volt háború, amelyet a hadvezér és tisztikar csapatok nélkül megnyert volna. A küzdő Egyház seregei a hívekből állnak, de addig komoly és eredményes harcról szó sem lehet, amíg e tömegeket nem készítjük elő és nem mozgósítjuk. Ez a mozgósítás a Katolikus Akció.

Rosszul gondolkozik, aki azt mondja, hogy ez merőben a papok dolga, mert elsősorban az ő érdekük. Annyi bizonyos, a keresztény műveltség fennmaradása, védelme és fejlesztése az Egyház érdeke, mert hiszen az egyetlen feladata. De nemcsak az Egyházé, hanem minden keresztény és tisztességes emberé. Ahol ugyanis a mai istentagadás győzedelmeskedik, ott az Egyházon, kereszténységen kívül a többi emberi értékek is elpusztulnak. Megrendül a család intézménye, mert a házasság merő polgári intézménnyé süllyed, a gyermek és az ifjúság az állam tulajdonába megy át, a személyiség legszentebb szabadságát elveszti, az egyes ember merő géppalkatrész vagy szerszám lesz a hatalom kezében, amelyet erkölcsi törvény nem köt többé. Ahol a kereszténységet kiirtják, ott az emberiség salakja lesz az úr és olyan rendszert vezet be, mely minden jognak és erkölcsnek megcsúfolása. Ott az élet maga gyötrelmek, a munka ostoba robot lesz és a halál az egyetlen megváltás. Nem is szólva arról, hogy minden kereszténynek legfőbb személyes érdeke az üdvözülés s ez is lényegesen nehezebb lesz, ha ujság, rádió, könyv, színház, gyülesterem mind elképesztő ügyességgel az újpogányságot valósággal győmszöli a lelkekbe. Amikor az árvíz ostromol egy várost és bomlasztja a védőgátakat, a lakosság apraja-nagyja, aki csak lapátot, ásót tud kézbe fogni, a gátakon dolgozik éjjel-nappal lázas sietséggel. Így kellene ma a Krisztusország minden polgárának harcba szállni az istentagadás gyilkos ostroma ellen, s ha ezt meg nem állítjuk és le nem győzzük merő tunyaságból és rövidlátásból, kénytelenek leszünk kivonulni a közéletből. Mint üldözöttek ismét a katakombákba fogunk szorulni és ott várhatjuk majd be, amíg az istentagadó forradalom dühe elfárad vagy saját örületébe belebukik. Azért kell nekünk a Katolikus Akció.

De még többről is szó van itt. A merő védekezés a támadókkal szemben ma már nem elég, s aki csak a védelemre rendezkedik be, bizonyosan elveszti a csatát. Ma már nem elegendő bebizonyítani, mennyire hazug és alaptalan a sok vád a kereszténység ellen, nem elég ki-

mutatni, mennyire téves a szocializmus minden formája és miért rossz annak tanítása az államról, az emberről, a munkáról, a családról, tulajdonról. Ezzel döntő eredményt akkor, amikor a forradalom sikerei bámulatba ejtik a tömegeket, elérni nem lehet. Az a társadalmi rendszer sem jó, amelyben élünk. Reformra szorul. A válságtól meggyötört és számtalanszor csalódott emberek valami határozott megoldást keresnek. Ezeknek nem elég bebizonyítani ellenségeink vaskos tévedéseit, ha ugyanakkor nem tudjuk megmutatni nekik a válságból kivezető utat. Nem elég a nagybetegnek leálcázni a kuruzslót, aki őt be akarja csapni, de meg is kell gyógyítani. Igen, a kuruzslók, világnézeti kontárak kezébe került most rengeteg hiszékeny, mert rövidlátó és tapasztalatlan. Nekünk pedig kezünkben a világ gyökérbajának minden orvossága, de nem élünk vele. Ezért először is a magunk életével és minden cselekedettel meg kell mutatnunk a meg nem hamisított, az eredeti, a teljes, a boldogító, a felsőbbrendi kereszténységet. Meg kell mutatnunk, hogyan tágítja Krisztus ereje a végtelenbe életünket, mert csak az Ő tudása tesz bennünket felvilágosulttá, az Ő kegyelme tesz igazságossá és irgalmassá és az Ő tisztasága töri meg bennünk a bűnnek minden varázsát. Az ilyen keresztény világossága lesz a rengeteg vaknak, egészsége a sok lelki betegnek, tisztasága a szennyeseknek, ereje minden gyöngének, bátorsága a gyávának és reménye a reménytelennek; meggyőzi a szerencsétlen pogányt, hogy a lélek nyomora minden nyomornál pokolibb és a lélek isteni gazdagsága minden jólétnél kívánatosabb. Ezek fogják megmutatni a keresztény házasság nagyszerűségét és olyan társadalmi reformot indítanak, amelynek középpontjában az élet és kultúra ősforrása, a család áll. Harcolni fognak olyan jogrendért és társadalmi rendszerért, amely a családfenntartó ember jogát hiánytalanul elismeri és érvényesíti. Legyőzik a lap-pangva készülő vagy rombolva kitörő polgárháborút, mert a nagy társadalmi kérdésben világosan ismerik a megoldás módját. Nincs senkinek olyan átfogó és gyökeres reformterve, mint a miénk, de nem kezdünk vele

semmit, mert vagy nem ismerjük, vagy ami még nagyobb baj, nem is hiszünk benne.

Mennyi hősiességet, erényt, tiszta önzetlenséget, mennyi boldogságot és vagyont pazarolt el az emberiség az utóbbi években ostoba vagy örült ábrándokért, mivel mi sohasem voltunk helyünkön és mindig hiányoztunk ott, ahol az emberiség életbevágó ügyeiről döntöttek! Valóban nehéz megmondani, kit terhel nagyobb felelősség: hazugságtól és gyűlölettől elvakult ellenségeinket-e vagy minket, tájékozatlan és cselekvéstől irtózó keresztényeket. Igen, ez a helyes szó! Nekünk kellene a világot vezetnünk, de mi irtózunk a vezetéstől; nekünk kellene parancsolnunk, de mi húzódozunk a felelősségvállalástól; nekünk kellene harcolnunk minden hitványság, elnyomás, embertelen uszora és jogtiprás ellen, de mi vonakodunk a harcot megindítani és végigküzdeni.

A hivatalos Katolikus Akció azonban csak kiképző tábor, a nagy lélekműhely, ahol az új világot teremtő embert kialakítják és a harcra felszerelik, hogy azután mindenki a maga helyén, ahová sorsa, hivatása állította, legjobb tudása szerint végezze el az élettől neki szánt munkát, mert a háború nem a táborban folyik, hanem a tűzvonalban. A hivatalban, a parlamentben, a körteremben, a kávéházban, a szerkesztői asztalnál, a műhelyben, a községházán, az utcán, a vasúton, a köznapi társalgásban, a kaszárnyában, az iskolában mutassa meg azután mindenki, mennyit és hogyan tud sáfárkodni az Istentől kapott talentummal.

De ez még önmagában nem elég, mert az ilyen módszerrel csak egyeseket vagy kis csoportokat tudunk megközelíteni. Amde a rossz ma nem elszigetelten vagy szórványosan, mint régebbi szerencsésebb időkben, hanem szervezett tömegelő formájában működik, akár csak egy világhatalom, az élet minden megnyilvánulását a maga hatáskörébe vonja. A rontás hatóerejét a tökéletes szervezettség alig képzelhető arányokban fokozza fel, s azért nekünk sem marad más hátra, mint ezt a módszert alkalmazni. Az istentagadás és a szükségképen velejáró embertagadás a hódítás ezer fortélyával hálózza be a már

amúgyis súlyosan beteg tömegeket, akárcsak valami gombatelep, amely mindenhova beereszti gyökereit, ahol felszívható élet áramlik. Ezért kell a kegyelem hatalmát is társadalmi hatalommá szervezni. Azt mondhatná valaki: A kereszténység lényegénél fogva közösség és ma is mint közösség él, még oly felekezetekben is, amelyek a láthatatlan Egyház elvét tanítják. Igen, a dolog így áll, de csak bizonyos mértékben. Befelé csakugyan érvényesül a közösség elve, amit a sok egyházi hivatal mutat; a jó hívek között van némi lelki kapcsolat is, amely a hitbuzgalmi egyesületekben jut kifejezésre, de a világ felől nézve, mint társadalmi erő, alig jöhet számításba a démoni akció roppant fölényével szemben. A Katolikus Akció tehát csak akkor lesz teljes, ha a maga elveinek érvényt tud szerezni minden téren, világi ügyekben is, ahol súlyos kérdéseket a keresztény elvek szerint kell megoldani.

A keresztény társadalom legnagyobb része ilyen értelmű felelősséget és hivatást nem is érez, mert e tekintetben tájékozatlan. Mivel a keresztény kultúra lerontása nálunk még csak halkán, jóformán kézalatt folyik, a legtöbben a közvetlen veszélyt nem látva a szörnyű holnappal nem törődnek. Sürgősen és tervszerűen fel kell tehát világosítani elsősorban mindazokat, akik eleven közösségben élnek az Egyházzal és elszánt cselekvésre is kaphatók, ha belátják annak szükséges voltát.

Felelőtlen jó emberek

Csak az ábrándok világában élő, kezdetleges lelkek csodálkoznak azon, hogy minden társadalomban akad egy sereg olyan egyén, aki a felelősség tudatát elfojtotta magában és a bűnt tekinti az érvényesülés legjobb eszközének. Isten különös beavatkozása nélkül az ember mindig visszaélhet természetünk legszebb tehetségével, a szabadsággal. Bár egyesekre nézve ez a lehetőség végze-

tes, a társadalmi szervezet egészségét nem képes veszélyeztetni, amíg a többiek a bölcsesség hívei maradnak. Ma sem az a baj, hogy a hitványak és becstelének merészek, hanem az, hogy a jók részéről nem ütköznek akkora ellenállásba, amely a rend egyensúlyát biztosítaná. Talán elromlott a föld sava és kovásza és a rothadás hatalma ellen többé nincs orvosság? Igen, majdnem ilyen valami történt velünk és ennek az okát kell jól meglátnunk és tüzetesen kivizsgálnunk.

Bármennyire furcsán hangzik is, ki kell már egyszer kertetelés nélkül mondanunk, hogy az ember borzalmas kudarcáért elsősorban nem a hitványak, hanem a jók, nem a kallandorok, hanem a tisztességesek, nem az újpogányok, hanem a mai keresztények felelősek. Sőt az is egészen világos, hogy nem a szívünk romlott el és nem a jóságunk mondott csődöt, hanem az értés és belátás fogyatkozott meg döbbenetesen bennünk. Általában is mindig jobb a szívünk, mint az eszünk, de ma ez az aránytalanság valósággal minden képzeletet meghalad és kórtani tüneteket mutat.

Lássunk csak néhány kiáltó példát. Az egyik, bár egyetemi tanár és „fanatikus” katolikus, aki meg tudna halni a pápáért, de nem tudja megérteni, miért tiltja a pápa, hogy az állam egy enyhe műtéttel megakadályozza az értéktelen polgárok szaporodását. Egy másik gyakori áldozó és az áhíttától meleg minden szava, de azért harcos tagja olyan politikai mozgalomnak, amely teljesen félreismeri a kereszténységet. Mert nem látnak az álarc mögé, minden szellemi kórságot és világnézeti maszlagot bírálat nélkül felhabzsolnak, mint falánk óvodás gyerekek. Megisszák a lúgot és megeszik a mérgegombát, mivel megkívánták.

Talán még ezeknél is veszélyesebbek, mert töméntelen sokan vannak és tömeget képviselnek azok, akik a saját egyéni és családi ügyeiken kívül más semmi iránt komolyan nem érdeklődnek. Úgy hiszik, hogy a nagy közéletben ők nem szoroznak és nem osztanak, s mivel egészen leköti őket a napi gond, nagyobbakkal nem törődnek. A nemzet és a világ dolgaival csak annyiban

vesződnek, amennyiben a törvények és események megszokott életkörükbe betörnek és tőlük új alkalmazkodást követelnek. Mivel azonban a közösség egyre nagyobb részt foglal le magának az egyén életéből, a társadalmon uralkodó hangulat hullámmása legyőzi a közönyt minden-
kiben és könnyörtelenül sodorja magával a milliokat. Ámde a nyugati nemzeteket ma már nem lehet a közvélemény mellőzésével kormányozni s így a kisember nézete is roppant fontos tényező lesz, mihelyt tömeg-
akarattá erősödik.

Rendkívüli időkben csak azok tudnak helytállni az igazi emberi érdek mellett s csak azok nem veszítik el a fejüket, akiket a tudás vértete védelmez, de nem az a tudás, amelyre oly mérhetetlenül büszke tud lenni a mai kor gyermeke. Az a műveltség ugyanis, amelyet ma iskola, előadás és írás nyújt, a legrosszabb tudatlanságot nem szünteti meg. Mit használ a legszebb egyetemi képzettség annak, akivel egy tanár elhitette, hogy nem lehet megismerni az igazságot? Igen, lehet valaki híres orvos, bálványozott író, agyoncsodált művész, páratlan népvezér, verhetetlen katona és egészen közönséges, hitvány ember. Ez a művelt csőcselék ma legnagyobb átka a földnek. Mi keresztények pedig jórészt nekik engedjük át a közügyek irányítását, mert nem vettük észre, hogy ezek is egészen közelről érintik a Krisztusország érdekeit. Azért kell ma sok helyen a pusztá létünkért küzdenünk, ahol az ellenségnek szabadkezet engedünk, mert botor jóhiszeműséggel hitelt adtunk megtévesztő szavának.

Nyilvánvaló tehát, hogy nem minden tudatlanság mentesít a felelősségtől. A bűnös tudatlanság azonban egészen különleges vétek, mert az önhittség védelmezi az igazság világossága ellen. Talán az apagyilkosságot is könnyebben beismerik az emberek, mint a tudatlanságot olyan dolgokban, amelyekben mindenki szakembernek és tudósnak érzi magát. Hogyan is vallhatná be egy igazi pesti polgár, hogy ő nem tudja, mit kellett volna vagy kellene tenni a nemzet életének legfontosabb kérdéseiben! Amint az ujság olvasása egyáltalán nem elegendő ahhoz, hogy valaki igen szerényen is hozzá-

szólhasson a nemzeti élet egyetemes kérdéseire, éppúgy a kiskatéból megmentett néhány töredékes fogalom sem képesít senkit arra, hogy keresztény módon foglaljon állást az üdvösségét oly közélről érintő eseményekkel, áramlatokkal és egyénekekkel szemben. Ezért gondoskodik a tanító Egyház állandóan, hogy az új veszélyekre és tévedésekre figyelmeztessen. Mivel pedig ma a keresztény tanítást, az isteni bölcseséget az emberi hazugság minden oldalról támadja, az utóbbi időkben egyik pápai levél a másikat követi, akárcsak az első században az apostoli írások. Az igazság kiméretlenül éles fényzőnővel világított bele a pápaság abba a sűrű sötétbe, amelylyel a tömegszédítés előntötte a gondolat országát. Annál inkább kell erre a kötelező tudásra törekedni, mert minden szónak és cselekedetnek többszörös visszhangja támad környezetünk lelkében és szükségképen rontjuk nagy építjük azokat, akikkel naponta érintkezünk.

A mi feladatunk ma a fékevesztett örületnek gátat vetni és jaj a társadalomnak, ha mi keresztények is lemondunk arról az isteni küldetésről, hogy akár az egész megbomlott világgal szemben az emberiség jobbik énjét képviseljük. Ma nem arról van szó, hogy megértjük a világot és haladjunk a korszellemmel. A halállal nem lehet haladni, csak az étellel; az oktalansággal nem lehet haladni, csak a tudással. Számunkra, ha Isten pártján akarunk maradni, csak egy következetes magatartás lehetséges: szembefordulni a jelennel, hogy megmentsük a jövőt. Ezért kell tudnunk, mi az Isten nézete a mi korunk uralkodó elveiről, s az Isten nézete nem egyéb, mint az örök Róma tanítása. Ha csak tízen lesznek, akik mindenre elszántan hordozzák az igazság tiszta fényét, amikor százmilliók értelmé teljesen elborul a hazugság borzalmas éjjelében, a tíz igazért érdemes tovább folytatni a történelmet. Ha pedig a világ azt meri állítani, hogy hazugság nélkül nem lehet boldogulni az életben, mi csak azt tudjuk, hogy a tények véres bizonyossága szerint az igazság nélkül egyszerűen nem lehet élni. A felsőbbrendű tudás, a hit műveltsége ma számunkra létkérdés s aki nem tud e

hitért komolyan helytállni a fölényeskedő tagadók előtt, kénytelen lesz megszegyenülten elnémulni.

Mennyire másképen állna ma a világ, mennyi örült pusztulást és veszteséget elkerülhettünk volna, ha fele annyi gondot, fáradságot és lelkesedést fordítottunk volna az igazság megismerésére, mint amennyit ellenségeink szenteltek világnézeti dajkamesék beszajkózására. Akkor nem üvöltenők együtt a csöcselékek saját hallálos ítéletünket, akkor nem kellene késő bánattal beismerni botorságunkat, és a forradalom hiénái az ismertlenség sötétjében húznák meg magukat. Ha pedig a jó emberekben nem ébred fel az a felelősségtudat, amelyet eddig a tudatlanság fojtott el bennük, legyünk elkészülve, hogy a Gondviselés esetleg még keményebb, csontig vágó intésekkel fogja belátásra kényszeríteni őket.

A vatikán nyilatkozott

Nehéz sorsa van az igazságnak az emberek között. Azért is fordul az élet az emberek ellen, mert az élet nem lehet meg igazság nélkül, amelyet cselekednünk kellene szeretetben. A római két nagy szociális körlevél az igazság szava volt az igazságtalan gazdagokhoz és lázadó szegényekhez, akik jobban gyűlölik az embert, mint a bűnt az emberben. A szocializmus nem egyéb, mint a tömeglelkekben uralkodó kapitalista szellem forradalma a polgári osztály kapitalizmusa ellen. A forradalom győzelme után a rendszer nem is változott meg, mert csak annyi történt, hogy a nagytőkének a helyét az állam foglalta el, mint egyetlen vállalkozó, tulajdonos és munkaadó.

A Vatikán javaslata egyelőre nem kellett sem a Rockefellereknek, sem a proletároknak. Az lett a sorsa, mint az Evangéliumé, a világosságot nem fogadta be az emberi sötétség. Pedig a legfőbb erkölcsi tekintély biztos fennsőbbiségével mutatta meg a tulajdon szükségességét és

jogosságát, de mivel annak kötelezettségeit is meghirdette, nem kellett a birtokosoknak. Jóllehet olyan páratlan igazságossággal és tiszta szeretettel nem védelmezte senki a munkásság életjogait, mint a Vatikán, a proletárok mégsem álltak melléje, mert elítélte a bosszúállás véres forradalmát és a szocialisták újpogányságát.

Mi pedig ma már kézzelfoghatólag látjuk, hogy egész ragyogó kultúránk, minden büszke alkotásunk homokra épített palota volt, mert a rohanó haladásban az ember kultúrája ugyancsak rohamosan visszafejlődött. Közöségét és társadalmi rendet nem lehet létrehozni se tudománnyal, se technikával, se gazdagsággal, se forradalommal, ahhoz mérhetetlenül több kell. Ahhoz a közösséget akaró és azt szolgálni tudó emberek kellene. Ez az a felsőbbrendű emberfajta, amely ma Európában a látszat szerint kiveszöben van, pedig most van rájuk igazán szükség. Szocialista van itt bőven, mert az akárki lehet, de szociális ember csak az tud lenni, aki Istentől született. Az, aki megtalálja az elrejtett kincset, aki megszerezte magának a minden vagyonnál nagyobb isteni vagyonát az életnek. Az, akit megragadott és felgyújtott a pünkösdi vihar; akinek értelme és látása a hit birtokában végtelenre tágult és akinek szíve megtelt a krisztusi öröm erős borával. A szívből és emberségből kifogytak az igazi nyomorgók, a koldusok és proletárok. Rajtuk csak azok segíthetnek, akik jóságban és igazságosságban milliomosok. Emberfeletti emberek, akikben Istenből sugárzó erők feszülnek s az élet teljességét meghódították maguknak. Bensőséges, közösségekben vannak Krisztussal, akiben az istenség teljessége lakozik s azért tudnak közösséget teremteni az emberek között, mert azon nem keresni akarnak, hanem a saját bőségüket viszik bele, hogy mindenkinek mindene legyenek, amint Pál apostol meghatározta a szociális embert. De most olyan rendkívüli emberek kellene, akik csak magukat áldozzák fel a többiekért, mert tudják, hogy nekik az áldozat a legfőbb nyereség. Ők tudják, hogy a vagyon démoni varázsát csak az igazságosság hatalmával lehet megtörni, de rémuralommal és véres erőszakkal soha. Igaz, maga

az erkölcs és közjó követeli, hogy a gonosztevéket kivégezzék, de a bálványimádókat nem szabad kivégezni, azokat meg kell téríteni. Márpedig a mai társadalom nagyrésze, gazdag és szegény egyaránt a tőke bálványának szenvedélyes híve. Nem valami amerikai milliárdos vagy kartellvezér, hanem szocialista forradalmár író jelentette ki milliók nevében: A jövő vallása a technika. Ez világos beszéd, ebből értheti aki akarja, hogy a szociális kérdés lényegében és végső fokon vallási kérdés. Mind a kapitalista, mind a szocialista egy bálványt imád, amelyet az igazság Istene helyett faragtak maguknak. Azért a szocializmus nem is képes legyőzni a kapitalizmust. Győztes csak az a kereszténység lehet, amely mindkettővel szöges ellentétben áll és a társadalom isteni jogrendjét állítja helyre.

A két pápai körlevélben nem az a nagy újság, hogy megsemmisítő bírálatot mond a kapitalizmusról és a szocializmusról, hanem az a vád és parancs, amely a keresztényeknek szól. A szeretet emeli ezt a vádat, azért is meg nem fellebbezhető. Határozottan mondja, hogy sok keresztény az evangéliumot spanyolfalnak használta az uzsorarendszer bűneinek palástolására; számos pap hitvány viselkedésével rossz hírbe hozta és gyűlöletessé tette a vallást; a katolikusok nem ismerik felelősségüket, amellyel Istennek tartoznak a ránk zúdult bajokért; nem ismerik az Egyház tanítását, nem tudják, mi a kereszténység veleje és mit kell tenni a világforradalommal szemben; jobban olvassák bármelyik párt programját, mint az Egyházét és ezért nem tudnak sem magukon, sem másokon segíteni. Nálunk a helyzet talán még súlyosabb, mint bárhol másutt, mert aki nem zsidó, mind kereszténynek vallja magát, becsapják magukat és megtévesztik a közvéleményt. Időpazarlás lenne bővebben jellemezni ezt a tömeges képmutatást. A bűnt csak másban gyűlölik, de magukban nem; őszinteséget és igazságot csak másoktól követelnek, de maguktól nem; kegyelem és lelki élet nem kell nekik és fogalmuk sincs a szeretetről, az Isten országát éppúgy nem keresik, mint a vérbeli kommunisták, de azért keresztényeknek mondják

magukat. Pedig a kereszténység igazsága ma is olyan ép és egyetlen, életereje ma is olyan bőséges és termékeny, mint bármelyik században volt, de egy erkölcsileg súlyosan beteg, sőt végzetesen legyengült társadalomból még a hajlamosság is hiányzik, hogy a tiszta keresztény kultúra nagyságát megkivánja. Az újjáépítést új nemzedék fogja végrehajtani, amely a fertőző környezet rontó hatása alól kivonta magát, mert iszonyodik az álkereszténység szégyenletes nyomorától éppúgy, mint a szocialista pogányság sivárságától. A magyar ifjúságnak egy tekintélyes kisebbsége már megérti a megváltás nagy szükségét és Krisztussal szövetségben vállalja a küldetést az egész Magyarország megváltására.

Programmok nem jelentenek semmit a világban, de kevesek erős hite újjáteremtheti a föld színét, akár az Isten, akár a sátán képére. Az istentagadó is erős hitből él, hisz abban, amit bizonyítani nem tud. Hiszi, hogy nincs Isten és a vallás minden haladás legfőbb akadálya és a társadalom nyomorát csak akkor lehet megszüntetni, ha előbb eltűnik a kereszténység. Az értelem öngyilkossága ez a hit, de megdönteni csak azok fogják, akik az értelem parancsára hisznek Istennek és Krisztus erejének fegyverzetébe öltözve szállnak harcba a világgal. Ez az egyetlen igazi háború, amelyben nem a kenyér és a hatalom a tét, nem is a test, hanem az egész ember és az egész üdvösség.

A keresztény feladat ma sokkal nehezebb, mint sokan gondolják. Most már nem az áltudomány köntöskében hetvenkedő szabadgondolattal állnak szemben: azt a komoly tudomány birtokában könnyű levérni és elnémítani. A hivalkodó kétely ártalmatlan szellemi nátha ahhoz a lélekállapothoz képest, amely a mai istentagadást jellemzi. Ez már megszállottság, sátáni misztika, valami örület és közveszélyes bomlottság, amelynek egyetlen kielégülése a féktelen rombolás. Vele szemben a langyos polgári hitbuzgalom, az inaszakadt kegyesség, az ünnepekre szánt áhítat és hagyományból vállalt hit-hűség teljesen elégtelen. Az ilyen keresztények jobban teszik, ha kitérnek az ütközet elől, és ha lehet, olyan

helyre menekülnek, ahol a vihar nem teszi próbára gyengeségüket. Péter apostol a sátánt éhségtől ordító országnak mondja, tehát csak az álljon útjába, aki előtt a ragadozó fenevad is megjuhászodni kényelen.

A vakhit rontó hatalmát csak a felvilágosult hit törheti meg, az a hit, amelyik mérhetetlenül több világosságot ad az értelemnek, mint bármekkora természetes tudás. Az a hit, amely megmutatja az ember isteni értékét, méltóságát és nagyságát; megvilágítja az állam rendeltetését, a jó politika törvényeit, kultúra és közösség mibenlétét, a közösségszervezés módját és a társadalmi béke feltételeit. A szociális körlevelekben a legfőbb politikai műveltség kézikönyvét kaptuk. Olyan tudásvagyon ez, amelynek birtokában verhetetlen fölényvel tudunk helytállni és irányt mutatni az egész megbomlott világnak. De a mai keresztények legtöbbször erről a fölényről halvány sejtelve sincs, a hitből fakadó politikai tudásuk semmi és ezért nincs szavuk meg tekintélyük a világ előtt.

Valahányszor eddig nagy válság zúdult az Egyházra, a Gondviselés rendkívüli küldötteket és új szerzetesrendeket támasztott a bajok leküzdésére. Most ugyan a kereszténység helyzete félelmetesen súlyos és a rendkívüli beavatkozás mégis késik. Talán azért van ez így, mert Isten valami századokra szóló átalakulásra akarja rávezetni, sőt kényszeríteni az Egyházat. Aki a mélybe tud nézni, máris észreveheti ezt a legfelsőbb kezdeményezést. Egy új, hatalmas rend születik napjainkban, olyan valami, mint annakidején a lovagrendek voltak, de mégis lényegesen más. Fogadalmak, egyenruha, kolostor nélküli rend van kialakulóban: világiakból toborzódó apostoli rend. Államférfiak, munkások és kisgazdák, kereskedők és hivatalnokok, katonák és képviselők, tanárok és kalauzok lesznek a tagjai. Mindegyik abban a világi hivatásban marad, amelyben kenyerét keresi, egészen a világban élnek, de egészen Krisztushoz tartoznak. Magányuk az évi lelkigyakorlat és elmélkedés az imádságuk, kolostori fegyelmük az erkölcsi tisztaság védőfala a szív körül, szabálykönyvük az apostoli szeretet törvénye,

annak minden részletes parancsával, és tudományuk az örök igazságok szerint megérteni és megoldani a mai ember problémáit.

A mai ifjúságnak ebbe a rendbe kell lépnie, ha úgy szereti hazáját, amint Isten parancsolja.

Amit legelőbb tenni kell

Aki csak törvényekben, rendszerekben és számokban gondolkodik, ma vajmi könnyen elhitheti magával, hogy a szociális kérdést a Katolikus Akció és Egyház nélkül is tökéletesen megoldják, amint azt számos, nem egyszer katolikus nyilatkozatokból is hallottam. Azt mondják, ma már mindenkiben megvan erre a teljes készség, a munkaadókban és államban éppen úgy, mint a munkásságban. Azt hiszik, a lényegről egészen felesleges tovább beszélni és írni, mert csak a végrehajtás módozataira vonatkozólag lehet az érdekeltek között eltérés. Így beszél mindenki, aki meg van győződve, hogy megfelelő közellátási politikával egy csapásra leszerelhetjük a forradalmat és a jól megszervezett fogyasztás elnémit minden elégedetlenséget. Bár a most lejátszódó és várható világesemények hatása a gazdaságra egyelőre valószínűtlenné teszi az ilyen vérmes remények gyors teljesülését, annyi bizonyos, hogy megvan a társadalomban a komoly szándék a szociális kérdés rendezésére. Amint azonban az eddig látott számos kísérlet mutatja, a jószándék még nem jelent hozzáértést is, és a társadalompolitikai törvények műszakilag tökéletes végrehajtása sem hozza meg a kívánt eredményt. Olyan feladat ez, amelyet tökéletesen és maradandóan csak isteni erők birtokában lehet megoldani s azért a mi apostoli munkánkra akkor is szükség lesz, amikor mások mindent elkövettek már a társadalmi béke helyreállítása érdekében.

Mielőtt tüzetesebben meghatározzuk a mi szociális teendőnk mibenlétét, legalább vázlatosan látnunk kell, milyen irányt vett a legutóbbi időben a társadalmi fejlődés.

Egyházunkkal szemben elfogult emberek is kénytelenek ma már elismerni, hogy a helyesebb szociális gondolkodás és a reformakarat kialakításában nekünk is jelentős, sőt egyenesen döntő szerepünk volt. Tudományos téren a forradalmi mozgalmak tévedéseivel szemben eredményes munkát egyedül mi végeztünk, mert amikor a szabadgondolat nevében folytatott szellemi tatárjárás következtében a társadalom nagyrésze teljesen elvesztette tájékozódási képességét és amikor a valóság biztos talajáról a legvadabb tévedések örvényébe csúszott, egyedül a katolikus Egyház őrizte és hirdette azokat az igazságokat, amelyek nélkül emberi közösség és társadalmi rend fönn nem állhat. Ennek a világosságnak birtokában egyrészt elvi alapon a tudomány fegyverével semmisítettük meg mind a kapitalizmus, mind a szocializmus tudományát, másrészt megmutattuk a helyes társadalmi rend mibenlétét és felépítésének módját. Ugyanakkor pontosan megmondottuk, milyen romlás fenyegeti az emberiséget, ha idejében nem tér észhez. A megtérés nem történt meg és az összeomlás bekövetkezett, de az Egyházat némasággal vagy megalkuvással senki sem vádolhatja, bár a keresztények közül nagyon sokan hódoltak meg a zsarnok közvélemény előtt. A Vatikán páratlan tekintélyének éles fénye számtalanszor hasított bele abba a szellemi éjszakába, amelyben egyre nagyobb gyorsasággal vonultak fel a pusztulást hozó viharfelhők. Folyton csak azt hajtogatta ez a hitetlen társaság, az egyetemek bölcsei, az írás mesterei, a népgyűlések recsegő hangú táltosai, műveltek és barbárok egyformán azt harsonázták, hogy ők csak a tényeknek hisznek. Most itt vannak a tények és könyörtelen világossággal mutatják meg az isteni valóságtól függetlenített humanizmus, a technikai vívmányok, a magasfokú oktatás, a szociális alkotások, a forradalmak és a rengeteg szervezés, egyszóval a kultúránk egész ürességét. Nagy rohanás volt ez — a semmibe. Ez is tény, mégpedig olyan, amelynek logikája az isteni világrend érvényét igazolja, mert az összeomlás ennek a rendnek a törvényei szerint ment végbe.

A szociális kérdést nem egyedül a szocialisták fedezték fel, elsősorban a marxista mozgalom nyomása kényszerítette az államokat és a világ közvéleményét arra, hogy vele foglalkozzanak. Marx tudományos alkotása, amely tévedései ellenére is kétségtelenül nagyszabású volt, önmagában nem lett volna elegendő, ha az írást és embereket nem hevíti egy hatalmas erkölcsi szenvedély. Marx tudatosította a dolgozó tömegekben, hogy a kapitalista rendszerben a munkás és emberi munkaerő csak árucikk, mint a vas, a búza meg a szerszám. Az emberi méltóság megsértése és eltiprása miatt lázadó proletárság a szocializmusban vélte megtalálni azt a szellemi és politikai erőt, amely neki teljes elégtételt szerezhet.

A mozgalom világnézete egyébként teljesen azonos volt a polgári osztályéval. Minden önálló bírálat nélkül magáévá tette a divatos anyagelvűséget, amit akkor szelvében-hosszában tudományos vívmánynak tekintettek. Egyideig ez is előnyére volt, de azután végzete lett, mert az addig vallási szempontból közönyös tömegekben tudatosította a hitetlenséget és lehetetlenné tette számukra az erkölcsi felemelkedést. Amilyen erős volt a bírálatban a szocializmus, olyan gyámoltalannak bizonyult az alkotó, az új rendet építő gazdaságpolitikájában.

Egyrészt a kapitalizmus belső válsága, másrészt a szocialista kísérletek balsikere a szociális reformra irányuló törekvéseknek teljesen új irányt adott. A tekintélyi kormányzat alatt lévő államok éppen úgy, mint a legtöbb demokrácia a megoldást a hivatásrendiség valamilyen formájában keresi. Az egész szabadelvű korszakon át az eszmét töretlenül csak a katolikus tudomány hirdette, meg a német romantikus iskola. Ma még nehéz eldönteni, mekkora részünk van abban, hogy a hivatásrendi gondolatnak ismét nagy tekintélye van a világban, de annyit biztosan látunk, hogy számos szakembert és politikust egyedül a kérdés beható és tárgyilagos megismerése kényszerített erre a szemléletre. Rengeteg félbeszélés, költséges és céltalan kísérletezés után felfedezték, amit mi mindig tudtunk és hirdettünk. Igazán nincs mit szégyenkeznünk a szociális tudományok képviselői

előtt, de teljes megnyugvással sem nézhetjük ezt a nagy érdeklődést a rendi gondolat iránt. Rooseveltt a New Deal tervezetében, a fasizmus a Charta del Lavoro-ban, a franciák az egyeztető bizottságokban, a nemzetiszocialisták a munkafront megszervezésével, Salazar az új államprogramjával és a legújabb svájci szociális mozgalom a kibontakozást többé-kevésbé mind a rendiség vonalán keresik, amikor a tőke és a munka egymás ellen folytatott áldatlan harcát véglegesen meg akarják szüntetni és a két osztályérdekkel szemben a közérdeknek igyekeznek érvényt szerezni. A jövő fogja megmutatni, mennyire sikerül majd e kezdeményezések alapján az igazi hivatásrendiséget kialakítani, mert amíg a rendek csak az államhatalom egyszerű végrehajtószervei lesznek, szoros értelemben vett rendiségről nem beszélhetünk. Amint Amerikában a nagy tőke feleslegessé tette a szociális küzdelmeket a 3—5, sőt 20 dolláros napibérékkel, nem nehéz elképzelni, hogy egy napon az állam fogja biztosítani nálunk is a békebeli értékben számított 5 pengős legkisebb napibért. Ma ugyan rendkívüli viszonyok között élünk és a munkaerő hiánya miatt a mezőgazdaságban is hihetetlen magas napszámot kénytelen fizetni a termelő, de a magnagyobbodott országban a háború után lényegesen nagyobb lesz a kereseti lehetőség és a szaporodás csökkenése következtében állandó lesz a kereslet munkás után. E jelenségek összehatása minden valószínűség szerint a magas bérek állandósulását eredményezi, ami merőben gazdasági szempontból nézve, a szociális kérdés megoldását jelentené, ha az csak gazdaságpolitikai feladat lenne. Mivel azonban itt lényegesen nehezebb problémával állunk szemben, akkor is szükség lesz a mi apostoli munkánkra, amikor mindenütt intézményesen bevezették már a rendiséget.

Több okból nélkülözhetetlen ez a mi sajátosan keresztény szociális apostolkodásunk, de ezek közül most csak a két legfontosabbat emeljük ki:

a) Az első az a végzetesen hamis életlátás, amely a mai emberek nagy többségében kialakult. A polgári szabadgondolat és a szocializmus az emberek szellemi

látókörét ijesztő és példátlan módon összeszűkítette és ennek folytán a mindenségből, az életből csak a legszegényebb részletet, az anyagi és érzéki valóságot látják, semmi mást. Nem lelki szegények ezek, hanem végső szellemi és erkölcsi inségben vergődő szegény lelkek, akiknek egész figyelme, aggodalma, törekvése, vágya, szerelme és értékelése csak az anyagi jólétre összpontosul, mert az élő vagy élettelen anyagon kívül más valóságot egyáltalán nem ismernek. A marxizmusnak rettenetes hagyatéka ez, és hatása alól az újabb keletű világ-nézetek sem tudnak szabadulni. Ha ez megvállósulna, a társadalom és az állam egyetlen óriási hízaló intézet lenne, ahol az élet egész bölcsességét egy rövid mondat tökéletesen kifejeznék: az a legszerencsésebb ember, aki legkevesebbet dolgozik és legtöbbet élvez. Műveltek és műveletlenek ajkáról a teljes meggyőződés hangján, mint valami szent hitvallást halljuk szüntelenül ezt a vallomást. Amellyik társadalomban pedig ez a felfogás általánosan uralkodó lesz, az megérett a bolsevizmusra.

Ez a szellemi és erkölcsi elnyomorodás a mai proletárnak legnagyobb szerencsétlensége. Ezt a nyomort a legtöbb már nyomornak sem érzi, sőt szemükben az egyetlen, magától értetődő okosság, és egyáltalán nem tekintik veszteségnek, ha valaki életigényeit leszorítja. Ezzel a szocialista emberfajtaival állunk ma végsőkig menő közelharcban és benne testesül meg a mi korunk jellegzetes eretnoksége: a teljes érdektelenség a léleknek és szívnek kultúrája iránt. Mint a szovjetben működő egyik rendtársam jellemezte: Gépember, gondolkodás és szív nélkül. Az ilyen jólét pedig ha megvalósul, huzamosabb ideig meg nem állhat, sőt egyenesen megsemmisíti önmagát. Másszóval az anyagi jólét állandóságát csak a lelki jólét erős fegyelme képes biztosítani. Ahol ez nincs meg, ott a féket vesztett szenvedélyek esztelen zsarnoksága lesz úrrá az élet fölött; ott az erő romboló erőszakká szilajodik és az általános erkölcsi züllésben elpusztul az anyagi jólét is. A materialista életlátásnak mindez szükségszerű következménye: az erkölcsi műveltség hiánya miatt egyre nagyobb lesz a társadalmi feszültség;

ebből viszont forradalmak és háborúk születnek, megáll a termelés, az emberélet, munkaerő és tőke borzalmasan elfogy, és az egyetlen úr az éhség marad. A társadalom minden rétegét erősen megfertőzte már ez a szellemi kór, de a munkásságnak egyenesen hitvallása lett a szocialista propaganda és nevelés folytán. Ha ilyen emberek forma szerint be is vezetik a rendiséget, abból komoly reform mégsem lesz, mert az igazi rendiség éppen az erkölcsi értékek uralmát jelenti a dolgozó társadalomban, de materialista alapon gondolkodó és cselekvő társaságtól mélyreható erkölcsi erőfeszítést várni nem lehet. A munkásságnak a rendi önkormányzatban döntő szerepe lesz, és ha szellemisége egészségtelen, a neki jutott hatalommal éppen úgy vissza fog élni, mint a szakszervezetekben tette. A szakszervezet ugyanis, ha csak érdekvédelmi alakulat maradt volna, a munkásságnak, sőt az egész társadalomnak nagy szolgálatot tett volna. A valóságban azonban hitoktató iskola lett, ahol a kereszténységet gyökerestül kitépték a lelkekből és helyébe a legvaskosabb vallástalanságot ültették.

Amikor tehát nagyon sokan csak azért választják a hivatásrendiséget, mert benne látják a szociális kérdésnek politikai és műszaki szempontból leginkább megfelelő megoldását, nagyon résen kell lennünk, hogy a régi komédiát ne adják elő új rendezésben. Ezért van szükség a mi apostoli munkánkra a szociális reform előkészítésében és végrehajtásában.

b) Ennek a munkának mibenlétét még közelebbről is meghatározhatjuk. Se a kapitalista, se a szocialista ember nem ismeri a társadalom természetes és kívánatos életformáját, mert hosszú idő óta annyira állandósult és intézményessé lett a rendetlenség, hogy az igazi rendről már fogalmunk sincs. Aki erről beszél, azon úgy csodálkoznak, mint a golyvások falujában egy ép nyakú emberen. A természetből parancsolt, kívánatos életforma a szervezett közösség, amelyet a szociális igazságosság és a szeretet törvénye tart össze. Más alapon valódi közösséget létrehozni nem lehet. XI. Pius különösen hangsúlyozza, hogy még a tökéletesen kiszolgáltatott igazság

sem teremt teljes közösséget az emberek között, ha hiányzik belőlük a szeretet. A legfőbb szeretet Krisztus Urunkban testesült meg s azóta egy emberfölötti személyes kapcsolat van az emberek között, mert az Istenember mindegyikünkkel jogilag azonosította magát, amikor kijelentette: amit a legkisebbnek cselekedtek atyámfiai közül, azt nekem cselekedtétek. Isteni életlátás, isteni indítók és erők nélkül nem lehet okosan és tökéletesen elrendezni az emberi dolgokat, mert amint az egyén testével-lelkével az isteni valóságban és világrendben gyökerezik, éppen úgy a társadalmi élet is belőle fakad és csak benne állhat fönn. Ebből kiszakadva az egyén és tömegek élete igazában nem élet, hanem szálnalmas és ostoba vergődés, egyik nyomorúságból a másikba.

Mégha ezzel a materialista szemlélettel meg is teremtik a rendiséget, az nem lesz egyéb, mint a szocializmus valami újabb kiadása. A közösség alapja ugyanis csak az emberi személyiség helyes értékelése lehet. Könnyű elgondolni, micsoda zsákutcába kerül az a nemzet, amely az embert csak szép szóke állatnak tekinti (Nietzsche). Ennek megfelelő lesz a magatartása önmagával, az ifjúságával és a többi emberekkel szemben. Nevelési rendszerét, erkölcsi felfogását és jogrendjét ez az embertelen emberlátás sugalmazza és egész kultúrája a kultúra egyenes tagadása lesz. A legjobb esetben az ilyen emberekből könnyűszerrel fegyelmezett tömeg lesz, de nem közösség, mert ennek lelke az egymás iránti tisztelet, az ember isteni hasonlatosságának és rokonságának vallásos megbecsülése és a kölcsönös felelősség tudata. A kollektivista rendiséggel szemben áll a keresztény perszonalista rendiség, amely a közjót is a tagok személyiségének szolgálatába állítja. Minden más megoldás csak a rendiség torzképe lesz. Egy újabb szociális eretnokség fenyegeti most a világot, de legyőzni csak akkor fogjuk, ha az eredeti rendiség felállítását magunk kezdeményezzük.

Szívós és nagyvonalú munkát kell végeznünk, amíg az összes társadalmi rétegeket és osztályokat megnyerjük az új gondolatnak. Jóllehet a rendiség elsősorban azt

célozza, hogy a proletársorsból kiemelje a munkásságot, mégis minden valószerűség szerint ez az osztály éppen olyan keményen fog ellenállni a reformnak, mint akár a kapitalisták. Az osztályharc elve és szenvedélye mély gyökeret vert a munkások lelkében a sok évtizedes szocialista nevelés folytán. Ezt a mesterségesen kifejlesztett ellenállást le kell győznünk, mert a munkásság javarésznének készséges csatlakozása nélkül a rendiség reformját végrehajtani nem tudjuk. Ez a hatalmas tömeg öntudatra, szervezett erejének megérezésére ébredve történelmet csinál, tehát nélküle vagy ellene a sorsát intézni nem lehet. Ennek az osztálynak világforradalma tartja iszonyú ostrom alatt az Egyházat, és a beléje vert tévedések, a szocialista messianizmus, meg a féktelen gyűlölet hajtja újabb és újabb rohamokra a kereszténység ellen. Lelke át van itatva, meg van részegítve a diadalra vezető végső harc mámorától. A hamis dogmák e tömegekben érzelemtől tüzes eszmévé lettek, és a szerencsétlenek vakon meg vannak győződve, hogy a rombolás hallatlan erői, amelyek bennük feszülnek, az igazságosság rendjét fogják felépíteni. Ilyen hittel szemben a legragyogóbb tudással és művészettel előadott beszédek is hatástalanok maradnak, mert az eleven és konok hittel szemben a szó varázsa erőtlenség. Olyan belső forradalom kell átesniök, amely mostani eszmevilágukat teljesen összerombolja és valami egészen újat teremt beléjük. Csak akkor fognak megtérni, amikor a megváltás, az Isten, a kegyelem és az újjászületés egész lényüket megragadó és lenyűgöző élmény lesz bennük és nem pusztán tiszta fogalmakban kifejezett, de elvont igazság. Nekik a szocializmus élmény s azért csak egy hatalmasabb élménnyel győzhető le. Ámde erre csak a zárt lelki-gyakorlatban tehetnek szert és sehol másutt. Abban a környezetben, amelyben ők élnek, abban a rontással telített légkörben a legnagyobb igehirdetők szava is néhány óra múlva vértelen emlék marad és varázsa elillan életük szomorú valóságának szorításától. A rossznak, az anyagnak, a gyűlöletnek, a gúny zsarnokságának bűvöletéből akkor fognak kiszabadulni, amikor több

napra egészen más, a hétköznapival egyenesen ellenkező környezetbe kerülnek. Ez pedig nem más, mint a zárt lelkigyakorlat.

Talán sokan kételkedve fogadják ezt a javaslatot, mert valószínűtlennek tartják a sikert. Azt hiszik, a munkásság lelkigyakorlatra nem kapható, és ha felállítjuk számukra az új Manrézát, az érdeklődés hiánya miatt hamarosan el is adhatjuk. Akik így gondolkoznak, ezen a téren még semmi tapasztalatot sem szereztek. Mi már nem egy ilyen kísérletet tettünk emberfölöttien nehéz viszonyok között, akkora eredménnyel, amilyenre álmunkban sem mertünk gondolni. Olyan helyen is tartottunk lelkigyakorlatot, ahol a szomszédságban egész dél előtt egy rezesbanda gyakorlatozott pokoli zajjal, és az embereink mégis szerzetesi komolysággal viselkedtek egész nap. Volt nem egy eset, amikor úgy kellett kezdenem az elmélkedéseket: Barátaim, nem tudok rajtatok segíteni: mi itt a földön már nem sokat várhatunk se a jelentől, se a jövőtől, de legyünk okosak, józan magyarok és ne dobjunk oda mindent az ördögnek! Ha a testünket meg is eszi a nyomor, legalább a lelkünket, az üdvösségünket ne vesztegezzük el. Azt mondták a nyomorultak: Ez becsületes beszéd, meghallgatjuk az urat, és a harmadik napon úgy gyóntak, mintha elsőáldozásra készültek volna.

Ha a forradalmak után bekövetkezett keresztény irányzat vezetőiben lett volna elegendő valóságérzék, már régen állnia kellene legalább egy ilyen intézménynek valahol a főváros peremén, egy csendes telken, csak a munkások részére. Hol állnánk ma a fővárosban, milyen más lenne ma a gyárak szellemi légköre, mennyire hitelét veszítette volna a szocializmus és kommunizmus a munkások szemében, ha évente csak kétezzer proletár végzett volna ilyen lelkigyakorlatot! Minden üzemben, a szocializmus legerősebb váraiban és harcospapjai csoportok működésének és olyan eredményes papi munkát végeztek volna, amelyet a legjobb lelkipásztorok légiójától sem várhatunk.

Ha nem akarjuk, hogy a holnapi államban egyedül

mi legyünk az üldözött eretnekek, sietve meg kell teremtenünk a magyar munkásság lelkigyakorlatos otthonát.

Új középkor küszöbén

(Papi eszmélődés.)

Többszörös oka van annak, hogy a kereszténység a mai életben annyira sarokba szorult, sőt a tömegember szemében egyenesen jelentéktelenséggé zsugorodott. Valósággal kinyomtak bennünket a világból, és ennek egyik oka a katolikus hívek és papság magatartásában található meg. Amint a franciák mondják: A távollévőknek soha nincs igazuk. Ez a mi esetünk is, mert a következményekkel terhes döntések mind nélkülünk történtek és éppen ezért szinte kivétel nélkül mind ellenünk is voltak és a lelki meg a közélet felbomlását siettették. A Vatikán világosan látta és látja a helyzetet és a megoldások útját is megmutatta, de szava nagyrészt súlytalannak bizonyult, mert a küzdő Egyház tisztikara, a papság nem volt abban a helyzetben, hogy akkora társadalmi erőket mozgósítson, amelyek a katolikus gondolatnak kellő módon érvényt szereztek volna. Legjobb híveinktől is halljuk a kínos szót: Belátjuk, hogy a mai történelem legfőbb ügyeiben, a közélet alapvető kérdéseiben egyedül Rómának van igaza, de mit használ ez, ha nincsen elegendő hatalma, hogy végre is hajtsa, amit hirdet és akar. Hisznek az Egyháznak, de gyengesége miatt nem tudnak bízni benne. Igen sokan közülünk annyira nevetségesen rövidlátók, hogy még ezt a tényt sem hajlandók tudomásul venni.

Teljes világosság kedvéért a számos probléma közül csak egyet ragadjunk ki: a családi kultúra ügyét. A forradalommal szemben rendületlenül és meggyőzően védelmeztük a tulajdonjogot. Egyik perdöntő érvünk az volt, hogy a család intézménye nélkül meghal a kultúra, viszont a család szilárdsága és jóléte tulajdon nélkül el sem gondolható. Ez a tétel önmagában elegendő cáfolata min-

den szocializmusnak, de a forradalom mégis diadalmasan tört előre XIII. Leó szociális aranybullája után is, mert ugyanakkor nem indítottunk általános harcot a fönnálló kapitalista tulajdonrendszer ellen, amely intézményesen rombolta szét a családi élet alapjait. A szocializmus mozgalom volt és cselekvés, és vele szemben hatástalan maradt az igazság, mert náluk a szót nem követték elhatározó és nagyszabású cselekedetek. Egyesek ugyan a papság soraiban is akadtak, akik elszántan vetették magukat az örvénybe, de a többség távol maradt a küzdelemtől. Most azután itt van a képtelen kavarodás, amelyből új társadalmi életforma születik majd, és féltő, hogy az új ember lelkéből a démon arca vigyorg ránk boldogtalanul, de fölényesen. Eddig úgyahogy megtúrt kisebbség voltunk, akkor pedig üldözött nyáj leszünk, amely mindennap hősieles küzdelmet folytat a pusztá létért.

Lehetséges azonban, hogy a helyzet egészen más módon alakul. Lehetséges olyan fordulat is, amely nagy alkotó munkára ad alkalmat és egy új kultúra alapjait rakhatjuk le isteni tervek szerint. Akkor államot, alkotmányt, közgazdaságot, társadalmat kell szerveznünk és új művészetet meg sajtót kell teremtenünk, az evangéliumi kultúra örök törvényei szerint, korszerű formában. Most a kisebbségi sors fojtogató hangulata fekszi meg a lelkünket és lefogja bennünk a hódító lendületet, ami nélkül nem érdemes papnak lenni. Sem a volt nagyságnak emléke, sem a jövőendő álma nem nyugtalanít bennünket úgy, hogy a világ figyelmét is megragadó vállalkozásokba fognánk az egész élet meghódítására. Pedig ha az egészet nem akarjuk, a kevesebbet is elveszítjük és a pásztorok is elfogynak, ha máshová pártol a nyáj zöme. Ma egész figyelmünket leköti a megmaradt gondozása és a többiek közül csak ritkán sikerül egyet-egyét az akolba terelni, éppen azért állandóan rettegünk, hogy egy napon egész vetésünket letarolja az újpogányság kíméletlen hatalma. Mindez pedig azért következett be, mert nagyon megfélelkeztünk arról, hogy teljes lelki eredményt csak akkor érhetünk el, ha

az egész kultúra irányítása is a kezünkben van, akár közvetlenül, mint a középkorban történt, akár közvetve, világi híveinken keresztül. Ámde minden kultúrának alapja a gazdaság és annak szervezeti formája, egész társadalmi és jogi fellépése fokmérője a mindenkori lelki műveltségnek is. A római-hellén társadalom kétségtelenül sokra vitte művészetben, irodalomban, műszaki haladásban, közigazgatásban és kereskedelemben, de valójában súlyosan elhibázott volt az egész, mert a kenyeret rabzolga munkájából szerezte. Mindennapi tapasztalásból tudjuk, mennyi lélek szenved hajótörést a pénzen, mennyi becsület és tisztesség vész el a vagyon miatt! Minél nagyobb a gazdagság, annál kevesebb az igazságosság és erkölcsi jóság. A gazdasági siker kedvéért mindent odadobnak az emberek és a nyomor mindig a nagy kerítő lesz a földön. Nem csoda, hogy az Evangélium lapjairól szinte viharzik az Isten gyűlölete a gazdagság démona ellen. Pedig a múlt században ez lett a világ és a kultúra korlátlan hatalmú császára és ennek törvénye szerint rendezték be az életet. A szabadelvű jogállamban, amit a kor egyik legfőbb vívmányának tekintettek, a legfőbb közéleti viták eldöntését a jogelv alkalmazása helyett az erőszakra bízták, amint a tőke és a munka harcának százados története mutatja. Ez a mi kultúránknak egyik végzetes belső ellentmondása: jogi és erkölcsi kérdést nem tudtunk jogi úton megoldani, mert hiányzott hozzá az elegendő erkölcsi műveltség. Kilowattban és lóerőben töméntelen milliárd energiát termeltünk, de jogot és igazságot jóformán semmit, sőt ami volt, azt is elherdáltuk. Másszóval ez a mai életkeret, amit az emberek Isten ellenére csináltak, nem az embernek való. Romlást és halált sugárzó környezet ez, ahol a természettörvény magatartása állandóan hősies erőfeszítést követel a legjobb szándékú emberektől is. Éppen azért természetellenes, mert aki lelkét akarja benne művelni, annak állandóan emberfeletti nehézségekkel kell birkóznia. A lélekmentés pedig csak akkor könnyű, ha az egész kultúra a lelki jólét szolgálatába áll és azzal teljes összhangban van.

A hivatásrendiség az a társadalmi és közgazdasági rendszer, amely megszünteti mind a kapitalizmus, mind a szocializmus belső ellentmondásait, és általa lesz a szociális igazságosság törvénye, a legfőbb gazdaságpolitikai elv. Az embert újból a gazdaság fölé emeli és ezzel megvalósítja az emberi és a gazdasági érdek összhangját. Az erkölcs hatalmával töri le az uzsora mohóságát éppúgy, mint a lázadó tömeg szenvedélyeit. Nincs tehát sürgetőbb lelkipásztori érdek, mint az új rendiség győzelmét minden eszközzel siettetni. De azért is a mi érdekünk, mert a feladat oroszlánrésze reánk hárul. A legjobb elmélet is írott malaszt marad, ha nem megfelelő emberek képviselik azt. Hatványozott mértékben áll ez a mi programmunkról, amelynek végrehajtása egészen új vezetőréteget kíván a társadalmi élet minden szintjén. Nekik kell elfoglalniuk a gazdasági szervezet és a közélet minden fontosabb gócpontját. Ez még akkor is szükséges lenne, ha sikerülne a társadalom nagy többségét vallóban kereszténnyé tenni, holott ez teljesen valószínűtlen, de nem is szükséges. Ide csak egy áttörésre alkalmas kis tábor kell, de ezt összegyűjteni és kiképezni a papság feladata, s azért nekünk kell egész egyéniségünkkel a mában képviselnünk a megváltást ígérő holnapot.

Néhány évvel ezelőtt igen nagy feltűnést keltett Franciaországban P. de Broglie egy tanulmánya a hittudomány és államtudomány belső összefüggéséről. Végső következtetése az volt, hogy ma a hittudósoknak kell új államtudományt teremteni, ha a világ politikai gondolkodását ismét helyes irányba akarjuk terelni. Másszóval ez annyit jelent, hogy a közélet ügyeinek elméleti ismerete nélkül minden pap csak félember. A szaktudósok mindig kevesen lesznek, de munkájuk eredményének lényegét köteles mindenki jól ismerni, aki komolyan bele akar szólni abba a szellemi kavargásba, amely ma az egész vonalon tapasztalható és a sokat emlegetett kibontakozást lehetetlenné teszi. A szociális eretnokségek egyúttal hitbéli tévedések is, és csak az képes velük eredményesen megküzdeni, akinek szellemi fegyverzete sokkal jobb, mint az ellenségé. Egyáltalán nem

elég azonban megcáfolni a tévedéseket, mert ezzel jóformán semmit sem érünk el. Sokkal fontosabb tudni a keresztény társadalomtan pozitív részét, amely az állam mibenlétét, a család értékét, a helyes államszervezés alapelveit és a hivatásrendiség felépítését tartalmazza. Ezeket megfelelő formában már a hitoktatásba bele kellett volna fűzni, mint annak lényeges részét. Ezt a mulasztást is majd akkor fogjuk helyrehozni, amikor emberi számítás szerint elkéstünk vele.

Amint őseink tanították valamikor Európa népeit földet művelni, úgy kell nekünk a mostaniakat rávezetni, hogyan kell közösséget szervezni tömegemberek milliósából. Ehhez azonban ugyanolyan küldetéstudat kell, mint az ősöké. Az a tudat kell, hogy mi vagyunk a társadalom első rendje és éppen azért csak nekünk van jogunk beszélni és irányítani a fő emberi ügyekben. Ez nekünk a hivatással járó kiváltságunk és műveltségünk szerint tartozó jogunk, annál is inkább, mert forrása a kötelesség, hogy a népeket az isteni kultúra magaslatára vezessük. Műszaki kérdésekben ugyan nem vagyunk illetékesek, de most nem is ez a fontos. A törvények szövegezését és végrehajtását, a kamarák fölállítását, a rendek szervezését végezzék el a világiak, de a törvények és a rendi élet szellemét nekünk kell sugalmaznunk, mert a hivatásrendek fölött álló első rend mi vagyunk. Amíg azonban ezt a szerepet nem igényeljük, nem is jutunk hozzá, pedig senki olyan mély szellemi kiképzést nem nyer, mint mi. Senki a jellem formálására annyi időt és fáradságot nem fordít, senki a lelkiismeret ügyeit tudományosan és gyakorlatilag olyan komolyan nem veszi, mint mi. Senki a teljes igazságosságra, az erkölcsi műveltségre oly elszántan nem törekszik, mint mi. Senkitől a hivatás vállalása annyi áldozatot és kemény lemondást nem követel, mint tőlünk. Ezért vagyunk mi az első rend, amelynek kötelessége a vezetés és nem az elvonulás a közéletből a paplak meg a sekrestye szűk világába. A világ fiainak szemében a félszeg papság az eszmény, mert nekik az a legkényelmesebb lelkész, aki hivatalában üldögélve nem zavarja köreiket. A társasági életet folytató szalon-

abbét is szívesen látják, mert a maguk fajtájának tekintik, de nem hallgatnak rá. Arra azonban felfigyelnek, aki az állami, gazdasági vagy községi élet ügyeibe hozzáértéssel tud beleszólni, amikor az erkölcsi és nemzeti érdek megköveteli, s aki hivatásának páratlan függetlenségét mindig a közjó szolgálatába állítja.

Ma azonban valami nyomasztó kisebbségi érzés lepté meg a katolikus lelket. Beletörődünk a buta kényszerhelyzetbe s azért a világ is majdnem úgy tekint bennünket, mint egy korszerűtlen eszmevilághoz ragaszkodó szekta csendes pásztorait. Ezt a felfogást gyökeresen meg kell változtatnunk és győzhetetlen akadályá kell lennünk azok számára, akik Isten ellenére, tehát az emberek vesztére szeretnék berendezni a világot. Bizony elég alkalmat adtunk eddig arra, hogy bennünket sokan egy letűnő világrend maradványainak, romantikus régiségek őreinek tekintsenek, mert a jelentől elfordultan a múltnak dicsérői lettünk. Mint alvajárók mozogtunk benne, akik nem vesznek tudomást az idő haladásáról, vajmi gyakran hallatlanul együgyűen ítéltük meg a körülöttünk végbemenő eseményeket és a közélet magaslatain szereplő egyéneket. Vagy gyerekesen hiszékenyek vagy öregeken bizalmatlanok voltunk velük szemben és ritkán hidegen tárgyilágosak. A bizalmatlanság mindenestre helyesebb magatartás lenne, mint a tájékozatlanság. Aki az élet hatalmas sodrába irányítóan akar beleavatkozni, annak a való helyzetet kell tüzetesen ismernie. Bele kell élnie magát a kortársak lelkiállapotába, hogy mindenkinek mindene lehessen. A családi élet megbomlása és a születések példátlanul rohamos csökkenése, ami a vallásos életnek ma első akadály, bizonyára nem következtetett volna be, ha a kezdődő baj okait idejében észrevesszük és az egész országot megmozgatjuk a fenyegető veszély elhárítására. Ha elődeinkben lett volna kellő éberség, nem nézték volna ölbetett kézzel, hogy a szocializmus szinte korlátlan úrrá lett a magyar munkásság fölött. Ennek a végzetes könnyelműségnek köszönhetjük, hogy fővárosunkat ma is egy szocialista emberövezet veszi körül, amelyet a húsz trianoni esztendő alatt sem

tudtunk felgöngyöltetni. Nem vettük komolyan a szocializmust, mert a kapitalizmus lényegét nem láttuk meg. Szerveztünk harcos kongregációkat és egyéb hitbuzgalmi egyesületet, de nem mindig ott vezettük őket rohamra, ahol az ellenség legfőbb hadállásai voltak. Legjobb híveink is olyan rövidlátók voltak, mint magunk. A tényekkel szemben tanúsított magyar magatartás, amelyet Széchenyi maró gúnnyal ostromozott szüntelenül, bennünk is nagyon gyakran megtalálható. Szívesen hisszük, amit a szívünk kíván és álmodik. Pedig a hivatásrendiséget csak akkor fogjuk jól megszervezni, ha egészen a valóság talaján állunk. Nagyon elhibázott lenne és a megváltó eszmét nevetségessé tenné egy olyan mozgalom, amely a gazdaság bennható törvényeivel és a magyar ember sajátos természetével nem számolva, márholnapra szeretné megváltoztatni a föld színét. Ehhez egy jelentős tábor kell, amelynek minden tagja magára öltötte az elvektől kívánt felsőbbrendű életformát. A többértékű emberek kiképzése azonban kudarcokban el nem lankadó, szívós és pontos munkát követel mindnyájunktól. Aki ennek szükségességét nem látja be, abból hiányzik a valóságérzék és a délibábot kergető magyarok közé kell soroznunk.

A hivatásrendi élet vezérlő elve a szociális igazságosság. Nagy dolog lesz már az is, ha az új törvényhozást és társadalmi alkotmányt ennek szellemében szerkesztik, de a gyökeres reform mindaddig késik, míg ez nem lesz szembeszökő vonása a keresztény és papi jellemnek. A mai tömegemberben nagyon meggyengült a felelősségtudat és erkölcsi érzéke megdöbbenően csökevényes, de az igazságérzet nem tompult el benne egészen. Ebbe az adottságba kell kapaszkodnunk, ha a lelkekhez akarunk férközni. Ha majd azt látják a kívülállók, hogy az ember telenség és uzsora ellen senki olyan eréllyel és tekintéllyel nem száll sikra, mint a katolikus papság, ismét figyelni kezdenek ránk és az evangéliumra. Nem azt jelenti ez, hogy most már át kell vennünk és el kell tanulnunk a forradalom szótárát, mert ezzel csak olajat öntenénk a lobogó tűzre, amely bennünket is megemész-

tene. Az igazságosság azt követeli, hogy mindenkinek adjuk meg a magáét, tehát egészen más valami, mint a korlátlan szabadság vagy az erőszakolt egyenlőség elve. A tőkének, a vállalkozónak is igazat kell adnunk, ha igaza van, és a munkásságnak is meg kell mondanunk, ha nincs igaza. Épen azért az igazságosság szolgálata teljesen érett jellemet és nagy okosságot követel azoktól, akik valóban használni akarnak és irtóznak attól, hogy múltó sikerekkel ámitsák magukat. Teljesen fölösleges, sőt egyenesen veszedelmes lenne a meglévő elégedetlenséget tovább szítani gyújtó szavakkal és irgalmatlan ostromozással. A munkásság komolyabb része az ilyen papot nem sokra becsüli, még akkor sem, ha a felfűtött hangulat hatása alatt önfeledten tapsol neki néhány percen át. A bajokat higgadtan, sőt hűvösen kell feltárni és elemezni, de ennél is fontosabb szakszerűen megmutatni a kibontakozás útját. Bőséges tapasztalatból tudjuk, hogy az ilyen előadásokat kevesebb izgalommal, de annál feszültebb érdeklődéssel hallgatja a közönség zöme és zajos éljenzés helyett őszinte hódolattal tiszteli meg az előadót. Sohase felejtjük, hogy az emberek hajlamosak az okosságra is, nemcsak a szertelenségre. Az igazság szenvedélye éppen úgy megvan bennük, mint a gyűlölet és féltelenség indulata.

Mindenekelőtt magunk legyünk az igazságosság ügyvédjei fegyelmezett, de félelmet nem ismerő elszántsággal. Másszóval először a magunk háza előtt seperjünk és a meglévő keresztények lelki arculatát változtassuk meg. Az Egyház magva ma is az ősi, fogyatkozatlan krisztusi hagyaték, mert a romlatlan igazság és a túlradó életerő birtokában van. Ám az Egyház nemcsak ez, hanem a sok millió hívő összessége is. A nagy szám ellenére a mi Egyházunk úgy, ahogy ma van, nem alkalmas arra, hogy beleférjen az egész élet és az egész társadalom. Belső nagyszerűsége szinte fölismerhetetlenre torzul és elhalványul azokban, akik az idegen világ előtt képviselik, mert a keresztények nagy többsége, főleg a kimondott jámborok nem mutatják és nem élik az igazi és teljes vallást, pedig az újpogányok csak úgy, mint a

régiek, a belsőt a külső után ítélik meg. A sok közül csak egyetlen szempontot emelünk ki. Köztudomású, hogy a mai gazdaságban az üzemek tekintélyes része a fényüzési igények kiszolgálásából él. Rathenau számításai szerint a termelésnek és forgalomnak több mint harmadrésze ezzel foglalkozik, és nem szabad csodálkoznunk, hogy gyilkosságra keseredett vadállattá lesznek azok az emberek, akik a fényüzésnek szolgálva, a mindennapi kenyeret sem tudják megkeresni. Ez azonban csak a kisebbik baj lenne. Sokkal nagyobb az, hogy a keresztény társadalom ezt aényt alig vette tudomásul és a roppant probléma iránt valósággal bamba közönyt tanúsított akkor, amikor egy Sonnenschein azt a kijelentést tette, hogy a nagyvárosok nyomornegyedében alig meri a tízparancsolatot hirdetni, mert a modern élet szinte lehetetlenné teszi sokak számára az isteni törvények megtartását. A mai papnak a hozzá hasonló úttörők életrajzait kellene forgatnia szakadatlanul, hogy élőképben lássa a feladatokat, amelyeket ma a keresztény apostolnak meg kell oldania. Mivel a mi kultúránk győzelmének első akadálya saját táborunk kereszténytelen magatartásában rejlik, először ezt kell gyökeresen megváltoztatnunk, hogy azután a siker reményében mérhessük össze erőnket az ellenséggel. Nem egyszer nehezebb lesz ez a vállalkozás, mint a hithirdetők munkája Kínában vagy Indiában, és csak olyan papok fogják ezt végrehajtani, akik még a „jó” keresztényeket is ki tudják ragadni abból a pepecselő és meghitt tespedésből, amely a mi köreinket annyira jellemzi. Amikor majd az eredeti kereszténység ezek szemében is nagy újság és izgató felfedezés lesz, akkor kezdjük a forradalmat legyőzni a hivatásrendiségben. A pontos plébániai hivatalnok és a jó óraadó is sokat érő ember, de a mai élet istentelen rendjét csak azok fogják megtörni és az istenivel felcserélni, akiket Pál apostol emésztő és alkotó hevülete tart megszállva. Ezek az élet hívásában, a nyomor sírásában, a kétségbeesés jajgatásában és átkozódásában megérzik Isten hívását és fenyegető szavát. Olyan szentek, igazságosságban és

tisztaságban olyan hatalmasok tudnak lenni, mint a hatalmas ősök, akik annakidején legyőzték a világot.

A szocializmus erős fegyvere velünk szemben nem a Marx vagy Lenin rossz filozófiája, hanem az egyenlőség, az altruizmus hirdetése. Csak azért találnak olyan erős visszhangra a lelkekben és a testvériség meg a szolidaritás nevében képesek még a vérfürdők aljasságait is igazolni a hiszékeny tömegek előtt. Csak azért bódultak meg a gyilkos mákonytól, mert már sejtelmük sem volt a krisztusi szeretet törvényéről. Valójában, szívük mélyén a jobbak most is ez után sóvárognak, s azért fogadták el a hazugságot, mert nem látták sehol az igazi kereszténységet. A sátán mindig azt cselekszi a maga módján, amit mi keresztények elmulasztunk. Az ő templomai csak akkor telnek meg, amikor a mieink az unalomtól fásult szó miatt néptelenek lesznek. Nem a bűn ostromozása, hanem az új élet nagyszerűségének hirdetése töltötte meg annakidején Róma, Konstantinápoly, Milánó, Alexandria és Karthágó bazilikáit, amikor a krisztusi szeretet csodáit magyarázták ott olyan szellemóriások, mint az aranyajkú püspök, a páratlan Basilius, kőkemény Ambrus- és a vulkánember Ágoston. Nem csoda, ha annyiszor zúgott a taps az Isten házában, amikor az ember közösségéről Istennel és az emberrel olyan hangon beszéltek, amely ma már majdnem teljesen ismeretlen a hívek előtt. Most is tapsra lendül a kezünk, mikor a ránkmaradt kötetek lapjairól a nagy krisztushordozók szelleme villámlik belénk. Mindíg nagyszerűek, de főként akkor ellenállhatatlanul lenyűgözők, amikor az ember-szeretet megváltó hatalmáról beszélnek és az akkori kapitalizmus alapjait rengetik könnyörtelen haraggal. Azok is tódultak hozzájuk, akiket nem érdekelt az üdvösség, mert szavaikban az emberi sors örök izgalmái reszkettek. Ezt a mai kort is csak a szeretet csodája válthatja meg, és csak arra a papra fognak ma is hallgatni, aki a kereszténység ismeretlen nagyszerűségeit és a mindenkire feszültségben tartó kérdések isteni megoldását megmutatja nekik. De ne hatástalan közhelyeket ismételjünk, hanem életet és cselekvést állítsunk eléjük és a gazdag-

ság meg a nyomor ügyét úgy tárgyaljuk, mint a szent-
atyák tették, például Szent Vazul a vagyonról szóló be-
szédeiben. A munkafelosztás, az élet gyorsulása, az
anyag kultúra állandó emelkedése és a népszaporodás
egyre szorosabb kapcsolatba hozza az embereket, de a
surlódás és ellentét is annál élénkebb lesz. Akikben van
némi emberi érzés, és ezek igen sokan vannak, egyre
inkább sóvárognak valami közösség, valami elviselhető
együttélési forma után. A szeretet köteleke ma már va-
lóságos szükséglet lett, majdnem olyan, mint a megélhe-
tés kérdése. Ezért a közösség szervezése izgatóan érde-
kel mindenkit, hívőt és hitelent egyaránt. Ezen a pon-
ton lehetne most behatolnunk a modern lélek világába,
ha meg tudnók mutatni, hogy a probléma kulcsa kezünk-
ben van és a közösség egyetlen erős köteleke a krisz-
tusi szeretetben található meg. Mi papok vagyunk hi-
vatva, hogy a kérdés szakemberei legyünk. Azért kell
a szeretetben a művészi tökéletességig jutnunk, különben
igen sokan sohasem fogják megérteni, mit keresünk mi
még a világban.

Ma is van szerepünk a történelemben, de nem mi
csináljuk és főleg nem is irányítjuk annak folyását. Sokan
azért azt hiszik, hogy a kereszténység kiélte már magát
és véglegesen elmúlásra van ítélve. Azt mondják: a
középkorban betöltötte hivatását, de ma már nem több,
mint egy szellemi ereklye, amelynek csak az emlékek
múzeumában van a helye. Pedig ma nagyobb az érdek-
lődés a középkor iránt, mint valaha volt, és az elfogulat-
lan kutatás kimutatta, hogy az akkori Egyház működése
az emberiség legszebb vállalkozása volt a theokratikus
világrend megvalósítására az igazságosság és béke
uralma alatt. Bármilyen gyarlók voltak is az akkori em-
berek, törekvésük és látásuk sokkal magasabb és nagy-
vonalúbb volt, mint a mienk. Azonban a középkor egy
derékbatört kísérlet volt, és szinte az a benyomásunk,
hogy annak a mély kultúrának roppant súlyát nem bírták
hordozni a 13. század után következő nemzedékek. Az
óriások örökébe az Egyházban is jelentéktelen törpék
léptek, akik nem tudták a vállalkozást folytatni. A vilá-

got átfogó, félig kész alkotást lebontották és káprázatos remekmű helyébe száználmas odukat építettek maguknak. Nem az eszme mondott csődöt, hanem az emberek futottak meg a feladat nagyszerűsége előtt. Minket pedig kötelez a hatalmas ősök, Szent Bernát, VII. Gergely és Aquinói Tamás öröksége, hogy valami hasonló kísérletbe fogjunk, amennyire erőink engedik. Akkor az alapozók voltak nagyok és az utódok kicsinyek, most meg reméljük, hogy a szerény újra kezdők művét majd lángelmék folytatják. Legtöbben még a nyárspolgárok rémületével menekülünk a küldetés előtt, mint szegény Jónás tette annakidején: Istentől futott, de viharba került, amely megölte benne a reszkető gyávaságot. Ha majd a hullámsírból partra vetődünk és az oktalan félelemtől szabadultan vágunk neki az irdatlan nagyvárosnak, az esztelenek nyakát az igazság igájába hajtjuk.

Tartalom

I. A SÁTÁN ROSTÁJÁBAN

Az evangélium botránya. (Magyar Kultúra 1940.)	7
A sötétség hatalma és a világosság fiai (Magyar Kultúra 1939)	13
A sátán rostájában (Magyar Kultúra 1941)	18
Keresztény felelősség	27
A vallási műveltség	32
Hit és valóság	42
Irreális kereszténység (Magyar Kultúra 1934)	49
Hitkétely és hitbizonyosság (Magyar Kultúra 1933)	59
Hitünk győzelme	70
Veletek vagyok mindennap	76
Krisztus békéje	84
Forradalom és megváltás	90
A kereszténység lényege	98
Keresztény humanitás (Magyar Kultúra 1939)	105
A legnagyobb Árpádleány	111

II. A GYŐZELMES EMBER

Szélsőség és bölcsesség (Magyar Kultúra 1937)	121
„A régi Egyház” és az új ember (Magyar Kultúra 1934)	130
A győzelmes ember (Magyar Kultúra 1940)	137
Az Egyház vád alatt (Magyar Kultúra 1940)	147
Divini Redemptoris (Magyar Kultúra 1937)	158
Most van a kellő idő! (Mária-Kongregáció 1941)	164
A kereszténység mozgósítása (Magyar Kultúra 1940)	167
Felelőtlen jó emberek (Mária-Kongregáció 1940)	173
A Vatikán nyilatkozott (Szegedi Híd 1941)	177
Amit legelőbb tenni kell	182
Új középkor küszöbén (Papi Lelkiség 1942)	191

